ב"ה

אין ליכט
פון תורה

ספר

פנינים יקרים
עונג שבת

אידיש

702

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשנ"ט לפ"ק

פנינים יקרים

עונג שבת

תפלת מנחה לשבת, ברכי נפשי, ט"ו שיר המעלות

ופרקי אבות

מיט הונדערט אונ צעהן פירושים

בעברי טייטש.

די טהייערע פירושים, אויך זעהר שיינע מעשיות פון די היילינע תנאים ואמוראים, אויך פון גאונים וקדושים, אונ בארימטע משלים פון דיא גרעסטע אונ בעסטע מגידים. איינע זאמלונג מש"ס, ומדרשים אונ ילקוטים, אונ פון ספרים הקדושים. אלעס אויף עברי טייטש כדי יעדער זאל לערנען די יסודות פון יודישקייט אונ גוטע מדות:

דיא הונדערט אונ צעהן פירושים זענען אויסגערעכענט אינווענדיג.

ווילנא

שנת תרס"ו לפ"ק

ОНЕГЪ ШАББОСЪ.

Назиданіе субботою.

ВИЛЬНА.

Въ типографіи Л. Л. Маца, на Завальной улицѣ, домъ Вендорфа. 1906 г.

דא זענען אויסגערעכענט דיא הונדערט און צעהן פירושים.

א) פנינים יקרים, א מעשה פון מדרש פון צוויי עשירים: עת רצון
ב) אברהם יגל, א טייער משל פון דובנער מגיד.
ג) צדקתך, א טייערער טייטש.
ד) א טעם פאר ווס מען זאגט ברכי נפשי מיט פינפצעהן שיר המעלות אום ווינטער שבת צו מנחה.
ה) אמרי נועם, התעוררות אוף ברכי נפשי.
ו) א טייערער טייטש פון אלשיך הקדוש אויף ברכי נפשי, שיר המעלות.
ז) קראתי ויענני, א דרוש על פי מוסר.
ח) משפת שקר, א מעשה פון די גמרא פון א בעלת לשון הרע.
ט) מלשון רמיה, א משל.
י) נאך א משל.
יא) אשא עיני, א טייטש פון הגאון הק' בעל מחבר פרשת דרכים.
יב) יבא עזרי, א ווינדערליכר ענין פון מדרש.
יג) שיבת ציון, א טייערער ענין אויף גלות השכינה.
יד) היינו כחולמים, א מעשה פון חוני המעגל.
טו) רבת צררוני, א משל פון א שופט.
טז) ממעמקים קראתיך, א משל א עושר מיט איין ארימאן.
יז) שמעה בקולי, א משל פון א גביר.
יח) הנה ברכו, א משל פון אנשים חשובים.
יט) פון רמב"ם א טעם פאר וואס מען רופט די זעכס פרקים אבות.
כ) נאך א טעם פאר וואס דאס הייסט אבות פון די קדמונים.
כא) מהגאון המקובל ר' משה אלמושנינו א טעם פאר וואס מען האט מתקן געוועזן פאר יעדען פרק צו זאגען די משנה כל ישראל.
כב) אמרי נועם, אטעם פר ווס מען זאגט פרק אבות אין זומערדיגע שבתים.
כג) מתוק מדבש, התעוררות.
כד) נאך א טעם פאר וואס מען זאגט פרק פון פסח ביז ראש השנה.
כה) כל ישראל, א ענין גדול פון ש' עולמות.
כו) א טייער ענין פון כללות ישראל.
כז) א מוסר אויף תורה ויראת שמים.
כח) א משל פון דובנער מגיד.
כט) כולם צדיקים, א פירוש פון די קדמונים.

פרק ראשון

ל) משה קבל תורה, וויכוח דיא תורה הקדושה מיט די מלאכי השרת.
לא) א טייער ענין פון די חכמים ז"ל.
לב) מתונים בדין, א מעשה פון ספר חסידים.
לג) תלמידים הרבה, א מוסר השכל צו גרינדען ישיבות ות"ת.
לד) סייג לתורה, א מעשה פון שמעון הצדיק כה"ג.
לה) לקבל פרס, א טייער משל.
לו) אל תרבה שיחה, א מעשה פון התנא רבי מתיא בן חרש מיט דעם שטן.
לז) וקנה לך חבר, א מעשה פון א תנא מיט א חבר אין גן עדן.
לח) ואל תתודע לרשות, א אמת'ר פשט צו פארשטיין דעם טייטש.
לט) על האמת, א מעשה פון רבא מיט רב טביומי.
מ) רבי חנניא בן עקשיא א טייער משל פון דובנער מגיד,

פרק שני

מא) דרך ישרה, א אמת'ער פשט פון רמב"ם.
מב) א מעשה פון התנא ר' שמעון בן שטח מיט א דימענט.
מג) א פשט פון הגאון רשב"ץ.
מד) מצוה קלה, א אמת'דיגער פשט.
מה) עין רואה, מעשה פון התנאים רבי יוחנן בן זכאי, רבי גמליאל ורבי מאיר.
מו) בספר נכתבים, א וואהלער פשט פון מדרש שמואל.
מז) תלמוד תורה עם דרך ארץ א טייער ענין פון ברדיטשעבער בעל קדושת לוי.
מח) זהירין ברשות, א טייערע כונה,
מט) רצונך כרצונו, א מעשה פון התנא חוני המעגל.
נ נא) ואל תאמין בעצמך, א מעשה פון ירושלמי א חסיד מיט דעם שטן.
נב) הרואה את הנולד, א טייער משל פון דובנער מגיד.
נג) לוה רשע ולא ישלם, א אמת'ר טייטש.
נד) שוב יום אחד, שאלות ותשובות דיא תלמידים צו התנא רבי אליעזר.
נה) אמשל פון התנא רבי יוחנן בן זכאי.

מפתחות

פרק שלישי

נו) הסתכל בשלשה דברים, א וואונדערליכער טייטש פון מדרש שמואל.

נז) א טייער משל.

נח) א בעריהמטער טייטש פון די גאונים.

נט) א טייער משל.

ססא) דין וחשבון, א מעשה מהתנא רבי יוחנן בן זכאי מיט אכציג תלמידים.

סב) א אמת'דיגער טייטש.

סג) תן לו משלו, מעשה מהתנא ר' אליעזר אונ זיין טאכטער.

סד) שנה של שחרית, א משל פון מענשענס אויפפיהרונג.

סה) שיחת הילדים, א מעשה פון אליהו הנביא מיט א כהן.

סו) א מעשה פון עזרא הסופר.

סז) סייג לחכמה שתיקה, א מעשה פלא מהתנא רבי שמעון בן יוחאי.

סח) בנים למקום, א מעשה פון ירושלמי מיט ריש לקיש.

סט) לקח טוב, א טייערער ענין פון ספר אותיות דרבי עקיבא.

עעא) הכל צפוי, א וויכוח התנא רבי יהושע בן קרחה מיט א חכם פון די היידען.

עב) החנות פתוחה, א משל פון מדרש תהלים.

פרק רביעי

עג) איזהו חכם, א וואולער פשט פון ספרים.

עד) א טייערער ענין.

עה) א טייער ענין פון קאזיניצער מגיד בעל מחבר עבודת ישראל.

עו) א פשט פון ספרים.

עז) א מעשה פון נתן דצוציתא.

עח) אל תהי בז, א מעשה פון התנא רבי אלעזר בן שמוע מיט א קייזער פון רום.

עט) תקות אנוש, א אמת'דיגער פשט.

פפא) המקיים את התורה מעוני, מעשה מהתנא הלל הנשיא.

פב) עוסק בתורה, מוסר אויף תלמוד תורה.

פג) משלות רשעים, א טייערע ערקלערונג אמת'דיג פארוואס די רשעים געהט עס גוט אויף דער וועלט.

פד) התקן עצמך בפרוזדור, א מעשה פון בעל מקדש מלך.

פה) תשובה ומעשים טובים, א אמת'דיגער טייטש.

פו) א מעשה פון ספר ראשית חכמה מיט א באנדע גזלנים.

פז) הקנאה והתאוה והכבוד, א טייער משל.

פח) על כרחך, א בעריהמטער משל צו פארשטעהן אלע על כרחך.

פרק חמישי

פט) בעשרה מאמרות, א טייערער ענין.

צצא) א פיין משל.

צב) א פירוש פון ספרים.

צג) א משל פון א גדול.

צד) אף המזיקין, א מעשה מהתנא רשב"י מיט החכם פון די יודען ראובן בן איסטרובלי.

צה) אינו נבהל להשיג, א טייער ענין מהקדוש רבינו חיים וויטאל ז"ל.

צו) מקצתן אינן מעשרין, א מעשה במדרש פון א גרויסען עושר.

צז) בנותני צדקה, א מעשה פון רבי מאיר בעל הנס מיט דעם עושר יהודא הענתותי.

צח) ונפש שפלה, א מעשה פון תנא רבי עקיבא מיט איין פעריל סוחר.

פרק ששי

צט) שנו חכמים, א ענין גדול פון זעכסטען פרק.

קקא) תורה לשמה, א בעפעהל פון דיא רוימישע רעגירונג מיט התנא רבי מאיר.

קב) א טייער משל.

קג) בת קול, א וואונדערליכער פירוש פון בעל שם טוב הקדוש.

קד) עלבונה של תורה, ענין גדול הכנסת אורחים.

קה) אלא חרות, א מעשה פון התנא רב שמעון בן חלפתא אין די שטאט צפורי.

קו) דרכה של תורה, א טייער משל.

קז) בשמחה ובטהרה, א ענין נחמד פון תנא דבי אליהו.

קח) העושה סייג לדבריו, א מעשה פון רבי ינאי אין אכסניא.

קט) תורה ומעשים טובים, א משל פון פרקי דרבי אליעזר.

קי) לא בראו אלא לכבודו, א טייטש מספרים הקדושים.

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ, עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ, אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו: תְּהִלָּה לְדָוִד, אֲרוֹמִמְךָ אֱלֹהַי הַמֶּלֶךְ, וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָּ, וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד, וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ, וּגְבוּרוֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ, וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ, וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ, וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ, אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד: טוֹב יְיָ לַכֹּל, וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַעֲשֶׂיךָ, וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ, וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרוֹתָיו, וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים, וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל הַנֹּפְלִים, וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ, וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ, וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְיָ בְּכָל דְּרָכָיו, וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו: קָרוֹב

פידוש ע״ט

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ וואהל די וואס זיצען אין דיין הויז דם מיינט מען די שוהל נאך וועלען זיי דיך לויבען אייביג אַשְׁרֵי הָעָם וואהל צו דעם פאלק וואס האט אזו פיעל מצות אונ וואהל איז צו דעם פאלק וואס גאט איז זיין גאט: תְּהִלָּה לְדָוִד א לויב געזאנג צו דוד המלך ע״ה אֲרוֹמִמְךָ איך וועל דיך מיין גאט דערהייבען וַאֲבָרְכָה אונ וועל לויבען דיין נאמען אויף אייביג בְּכָל יוֹם אלע טאג וועל איך דיך בענטשען וַאֲהַלְלָה אונ וועל לויבען דיין נאמען אויף אייביג גָּדוֹל גאט איז געאכפערט אונ איז זעהר געלויבט וְלִגְדֻלָּתוֹ אונ צו זיין גדולה איז ניט דא קיין פארשונג אונ קיין סוף דּוֹר איין דור וועלען לויבען דיינע מעשים צום אנדערען דור וּגְבוּרוֹתֶיךָ אונ דיינע גבורות וועלען זיי זאגען הֲדַר די שיינקייט פון דיין שיינעם כבוד וְדִבְרֵי אונ די רייד פון דיינע וואונדער וועל איך דערצעהלען וֶעֱזוּז אונ דיין שטארקייט פון דיין פארכט טהון זיי זאגען וּגְדֻלָּתְךָ אונ דיין גדולה וועל איך אויך דערצעהלען זֵכֶר די געדאנקען פון דיין פיעל גוטץ טהון זיי רעדען וְצִדְקָתְךָ וועגען די גערעכטיגקייט וואס דו טהוסט טהון זיי דרויף זינגען חַנּוּן גאט איז א לייט זעליגער אונ א דערבארמיגער אֶרֶךְ ער דערלענגערט אונ האלט אויף זיין צארן וּגְדָל אונ טהוט גרויסע חסדים טוֹב יְיָ גאט איז גוט צו אלע וְרַחֲמָיו אונ אויף אלע ווערק איז זיין רחמנות יוֹדוּךָ יְיָ אלע דיינע ווערק טהון דיך לויבען וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה אונ דיינע חסידים בענטשען דיך כְּבוֹד דעם כבוד פון דיין מלוכה טהון זיי זאגען וּגְבוּרָתְךָ אונ דיינע גבורות טהון זיי רעדען לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם אונ זייער טעם וועט מפרסם זיין גאטס גבורות צו די מענטשען וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ אונ דעם שיינעם כבוד פון זיין מלוכה מַלְכוּתְךָ דיין מלוכה איז אין אלע וועלטען וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר אונ דיין געוועלטיגקייט איז אין אלע דורות סוֹמֵךְ גאט לעהנט אונטער צו אלע וואס פאלען וְזוֹקֵף אונ אלע וואס זענען איין געבויגען ביז דער ערד מאכט זיי גאט אויפשטעלען עֵינֵי כֹל די אויגען פון אלע בעשעפעניש טהון צו דיר האפען וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אונ דו גיסט זיי זייער שפייז איטליכען אין זיין צייט פּוֹתֵחַ דו טהוסט עפענען דיין האנד וּמַשְׂבִּיעַ אונ דו מאכסט זאט איטליכען לעבענדיגען בעשעפעניש נאך זיין ווילען צַדִּיק גאט איז גערעכט אין אלע זיינע וועגען וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו אונ איז א חסיד אין אלע זיינע ווערק קָרוֹב יְיָ גאט איז

יְיָ לְכָל קֹרְאָיו, לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה, וְאֶת
שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְיָ אֶת כָּל אֹהֲבָיו, וְאֵת כָּל
הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי, וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ,
לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב, נְאֻם יְיָ:
וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְיָ, רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ, לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ, וּמִפִּי זַרְעֲךָ,
וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְיָ, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: וְאַתָּה
קָדוֹשׁ, יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר,
קָדוֹשׁ | קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
וּמְקַבְּלִין דֵּין מִן דֵּין, וְאָמְרִין קַדִּישׁ, בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא
עִלָּאָה בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ, קַדִּישׁ עַל אַרְעָא עוֹבַד גְּבוּרְתֵּהּ,
קַדִּישׁ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא, יְיָ צְבָאוֹת מַלְיָא כָל־
אַרְעָא זִיו יְקָרֵהּ: וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ, וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ
גָּדוֹל, בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: וּנְטָלַתְנִי רוּחָא, וְשִׁמְעֵת

פירוש ע״ט

נאָהענְט צוּ אַלֶע וָוס רוּפֶען אִיהם לְכֹל אֲשֶׁר נָאר צוּא דִיא וָואס רוּפֶען אִיהְם מִיט אֱמֶת דָאס הַייסְט מִיט דֶעם גַאנְצֶן הַארְץ רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה דֶעם ווִילֶן פוּן זַיינֶע פָארְכְטִיגֶע טְהוּט גָאט טְהוּן וְאֶת שַׁוְעָתָם אוּנ זֵייעֶר גֶעשְׁרַיי הֶערְט עֶר צוּ אוּנ הֶעלְפְט זֵיי שׁוֹמֵר יְיָ גָאט הִיט אַלֶע זַיינֶע לִיעבּ הָאבֶּער וְאֵת אוּנ אַלֶע רְשָׁעִים פַארְטִילִיגְט עֶר תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֵּר פִּי מַיין מוֹיל טְהוּט רֶעדֶן גָאטְס לוֹיבּ וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן טְהוּן אוֹיךְ לוֹיבֶּן זַיין הֵיילִיגֶן נָאמֶן לְעוֹלָם וָעֶד אוֹף אֵייבִּיג. וַאֲנַחְנוּ אָבֶּר מִיר וָוס זֶענֶען אָנְגֶעבְּרֵייט צוּ תְּחִיַּית הַמֵּתִים אוּנ מְקַבֵּל צוּ זַיין טוֹבוֹת פוּן גָאט וֶועלֶן מִיר לוֹיבֶּען גָאט הַיינְט בִּיז אֵייבִּיג הַלְלוּיָהּ אוּנ דֶערוּם לוֹיבְּט גָאט אַלֶע צֵייטֶען:

וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל עֶס וֶועט קוּמֶן אַיין דֶערְלֵייזֶער קֵיין צִיּוֹן וּלְשָׁבֵי פֶּשַׁע אַז יִשְׂרָאֵל וֶועלֶן ווִידֶר קֶערֶען פוּן מִיסְטַייט וֶועט קוּמֶן דִי רֶעכְטֶע גְאוּלָה וַאֲנִי זֹאת אוּנ אִיךְ בִּין זֵיי מַבְטִיחַ זָאגְט גָאט רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ מַיין נְבוּאָה וָוס אוֹיף דִיר אִיז וּדְבָרַי מַיינֶע רֵייד פוּן דֶר תּוֹרָה וָוס אִיךְ הָאבּ גֶעטְהוּן אִין דַיין מוֹיל לֹא יָמוּשׁוּ זֵיי וֶועלֶען נִיט וֶוערֶען אָפְּגֶעטְהוּן פוּן דַיין מוֹיל אוּנ פוּן דַיינֶע קִינְדֶערְס אוּנ קִינְדְס קִינְדֶערְס מוֹיל אָמַר יְיָ זָאגְט גָאט פוּן אַצוּנְד בִּיז אֵייבִּיג וְאַתָּה קָדוֹשׁ אוּנ דוּ הֵיילִיגֶר גָאט דוּ וַוארְטְסְט אוֹיף דִי לוֹיבּ פוּן דִי יִשְׂרָאֵל חָאטְשֶׁי וְקָרָא זֶה דִי מַלְאָכִים רוּפֶן אֵיינֶר צוּם אַנְדֶערֶן אוּנ זָאגֶן גָאט אִיז הֵיילִיג מִיט הֶערְשַׁאפְט דִי עֶרְד אִיז פוּל זַיין כָּבוֹד וּמְקַבְּלִין אוּנ דִיא מַלְאָכִים נֶעמֶען אֵיינֶר פוּן דֶעם אַנְדֶערֶן, זֵיי זָאגֶן גָאט אִיז הֵיילִיג אִין אֵייבֶּערְשְׁטֶן הִימֶל דָם אָרְט ווִי זַיין שְׁכִינָה רוּהְט קַדִּישׁ גָאט אִיז הֵיילִיג אוֹיף דֶר עֶרְד עֶר טְהוּט שְׁטַארְקֵייט קַדִּישׁ גָאט אִיז הֵיילִיג אִין אַלֶע וֶועלְטֶן יְיָ צְבָאוֹת גָאט פוּן הֶערְשַׁאפְט דִי עֶרְד אִיז פוּל מִיט לוֹיטֶערְקֵייט פוּן זַיין שְׁכִינָה וַתִּשָּׂאֵנִי דֶר נָבִיא זָאגְט עֶס הָט מִיךְ אוֹיף גֶעהוֹבֶּן אַ רוּחַ נְבוּאָה וָאֶשְׁמַע הָאבּ אִיךְ גֶעהֶערְט אוּנְטֶער מִיר אַ שְׁטוּרֶעם מִיט גְרוֹיס רַעַשׁ פוּן מַלְאָכִים אוּנ זָאגֶן בָּרוּךְ כְּבוֹד גֶעלוֹיבְּט אִיז גָאטְס כָּבוֹד פוּן

בָּתְרַי קָל זִיעַ סַגִּיא, דִּמְשַׁבְּחִין וְאָמְרִין, בְּרִיךְ יְקָרָא
דַיְיָ מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ: יְיָ | יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ
מַלְכוּתֵהּ קָאֵם לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא: יְיָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ, שָׁמְרָה־זֹּאת לְעוֹלָם, לְיֵצֶר
מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ, וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ: וְהוּא רַחוּם
יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית, וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ, וְלֹא יָעִיר
כָּל־חֲמָתוֹ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח, וְרַב־חֶסֶד, לְכָל־
קֹרְאֶיךָ: צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם, וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: תִּתֵּן
אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם, אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ
מִימֵי קֶדֶם: בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם | יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ, הָאֵל
יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ, מִשְׂגָּב־לָנוּ, אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת, אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ
הוֹשִׁיעָה, הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ,
שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ, וְהִבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים, וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת
אֱמֶת, וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ, הוּא יִפְתַּח לִבֵּנוּ בְּתוֹרָתוֹ,
וְיָשֵׂם בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ, וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וּלְעָבְדוֹ

פידוש ע"ט

זיין אַרט יְיָ יִמְלוֹךְ גָאט וָועט קֶענִיגֶן צוּ אֵייבִּיגְקֵייט גָאטְס קֶענִיגְרַייךְ אִיז אַ קִיוּם צוּ אַלֶע וֶועלְטֶן אֱלֹהֵי אַבְרָהָם דֶר גָאט וָואס הָט מְיַחֵד גֶעוֶועזֶען זַיין נָאמֶען אוֹיף אַבְרָהָם יִצְחָק אוּנ יִשְׂרָאֵל אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערֶן הִיט עֶס צוּ אֵייבִּיג דֶר זְכוּת פוּן דִיא אָבוֹת לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת אַז דַיין פָאלְק זָאלֶן נִיט הָאבֶּן קֵיין שְׁלֶעכְטֶע מַחֲשָׁבוֹת וְהָכֵן אוּנ זָאלְסְט אָנְבְּרֵייטֶן זֵייעֶרֶע הֶערְצֶער צוּ דִיר מִיר זָאלֶן רֶעכְט תְּשׁוּבָה טְהוּן וְהוּא גָאט אִיז אֵיין דֶרְבַּרֶעמְדִיגֶר אוּנ עֶר פֶערְדַארְבְּט נִיט וְהִרְבָּה אוּנ מֶעהְרְט וִוידֶר קֶערֶן זַיין גְרִים צָארְן אוּנ דֶערְוֶועקְט נִיט זַיין גְרִים צָארְן כִּי אַתָּה יְיָ דֶען דוּ גָאט בִּיסְט גוּט אוּנ פַארְגִיבְּסְט אוּנ בִּיסְט פוּל מִיט חֶסֶד צוּ אַלֶע וָוס רוּפֶען דִיךְ צִדְקָתְךָ צֶדֶק דַיין גֶערֶעכְטִיגְקֵייט אִיז אֵיין אֵייבִּיג גֶערֶעכְטִיגְקֵייט אוּנ דַיין תּוֹרָה אִיז לוֹיטֶער אֱמֶת תִּתֵּן אֱמֶת דוּ גִיבְּסְט אֱמֶת צוּ יַעֲקֹב אוּנ חֶסֶד גִיבְּסְט דוּ צוּ אַבְרָהָם וָוס דוּ הָאסְט גֶעשְׁוואוֹרֶן צוּ אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערֶן פוּן פְרִיהֶר בָּרוּךְ אֲדֹנָי גֶעלוֹיבְּט אִיז גָאט . טָאג אוֹיף טָאג טְהוּט עֶר אוּנְז אוֹיף לָאדֶן עֶר אִיז אוּנְזֶער הֶעלְפֶער אוֹיף אֵייבִּיג יְיָ צְבָאוֹת גָאט אִיז מִיט אוּנְז עֶר אִיז אַ שְׁטַארְקֶער צוּ אוּנְז דֶר גָאט פוּן יַעֲקֹב אִין דֶער אֵייבִּיגְקֵייט אַשְׁרֵי אָדָם וואוֹהְל דֶעם מֶענְשֶׁן וָוס פַארְזִיכֶערְט זִיךְ אִין דִיר יְיָ הוֹשִׁיעָה גָאט הֶעלְף דֶר קֶענִיג זָאל אוּנְז עֶנְטְפֶערֶן דֶעם טָאג וָוס מִיר רוּפֶן אִיהְם אָן בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ גֶעלוֹיבְּט אִיז עֶר אוּנְזֶער גָאט וָוס עֶר הָט אוּנְז בֶּעשַׁאפֶן פוּן זַיין כָּבוֹד וֶועגֶן אוּנ הָט אוּנְז אָפְּגֶעשֵׁייד בְּשַׁעַת מַתַּן תּוֹרָה פוּן דִי הֵיידֶן אוּנ דֶר צוּ הָט עֶר אוּנְז גֶעגֶעבֶּן דִי תּוֹרָה וָוס זִיא אִיז לוֹיטֶער אֱמֶת אוּנ דֶם אֵייבִּיגֶע לֶעבֶּן הוּא יִפְתַּח עֶר זָאל עֶפֶענֶן אוּנְזֶערֶע הֶערְצֶער אִין דֶער תּוֹרָה אוּנ זָאל טְהוּן אִין אוּנְזֶערֶע הֶערְצֶער זַיין לִיעבְּשַׁאפְט אוּנ זַיין פָארְכְט וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ גָאט זָאל אוּנְז הֶעלְפֶן אַז מִיר זָאלֶן טְהוּן זַיין ווילֶען אוּנ מִיר זָאלֶען דִיעֶנֶען אִיהְם מִיט דֶעם גַאנְצֶן הַארְצֶן לְמַעַן מִיר זָאלֶן זִיךְ נִיט מִיהֶען

בְּלֵבָב שָׁלֵם, לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק, וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁנִּשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְנִזְכֶּה וְנִחְיֶה וְנִרְאֶה, וְנִירַשׁ טוֹבָה וּבְרָכָה, לִשְׁנֵי יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ, וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם, יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ, וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ: בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי־עַד, כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ, כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹּרְשֶׁיךָ יְיָ: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: דער חזן זאגט חצי קדיש

וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן, אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ, עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

ויהי בנסוע וכו'. נאך דעם אריין שטעלין ס"ת אין היכל זאגט דער חזן חצי קדיש.

פנינים עת רצון יקרים

(וַאֲנִי תְפִלָּתִי וגו' עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ). עֲנֵנִי ענטפער מיר בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ מיט אֱמֶת דיין הילף, צו פערשטעהן דיזע ווערטער איז זעהר שווער, דען דאס האט קיין פשט ניט, וועלן מיר דאס ערקלערן, איין בשר ודם אז ער שטעלט זיך תפלה טהון צו השי"ת ער זאל איהם טהון זיין רצון, קאן זיין אז דאס וואס ער בעט איז דאס גאר פאר איהם איין אומגליק, למשל, ער בעט אויף עשירות, טרעפט פיעל מאל אז דאס עשירות ברענגט איהם צום אומגליק, ווי דער פסוק זאגט, יש עושר שמור לבעליו לרעתו. עס איז פאראן עשירות וואס ברענגט אויף דעם מענשען איין אומגליק, ווייל פיעל זענען איהם מקנא, אונ ער בעקומט דאדורך שונאים וועלכע זוכן איהם אומגליקליך צו מאכן. אדער פארקעהרט, עס טרעפט דעם מענשען איין סבה אונ דאס איז גראד זיין גליק, אז ער זאל דורך דעם ניצול ווערן פון טוט, וויא דער מדרש ברענגט איין מעשה, צוויי רייכע מענשען האבן איין מאל געלאדען שיפן מיט תבואה צו פערשיקן זיי מיט דעם ים, נעהענדיג צום ברעג האט איינער אויסגעבראכן איין פוס, ער איז קראנק געווארן אונ האט ניט געקענט אבּרייזען מיט זיין שיף, אונ דער אנדערער אז ער האט געענדיגט לאדענען איז ער אוועק מיט זיין שיף, דער וועלכער האט אויסגעבראכן איין פוס האט געוויינט אונ געקלאגט אויף דער סבה וואס ער איז קראנק געווארן אונ האט ניט געקענט אוועק שיקן זיין תבואה, אינדעם איז געקומען איין בשורה רעה אז יענע שיף וועלכע איז אוועק איז צושלאגן געווארן אן איין שטיין אונ דער סוחר מיט די תבואה זענען דערטרונקן געווארן, ווי ער האט דאס דערהערט האט ער שון געלויבט השי"ת פאר דער סבה, ער איז געזונד געווארן אונ זיין רייכטהום איז ניצול געווארן פון אונגליק, היינט ווייס דען איין בשר ודם וואס צו בעטן

פירוש ע"ט

צו לערקייט אונ מיר זאלן ניט געווינען צו שרעקעניש יְהִי רָצוֹן עס זאל זיין דער ווילן פר דיר גאט אונזר גאט אונ גאט פון אונזערע עלטערן שֶׁנִּשְׁמוֹר אז מיר זאלן היטן דיין געזעץ אויף דער וועלט וְנִזְכֶּה אונ מיר זאלן זוכה זיין אונ מיר זאלן לעבן אונ מיר זאלן ערבן גוטס אונ בענטשונג לִשְׁנֵי יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ צו די יאהרען אונ טעג פון משיח אונ צום אייביגן לעבן לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ אום ווילן מיר זאלן לויבן דיך אונ זאלן ניט שווייגן יְיָ אֱלֹהַי גאט מיין גאט אייביג וועל איך דיך לויבן בָּרוּךְ געלויבט איז דער מענטש וואס פארזיכערט זיך אויף גאט אונ גאט וועט זיין זיין פארזיכערונג בִּטְחוּ בַּיְיָ פארזיכערט אייך אויף גאט ביז אייביג דען מיט דעם שם י"ה האט גאט געפארעמט אלע וועלטן וְיִבְטְחוּ דערום געהער מען זיך פארזיכערן אין די וואס ווייסן דיין נאמן דען דו גאט פארלאזט ניט דייגע פארשטעער. יְיָ חָפֵץ גאט ווילט אום וועגן זיין גרויס צדקות טהוט ער גרויס מאכן די תורה מיט מצות כדי מיר זאלן מעהר זכות האבען אויף יענער וועלט:

וַאֲנִי תְפִלָּתִי איך טהו תפלה פאר דיר גאט עס זאל זיין פאר דיר איין עת רצון מקבל צו זיין מיין תפלה וואס איך טהו פאר דיר נאך דעם עסען אונ טרינקען אזוי ווי דו האסט מקבל געוועזען דיא תפלה וואס איך האב אין דער פריה מתפלל געוועזן. גאט דורך דיא פיעלהייט דיין גענאד ענטפער מיר דאך דורך דיא ווארהייט דיין הילף:

כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא, הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח, וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, אֱלֹהֵי יִצְחָק, וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל, הַגָּדוֹל, הַגִּבּוֹר, וְהַנּוֹרָא, אֵל עֶלְיוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים, וְקוֹנֵה הַכֹּל, וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת, וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ, בְּאַהֲבָה:

בש"ת זָכְרֵנוּ לְחַיִּים, מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים, וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים, לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

מֶלֶךְ עוֹזֵר, וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי, מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה, רַב לְהוֹשִׁיעַ:

בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים, וְרוֹפֵא חוֹלִים, וּמַתִּיר אֲסוּרִים, וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ, לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת, וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ, מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה, וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

בש"ת מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים, זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנֶאֱמָן אַתָּה, לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

וֶוען דֶער חַזָן זָאגְט דִיא הוֹיכֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה זָאגְט מֶען דָא דִי קְדוּשָׁה:

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם, כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם, כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ, וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר: קו"ח קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ, יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: חזן לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: קו"ח בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: חזן וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר: קו"ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

חזן לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ, וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד: כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: (בש"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ):

אַתָּה קָדוֹשׁ, וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ, וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: (בש"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ):

אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד, וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ, תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּה וַעֲטֶרֶת יְשׁוּעָה, יוֹם מְנוּחָה וּקְדֻשָּׁה לְעַמְּךָ נָתָתָּ. אַבְרָהָם יָגֵל, יִצְחָק יְרַנֵּן, יַעֲקֹב

פנינים עת רצון יקרים

נָאר הַשי"ת עֶר וֵויים דָאךְ עֲתִידוֹת עֶר אִיז צוֹפֶה וּמַבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, עֶר וֵויים וָוס אִיז בֶּאֱמֶת גוּט פַר דֶעם מֶענְשֶׁן. דָס בֶּעטֶען מִיר עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ עֶנְטפֶער מִיר מִיט דַיין אֱמֶת'ע הִילְף, וָוס דוּ וֵוייסְט אַז פַר מִיר אִיז דָס אַיין הִילְף:

תפלת ישראל

(אַבְרָהָם יָגֵל יִצְחָק יְרַנֵּן וכו'). לְמָשָׁל אַ שַׁדְכָן הָט פָארְגֶעשְׁטֶעלְט אַ שִׁידוּךְ אַיין יוּנְגֶען מֶענְשֶׁען מִיט אַיין גֶערִיהמְט פְרֵיילֵיין, אַיין גְרוֹסֶע מוּשְׁלֶמֶת, דֶר צוּ אִיז זִי גֶעוֶוען אַיין גְרוֹסֶע יְפַת תֹּאַר. נָאר דֶער יוּנְגֶר מֶענְשׁ הָט זִיךְ נִיט גֶעקֶענְט בֶּעשְׁלִיסֶן צוּ דֶעם שִׁידוּךְ. זָאגְט דֶר שַׁדְכָן וֶוען אִיהר וָואלְט וִויסֶן אִיהרֶע גְרוֹיסֶע מַעֲלוֹת וָואלְט אִיהר מֶעהר נִיט גֶעצְוֵוייפֶעלְט אוּנ גֶעשְׁלָאסֶען דֶעם שִׁידוּךְ, זָאגְט דֶר יוּנְגֶער מֶענְשׁ דָס הָאבּ אִיךְ שׁוֹן אַיינִיגֶע מָאל פוּן אַייךְ גֶעהֶערְט, עֶנְטְפֶערְט אִיהם דֶער שַׁדְכָן אֱמֶת אִיהר קֶענְט סְטָאלְצִירֶען מִיט אַייעֶר יְחוּס

פירוש ע"ט

אַתָּה אֶחָד דוּ בִּיסְט אֵיינְצִיג אוּנ דַיין נָאמֶען אִיז אֵיינְצִיג אוּנ וֶוער אִיז גְלַייךְ אַזוֹי וִוי דַיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל אַיין אֵיינְצִיג פָאלְק אוֹיף דֶר עֶרְד תִּפְאֶרֶת אַצִירוּנְג פוּן אַכְפֶּערְקַייט אוּנ אַקְרוֹן פוּן הִילְף אַטָאג פוּן רוּהוּנְג אוּנ הֵיילִיגְקַייט הָאסְט דוּ צוּ דַיין פָאלְק גֶעגֶעבֶּן אַבְרָהָם יָגֵל אַבְרָהָם אִיז לוּסְטִיג אוּנ יִצְחָק מְהוּט זִינְגֶען יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶר רוּהֶען אִין אִיהם אַלִיעבְּלִיכֶע אוּנ

וּבָנָיו יָנְוּחוּ בוֹ, מְנוּחַת אַהֲבָה וּנְדָבָה, מְנוּחַת אֱמֶת וֶאֱמוּנָה, מְנוּחַת שָׁלוֹם וְשַׁלְוָה וְהַשְׁקֵט וָבֶטַח, מְנוּחָה שְׁלֵמָה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה בָּהּ. יַכִּירוּ בָנֶיךָ וְיֵדְעוּ, כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם, וְעַל מְנוּחָתָם יַקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמֶךָ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ, שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ, וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ, וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת, וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ, וְיָנוּחוּ בָם יִשְׂרָאֵל, מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ. בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם, וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל, וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד, עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

ראש חודש אונ חול המועד זאגט מען דאס:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ, וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ, וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ, וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה, לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם, בְּיוֹם

לראש חודש רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ | לחוה"מ פסח חַג הַמַּצּוֹת | לחוה"מ סוכות חַג הַסֻּכּוֹת

הַזֶּה: זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ, וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ, כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ, כִּי אֵל מֶלֶךְ, חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ, בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

ווען דער חזן זאגט „מודים" זאגט קהל „מודים דרבנן".

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ. שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ, וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד, צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ, אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ, וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ, עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ, וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ, וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ, וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ, שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב, כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ, וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ, שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ, וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר, יוֹצְרֵנוּ, יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ, עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ, כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ, וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ, לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם, עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

תפלת ישראל

אָבֶּר אַז אִיהר וָואלְט ווִיסֶן ווִי דָם פְּרֵייליין אִיז גֶעפֶעלְן אֵייעֶרֶע עֶלְטֶערְן וָואלְט אִיהר זִיךְ גָאר נִיט מְיַשֵּׁב גֶעוֶועְן דֶען וֶוען זִי אִיז נָאךְ גֶעוֶועזֶען אַיין קְלֵיין קִינְד זֶענֶען צוּזַאמֶען גֶעקוּמֶען אִיהרֶע עֶלְטֶערְן מִיט אִיהר אוֹיף אַיין חֲתוּנָה הָאט זִיא שׁוֹין דַאמָאלְס פֶערְשְׁיינְט דִי גַאנְצֶע שִׂמְחָה אוּנ אֵייעֶרֶע עֶלְטֶערְן הָאבֶּן אִיהר גֶערִיהמְט אוּנ גֶעלוֹיבְּט אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גֶעוואוּנְשֶׁן אַז זֵייעֶר אַיין קִינְד אָדֶר אַיין אֵיינִיקֶע זָאל חֲתוּנָה הָאבֶּן מִיט אִיהר. אִיהר דַארְפְט גָאר מֶעהר נִיט צְוֵויפְלֶען אוּנ שְׁלִיסֶען דֶעם שִׁידוּךְ אוּנ דַאנְקֶען גָאט אַז אַזוֹ אַיין בֶּערִיהמְטֶע טָאכְטֶער אִיז אַרַיין אִין אֵייעֶר גוֹרָל אוּנ אִיהר דַארְפְט דָאס גַאנְצֶע לֶעבֶּן אַוֶועק גֶעבֶּן פַר אִ הר. דֶר נִמְשָׁל אִיז הַשֵּׁי"ת הָט אוּנְז גֶעגֶעבֶּן דֶעם הֵיילִיגֶן טָאג שַׁבָּת פַר אַיין גֵייסְטִיגֶע מַתָּנָה, שַׁבָּת וֶוערְט גֶערוּפֶן אַיין שֶׁענֶע כַּלָּה זִי פֶער־

פירוש ע"ט

אַבַּאוַוילִיגֶע רוּהוּנְג אַ וָוארְהַאפְטִיגֶע רוּהוּנְג אַשְׁטִילֶע אוּנ אַזִיכֶערֶע רוּהוּנְג אַגַאנְצֶע מְנוּחָה שֶׁאַתָּה וָוס דוּ הָאסְט אָן אִיהר גֶעוָואלְט דִי יִשְׂרָאֵל זָאלֶן רוּהֶען זָאלֶן דֵיינֶע קִינְדֶער דֶרְקֶענֶען אוּנ ווִיסֶען דָאס זֵייעֶר רוּהוּנְג אִיז פוּן דִיר אוּנ בַּיי זֵייעֶר רוּהוּנְג הֵיילִיגֶען זֵייא דֵיין נָאמֶען:

חנוכה ווירד דיזעס געזאגט.

וְעַל הַנִּסִּים, וְעַל הַפֻּרְקָן, וְעַל הַגְּבוּרוֹת, וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ, בַּיָּמִים הָהֵם, בִּזְּמַן הַזֶּה:

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ, בֶּן יוֹחָנָן, כֹּהֵן גָּדוֹל, חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה, עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ, וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ, וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם, רַבְתָּ אֶת־רִיבָם, דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם, נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם, מָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים, וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים, וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים, וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים, וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ, וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ, וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה, וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה, וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ, לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ, וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ, וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ, וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בש"ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה, וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת, הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שָׁלוֹם רָב עַל־יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ, תָּשִׂים לְעוֹלָם, כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל הַשָּׁלוֹם, וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ, לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בספר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בש"ת בְּסֵפֶר חַיִּים, בְּרָכָה וְשָׁלוֹם, וּפַרְנָסָה טוֹבָה, נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ, אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי, נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע, וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם, וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה. פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ, וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי, וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם, וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם: עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ, עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ, עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ, הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי, וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ, יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ, וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה, כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם, כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

תפלת ישראל

שײַנט אַלֶע מִצְוֹת, אַזוי ווי די חֲכָמִים זָאגען (שְׁקוּלָה שַׁבָּת כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת). די מִצְוָה פון שַׁבָּת וועגט אַריבער אַלֶע מִצְוֹת נָאר בעוה"ר גיט אַלֶע מֶענְשֶׁן ווילֶן זיך מיט איהר מְתַחֵן זײַן זיי האָבֶן גָאר אַנְדֶערֶע דְרָכִים זיי ווייסֶן ניט איהר קָאסְטְבַּארְקײט, זָאגֶן די בַּעֲלֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה איהר יוּדִישֶׁע קינְדֶר זֶרַע קְדוֹשִׁים דֶערְמָאנְט זיך ווי נוייט האָבֶן אונְזֶערֶע הייליגֶע עֶלְטֶערְן די וועלְט בֶּערִיה מִטֶע צַדִּיקִים זיך מיט דֶעם שַׁבָּת גֶעשְׁפִּיגֶעלְט, אַבְרָהָם אָבִינוּ הָאט זיך מיט דֶעם שַׁבָּת גֶעפְרֵייט ווי מיט איין דִימֶענְט, יִצְחָק אָבִינוּ הָאט זיך מיט דֶעם שַׁבָּת גֶערִיכְמט אונ גֶעטְ־לִיבֶּע לִיעדֶער פון זײַן כָּבוֹד וָויגֶן גֶעזוּנְגֶען אונ יַעֲקֹב אָבִינוּ מיט זײַנֶע קינְדֶר הָאבֶּן דֶעם טָאג גֶערוּהְט אײנֶע וואהרֶע פֶערְגֶנִיגְטֶע רוּהֶע אונ הָאבֶּן שַׁבָּת גֶעהַאלְטֶען גײַסְטִיג אונ הײליג אונ זיי הָאבֶּן פֶערְבְּרַאכְט דֶעם שַׁבָּת נָאר אין שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת צו מַאכֶן איין נַחַת רוּחַ דֶעם אויבֶּערְשְׁטֶן, דֶער שַׁבָּת איז איין גְלִיק פַר דֶעם גוּף אונ זֶעלֶע פון כָּל איש יִשְׂרָאֵל וּבִזְכוּת שַׁבָּת וועלֶן מיר ניצול פון שְׂרֵפוֹת אונ פון אַלֶע צָרוֹת אונ מיר וועלֶן זוֹכֶה זײַן צו דֶר גְאוּלַּת יִשְׂרָאֵל ווי די חכמים זָאגֶן (אִלְמָלֵי שָׁמְרוּ יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת מִיָּד הָיוּ נִגְאָלִים) ווען אַלֶע יוּדֶען וואָלְטֶן גֶעהִיטֶען נָאר צְווייא שַׁבָּתִים ווי גֶעהֶערִיג איז וואָלְטֶען זיי בַּאלְד גֶעפְרֵייט וועהְרֶען:

פאלט איין שבת אויף איינע זאלכע צייט וואו אן וואכענטאגען „קיין תחנון" געזאגט ווירד, זאָ ווירד קיין „צדקתך צדק" גיזאגט, אויך ווידער בייא איינעם חתן, נאָר ביי אַ אָבל ר"ל זאָגט מען יא.

ג צדקתך צדק לעולם, ותורתך אמת: ב וצדקתך אלהים עד מרום, אשר עשית גדולות, אלהים מי כמוך: א צדקתך כהררי אל, משפטיך תהום רבה, אדם ובהמה תושיע יי: ק"ש

עלינו לשבח לאדון הכל, לתת גדלה ליוצר בראשית, שלא עשנו כגויי הארצות, ולא שמנו כמשפחות האדמה. שלא שם חלקנו כהם, וגורלנו ככל המונם. ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ, ומושב יקרו בשמים ממעל, ושכינת עזו בגבהי מרומים, הוא אלהינו אין עוד. אמת מלכנו אפס זולתו, ככתוב בתורתו, וידעת היום והשבת אל לבבך, כי יי הוא האלהים, בשמים ממעל ועל־הארץ מתחת, אין עוד:

על־כן נקוה לך יי אלהינו, לראות מהרה בתפארת עזך. להעביר גלולים מן הארץ, והאלילים כרות יכרתון. לתקן עולם במלכות שדי, וכל־בני בשר יקראו בשמך. להפנות אליך כל־רשעי ארץ. יכירו וידעו כל־יושבי תבל, כי לך תכרע כל־ברך תשבע כל־לשון: לפניך יי אלהינו יכרעו ויפולו, ולכבוד שמך יקר יתנו. ויקבלו כלם את עול מלכותך, ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד. כי המלכות שלך היא, ולעולמי עד תמלוך בכבוד. ככתוב בתורתך, יי ימלך לעלם ועד: ונאמר, והיה יי למלך על־כל־הארץ, ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד: ק"י

ובתורתך כתוב לאמר, שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

: ׳ תירא מפחד פתאם, ומשאת רשעים כי תבא: עצו עצה ותפר, דברו דבר ולא יקום, כי עמנו אל: ועד זקנה אני הוא, ועד שיבה אני אסבול, אני עשיתי, ואני אשא ואני אסבול ואמלט:

אהל יעקב

צדקתך כהררי אל, משפטיך תהום רבה. דר מדרש זאגט, (צדקתך כהררי אל). ווי די בערג פערשטעלן דעם תהום (גרונד) פון ים ער זאל ניט פערפלייצען די וועלט, אזוי פערשטעלן די מצות פון דר תורה די פורעניות זאל ניט קומן אויף דר וועלט, די כונה איז אזו, יעדר מענש האט אין זיך איין יצר הרע וואס ער ברענגט איהם צו אלע תאוות צו אלע שענדליכע זאכן ער פלייצט אין איהם ווי דר תהום פון ים, אונ קאן איהם פערפלייצען מיט זיינע נידערטרעכטיגע געדאנקן אונ האט בכח אונגליקליך מאכן דעם מענשן ער זאל אין מיטן יונגענד אוועק פון דר וועלט, נאר השם יתברך מיט זיין גרויס חכמה האט ער געגען דעם פערפלאנצט אין מענשן דעם שכל, וואס ער לאזט דעם מענשן ניט אויספירן זיינע תאוות, אונ דורך תורה ומצות ווערט אבגעלאשען דר יצר הרע, דס זאגט דר פסוק (צדקתך) דיין גערעכטיקייט דס איז די תורה ומצות האבן אין זיך איין געטליכען קראפט וויא דיא הויכע אונ שטארקע בערג, (משפטיך) דיין משפט דאס איז דיא פורעניות וואס קומען פון די עבירות איז תהום רבה זענען טיעף ווי דר גרונד פון ים, נאר די תורה ומצות לאזען ניט אז דיא פורעניות זאל קומען אויף דער וועלט:

פירוש ע"ט

צדקתך צדק דיין גערעכטיגקייט איז גרעכט ביז אייביג אונ דיין תורה איז אמת וצדקתך אונ דיין גערעכטיקייט גאט גרייכט ביז אן הימל וואס דו האסט גרויסע זאכן געטהון גאט ווער איז דיר גלייך דיינע גערעכטיגקייט זענען גלייך ווי די שטארקע בערג דיינע משפטים זענען טיעף ווי אטיפער אפגרונד ד׳ גאט העלפסט די מענטשען אונ די בהמות דען דו ביסט משגיח אויף אלעם:

פאן שבת בראשית ביז שבת הגדול ווירד אלע שבת צו מנחה ברכי נפשי געזאגט .

דער טעם פאר וואס מען זאגט בָּרְכִי נַפְשִׁי מִיט די
פופצען שיר הַמַּעֲ"לוֹת אום ווינטער שַׁבָּת צו מִנְחָה. ווייל
דר זכות פון שַׁבָּת בְּרֶענְגְט בְּרָכָה אויף א גאנצע וואך
אונ בעת מִנְחָה ענדיגט זיך שוין באלד דר שַׁבָּת וועלכעס
יעדער יוד גייט צוריק צו זיין ארבייט אונ זוכט זיין
פרנסה אזוי ווי עס שטייט אין בָּרְכִי נַפְשִׁי (הַכְּפִירִים
שׁוֹאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל אָכְלָם יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ
וְלַעֲבוֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב) . אונ ווינטער רופט זיך אהן יְמוֹת
הַגְּשָׁמִים די טעג פון רעגען וועלכעס אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
וואקסט דארט די תְּבוּאָה אום ווינטער באם אז עס געהט
א רעגען כְּשׁוּרָה ניט צו ווינציג אונ ניט חָלִילָה מיט
א פערפלייצונג. מיר געפינען אין די גְּמָרָא סוּכָּה (דף נ"ג)
בעת ווען דָוִד הַמֶּלֶךְ האט געגראבן די שִׁיתִין (דס איז
אזו א חָלָל אונטער דעם מִזְבֵּחַ וואס דארט האט אריין
געריגען דר נִיסוּךְ הַיַּיִן מיט דעם נִיסוּךְ הַמַּיִם) האט ער
אהן געריהרט אין דעם תְּהוֹם . איז דער תְּהוֹם ארויף
געקומען אונ האט אנגעהויבן צו פארפלייצען די וועלט,
האט זיך דָוִד הַמֶּלֶךְ געפרעגט איין עֵצָה ביי די חֲכָמִים
אויב ער מעג אנשרייבן אויף א שערבעלע דעם שֵׁם אונ
ווארפען אין תְּהוֹם האט איהם קיינר ניט געוואוסט צו
ענטפערן האט דָוִד הַמֶּלֶךְ געשאלטן דעם וואס וועט ווייסען צו
ענטפערן אונ וויל ניט ענטפערן זאל ווערן דר שטיקט
האט זיך ערשט אֲחִיתוֹפֶל אן גערופן דס מען מעג אזו
טהון ער האט געלערנט א קַל וָחוֹמֶר פון סוֹטָה דס צו
ליעב צו מאכן שָׁלוֹם צווישן מאן אונ ווייב האט די תּוֹרָה
ערלויבט אבצומעקען דעם הייליגן שֵׁם וואס איז געשריבן
בִּקְדוּשָּׁה וּבְטָהֳרָה אין וואסר דס דר מאן זאל ניט ארום
געהן אין א אומזינסטן חֲשַׁד אויף זיין ווייב מִכָּל שֶׁכֵּן דא
אז דר תְּהוֹם וויל פארפלייצן די וועלט וועט דאך דר
שֵׁם מאכן שָׁלוֹם צו די גאנצע וועלט איז בְּוַדַּאי מוּתָּר
האט דָוִד הַמֶּלֶךְ אנגעשריבען אויף א שערבעלע דעם
הייליגן שֵׁם אונ דס געווארפן אין תְּהוֹם האט דר תְּהוֹם
אבגעשפרינגן אונ האט זיך פר שטעקט טיעף אין די
ערד זעכצען טויזענד איילן וועלכע ווערן גערופן אויף
גְּמָרָא לָשׁוֹן גַּרְמִידֵי, ווי דָוִד הַמֶּלֶךְ האט געזעהן דס דר
תְּהוֹם האט צו טיעף זיך פארשטעקט וועלכעס אויבן די
ערד וועט אין זיך ניט האבן קיין פייכטקייט אונ אֲפִילוּ
נאך א רעגען וועט אויך די תְּבוּאָה ניט קענען וואקסען
האט ער געזאגט די פופצען שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אונ מיט יעדן
שִׁיר הַמַּעֲלוֹת האט ער געהעכערט דעם תְּהוֹם מיט
טויזענד איילן איז אויסגעקומן דס דר תְּהוֹם האט זיך
געהעכערט מיט פופצען טויזענד איילן אונ דר תְּהוֹם
איז מיין ניט ווייט פון אויבן די ערד ווי טוזענד גַּרְמִידֵי
דס די ערד איז דורך דעם שטענדיג פייכט . אונ איבר
דעם רופט מען זיי שִׁיר הַמַּעֲלוֹת דס איז א שֵׁם פון דָוִד
הַמֶּלֶךְ צו הקב"ה וועלכר מיט דעם זכות פון דעם שִׁיר
האט ער דעם תְּהוֹם געהעכערט מיט אשטאפל פון טוזענד
איילען דאדורך זאגט מען שַׁבָּת צוא מִנְחָה אום ווינטער
טעג בָּרְכִי נַפְשִׁי וואס דארט ווערט אויך דערמאנט בְּרֶמֶז
די געשיכטע (תְּהוֹם כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ מִן גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן) אונ
אויך די פופצען שִׁיר הַמַּעֲלוֹת דס בִּזְכוּת בִּרְכַּת שַׁבָּת אונ
בִּזְכוּת די הייליגע שִׁירִים פון דָוִד הַמֶּלֶךְ זאלן מיר אונז
ווינטר געבענטשט ווערן יעדע וואך מיט בְּרָכָה אין די
תְּבוּאוֹת אונ פַּרְנָסָה בְּשֶׁפַע בְּכָבוֹד בִּמְנוּחָה וּבְנַחַת אָמֵן :

בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ, יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד, הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה, נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה:

משלי יהודא

(בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה' וגו' גָּדַלְתָּ מְּאוֹד) . עס איז קָשֶׁה
פאר וואס ביי דעם גַּדְלוּת ה' פון דיא וועלט דערמאנט דָוִד
הַמֶּלֶךְ דס זיין נֶפֶשׁ זאל לויבען הקב"ה ניט ער אליין .
נאר מיר וועלען די זאך פארשטעהן עפ"י מָשָׁל , אין
אמעריקא געפינט זיך א גרויסער חָכָם א קינסטלער
וועלכער איז בעוואוסט אויף דער וועלט מען רופט איהם עדיסאן, דער עדיסאן האט ערקלערט פיעל חָכְמוֹת מיט
קינסטען אונ דיא קראפט פון עלעקטרי . ער האט אויך ערקלערט די חָכְמָה פון „פאנאגראף" דאס איז אזא

משלי יעקב

(בָּרְכִי נַפְשִׁי וגו' גָּדַלְתָּ מְּאוֹד) . דר אַלְשֵׁיךְ הַקָּדוֹשׁ
זאגט דס איבר דעם דערמאנט דָוִד הַמֶּלֶךְ אין אנהייב
דס קאפיטל זיין נֶפֶשׁ זאל לויבן דעם איבערשטן ווייל
אין דיעזעם קאפיטל ערצעהלט ער אלם די גְבוּרוֹת ה'

פנינים יקרים

(בָּרְכִי נַפְשִׁי את ה') . דָוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם ווען
ער האט זיך שטארק בעגייסטערט אין עֲבוֹדַת השי"ת
האט ער אויסגעגאסן זיינע הייליגע געדאנקן אין דעם
בָּרְכִי נַפְשִׁי , אונזערע קַדְמוֹנִים דער חוֹבַת הַלְּבָבוֹת אונ

דר רמב"ם ז"ל זאגן ווען דער מענש וויל קומן צו די
אמת'ע מַדְרֵיגָה פון יִרְאַת שָׁמַיִם זאל ער נאר גוט
בעטראכטן די וואונדערליכע בעשאפונג פון דר וועלט,
די ערד , דר הימל , די זון , די לְבָנָה אונ אלע אונ־

פירוש ע"ט

בָּרְכִי נַפְשִׁי גאט מיין גאט דו ביסט זייער געאכפערט דו האסט זיך אנגעקלייט מיט
שיינקייט . עוטה גאט קליידעט אן די וועלט מיט ליכטעקייט אזו ווי אמענטש קלייד זיך אן
מיט אקלייד ער האט געצויגט די הימל אונ האט זיי פרשפרייט ארום דר ערד אזו ווי א פארהאנג.

הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו, הַשָּׂם עָבִים רְכוּבוֹ, הַמְהַלֵּךְ עַל כַּנְפֵי רוּחַ: עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת, מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לֹהֵט: יָסַד אֶרֶץ עַל מְכוֹנֶיהָ, בַּל תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד: תְּהוֹם כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ, עַל הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם: מִן גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן, מִן קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן: יַעֲלוּ הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת, אֶל מְקוֹם זֶה יָסַדְתָּ לָהֶם: גְּבוּל שַׂמְתָּ בַּל יַעֲבֹרוּן, בַּל יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ: הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים בַּנְּחָלִים,

משלי יעקב

ווס דר אייבערשטער ת.ה.ט אויף די וועלט וואלט איך מיינן צו זאגן דם דר שבת פאסט גאר ניט פר הקב"ה ווס הט בעשאפן פיעל טויזענד וועלטן מלאכים שרפים וחיות הקודש פון בלויס רוחניות (גייסטליכקייט) בפרט הקב"ה אליין איז גאר ניט משיג צו זיין קיין שום מחשבה קיין שום דמיון פאר שטעלונג חלילה טאר ק"ן

משלי יהודא

אינסטרומענט וועלכס קאן נאך רעדען נאך זינגען אלעס ווס איינר רעדט אריין אין דעם אינסטרומענט מיט דעם זעלבען קול ווי דער רעדער זעלבסט. די פארנעמסטע גרויסע לייט פון אמעריקא האבן איין מאל געמאכט א באל א גרויסען לכבוד עדיסאן וועלכעס זיי האבן געוואלט אויף די סעודה אויס רעכענען זיין עהרע זיין חשיבות זיין גדלות מיט זיינע חכמות ווס ער הט אלס ערקלערט אויף די וועלט. זיי האבען זיך מיישב געווען זיין כבוד צו פארגרעסערען מיט דעם וואס זייא וועלען צו דער סעודה בענוצען עדיסאנס חכמות זיא האבן געקריינט דעם זאל מיט פערשידענע עלעקטרישע בעלייכטונג די פארשידענע

פנינים יקרים

צאהליגע מיליארדען שטערען וועלכע בעלייכטן דיא גאנצע וועלט וואס זיא אליין דאס הייסט דיא ערד איז איינע פון די קלענסטע קאמעטין (שטערן). די זון איז ניט אזוי ווייט פון אונז ווי אלע אנדערע שטערען דאהער קומט זיא אונז פאר גרעסר זי איז גאר ווייט איין און צוואנציג מיליאן מייל פון אונז און עס איז דא אין הימל אונצעהליגע מיליארדען שטערן וועלכע זענען ווייט פון דער זון און גרעסער פאר איהר מיליווי מיליארדען מאל אזא צאהל ווס א מענטש קען דאס גאר ניט אויסשפרעכען. עס פאלט איין שרעק אויף דעם מענשן ווען ער בעטראכט דיא גבורות הבורא ית"ש ווס ער הט דס אלעס בעשאפן מיט גרויס חכמה און ארדנונג. אז דר מענש זאל אפילו לעבן טויזענדער יאהרן קען ער ניט קומן צו דעם תכלית הבריאה און

פירוש ע"ט

המקרה די באלקינס פון זיין אויבערשטע הט ער גימאכט פון וואסר די וואלקן הט ער גימאכט פר זיין רייט וואגן צו רייגען זיי וואו הין ער וויל, ער פיהרט די וואלקן גיך מיט דעם ווינט אזוי ווי מען פליהט מיט פליגעל. עושה די ווינטן האט גאט גימאכט פאר זיינע שלוחים זיינע בעדיענר זענן ווי פלאם פייער. יסד ער הט געגרונדפעסטיגט די ערד אויף איהר אנבריטונג אז זי זאל ניט אויסגעגלישט ווערן אויף אייביג. תהום דעם תהום הט גאט צו גערעקט אז ער זאל ניט פארפלייצן די וועלט אזוי ווי מען דעקט עפעס צו מיט א מלבוש, אויף דיא בערג שטעהען דיא וואסער פון דעם ים און גיסן זיך ניט אראפ. מן פון דיין געשריי וואס דו האסט געטהון אז די וואסערן זאלען זיך איין זאמלן אין איין ארט זענן זייא אנטלאפן געווארן און זענן געקומן צו דעם ארט. פון דעם געשריי פון דיין קול וואס איז אזוי ווי אקול פון דונערן האבן די וואסערן געאיילט צו קומן אויף דעם ארט. יעלו בשעת אז די וואסערן זענן גילאפען זענן זיי פריהר אויפגעגאנגן אויף די בערג און דר נאך האבן זיי גענידערט אין דיא טאלען און זענן דארטן ניט איבר גיבליבען אזוי ווי די טבע איז פון וואסר צו האלטן זיך אין די טאלען נאר זיי זענען גינאנגען צו דעם ארט וואס דו האסט געגרונד פעסטיגט צו זיי. גבול די זאמד האסט דו געמאכט פר א גבול צום ים אז ער זאל ניט איבר פארן דעם גבול אז די וואסער פון דעם ים זאל זיך ניט אום קערן צו באדעקן די ערד אזוי ווי עס איז גיוועזן איידער די וועלט איז בעשאפן גיווארן. המשלח ער שיקט קוואלן עס זאל רעגענן וואסר פון זיי אין די טייכן, דיא

בֵּין הָרִים יְהַלֵּכוּן: יַשְׁקוּ כָּל חַיְתוֹ שָׂדָי. יִשְׁבְּרוּ פְרָאִים
צְמָאָם: עֲלֵיהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן, מִבֵּין עֳפָאִים יִתְּנוּ
קוֹל: מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו, מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ תִּשְׂבַּע
הָאָרֶץ: מַצְמִיחַ חָצִיר לַבְּהֵמָה, וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם,
לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ: וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ, לְהַצְהִיל
פָּנִים מִשָּׁמֶן, וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד: יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי יְיָ,
אַרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע: אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ,
חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ: הָרִים הַגְּבֹהִים לַיְּעֵלִים, סְלָעִים

משלי יהודא

פהייערע געבעטע מעביל הט זיך יעדע זאך זעלבסט געשטעלט אין גרעסטען ארדנונג מיט די קראפט פון עלעקטריא. די פיעל בעדיענטע האבן גאר ניט בעדארפט צו בעדינען דען יעדעם מאכן יעדע פאטראווע איז זעלבסט פארגעקומען פר די געסט מיט דעם כח פון די עלעקטרי אין אלע פיער זייטען פון דיא סאליע איז געשטאנען פאנאגראפען וואס האבן געזונגען און געשפיעלט וויא די שענסטע ארקעסטרא. אין דערטיט פון דר זאל איז געשטאנען א גרויסר פאנאגראף וועלכר האט מיט א שיינעם מעלאדיע געזונגען און אויסגערעכנט עדיסאנס מעלות מיט זיינע חכמות, דס זעלבע קאן מען זאגען באלף אלפי

משלי יעקב

ניט און מען קאן ניט זיך פארשטעלען פאסט גאר ניט צו זאגען דעם שבת זייגעם אויף די וועלט וועלכעם זיא איז דאך מלא נשמיות (קערפערליך אדער גראבליך) איז דס גאר קיין גדלות פר הקדוש ברוך הוא זאגט דס דוד המלך איך זאל אזו ניט מיינען גאר פארקערט דורך דעם וויל דעם איבערשטענס גדלות איז אין לשער

פנינים יקרים

דערגיין די מודי סודות פון די בעשאפונג דער וועלט און אלעם וואס אויף איהר און אין איהר געפינט זיך. די זון דיא לבנה און דיא שטערן זענען פאר זיך גאר בעזונדערע וועלטן און מיר קאנן גאר קיין בעגריף ניט האבן פון די עולמות עליונים, וואס זענען מיר געאכטעט געגען די געטליכע ברואים, ווי אין פסוק שטעהט (מה אנוש כי תזכרנו) וואס פר א בעטרעף הט דר מענש אז דו זאלסט זיך אן איהם דערמאנען. (כי אראה שמיך) אז איך זעה נור דיינע הימלען. (מעשה אצבעותיך) וועלכע דו האסט אייגענהענדיג בעשאפן. (ירח וכוכבים אשר כוננתה) דעם מאנד און דיא שטערין וועלכע דו האסט אין זיי איינגעארדענט גאר דס איז אלין די גרויסע חסדים פון השי"ת צו אונז אז ער הערט אונזער ביטע. אוך וועלען מיר בעקלערען די גרויסע וואונדר וואס דר בורא ית"ש הט בעשאפן אויף דר ערד די מיליארדן פערשידענע ברואים, אלע סארטן חיות

פירוש ע"ט

קוואלען געהן צווישען די בערג. ישקו די טייכן מאכן אנטרינקן אלע חיות פון דעם פעלד און די ווילדע חיות צו ברעכן זייער דארשט מיט דעם וואסר. עליהם נעבן די וואסערן רוהען די עופות פון דעם הימל. פון צווישען די בלעטער פון די בוימר געבן די עופות זייער קול מיט געזאנג. משקה ער מאכט אנטרינקן די בערג פון די וואלקן וואס זענען פון אויבען געבן הימל, פון די פירות פון דיינע וואלקן דס איז דר רעגן ווערט די ערד געזעט. מצמיח מאכסט שפראצן גראז פר בהמות וועגן און גרינס מאכסט דו שפראצן עס זאל זיין צו ארבייט פר מענטשן אוף פארבן און ער מאכט אויסציהן ברויט פון דר ערד. ויין און ער מאכט אויס שפראצן דעם וויין וואס ער מאכט פרייליך דס הארץ פון דעם מענשען וואס טרינקט איהם ער מאכט שפראצן דעם אייל אז ער זאל דערלייכטן דס פנים פון מענשען וואס עסט איהם און ברויט מאכט ער שפראצן אז עס זאל אונטר לעהנען דס הארץ פון דעם מענשן. ישבעו פון דעם רעגן ווערן זאט גאטס ביימר די ביימר פון דעם וואלד וואס וואקסט אויף זיי קיין פירות ניט און קיין מענש פלאנצט זיי ניט נאר גאט אליין האט זיי געפלאנצט דערום הייסן זיי גאטס ביימר. אשר אוף די ביימר מאכן זיך די פייגלן נעסטן, דר עוף וואס הייסט חסידה איז איהר שטוב אויף דעם בוקסן בום. הרים די הויכע בערג זענען א וואהנונג צו די יעלים אין די שטיינר זענען א בעשיצונג

מַחְסֶה לַשְׁפַנִּים: עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים, שֶׁמֶשׁ יָדַע
מְבוֹאוֹ: תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה, בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ
יָעַר: הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף, וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל אָכְלָם:
תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן, וְאֶל מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן: יֵצֵא אָדָם
לְפָעֳלוֹ, וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ, כֻּלָּם
בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ, מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: זֶה הַיָּם גָּדוֹל
וּרְחַב יָדָיִם, שָׁם רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר, חַיּוֹת קְטַנּוֹת עִם
גְּדֹלוֹת: שָׁם אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן, לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק

משלי יעקב

אונ ער בעוויזט זיין ענויות בכל רגע ורגע צו זיין א משגיח איבער דעם עולם השפל ווערט זיין גדלות נאך שענער אונ גרעסער אונ דאס איז די גרעסטע גבורות אז די אלע רוחניות זענען דורך השתלשלות אלם מקושר צוגעקניפט אונ צוגעהעפט צו דעם עולם הגשמי אזו ווי דם נפש הרוחני וואס איז זייער איידל אונ עס איז מקושר צו דעם ליימערנעם קערפער דעם גוף:

משלי יהודא

הבדלות כביכול הט זיינע מעשים מיט זיין גדלות איז אין לשער ואין להגיד אונד די גרעסטע חכמים פון דר וועלט קענען ניט בלויז פארשטעהן וואס פר א חכמה עס שטעקט אין דעם קליינעם וועלטעלי בלויז אין דעם מענש ווי אזוי דער ליימענער קערפער דער גוף ווערט בעלעבט רעדט אונ טהוט מיט דעם כח פון דעם נפש וואס דער איבערשטער האט אריינגעגעבן אין דעם מענש איבער דעם זאגט דער היילגער דוד המלך אז ער איז געגאנגען ערצעהלן עפוואס פון דעם איבערשטענס גדלות וועלכעס עס איז נאך ניט ווי א טראפען פון ים זאגט ער לאו דאס נפש דער פאנאנדראף אליין לויבען זיין גדלות :

פנינים יקרים

אונ עופות, אלערליי פליגעלך, שלאנגען זאבעס אונ רעסנלייכן אלע סארטען גראזן. ביימער, בלומען, דאס אלס הט השי"ת בעשאפן צום נוצען פון מענשן, ווי דער זוהר הקדוש שרייבט אין פרשת יתרו אז איין בשר ודם וואלט נאר וויסן וואס השי"ת הט איין געפלאנצט אין דר ערד אלע סגולות אונ רפואות וואס עס געפינט זיך אויף דר וועלט וואלט ער נשתומם געווארן ער וויים ניט דאס אין יעדען קלענסטען גרעזעלע איז איינגעוויקעלט סגולות ונפלאות, איין בלאט צום צווייטן רעדט גאטס וואונדער יעדער בריאה איז ווי איין מלאך וואס זאגט שירה צו דעם היילגן באשעפר פון יעדער בעשעפענש דארף זיך דר מענש אראב נעמן איין מוסר השכל ווי צו פיהרן זיך אויף דר וועלט אין די געציילטע יאהרן וואס ער לעבט. אויף דעם הט דוד המלך געזאגט מיט איין פייערדיג געפיהל, (מה רבו מעשיך ה') וויפיעל אונ וויא גרויס זענען דיינע ווערק דו הערר גאט. (כלם בחכמה עשית). אלס האסטו בעשאפן מיט גרוס חכמה. דא אין דעם ברכי נפשי שילדערט ער אב בכלל אלע ברואים פון דר וועלט ער ערצעהלט אלע גאטס וואונדער מיט איין שיינעם ארדנונג. עס איז

פירוש ע"ט

צו די שפנים. עשה די לבנה הט ער בעשאפן אז מען זאל ציילן נאך איהר נאך ווען יום־טוב געפאלט די זון ווייס איהר גאנג. תשת דו האסט געמאכט דעם חשך אז ער זאל זיין נאר אויף דר נאכט, ביי דר נאכט טהוען ווידמען אלע חיות פון דעם וואלד. הכפירים ביי דער נאכט טהון די יונגע לייבן שרייען פון פאר צוקונג ווען אונ צו בעטן פון גאט זייער עסען ווארג. תזרח אז די זון הייבט אן שיינען זאמלן זיי זיך איין אונ געהען אין זייער וואהנונג אריין צו ליגן זיך אפרוען. יצא דענסטמאל געהט ארוס דר מענש אין פעלד אריין צו זיין ארבייט אונ פארזומט זיך דארטן ביז נאכט אז די חיות גהען ווידר ארויס. מה ווי גרוס זענען דיינע ווערק גאט, אלעם האסט דו געמאכט מיט חכמה די וועלט איז פול דיינע געקויפטע דו האסט זייא בעשאפן. זה דר דאזיגר ים וואס מען ווייסט איהם איז ער גרוס אונ ברייט, דארטן איז פאר האנדן ווידמונג אונ עס איז ניט דא קיין צאל צו זיי קליינע חיות אונ גרוסע חיות. שם דארטן געהן שיפן דארטן איז דר לויתן וואס דו האסט בעשאפן ער זאל זיך שפילען אונ שפאצירן אין

בּוֹ: כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן, לָתֵת אָכְלָם בְּעִתּוֹ: תִּתֵּן לָהֶם
יִלְקֹטוּן, תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב: תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן,
תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן, וְאֶל עֲפָרָם יְשׁוּבוּן: תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ
יִבָּרֵאוּן, וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה: יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם,
יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד, יִגַּע בֶּהָרִים
וְיֶעֱשָׁנוּ: אָשִׁירָה לַייָ בְּחַיָּי, אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי:
יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי, אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּייָ: יִתַּמּוּ חַטָּאִים מִן
הָאָרֶץ, וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם, בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ, הַלְלוּיָהּ:
קכ שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, אֶל יְיָ בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי, וַיַּעֲנֵנִי: יְיָ

משלי יהודא

(שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי). מִיר זֶעהֶן דָאס דָוִד הַמֶּלֶךְ הָאט גֶעזִינְגֶען פֿינְפְצֶעהְן שִׁיר

פנינים יקרים

פְּלָאֵי פְּלָאִים, עֶר זָאגְט מִיט גַייסְט (בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה׳), דוּ מַיין זֶעלֶע, גֶעטְלִיכֶע טְאכְטֶער לוֹבּ דֶעם בֶּעשֶׁעפֶר. (וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ) אוּנ מַיין גַאנְצֶעס אִינֶגעוַוייד לוֹיבְּט אוּנ דַאנְקְט זַיין הַיילִיגֶן נָאמֶען וָוס עֶר הָט דָס אַלְס בֶּעשַׁאפֶן מִיט חֶסֶד וְרַחֲמִים מִיט גְרוֹיס חָכְמָה אוּנ גְבוּרָה. (נוֹרָא מְאוֹד) עֶס אִיז זֶעהר פוּרְכְטְבַּאר, דִי גַאנְצֶע וָואךְ הָט דָאךְ אָבֶּער דֶר מֶענְשׁ נִיט קֵיין צַייט זִיךְ מִתְבּוֹנֵן צוּ זַיין אוֹיף דֶעם מִיט רֵיינֶע גֶעדַאנְקֶען הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע קַדְמוֹנִים ז״ל גֶעשְׁטֶעלְט אַז בְּיוֹם שַׁבַּת קוֹדֶשׁ אֵיין טָאג פוּן מְנוּחָה זָאל יֶעדֶר אִישׁ יִשְׂרָאֵל זָאגֶן דֶעם בָּרְכִי נַפְשִׁי אוּנ זָאל גוּט בֶּעמֶערְקֶען וֶועט אִיהם דָס זֶעהר פִיעל נוּצֶען צוּ עֲבוֹדַת הַשֵּׁי״ת אוּנ דֶער מֶענְשׁ וָועלְכֶער ווייסְט מֶעהר חֲקִירָה אוּנ הָט מֶעהר גֶעלֶערְנְט ווִיסֶענְשַׁאפְט וֶועט עֶר מֶעהר עֶרְשְׁטוֹינְט וֶוערֶען אוֹיף דֶער חָכְמַת יְצִירָה וָואס עֶס אִיז דָא אִין דֶעם קַאפִּיטֶעל אוֹיס־גֶערֶעכֶענְט מִיט גְרוֹיס פֶערְשְׁטַאנְד אוּנ דוּרְךְ דֶעם וֶועט עֶר קוּמֶען צוּ יִרְאַת שָׁמַיִם אוּנ וֶועט זִיךְ פֶערְוואוּנְדֶערֶען אוֹיף גְבוּרַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְחָכְמָתוֹ הַגְּדוֹלָה אוּנ וֶועט בֶּעקוּמֶען אֵיין עֶהְרְפוּרְכְט (מִפְּנֵי הֲדַר ה׳ נֶהְדַּר גְאוֹנוֹ):

פירוש ע״ט

דֶעם יָם. כֻּלָּם אַלֶע בְּרוּאִים פוּן דֶר וֶועלְט טְהוּן הָאפֶען צוּ דִיר דוּ זָאלְסְט גֶעבֶּען זֵייעֶר עֶסֶן אִין דֶר צַייט. תִּתֵּן דוּ טְהוּסְט זֵיי גֶעבֶּען זֵייעֶר שְׁפֵּייז אַז זֵיי זָאלֶען אוֹיפְקְלוֹבֶּען, אַז דוּ עֶפֶענְסְט דַיין הַאנְט אוּנ גִיסְט זֵיי פִיעל שְׁפֵּייז וֶוערֶען זֵיי גֶעזֶעטְט פוּן אַלֶעם גוּטֶען. תַּסְתִּיר אָבֶּער אַז דוּ פַר בָּארְגְסְט דַיין פָּנִים פוּן זֵיי וֶוערֶען זֵיי דֶערְשְׁרָאקֶען, אַז זֵייעֶר אָטְהוּם וֶוערְט פַארְלֶענְט פַר גֶעהֶען זֵיי אוּנ קֶערֶען זִיךְ אוּם צוּ דֶר עֶרְד וָוס זֶענֶען בֶּעשַׁאפֶען גֶעוָוארֶען פוּן אִיהר. תְּשַׁלַּח אַז דוּ וֶועסְט שִׁיקֶען דַיין לֶעבֶּענְדִיגֶען אָטְהֶעם צוּ דִי מֵתִים בִּשְׁעַת תְּחִיַּת הַמֵּתִים וֶועלֶען זֵיי בֶּעשַׁאפֶען וֶוערֶען אוּנ דוּ וֶועסְט בֶּענַייעֶן מִיט זֵיי דִי עֶרְד. יְהִי גָאטְס כָּבוֹד וֶועט זַיין אוֹיף אֵייבִּיג אוּנ גָאט וֶועט זִיךְ פְרֵייעֶן מִיט זַיינֶע וֶוערְק אַז עֶס וֶועט זַיין תְּחִיַּת הַמֵּתִים. הַמַּבִּיט עֶר טְהוּט נָאר אַקוּק צוּ דֶר עֶרְד צִיטֶערְט זִי תֵּיכֶף, עֶר רִיהְרְט נָאר אָן אִין דִי בֶּערְג וֶוערֶען זֵיי פִיל מִיט רוֹיךְ. אָשִׁירָה אִיךְ וֶועל זִינְגֶען צוּ גָאט כָּל זְמַן אִיךְ וֶועל לֶעבֶּען אוּנ וֶועל זַיין אוֹיף דֶר וֶועלְט. יֶעֱרַב עֶס זָאל גֶעזִיסְט זַיין אוֹיף גָאט מַיין תְּפִלָּה עֶר זָאל זִי מְקַבֵּל זַיין בְּרָצוֹן וֶועל אִיךְ זִיךְ פְרֵייעֶן מִיט דִי הִילְף פוּן גָאט. יִתַּמּוּ מַיין תְּפִלָּה אִיז אַז דִי זִינְד זָאלֶן פַארְלֶענְט וֶוערֶען פוּן דֶר וֶועלְט דָאס הֵייסְט אַז דִיא מֶענְשֶׁן זָאלֶען זִיךְ גוֹבֵר זַיין אוֹיף דֶעם יֵצֶר הָרָע אוּנ זָאלֶען נִיט זִינְדִיגֶען וֶועלֶען שׁוֹין מְמֵילָא נִיט זַיין קֵיין רְשָׁעִים אוֹיף דֶער וֶועלְט אוּנ אַז עֶס וֶועט אַזוֹי זַיין וֶועט מַיין לַייבּ לוֹבֶּען גָאט אוּנ אִיהְר אַלֶע לוֹבְּט אוֹיךְ גָאט דֶערוֹיף:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת דִי פוּפְצֶעהְן שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הָט דָוִד גֶעזָאגְט אַז דִי לְוִיִּם זָאלֶן זֵיי זָאגֶן אוֹיף דִי פוּפְצֶעהְן טְרֶעפּ וָוס גֶעהֶען פוּן דֶר עֲזָרָה פוּן דִי ווייבֶּער צוּ דֶר עֲזָרָה פוּן דִי מַאנֶען אוֹיף אִיטְלִיכֶער

הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת שֶׁקֶר, מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה: מַה יִּתֵּן לְךָ, וּמַה יֹּסִיף לָךְ, לָשׁוֹן רְמִיָּה: חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים, עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים: אוֹיָה לִי כִּי גַרְתִּי מֶשֶׁךְ, שָׁכַנְתִּי עִם אָהֳלֵי קֵדָר: רַבַּת שָׁכְנָה לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: אֲנִי שָׁלוֹם, וְכִי אֲדַבֵּר, הֵמָּה לַמִּלְחָמָה:

משלי יהודא

הַמַּעֲלוֹת. אויך דיא מַעֲלוֹת (שְׁטַאפְּלֶען) פון די עֶזְרַת נָשִׁים צו עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל איז געוועזן פינפצעהן אַקעגען דעם האלבען שֵׁם שֶׁל רַחֲמִים די י' מיט דיא ה' זייא בעטרעפן אויך פינפצעהן ווען יודען וועלן זוכה זיין צו דעם גאנצען שֵׁם שֶׁל רַחֲמִים בִּימֵי מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד אונ שמלך וועט האבען די מַפָּלָה וועלן זיי זיך ריקן מיט נאך פיעל מַעֲלוֹת. בִּימֵי דָּוִד הַמֶּלֶךְ האבן זיי זיך גיט געקענט מיין ריקן ווי די מַעֲלוֹת אונ תֵּיכֶף באלד ביי די ערשטע מַעֲלָה הָט שוין דער הייליגער דָּוִד הַמֶּלֶךְ געזעהן בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ אַז דָּם בֵּהמ"ק וועט חָרוּב ווערן איבער שִׂנְאַת חִנָּם איבער דעם האט ער געבעטען באלד אין דעם ערשטען שִׁיר הַמַּעֲלוֹת (ה' הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה):

משלי ישראל

(מִשְּׂפַת שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה). די גְמָרָא ערצעהלט איין מַעֲשֶׂה איינער האט געהאט א שְׁנוּר וואס זיא איז געוועזן איין גרויסע בַּעֲלַת לָשׁוֹן הָרַע, זיא האט ליעב געהאט צו מאכען אינטריגען אונ רְכִילוּת טרייבן צווישן מאן אונ ווייב, צווישן ברודער אונ שוועסטער וכְדוֹמֶה אונ עס האט איהר אימער געגאלטן צו מאכן א גט צווישן יונגע פאר פאלק, צו מאכן איין פֵּרוּד צווישען שוועסטער אונ ברודער וכדומה אנעלכע שענדליכקייטן, דס הט דעם שווער זעהר פיעל געקרענקט אונ ער הט איהר אלע טאג געשטראפט זיא זאל די שלעכטע מִדּוֹת אוועק ווארפן זיא זאל אויפהערען צו רעדען רְכִילוּת, נאר זיא איז געווען אזוי ווייט פערדארבן אז קיין מוּסָר הט איהר ניט געהאלפן אונ וואס מעהר דער שווער האט איהר געשטראפט הט זיא אלץ מעהר געטריבן רְכִילוּת זיא האט אבער געוואלט פְּטוּר ווערען פון שווער ער איז איהר שוין מיט ויינע שטראף רייד שטארק איבערדריסיג געווארן האט זיא געזאגט צו איהר מאן אז דער שווער רעדט איהר אן צו איין עֲבֵירָה, אונ אוב ער וויל זיך איבערצייגן זאל ער קומען צוא איהר אין צימער ווען זיא ליגט זיך שלאפען וועט ער זעהן אז דס איז ריכטיג ווי זיין פאטער קומט צוא איהר אונ רעדט איהר צו צו איין עֲבֵירָה אונ קְנִיעט זיך צו איהר געבן איהר בעט, דר מאן הט זיך בעהאלטן אין איין ווינקל אונ האט ווירקליך געזעהן ווי דר פאטער קניעט זיך פר איהר אונ בעט זיך ביי איהר ליעבע שְׁנוּר, פאלג מיך ווארום זאלסטו ניט הערען דאס געבעט פון דיין גוטציגן שווער, דר זוהן איז שרעקליך געווארן אויפגערעגט אונ פון כַּעַס האט ער גענאפט איין האק אונ הט איהם געטייטעט די שׁוֹפְטִים האבן חוקר ודורש געווען די זאכע ער האט זיי דערצעהלט די גאנצע געשיכטע וועלכע שפאסט פון זיין פרויא האבן דיא שׁוֹפְטִים געריכטעט פיידע צום טוט. דארום זאגן דיא חֲכָמִים אַז לָשׁוֹן הָרַע הַרְגַת דְרַיי מענשען אונ דס בעטען מיר ביי השי"ת. (הַצִּילָה נַפְשִׁי). רעטע מיין נֶפֶשׁ, (מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה), פון פערליימדונג אונ רְכִילוּת דאס איך זאל ניט רעדן אוף קיינעם אונ ניט אריין פאלען ח"ו צוא דיא בַּעֲלֵי לָשׁוֹן הָרַע אין זייערע גיפטיגע מיילער:

אהל יעקב

(שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מַה יִּתֵּן וגו' לָשׁוֹן רְמִיָּה). לְמָשָׁל צוויי פערדארבענע מענשן האבן זיך געקריגט אין גאס. ביידע זענען געוועזן נידערטרעכטיגע לייט ביידע האבן געטהון אַלע שִׁבְעָה תּוֹעֵבוֹת עס הט זיך צוזאמענגעקליבן ארום זיי א גאנצע פערזאמלונג פון מענשען וועלכע האבען געהערט צוויי שענע אוסדריקע איינער רופט דעם צווייטן שלאנג ענטפערט איהם דער צווייטער דו ביסט א גנב זאגט דר ערשטער דו נידערטרעכטיגער יונג.

פירוש ע"ט

טרעפ איין שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, אז עס איז מיר געווען ענג האב איך צו גאט גערופן הט ער מיר געענטפערט. יְיָ גאט איך בעט דיך, זאי מיך היינט אויך מַצִּיל פון די מענשן וואס האבן פאלשע לעפצן פון די וואס האבן אפאלשע צונג. טה דָּוִד הַמֶּלֶךְ הט געזאגט צו די וואס רעדן לָשׁוֹן הָרַע גאט הט פארשטעלט דיין צונג מיט צוויי מְחִיצוֹת מיט די ציין אונ מיט די לעפצען דו זאלסט ניט רעדען קיין לָשׁוֹן הָרַע וואס זאל ער נאך מוֹסִיף זיין פאר איין שְׁמִירָה צו דיין צונג. חִצֵּי דו ביסט גלייך צו שארפע פיילן וואס זענען ביי א גִבּוֹר אין די הענט וואס ער הַרְגַת מיט זיי פון ווייטן אונ ביסט גלייך מיט די קוילן פון בוקסען בוים האלץ וואס פון אויסווייניג זענען זיי פאר לאשן אונ פון אינעווייניג ברענן זיי, אזוי ביסט דו אויך, פארלייטן רעדסט דו מיט איהם גוטע רייד אונ אין פארבארגענעש רעדסט דו אוף איהם לָשׁוֹן הָרַע. אוֹיָה דָוִד הַמֶּלֶךְ הט גזאגט אַבֵּר דעם וואס לָשׁוֹן הָרַע איז געווען צווישן אונז דערום האב איך געוואהנט ביי די טאטערן וואס זענען אין די געצעלטן. רַבַּת דרום רוהט מיין לייב א לאנגע צייט מיט די וואס האבן פיינט שָׁלוֹם. אֲנִי איך רעד מיט מיין מויל שָׁלוֹם אז איך רעד צו זיי שָׁלוֹם דערוועקן זיי זיך מִלְחָמָה האלטן מיט מיר:

קכא שִׁיר לַמַּעֲלוֹת, אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים, מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ, עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ, אַל יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ, יְיָ צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יַכֶּכָּה, וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל רָע, יִשְׁמֹר אֶת נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

קכב שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד, שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי, בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ, בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָיִם: יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה לָּהּ יַחְדָּו: שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים, שִׁבְטֵי יָהּ, עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל,

משלי ישראל

(אֶשָּׂא עֵינַי וגו׳ מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי). דר מִדְרָשׁ זָאגְט, דעם שִׁיר הַמַּעֲלוֹת האט יַעֲקֹב אָבִינוּ געזאגט בְּעֵת ער איז ניצול געווארן פון אֱלִיפַז עֵשָׂו׳ס זוהן בְּעֵת ער הט אים געוואלט הַרְגֶנֶן לויט פֶערזאג פון פאטר, אַז אֱלִיפַז האט איהם אָנ־געזאגט זאגט ער צו איהם איך טו דיך הַרְגֶנֶן מְקַיֵּים זיין דעם פאטערס בּעפעהל הט יַעֲקֹב אָבִינוּ איהם אַוועק געגעבן אַלע טהייערע תַּכְשִׁיטִים וואס רִבְקָה הט איהם מיט געגעבן פַר רָחֵל אונ אַלץ וואס ער הט געהאט אונ זאגט צו אֱלִיפַז׳ן דו ווייסט דאך אַז עָנִי חָשׁוּב כְּמֵת איין אָרעמאַן איז גלייך מיט איין געשטארבענעם אונ איצט אַז איך האב דיר אָב געגעבן אַלעס וואס איך האב געהאט בין איך גלייך וויא געשטארבן קענסט דוא דאך זאגן דיין פאטר אַז איך בין געהַרְגֶת אונ עס וועט ניט זיין ליגען, דר נאך פרעגט יַעֲקֹב

משלי יהודא

(שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים) דער פָּרָשַׁת דְּרָכִים טייטשט הֶהָרִים דיא בערג מיינט מען דעם הַר סִינַי מיט דעם הַר הַמּוֹרִיָּה דָוִד הַמֶּלֶךְ האט געזעהן בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ דָּס בהמ״ק וועט חָרוּב ווערן וועלן דאך די יודען ניט קענען מַקְרִיב זיין קָרְבָּנוֹת וויס דס ווערט גערופן עֲבוֹדָה אויך בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים לערנן מיר ניט אָב צו היטן די תּוֹרָה אונ מיר געפינן אין פִּרְקֵי אָבוֹת שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק זאגט אויף דריי זאכן שטעהט די וועלט

אהל יעקב

וואס טוגסט דו אויף דר וועלט איך האב טאקי גע׳גנבעט, גערובט לייטן וכדומה, האב איך ווענינגסטענס הֲנָאָה געהאט פון דעם, איך האב געלעבט אַ גוטן טאג מיט מיין ווייב אונ קינדער אונ די בַּעֲלֵי בָּתִּים זענען ניט אונ־גליקליך געווארן אָבער דו מערדער דו האסט קיין שום הֲנָאָה ניט געהאט פון דר וועלט אונ דו האסט גהַרְגֶת

פירוש ע״ט

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת איך הייב אויף מיינע אויגן צו די בערג צו זעהן פון וואנען וועט קומען מיין הילף. עֶזְרִי אָבֶער איך האב ניט קיין הילף פון קיינעם נאר פון גאט וואס הט בעשאפן הימל אונ ערד. אַל דיינע פוס וועט ער ניט לאזן אויסגעגלישט ווערן, גאט דיין היטר טהוט ניט דרעמלען דס הייסט ער טהוט ניט אָפּ זיין הַשְׁגָּחָה פון דיר קיין מאל. הִנֵּה גאט דער היטער פון יִשְׂרָאֵל טהוט קיין מאל ניט דרעמלען אונ ניט שלאפן. יְיָ גאט איז דיין היטר גאט שטעהט ביי דיין רעכטע האנט מגין זיין אויף דיר אַזוי ווי אַ שאטן איז מגין פַר דער היץ. יוֹמָם ביי טאג וועט די היץ פון דר זונן דיך ניט מַזִּיק זיין אונ ביי דער נאכט וועט דיך ניט מַזִּיק זיין די לְבָנָה. יְיָ גאט וועט דיך היטין פון אַלעם בייזען אונ וועט היטין דיין לייב. יְיָ גאט וועט דיך היטין אין דיין אַרויס־געהן אין וועג אונ אין דיין קומען פון היינט ביז אייביג:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זיי זאגן אַז מען הט מיר גזאגט אַז יום־טוב וועט קומען וועלען מיר געהן אין גאטס הויז עוֹלֶה רֶגֶל זיין האב איך זיך געפרייט. עוֹמְדוֹת מַחֲמַת פיעל מענשן וואס זענען געקומען קיין יְרוּשָׁלַיִם אויף יום־טוב האבן מיר געמוזט שטעהן מיט אונזערע פיס אַ צייט אין די טויערן פון יְרוּשָׁלַיִם ביז מיר זאלן קענען אַריין געהן. יְרוּשָׁלַיִם די שטאדט וואס זיא איז שעהן געבויט געווארן אַזוי ווי אַ שטאדט וואס אַלע בַּעֲלֵי מְלָאכוֹת האבען זיך מְחַבֵּר געוועזען בויען זיא מיט שוינקייט. שֶׁשָּׁם וואס דארטען זענען אויפגעגאנגען גאטס שְׁבָטִים אויף יום־טוב דאס איז געווען איין עדות אַז די שְׁכִינָה רוהט אין יְרוּשָׁלַיִם מַחֲמַת דעם גם אַז אַזוי אַגרויס פאלק הט גקאנט אַריין

לְהוֹדוֹת לְשֵׁם יְיָ: כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט, כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָיִם, יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ, שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי, אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ, אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

קכג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת עֵינַי, הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם, כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ, כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ, כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: רַבַּת שָׂבְעָה־לָּהּ נַפְשֵׁנוּ, הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים, הַבּוּז לִגְאֵי יוֹנִים:

משלי יהודא

דָס זִי הָט דוּרְךְ זַיי אַ קִיוּם דוּרְךְ דֶעם זְכוּת פוּן תּוֹרָה אוּנ דוּרְךְ דֶעם זְכוּת פוּן עֲבוֹדָה אוּנ דוּרְךְ דֶעם זְכוּת פוּן גְמִילוּת חֲסָדִים אָבֶּר פְרִיהֶער אֵיידֶר דִי תּוֹרָה אִיז גֶעגֶעבֶּן גֶעוָוארֶען צוּ יִשְׂרָאֵל אִיז דִי וֶועלְט גֶעשְׁטַאנֶען בְּלוֹיז אוֹיף גְמִילַת חֲסָדִים אַזוֹ ווִי דֶר פָּסוּק זָאגְט עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה. אוֹךְ גֶעפִינֶען מִיר דָס דֶר אֵייבֶּערְשְׁטֶער הָט

משלי ישראל

אָבִינוּ זִיךְ אַלֵיין, (מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי). פוּן ווַאנֶען קָאן אִיצְט קוּמֶען מַיין הִילְף, פְרֶעגֶען דִי מְפָרְשִׁים ווִי אַזוֹי זָאגְט דָס יַעֲקֹב אָבִינוּ דֶער גֶעטְלִיכֶר מַאן אַזוֹי אֵיין וָוארְט ווַיים עֶר דֶען נִיט אַז הַשֵּׁי"ת קָאן שִׁיקֶן אֵיין הִילְף אוּנ בֶּאֱמֶת אִיז דָאךְ יַעֲקֹב אָבִינוּ צוּם עֶנְדֶע פַאקְע רַייךְ גֶעוָוארֶן, וֶועלֶן מִיר דָס פַארְשְׁטֵיין מִיט אֵיין מָשָׁל אַ גְבִיר הָט גֶעהַאט אַ נַאכְלֶעסִיגֶן זוּהְן וָוס עֶר הָט גֶעלֶעבְּט נוּר פוּן פָאטֶערְס שְׁטִיצֶע, דֶר גְבִיר הָט זִיךְ בֶּעקְלֶערְט וָוס וֶועט זַיין דֶר תַּכְלִית מִיט זַיין זוּהְן יֶעדֶר מֶענְשׁ מוּז דָאךְ זַיין פַאמִילְיֶע אַלֵיין קֶענֶען עֶרְנֶערֶען הָאט עֶר אִיהם גֶעמַאכְט אֵיין גֶעשֶׁעפְט אוּנ הָאט אִיהם שְׁטַרֶענְג אָן גֶעזָאגְט אַז פוּן דֶעם גֶעשֶׁעפְט זָאל עֶר זֶעהֶן צִיהֶען זַיינֶע לֶעבֶּענְסְמִיטֶעל ווִי ווַייט מֶעגְלִיךְ אִיז נָאר אִיבּ דָאס גֶעשֶׁעפְט וֶועט נִיט גוּט גֶעהְן וֶועט עֶר זוּכֶען פַאר אִיהם אֵיין אַנְדֶער גֶעשֶׁעפְט. זַיין כַּוָּנָה אִיז גֶעוֶועזֶן אַז דֶר זוּהְן זָאל זוּכֶן אַלֵיין צוּא פֶערְדִינֶען זַיין בְּרוֹיט, וַיְהִי הַיּוֹם גֶעהְט דֶר זוּהְן אִין נַאס זָאגְט צוּ אִיהם אֵייגֶער לוֹיף גִיךְ דַיין קְרָאם בְּרֶענְט עֶר הָאט זִיךְ אָבֶּער נִיט גֶעמַאכְט ווִיסֶענְד אוּנ אִיז זִיךְ גֶעגַאנְגֶען לַאנְגְזַאם,

אהל יעקב

פִיעל מֶענְשֶׁען אִין גַאנְצֶן הַיינְט דוּ הָאסְט מַלְשִׁין גֶעוֶועזֶן אוֹיף פִיעל מֶענְשֶׁען בַּעֲלֵי פַּרְנָסָה רְכִילוּת גֶעטְרִיבֶּען אוּנ דוּרְךְ דֶעם קַייְלֶע גֶעמַאכְט זַייעֶרֶע גֶעשֶׁעפְטֶען וָוס דֶר פוּן פְלֶעגֶן זַיי לֶעבֶּן אוּנ צוּ לִיעבּ דֶעם הָאבֶּן זַיי בַּאנְקְרָאטִירְט אוּנ דוּ הָאסְט גָאר נִיט גֶעהַאט דֶר פוּן בִּיסְט דוּ גְלַייךְ ווִי דֶר שְׁלַאנְג עֶר בַּייסְט עֶר עֶסְט עֶרְד אוּנ הָט קֵיין שׁוּם הֲנָאָה נִיט דַיין זִינְד אִיז פִיעל גְרֶעסֶר ווִיא מַיינֶע עֶנְפְּעֶרְט דֶער צְווֵייטֶער אֱמֶת אִיךְ הָאבּ גֶעקוֹילֶעט פִיעל

פירוש ע"ט

אִין יְרוּשָׁלַיִם אוּנ דְרוּם אִיז רָאוּי גֶעוֶוען צוּ לוֹיבֶּן גָאט. כִּי אִין יְרוּשָׁלַיִם אִיז רָאוּי גֶעוֶוען אַז דִיא שְׁכִינָה זָאל דָארְטֶן רוּהֶען ווַייל דָארְטֶן זֶענֶען גֶעזֶעסֶן דִי סַנְהֶדְרִין אוֹיף שְׁטוּלֶן אוּנ הָאבֶּן גֶעמִשְׁפָּט אוּנ צוּ דֶעם הוֹיז גֶעזוּנְד פוּן דָוִד הַמֶּלֶךְ אִיז דָארְטֶן אוֹיךְ גֶעוֶוען שְׁטוּלֶן. שַׁאֲלוּ אוּנ דְרוּם זָאלְט אִיהר בֶּעטֶן פוּן גָאט אוֹיף דֶעם שָׁלוֹם פוּן יְרוּשָׁלַיִם אוּנ דִי לִיעבּ הָאבֶּר פוּן דִיר יְרוּשָׁלַיִם זָאלֶען שַׁלְוָה הָאבֶּן. יְהִי שָׁלוֹם זָאל זַיין אִין דַיינֶע טוּיעֶרֶען, שַׁלְוָה זָאל זַיין אִין דַיינֶע פַּאלַאצֶן דָס הֵייסְט אַז קֵיין שׂוֹנֵא זָאל נִיט בַּאלֶעגֶערֶן אוֹיף יְרוּשָׁלַיִם. לְמַעַן דָוִד הַמֶּלֶךְ זָאגְט, נִיט פוּן מַיינְט וֶועגֶן אַלֵיין בֶּעט אִיךְ אַז עֶס זָאל זַיין שָׁלוֹם נָאר פוּן אַלֶע וָוס זֶענֶען מַיינֶע פְרֵיינְד אוּנ מַיינֶע גֶעזֶעלֶן. לְמַעַן אוּנ פוּן וֶועגֶן דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אוּנְזֶער גָאטְס הוֹיז וָואס וֶועט אִין יְרוּשָׁלַיִם גֶעבּוֹיט וֶוערֶען דְרוּם בֶּעט אִיךְ גוּטְץ אוֹיף דִיר יְרוּשָׁלַיִם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת צוּ דִיר גָאט וָוס דוּ זִיצְט אִין הִימֶל הָאבּ אִיךְ אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּן מַיינֶע אוֹיגֶן אוּנ בֶּעט אַז דוּ זָאלְסְט מִיר הֶעלְפֶן. הִנֵּה אַזוֹ ווִי דִי אוֹיגֶן פוּן דִי קְנֶעכְט קוּקֶן צוּ דִי הֶענְט פוּן זַייעֶרֶע הֶערֶן אַז זַיי זָאלֶן זַיי עֶפִּים גֶעבֶּן אוּנ אַזוֹ ווִי דִי אוֹיגֶן פוּן דֶר שִׁפְחָה קוּקֶען צוּ דִי הֶענְט פוּן דִי הֶערֶענְטֶע אַזוֹ קוּקֶן אוּנְזֶערֶע אוֹיגֶן צוּ גָאט בִּיז עֶר וֶועט זִיךְ דֶערְבַּארֶעמֶן אוֹיף אוּנְז. חָנֵּנוּ דֶערְבַּארֶעם זִיךְ אוּנְזֶר גָאט אוֹיף אוּנְז וָוארוּם מִיר זֶענֶען גֶעזֶעט גֶעוָוארֶען מִיט פִיעל בִּזְיוֹנוֹת. רַבַּת אוּנְזֶערֶע לַייבֶּר זֶענֶען פִיל גֶעזֶעט גֶעוָוארֶן פוּן דֶעם שְׁפֶּעטוּנְג פוּן דִי בַּבְלִים וָוס זֶענֶען גֶעזֶעסֶען יִנ פוּן דִי בִּזְיוֹנוֹת פוּן דִי בַּבְלִים וָוס הַאלְטֶן זִיךְ בְּגַאֲוָה אוּנ הָאבֶּן אוּנְז מְבַזֶּה גֶעוֶוען:

קכד שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד, לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ, יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל: לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ, בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם: אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ, בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ: אֲזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ, נַחְלָה עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ: אֲזַי עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ, הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים: בָּרוּךְ יְיָ, שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ, טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם: נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים, הַפַּח נִשְׁבָּר, וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ: עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְיָ, עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

משלי ישראל

פרעגט ער ביי איהם וואס געהסטו ניט גיכער, ענטפערט ער חלואי וואלט אב ברענגען די קראם וואלט מיר מיין פאטער איסהעלפען מיט כמה טויזענדער און געמאכט א נייעם געשעפט, דען כל זמן עס ציהט זיך נאך דער צרה'דיגער געשעפט גיט ער מיר ניט איין פרוטה. דר נמשל איז השי"ת וואַרפט ניט געלד פון הימל נאר אז דר מענש בעמיהט זיך און האַרעוועט העלפט ער איהם, וויא אין פסוק שטייט (וברכך וגו׳ בכל אשר תעשה) השי"ת וועט דיר געבען הצלחה אין אלס וואס דו וועסט טהון, דר מענש דארף עוסק זיין ביישוב העולם אבער אויף נסים ונפלאות טאר זיך איין מענש ניט פערלאזן נאר אז ביי דעם מענשן ענדיגן זיך די כוחות הטבע אז ער קאן שון מעהר ניט אדער ער האט מעהר ניט מיט וואס צו ארבייטן דאמאלס ווייזט איהם השי"ת נסים ונפלאות איבער דר נאטור, דארום ווען ער האט אליפז"ן אלץ אוועק געגעבען און עס איז איהם נאר ניט געבליבן דאן אז ער האט ניט מעהר פון וואנען צו לעבן זאגט ער איצט וועט מיר השי"ת ווייזען נסים ונפלאות און דאס איז די כוונה, (מאין). פון נאר ניט (יבוא עזרי) וועט קומען מיין הילף ווייל איך בין דאך געבליבען ארעם און נאקעט, (עזרי) מיין הילף וועט קומען (מעם ה׳) פון גאט (עושה שמים וארץ) וועלכר האט בעשאפען הימעל און ערד:

משלי יהודא

געטהון חסד און האט מקדים געוועזן מדת הרחמים בעת ער האט בעשאפן די וועלט. מיר ווייסן אויך פון די הייליגע ספרים דס בעת עס איז דא אין דעם דור א צדיק איז דער צדיק מגין אויף דעם דור זאגט דס דוד המלך שיר למעלות דר שיר איז געזאגט געווארן ווען די צדיקים וועלכר דר אייבערשטער איז אנגעבריים פר זיי צו מאכן מעלות לעתיד לבא ווייל מיט זייער זכות האבען זייא דערהאלטען די וועלט. און בזכות הצדקה וס מען איז גומל חסד איינער מיט דעם צווייטן איז דר אייבערשטר מיט אונז אויך גומל חסד דס דר זכות פון דעם צדיק איז אויף אונז מגין אשא עיני אל ההרים איך הייב אויף מיינע אויגן צו דעם בארג סיני וואס דארט איז געגעבן געווארען די תורה און איך זעה דס עס איז ניט דא קיין תורה, איך הייב אויף מיינע אויגן צו דעם בארג המוריה וואס דארט איז געשטאנען דס בהמ"ק און איך זעה אז דס בהמ"ק איז אויך חרוב דס עס איז ניט דא דר זכות עבודה פון די קרבנות זאג איך מאין יבוא עזרי פון וואנען וועט קומען מיין הילף מיט וועלכען זכות וועל איך קענען האבן א קיום שטארק איך מיך נאר מיט דעם געדאנק עזרי מעם ה׳ עושה שמים וארץ. דס מיין הילף וועט זיין איך וועל האבען דערווייל א קיום מיט חסד ורחמים אזוי ווי בעת דר אייבערשטר האט באשאפן הימל און ערד איידר די תורה איז געגעבען געווארען איז דיא וועלט געשטאנען בלויז מיט דעם זכות פון חסד:

אהל יעקב

משפחות אבער מיר קאן מען נאר ניט טהון אין תפיסה זעצט מען ניט פאר דעם און מיר האלט מען פאר א שעהנעם מאן אבער דו רויבר דו ביסט דאך געזעסן אין תפיסה און דיר ווייסן אלע וואס פר א מענש דו ביסט.

דר נמשל איז, דר פסוק זאגט אויף דעם גרויסן בעל לשון הרע. (מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה). דו בעטריגער און פערליימדר וואס פר א נוצען וואס פאר א פערגעניגן גיט דיר די מלשינות דו האסט קיין הנאה

פירוש ע"ט

שיר המעלות די ישראל האבן געזאגט אין די צייט פון המן אז גאט וואלט מיט אונז ניט געוועזן אין דר צייט אז א מענש איז אויף געשטאנען אויף אונז. אזי וואלטן זיי אונז לעבעדיגערהייט איין געשלונגן אין דר צייט אז זייער צארן גרימט אויף אונז. אזי און די וואסר דס מיינט מען די פעלקער וואלטן אונז געוועזן פארפלייצט און אזוי ווי אטייך וואסר וואלט געוועזן איבער געפאהרן אויף אונזר לייב, אזי און אויף אונזר לייב וואלט געוועזן איבער געפאהרן די מוטהווילליגע וואסר. ברוך אבער געלויבט איז גאט וואס ער האט אונז ניט געגעבן אז מיר זאלן זיין א פארצוקונג צו זייערע ציין. נפשנו אונזערע לייבער זענען אנטרונען געווארן אזוי ווי א פויגעל ווערט אנטרונען פון דר שטרויכלענדיגע נעץ, די נעץ איז צעבראכן געווארן און מיר זענען אנטרונען געווארן. עזרנו אונזר הילף קומט אז מיר דערמאנען גאטס נאמען וואס האט בעשאפן הימל און ערד:

קכה שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, הַבֹּטְחִים בַּיְיָ, כְּהַר צִיּוֹן לֹא יִמּוֹט, לְעוֹלָם יֵשֵׁב: יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ, וַייָ סָבִיב לְעַמּוֹ, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע, עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים, לְמַעַן לֹא יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם: הֵיטִיבָה יְיָ לַטּוֹבִים, וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם, יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת פֹּעֲלֵי הָאָוֶן, שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל:

קכו שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, בְּשׁוּב יְיָ אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן, הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ, וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה, אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם, הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה: הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ, הָיִינוּ שְׂמֵחִים: שׁוּבָה יְיָ אֶת שְׁבוּתֵנוּ, כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה, בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ:

משלי יהודא

(שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה׳ אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן). אִין דֶעם מִזְמוֹר הָט אוּנְז דֶר הֵיילִיגֶר דָוִד הַמֶּלֶךְ גֶעלֶערְנְט דָאס בְּעֵת וֶוען יוּדֶען זָענֶען חָלִילָה בְּצַעַר זָאל זֵייעֶר וויינֶען

מעשה גדולים

(בְּשׁוּב ה׳ וגו׳ הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים). דִי גְמָרָא דֶערְצֵיילְט אַ מַעֲשֶׂה אַז חוֹנִי הַמְּעַגֵּל אֵיינֶער פוּן דִי גְרֶעסְטֶע חֲכָמִים אוּנ צַדִּיקִים אִין דֶעם דוֹר פוּן חוּרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָאט זִיךְ שְׁטֶענְדִיג גֶעוואוּנְדֶערְט אוּנ מְצַטֵּער גֶעוֶוען אוֹיף דֶעם פָּסוּק

(בְּשׁוּב ה׳ אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן) אַז השי״ת וֶועט צוּרִיק קֶערֶען דִיא יִשְׂרָאֵל פוּן גָּלוּת בָּבֶל אִין יְרוּשָׁלַיִם, (הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים)

אהל יעקב

נִיט בָּעוֹלָם הַזֶּה ווי דֶר שְׁלַאנְג אוּנ בָּעוֹלָם הַבָּא וֶועסְט דוּ גֶעהְן אִין כַּף הַקֶּלַע, דֶער גֵיהִנֹּם וֶועט דִיר נִיט קְלֶעקֶען, דֶער גַּנָּב קָאן דָאךְ טְהוּן תְּשׁוּבָה אוּנ אַוֶועק גֶעבֶען דִיא גְנֵבָה אָבֶער דוּא הָאסְט גֶעקוֹילֶעט פִיעל מִשְׁפָּחוֹת מִיט דֵיינֶע ווֶערְטֶער אוּנ פַאר רִיכְטֶען קָאנְסְט דוּ נִיט אַזוֹי ווִי דִי חֲכָמִים זָאגֶען שֶׁמַּלְשִׁין כָּאן וְהוֹרֵג בְּאַסְפַּמְיָא דָא אִיז עֶר מַלְשִׁין אוּנ הַרְגֶת אִין נֵייטֶע מְדִינוֹת:

פירוש ע״ט

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת דִי וָוס הָאבֶּן אַ בִּטָּחוֹן אוֹיף גָאט וֶועלֶן זֵיי זַיין אַזוֹ ווִי דֶר בַּארְג צִיּוֹן וָוס עֶר וֶוערְט נִיט אוּיס גֶעגְלִיטְשְׁט אוּנ אוֹיף אֵייבִּיג וֶועט עֶר זַיין אוֹיף זַיין אָרְט. יְרוּשָׁלַיִם אַזוֹ וִוי דִי בֶּערְג רִינְגְלֶען אַרוּם דִי שְׁטָאדְט יְרוּשָׁלַיִם אַזוֹ רִינְגֶעלְט אַרוּם גָאט זַיין פָאלְק וָוס הָאבֶּן אַ בִּטָּחוֹן אוֹיף אִיהם פוּן הַיינְט בִּיז אֵייבִּיג. כִּי עֶס וֶועט נִיט רוּהֶען דָס גֶעוֶועלְטִיגְקַייט פוּן דִי רְשָׁעִים אוֹיף דֶר נַחֲלָה פוּן דִי צַדִּיקִים כְּדֵי אַז דִי צַדִּיקִים זָאלֶן נִיט אוֹיסְשְׁטְרֶעקֶן זֵייעֶרֶע הֶענְט צוּ טְהוּן עַוְלוֹת אַזוֹ וִוי דִי רְשָׁעִים טְהוּן וַוייל זֵיי זֶעהֶען אַז דִי רְשָׁעִים גֶעוֶועלְטִיגֶן. הֵיטִיבָה גָאט זָאל בֶּעגִיטִיגֶן צוּ דִי גוּטֶע אוּנ צוּ דִי וָוס זֶענֶען רֶעכְטְפַארְטִיג אִין זֵייעֶר הַארְצֶן. וְהַמַּטִּים אָבֶּר דִי וָוס גֵייעֶן זִיךְ צוּ גֶעהְן אִין פַארְקְרִימְטֶע וֶועגֶן וֶועט זֵיי גָאט פִירֶן מִיט דִי וָוס ווִירְקִין אוּם רֶעכְט צוּ מַאכֶן פַארְפִירֶען זֵיי פוּן דֶער וֶועלְט אוּנ דֶענְסְט מָאל וֶועט זַיין שָׁלוֹם אוֹיף דִיא יִשְׂרָאֵל:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַז גָאט וֶועט אוּם קֶערֶן פוּן דֶעם גָּלוּת בָּבֶל דִי גֶעפַאנְגֶענֶע פוּן דֶר שְׁטָאט צִיּוֹן וֶועלֶן זֵיי זָאגֶן אַלֶע צָרוֹת וָוס מִיר הָאבֶּן גֶעהַאט אִין גָּלוּת בָּבֶל אִיז נָאר גִיוֶוען וִוי אַ חָלוֹם מֵחֲמַת פִיל טוֹבוֹת וָוס זֵיי וֶועלֶן הָאבֶּן וֶועלֶן זֵיי נָאר פַארְגֶעסֶן אָן דִי צָרוֹת וָואס זֵייא הָאבֶּען גֶעהַאט. אָז דֶענְסְטְמָאל וֶועט אוּנְזֶער מוֹל דֶר פוּלְט וֶוערֶן מִיט פְרֵייד. אוּנְזֶער צוּנְג מִיט גֶעזַאנְג, דֶענְסְטְמָאל וֶועט מֶען זָאגֶן צְוִוישֶׁן דִי פֶעלְקֶר אַז דִי גְרוֹסֶע טוֹבוֹת וָואס אִיז גֶעטְהוּן גֶעוָוארֶן צוּ דִי יוּדֶן הָט גָאט גֶעטְהוּן. הִגְדִּיל אוּנ דִי יוּדֶען וֶועלֶן זָאגֶן אֱמֶת אַז גָאט הָט מִיט אוּנְז גֶעטְהוּן גְרוֹסֶע נִסִּים אוּנ מֵחֲמַת דֶעם בִּטָּחוֹן וָוס מִיר הָאבֶּען גֶעהַאט אוֹיף גָאט הָאבֶּען מִיר זִיךְ גֶעפְרֵייט. שׁוּבָה דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעבֶּעטֶן אִין גָּלוּת בָּבֶל קֶעהְר אוּם אוּנְזֶערֶע גֶעפַאנְגֶענֶע פוּן גָּלוּת וֶועלֶען מִיר גְלַייךְ זַיין צוּ דִי בֶּעךְ וַואסֶר וָוס גֶעהֶען מִיט כֹּחַ אוֹיף טְרוּקֶענֶע עֶרְד. הַזּוֹרְעִים דִי וָואס הָאבֶּן גֶעזֵייט אוֹיף דֶעם טְרוּקֶן אָרְט מִיט טְרֶערֶן מֵחֲמַת זֵיי הָאבֶּן גֶעטְרַאכְט טָאמֶער

הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה, נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע, בֹּא יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

קכז שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה, אִם יְיָ לֹא יִבְנֶה בַיִת, שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ, אִם יְיָ לֹא יִשְׁמָר עִיר, שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר: שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם, מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת, אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים, כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא: הִנֵּה נַחֲלַת יְיָ בָּנִים, שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן: כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר,

מעשה גדולים

זעט אונז אויסוויזען אז די זיבעציג יאהר איז נאר ווי איין חלום. האט ער געפרעגט ווי קאן דס זיין אז זיבעציג יאהר זאל אויסוויזען ווי איין שלאף מיט חלומות, ווי ער האט געקלערט אוב דס איז איין חלום אדר נאר איין משל איז ער ארום ירושלים אונ זעהט אז איין אלטער מאן פלאנצט איין סארט בוים וואס טראגט אין זיבעציג יאהר ארום זעט ארויס וואקסען די ערשטע פרוכט פון איהם, זאגט חוני המעגל צו איהם דו ביסט דאך שון זעהר אלט האפסטו דען נאך צו עסען די פרוכט פון דעם בוים דיין מיהע איז דאך אומזיסט, ענטפערט דער אלטער מאן בעת איך בין געקומען אויף דער וועלט איז זיא דען געוועזען איין וויסטע מיינע עלטערן האבען געפלאנצט ביימר פאר מיר אזו פלאנץ איך פאר מיינע קינדער, דערווייל האט זיך חוני המעגל געזעצט עסען איז איף איהם ארויף געפאלען איין שטארקער שלאף איין שטיין האט איף איהם פערדעקט אונ איז געלעגען וויא איין מערה זיבעציג יאהר, דערנאך וויא ער איז אויפגעשטאנען זעהט ער ווי איינער עסט פון די פירות פון יענעם בוים וואס דר אלטער מאן האט געפלאנצט, פרעגט ביי איהם חוני המעגל דו ווייסט ווער עס האט געפלאנצט דעם בוים, ענטפערט דר

משלי יהודא

אונ בעטען זיין צום מיינסטען אויף גלות השכינה דס בביכול איז אויך דענסטמא״ בצער אזו ווי עס שטייט בכל צרתם לו צר אונ בעת די יודען וועלען געהאלפען ווערען זאל זייער עיקר שמחה זיין אויף דעם וואס עס איז געהייליגט געווארן אונ עס איז געגרייסט געווארן דעם אייבערשטענס שם מיט דעם אייבערשטענס כבוד זאגט ער (בשוב ה׳ את שיבת ציון) בעת ווען יודען וועלן געהאלפען ווערען אויב וואול דס מיר וועלן דאך

פירוש ע״ט

וועט דארטן ניט וואקסען קיין תבואה אבר אז די וואסר איז געקומען אויף דעם טרוקען ארט אונ עס האט געוואקסען תבואה האבען זיי געשניטן מיט געזאנג. הלוך בשעת אז ער האט געפיהרט די תבואה זייהען איז ער געגאנגען אונ האט געוויינט אבר נאך דעם אז דס וואסר איז אנגעקומען אויף דעם ארט אונ עס האט געוואקסען תבואה האט ער געטראגען די גארבען פון דעם פעלד אהיים מיט געזאנג:

שיר המעלות דס האט דוד המלך גיזאגט אויף זיין זוהן שלמה ווארום ער האט גיזעהן ברוח הקודש בשעת שלמה וועט בויען דעם בית המקדש וועט ער נעמען די טאכטער פון פרעה פר א ווייב האט ער גיזאגט אז עס וועט ניט זיין גאט לרצון דס געבוי פון דעם בית המקדש איבר דיינע ניט גוטע מעשים האבן זיך די בעלי מלאכות אומזוסט געמיהט איבר דעם געבוי ווארום עס וועט קיין קיום ניט האבן אז גאט וועט ניט היטן די שטאט ירושלים מחמת דיינע מעשים האט זיך אומזוסט דר היטר געשטארקט צו היטן די שטאט ווארום זי וועט בודאי חרוב ווערן. שוא אונ צו אייך מענשן איז אויך אומזוסט אייער טרחה וואס איר פעדערט זיך אופשטעהען צו דר מלאכה אונ זיצט שפעט אונ עסט דס ברוט וואס קומט אן מיט טרויערקייט אונ שווערע ארבייט אזו גיבט גאט דס בעדארפעניש אן יגיעות דעם וואס פארוואגעלט זיין שלאף אונ איז עוסק אין תורה. הנה אונ אוב די מענשן זענען עוסק במלאכה פון עשירות וועגן כדי אז זייא זאלן מאכן ירשינן זייערע קינדר איז דס אויך ניש ווארום די קינדר זענען דאך נאטס ארב אונ אז גאט וועט אים ניט וועלן געבן קיין קינדר וועמן וועט ער מאכן ירשינן אונ קינדר וואס זיי ווערן אנגערופן פרי הבטן קומען נאר מחמת שכר פון מעשים טובים וואס דר מענש טהוט. כחצים אזו ווי מיט די פיילן וואס דר גבור שיסט מיט זיין האנט איז דס דאך ידוע אז ניט די פיילן הרגען נאר דר גבור וואס שיסט מיט זיי דער׳הרגת אזו זענען אויך די קינדר וואס דער פאטר איז זיי מדריך אין דר יוגענד חאטשע די קינדר טהון מעשים טובים האט פארט דער

כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר, אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם, לֹא יֵבֹשׁוּ, כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר:

קכח שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, אַשְׁרֵי כָּל יְרֵא יְיָ, הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל, אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה, בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ, בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים, סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: הִנֵּה כִי כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר, יְרֵא יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן, וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָיִם, כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ, שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל:

קכט שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי, יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל:

משלי יהודא

האָבּען שִׂמְחָה נָאר די שִׂמְחָה וָועגען אונז דארף זיין (הָיִינוּ כְּחֹלְמִים) אַזוי ווי אֵיינֶער דֶערְזֶעהְט אַ טֵייעֶרע זַאךְ אין חָלוֹם עֶס דַאכְט זִיךְ אִיהם עֶר אִיז גְלִיקְלִיךְ געוואָרען אונ הָט בְּעֵת דֶעם חָלוֹם שִׂמְחָה וָועלְכֶם די שִׂמְחָה הֵייסְט נִיט בְּמִילוּאוֹ. נָאר אָבֶּער (אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ) אויף דֶעם וָועט זַיין אונזֶער שִׂמְחָה בִּשְׁלֵימוּת גִבְמִילוּאוֹ דוּרךְ דֶעם וָואס (אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל ה׳

מעשה גדולים

מֶענְשׁ מַיין פָּאטֶערְס פָאטֶער, זָאגְט חוֹנִי הַמְעַגֵּל אִיצְט זֶעה אִיךְ אַז אִיךְ הָאבּ גֶעשְׁלָאפֶן זִיבֶּעצִג יָאהר, אִיצְט שִׁיקְט זִיךְ שׁוֹין דֶר פָּסוּק, אִין דֶעם זֶעהט עֶר אַז זַיין אַ יָזֶעל וָוס עֶר פְלֶעגְט אוֹיף אִיהם רֵייטֶען אִיז נִיטָא אוּנ עֶס שְׁטֶעהֶען גֶעבָּעֶן אִיהם יוּנְגֶע אַיינְזֶלֶן הָט עֶר אוֹיפְרִיכְטִיג פַארְשְׁטַאנֶען אַז עֶר הָט זִיבֶּעצִג יָאהר גֶעשְׁלָאפֶן גֶעהט עֶר צוּ הֵייז פְרֶעגְט עֶר וואוּ אִיז חוֹנִי הַמְעַגֵּל, זָאגְט מֶען אִיהם עֶר אִיז שׁוֹין לַאנְג נִיטָא מֶען ווייס נִיט וואוּ עֶר אִיז אַהִין גֶעקוּמֶען נָאר זַיין אֵיינִיקֶל אִיז דָא, זָאגְט עֶר צוּ זֵיי אִיךְ בִּין דָס זֶעלְבְּסְט חוֹנִי הַמְעַגֵּל הָאבֶּן זַייא אִיהם נִיט גֶעגְלוֹיבְּט, אִיז עֶר אַוֶועק אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ לֶערְנֶען תּוֹרָה הֶערְט עֶר ווִי דִיא רַבָּנִים פוּן דֶר יְשִׁיבָה לֶערְנֶען אַיין שְׁוֶועֶרֶע הֲלָכָה, ווִי זַיי הָאבֶּן אָבְּגֶעלֶערְנְט זָאגֶן דִי תַּלְמִידֵי

משל ומליצה

(רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי). לְמָשָׁל אֵיינֶער אִיז גְעגַאנְגֶען אוּנ פַערְבְּרָאכֶען גֶעגֶען דִי רֶעגִירוּנְגְס גֶעזֶעצֶע, דֶר שׁוֹפֵט הָט בֶּעטְרַאכְט זַיין פַארְבְּרֶעכֶען אוּנ הָט גֶעהֵייסֶן אִיהם בֶּעשְׁטְרָאפֶען מִיט פֶערְצִיג קְלֶעפּ נַאטִירְלִיךְ הָט מֶען דִי שְׁטְרַאפֶע מְקַיֵּים גֶעוֶועֶן, בַּיי דֶעם לֶעצְטֶען קְלַאפּ לוֹיפְט אוּנְטֶר זַיינֶער אֵיין שׂוֹנֵא אוּנ לֵייגְט אִיהם צוּ נָאךְ פֶערְצִיג קְלֶעפּ הָט עֶר זִיךְ דַארִיבֶּער בֶּעקְלָאגְט בַּיים שׁוֹפֵט, דֶער שׁוֹפֵט הָט דֶעם שׂוֹנֵא בַּאלְד גֶערוּפֶען אוּנ גֶעפְרֶעגְט ווִי אַזוֹי עֶרְלוֹיבְּט עֶר זִיךְ אִיהם צוּ שְׁלָאגֶען, עֶנְטְפֶערְט עֶר אִיךְ וָועל דִיר זָאגֶן דֶעם אֱמֶת אַז אִיךְ הָאבּ אִיהם פַיינְד תַּכְלִית שִׂנְאָה ווייל עֶר אִיז אַיין יוּד גִיט מַיין גְלוֹיבֶּען, אִיךְ וָואלְט אִיהם וֶועלֶען אַלֶע מָאל שְׁלָאגֶען נָאר עֶס אִיז דָאךְ נִיט עֶרְלוֹיבְּט אִיצְט אַז דוּ לִיבֶּער שׁוֹפֵט

פירוש ע"ט

פָּאטֶר שְׂכַר דֶר פַר. אַשְׁרֵי וואוֹהל דֶעם מֶענְשֶׁן וָוס עֶר הָט דֶערְפוּלְט זַיין פוּטֶר פַאס פוּן זֵיי דָס הֵייסְט וָוס עֶר הָט פִיל קִינְדֶר וָוס גֶעהֶן אִין רֶעכְט פַארְטִיגֶן וֶועג זַייא וֶועלֶן נִיט פַאר שֶׁעמְט וֶוערֶן אַז זֵיי וֶועלֶן זִיךְ מְפַלְפֵּל זַיין מִיט דִי לוֹמְדִים וָואס קְרִיגֶן מִיט זַייא אִין עֵסֶק פוּן חָכְמַת הַתּוֹרָה אִין דֶעם טוֹיעֶר וואוּ דִי לוֹמְדִים מִיט דִי שׁוֹפְטִים זִיצֶען:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת וואוֹל צוּ אַלֶע וָואס הָאבֶּן מוֹרָא פַר גָאט עוֹבֵר צוּ זַיין אוֹיף לֹא תַעֲשֶׂה אוּנ גֶעהֶען אִין גָאטְס וֶועג מְקַיֵּים זַיין דִי מִצְוֹת עֲשֵׂה. יְגִיעַ אַז דִי וֶועסְט עֶסֶן נָאר וָוס דִי פַארְדִינְסְט מִיט דַיינֶע הֶענְט אוּנ וֶועסְט נִיט וֶועלֶן קֵיין הֲנָאָה הָאבֶּן פוּן אַנְדֶערֶע וֶועט דִיר וואוֹל אוּנ גוּט זַיין. אֶשְׁתְּךָ דַיין ווייבּ וֶועט זַיין גְלַייךְ צוּ אַ ווַיין שְׁטָאק וָוס שְׁטֶעהְט נָאהֶענְט פוּן דַיין שְׁטוּבּ אוּנ בִּיסְט תָּמִיד אוֹיף אִיהם מַשְׁגִּיחַ וואַקְסְט דָאךְ אוֹיף אִיהם גוּטֶע פֵּירוֹת אַזוֹי וֶועט דַיין ווייבּ הָאבֶּן גוּטֶע קִינְדֶר אוּנ דַיינֶע קִינְדֶר וֶועלֶן זַיין אִין זֵייעֶר גֶעשְׁטַאלְט אַזוֹי ווִי דִי צְווַייגֶן פוּן אַיין אֵייל. בִּירְט אוּנ וֶועלֶן תָּמִיד זִיצֶען אַרוּם דַיין טִישׁ. הִנֵּה מִיט אַזֶעלְכֶע בְּרָכוֹת וֶוערְט גֶעבֶּענְשְׁט נָאר דֶר וָוס הָט מוֹרָא פַר גָאט. יְבָרֶכְךָ וָוארוּם גָאט וֶועט דִיךְ בֶּענְטְשֶׁן פוּן דֶר שְׁטָאדְט צִיּוֹן אוּנ וֶועסְט זֶעהֶען אִין דֶעם גוּטְס פוּן יְרוּשָׁלַיִם אַלֶע טֶעג פוּן דַיין לֶעבֶּען. וּרְאֵה אוּנ וֶועסְט זֶעהֶען אַז דַיינֶע קִינְדֶר וֶועלֶן הָאבֶּן קִינְדֶר אוּנ וֶועסְט זֶעהֶען דֶעם שָׁלוֹם וָוס יוּדֶען וֶועלֶן הָאבֶּן:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת פִיעל בֶּעלֵיידִיגֶער זֶענֶען אוֹיף מִיר אוֹפְגֶעשְׁטַאנֶען פוּן דֶר יוּגֶענְד אָן. רַבַּת חָאטְשֶׁע פִיעל בֶּעלֵיידִיגֶער הָאבּ אִיךְ גֶעהַאט פוּן דֶר יוּגֶענְד אָן הָאבֶּען זֵיי מִיךְ נִיט גֶעקֶענְט בַּיי קוֹמֶען.

רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי, גַּם לֹא יָכְלוּ לִי: עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים, הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם: יְיָ צַדִּיק, קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים: יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר, כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן: יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת, שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ: שֶׁלֹּא מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר, וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר: וְלֹא אָמְרוּ הָעֹבְרִים, בִּרְכַּת יְיָ אֲלֵיכֶם, בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יְיָ:

מעשה גדולים

חכמים, רבותי, איצט האבן מיר אבגעלערנט דיא הלכה זעהר קלאר זיא שיינט אונז איצט פונקט ווי אין דר צייט פון חוני המעגל, פרעגן די איבריגע ישיבה לייט וואס איז דס, ענטפערן זיי אז דא אין בית המדרש איז מיט זיבעציג יאהר צדיק געוועזן אגרויסער תנא חוני המעגל אונ ווי ער פלעגט נאר אריין קומען אין בית המדרש הט ער איהם פערלויכטן מיט זיין תורה אונ יעדר תלמיד חכם וום האט איהם נאר געפרעגט איין קשיא האט ער איהם גלייך פערענטפערט אונ גלאט געמאכט, ווי ער הט דס געהערט זאגט ער איך בין דס זעלבסט חוני המעגל, האבן איהם די ישיבה לייט אויך ניט געגלויבט אונ האבן איהם קיין כבוד ניט געגעבן האט ער דערפון גרוס צער געהאט אונ זאגט רבש"ע אזוי איין לעבן וויל איך ניט, אזוי האט ער מתפלל געוועזן אז ער זאל שטארבן ער זאל שון האבן נחת רוח בעולם הבא אונ אזו איז געשעהן ונפטר לחיי עוה"ב, אויף דעם זאגט דיא גמרא אי חברא כחברא דאיוב אונ אז דער מענש הט איין טרייען חבר וויא איוב הט געהאט פר וועמען מען קאן אויסרעדן דס הארץ איז גוט, ואי לאו מיתותא אונ אוב ניט איז גלייכער דר טויט, ווי חוני המעגל אז ער האט געזעהן אז ער הט שון ניט קיין חבר הט ער געבעטן אז ער וויל שוין ניט לעבען:

משלי יהודא

לעשות עם אלה) וום עס וועט געגרייסט ווערן דעם אייבערשטענס שם אונ אויף דעם גליקליכקייט וואס (הגדיל ה' לעשות עמנו) וום דר אייבערשטער הט מיט אונז געטהון (היינו שמחים) וועלען מיר פשוט זיין פרייליך אבער די שמחה במילואו וועט זיין אויף דעם קידוש השם במהרה בימינו אמן:

משל ומליצה

האסט איהם געהייסן בעשטראפן האב איך זיך אויך ערלויבט אים צו צולייגן נאך פערציג קלעפ זאגט דר שופט איך האב איהם געהייסן בעשטראפן ניט ווייל ער איז איין יהודי נאר ווייל ער הט פערבראכן געגען די געזעצע, דו אבער האסט געוויזען אז דו ביסט איהם איין שונא אומזאנסט נור ווייל ער איז איין יוד דארום מוז מען דיך שטרענג בעשטראפען אונ האט געהייסען דיא שוטרים איהם בעשטראפען מיט הונדערט קלעפ דר נמשל איז דר (שיר המעלות) געהט אויף דעם ערשטען גלות וום מיר האבן געהאט אין מצרים אונ בעת פרעה הט גוזר געוועזן אז מען זאל יודישע קינדער זכריםווארפן אין טייך האבן זייערע מוטערם זיי בעהאלטען אין די פעלדער ווי דער פסוק זאגט דא (על גבי חרשו חורשים) אויף מיין רוקען האבען די מצרים געאקערט נאר השי"ת ברחמיו הט זיי געלאזן לעבן מיט גרויסע נסים ונפלאות ווי דיא חכמים דערצעהלען אין מדרשים, דיא מצרים האבען געוואוסט אז השי"ת הט אויף די ישראל גוזר געוועזן אז זיי זאלן זיין פיער הונדערט יאהר גרים, איז דאך נאר גרים אונ זיי האבן צוגעלייגט זייער מערדרייא נאך פיעל מעהר, זיי האבען זיי געוואלט פון דער וועלט אומברענגען נאר ווייל זיי זענען יודן הט השי"ת דער שופט צדק מיט זיי זיך גוט אבגערעכענט, אונ דס איז די כונה (רבת צררוני מנעורי) מיינע שונאים האבן מיך שטארק בעליידיגט נאך פון מיין יוגענד אן דם הייסט וועך איך בין נאך געוועזן איין יונג פאלק אין מצרים. (יאמר נא ישראל) די גאנצע שנאה אונ די בעליידיגונג איז געוועזן ווייל די יודן האבן זיך בעריהמט מיט דעם נאמען ישראל. (ה' צדיק קצץ עבות רשעים). השי"ת הט אבער אב געהאקט די שווערע שטריק דעם יאך פון דיא מצרים דיא רשעים, ער האט זייא שטרענג בעשטראפט כידוע אזוי פערהאפען מיר (יבושו וגו') אזוי וועלען זיך אם ירצה השם שעמען אלע פיינדע פון ציון אונ ישראל, וום זענען רודף אונ האבען פיינט דאס פאלק פון ציון:

פירוש ע"ט

על גבי די וום אקערין די ערד האבען אויף מיין רוקען געאקערט אונ דעם שנור פון דעם אקער האבן זיי לאנג געצוגן דם הייסט זיי האבן אויף מיר מכביד געוועזן. יי אבער גאט דר צדיק הט צעשניטן די שטריק פון די רשעים וום זיי האבן מיך געבונדען מיט זיי. יבושו אלע וום האבען פיינט די שטאדט ציון אז זיי וועלן זעהען מיין ישועה וועלן זיי זיך פארקערן אהינטער מחמת בושה. יהיו אונ וועלן זיין אזו ווי דם גראז וום וואקסט אויף די דעכער אז איידר מען רייסט דס אום ווערט דאס פארדארט מחמת היץ פון דר זון. שלא אונ דר שניטער הט ניט דערפולט זיין האנט פון זיי אונ זיין עק קלייד הט ער ניט דערפולט פון די גארבן ווארום מען הט דס גאר ניט געשניטן. ולא אונ די וום פארן אין וועג האבן ניט געזאגט צו די שניטער אז גאטס ברכה זאל זיין צו אייך מיר בענטשן אייך מיט גאטס נאמן ווארום עס איז קיין שניטער דארטן ניט געוועזן:

קל שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ: אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי, תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ, אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד: כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה, לְמַעַן תִּוָּרֵא: קִוִּיתִי יְיָ קִוְּתָה נַפְשִׁי, וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי: נַפְשִׁי לַאדֹנָי, מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר, שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יְיָ, כִּי עִם יְיָ הַחֶסֶד, וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל, מִכֹּל עֲוֹנוֹתָיו:

קלא שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד, יְיָ לֹא גָבַהּ לִבִּי, וְלֹא רָמוּ עֵינַי, וְלֹא הִלַּכְתִּי בִּגְדֹלוֹת וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי: אִם לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי, כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ, כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יְיָ, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

משלי יעקב

(שיר המעלות ממעמקים). למשל א אריםאן האט בושא הן געווען ביי איין עושר דם ער איז געוואורן ביי דעם עושר א שטוב מעניש אונ פלעגט האבן פון דעם עושר די גאנצע פרנסה מיט אמאל האט זיך דעם אריםאן פארגלוסט אונ האט צו גנבעת פון עושר א מלבוש דר עושר איז בייז געווארן אונ האט איהם ארויסגעטריבן פון שטוב מיט דעם גנבישן מלבוש דר אריםאן איז ארום געגאנגן אין גרויסע צרות ער האט ניט געהאט קיין מזון סעודה אחת ער האט זיך אבער געשעמט דעם עושר צו קומן אין פנים בפרט נאך צו איהם אין שטוב האט זיך דר אריםאן מיישב געווען אב צו פאהרן דאס ארט וואו

משלי ישראל

(ה׳ שמעה בקולי. למשל איין גרוסר גביר איז אמאל אראפ געפאהרען אין זיין געבורטס שטאדט, איין קליין שטעדטל, צו זעהן זיך מיט זיין פאמיליע אונ גוטע פריינד האט ער זיך דערוואוסט אז עס איז דא זעהר פיעל אָרעמע קרובים אונ געבן יעדן וואס איהם פעהלט איז ער ניט אום שטאנד, האט ער געבעטן אז יעדער ארעמער קרוב זאל איהם זאגן דעם נייטיגסטע וואס איהם פעהלט, ניט מעהר וועט ער איהם אויסהעלפן, יעדער האט זיך איין עצה געהאלטן מיט זיין הויז געזונד וואס איהם איז מעהר נייטיג אונ דער גביר האט זיי אויסגעהאלפן, צווישן די קרובים איז געווען איינער איין גרוסער אביון אונ דערצו נאך איין חולה מסוכן אויך אונ האט ניט געוואוסט וואס צו בעטן, אוב שטיםצע אום צו קורירן זיך אדער צו פארבעסערן זיין ארעמן שטאנד, ער האט זיך געשטעלט ביים טיר אונ האט נאר ניט געריידט נאר געוויינט, פרעגט בייא איהם דר גביר וואס איז דיין בקשה ענטפערט ער מיין ארעמקייט איז זעהר גרויס אונ מיין

פירוש ע״ט

שיר המעלות פון טיפעניש האב איך דיך גאט גערופן. אדני הער צו גאט מיין קול, דיינע אויערן זאלן פארנעמן דם קול פון מיין געבעט. אם אוב דו גאט וועסט היטן מיינע עבירות דו זאלסט מיך שטראפן אויף זיי ווער וועט קאנען בעשטיין דרויף. כי ווארום ביי דיר אין די הענט איז מוחל צו זיין עבירות אונ האסט ניט מוסר געווען קיין שום מלאך אז ער זאל קאנען מוחל זיין מיינע עבירות כדי אז מען זאל מורא האבען פר דיר: קויתי מיין לייב טוט האפען צו דיר גאט אונ איך האף צו זיינע רייד וואס ער האט מיר מבטיח געווען. נפשי מיין לייב טהוט האפען צו גאט מעהר איידער די היטער וואס היטן ביי דר נאכט האפען אז עס זאל טאג ווערען. יחל איהר יודן האפט צו גאט ווארום מיט גאט איז דר חסד אונ פיעל מאל האט ער אייך שון אויסגעלייזט וועט ער אייך היינט אויך אויסלייזען. והוא אונ די עבירות וועלען ניט מעכב זיין ווארום גאט וועט אויסלייזען די יודען פון אלע זייערע עבירות:

שיר המעלות גאט אין מיין הארצן האב איך זיך ניט בעל גאוה געהאלטן אונ מיינע אויגן האב איך ניט אופגעהובען ווי די בעלי גאוה. איך בין ניט געגאנגען אין גרויסע וואונדערליכע זאכן מעהר איידער עס איז ראוי צו מיר. אם דם שווער איך אוב איך האב אזוי ניט געטהון איך האב מיין לייב געגליכן צו א קינד וואס זייגט אונ האט נאר א בטחון אויף זיין מוטער אזוי האב איך אויך בטחון נאר אויף גאט מיין נפש וואס איז אין מיר איז געגליכען צוא א קינד וואס זייגט. יחל אונ דרום האפט איהר ישראל אויך צו גאט פון היינט ביז אייביג:

קלב שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, זְכוֹר יְיָ לְדָוִד, אֵת כָּל עֻנּוֹתוֹ: אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַיְיָ, נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב: אִם אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי, אִם אֶעֱלֶה עַל עֶרֶשׂ יְצוּעָי: אִם אֶתֵּן שְׁנַת לְעֵינָי, לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה: עַד אֶמְצָא מָקוֹם לַיְיָ, מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב: הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה, מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי יָעַר: נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו, נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדוֹם רַגְלָיו: קוּמָה יְיָ לִמְנוּחָתֶךָ, אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק, וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ, אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: נִשְׁבַּע יְיָ לְדָוִד

משלי ישראל

קראנקהייטס איז נאך גרעסר פון מיין שוואכע שטימע וועלכע געהט פון טיעפען הערצען קענסט דו פערשטעהן וואס מיר פעלט, דר נמשל איז יעדר מענש בעט ביי השי"ת ווס איהם פעלט נאר אונז יודען פעלט מעהר ווי אלע פעלקר, אויסר אונזר ארעמקייט זענן מיר נאך קראנק אויף דעם גוף אונ דר נשמה מיר קאנען גאר נים אויסרעדען אונזערע בקש"ת אונ השי"ת דארף אליין פערשטעהן ער איז דאך א יודע מחשבות אונ דם זאגן מיר (ממעמקים קראתיך ה') פון טיעפען הערצן בעט איך דיך גאט (ה' שמעה בקולי) גאט הער נאר אונזר שוואכע שטימע מיט וואס פר איין צו בראכענע הערצן אונ טייכן טרערן מיר בעטן דיך אז דו זאלסט ערפילען אונזערע בקשות אונ געבן אונז אלץ ווס אונז פעלט הגם מיר זענען נים ווערט נאר מיט דיין גרוס רחמנות הער צו אונזערע תפלות:

משלי יעקב

דר עושר געהט אלע מאל שפאצירן אונ אויף דעם ארט האט ער זיך בעהאלטן אין א גרוב בעת דר עושר איז פארביי געגאנגן האט דער ארימאן ארויס געשריגן פון גרוב מיט א ביטר קול העלף מיר מיין הערר האב אויף מיר רחמנות איך שטארב פון הינגר מיט מיין נוייב אונ קינדר דר עושר פרעגט זיך ווער ער איז אונ זאגט צו איהם קום ארוס פון גרוב וועל איך דיר געבען א שיינע נדבה דר ארימאן האט אנגעהויבן זעהר ביטר צו וויינען אונ שרייט געדינגר הערר איך קאן פון גרוב נים ארוס געהן מיין בושה איז זעהר גרויס דען איך בין דער זעלבר ארימאן וועלכר דו האסט מיט מיר געטהון אזוי פיעל חסדים דיא גאנצע פרנסה האב איך געהאט פון דיר לסוף האב איך ביי דיר גענגבת א מלבוש אונ איך געה נאך איצט אין דעם זעלבן מלבוש איך האב נאך גיט קיין ערליך מלבוש איבר צו טהון ווי אזוי קאן איך זיך שטעלן פר דיין לעכטיג פנים הער בלויס צו דם קול פון מיין געבעט אונ העלף מיר, דאס זעלבע שרייען מיר מיט געבעט רבש"ע דו האסט מיט אונז געטהון זעהר פיעל חסדים לסוף זענן אונזערע בגדים נים ערליך מיר זענען זעהר איינגעבראכט, מיט פיעל עבירות דם מיר מוזען זיך פארבארגן אין די טיעפע ערטער פאר בושה אונ פון די טיפענעש שרייען מיר (שמעה בקולי) הער צו אונזר קול פון תפלה:

פירוש ע"ט

שיר המעלות דוד המלך האט געבעטען אויף זיך אז גאט זאל געדענקען זיין פיין וואס ער האט געהאט איידר ער האט געפונען איין ארט וואו מען זאל בויען דעם בית המקדש. אשר וואס ער האט געשווארן צו גאט אונ האט א נדר געטהון צו דעם שטארקן גאט פון יעקב. אם אבוא איך וועל קומען אין דעם געצעלט פון מיין שטוב אונ אוב איך וועל אנדערש אויף געהן אויף מיין בעט. אם אתן אונ אוב איך וועל געבען א שלאף צו מיינע אויגן, צו מיינע ברעמען א דרימלונג. עד בין איך וועל געפונען איין ארט פון א בית המקדש וועגען צו גאט, א רוהונג צו דעם שטארקן פון יעקב. הנה אז איך האב נאך געוואהנט אין אפרת האבן מיר נאך דענסטמאל געהערט אז עס וועט זיין איין אויסדערוויילט ארט פון דעם בית המקדש וועגען נאר מיר האבען נים געוואוסט וואו דם ארט איז. היינט האבען מיר געפונען דם ארט אין פעלד פון חלק בנימין וואס ער איז געגליכן צו א חיה פון דעם וואלד. נבואה היינט אז מיר ווייסן דם ארט וועלן מיר קומען צו זיין רוהונג אונ מיר וועלן זיך בוקן צו זיינע פיס. קומה דרום שטעה אויף גאט אונ מאך רוהען דיין שכינה צו דיין רוהונג דו גאט וואס דו האסט געוויזען דיין שטארקייט אין די פלשתים מיט דעם ארון, זאלסט דו דארטן רוהען. כהניך דיינע בעדינר דם זענען די כהנים זאלן אנקליידן זיך מיט די גערעכטע קליידר דם איז די בגדי כהונה אונ דיינע חסידים דם זענען די לוים זאלן זינגען. בעבור מיין תפלה זאלסט דו צו הערן פון וועגן מיר דיין קנעכט דוד אונ זאלסט נים אום קערן לידיג דעם פנים פון דיין געזאלבטן מלכות. נשבע גאט האט געשווארען צו דוד איין אמת'ע

אֱמֶת, לֹא יָשׁוּב מִמֶּנָּה, מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא לָךְ: אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי, וְעֵדֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם, גַּם בְּנֵיהֶם עֲדֵי עַד, יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא לָךְ: כִּי בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן, אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי־עַד, פֹּה אֵשֵׁב כִּי אִוִּתִיהָ: צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ, אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ לָחֶם: וְכֹהֲנֶיהָ אַלְבִּישׁ יֶשַׁע, וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ: שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד, עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי: אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת, וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ:

קלג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד, הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים, שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד: כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ, יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן, שֶׁיֹּרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו: כְּטַל חֶרְמוֹן, שֶׁיֹּרֵד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן, כִּי שָׁם צִוָּה יְיָ אֶת הַבְּרָכָה, חַיִּים עַד הָעוֹלָם:

קלד שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת יְיָ, כָּל עַבְדֵי יְיָ, הָעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בַּלֵּילוֹת: שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ, וּבָרְכוּ אֶת יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן, עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

פירוש ע"ט

שְׁבוּעָה וָוס עֶר וֶועט קיין חֲרָטָה נִיט הָאבֶּען אוֹיף אִיהר דָס אִיז דִי שְׁבוּעָה אַז פוּן דַיינֶע קִינְדֶער װעל אִיךְ מַאכֶען אַ מַלְכוּת עֶר זָאל זִיצֶען אוֹיף דַיין שְׁטוּהל. אִם אוּנ אוֹב דַיינֶע קִינְדֶער װעלֶען הִיטֶען מֵיין בְּרִית אוּנ מֵיין תּוֹרָה װעלֶען זֵיי הִיטֶען וָוס אִיךְ װעל זֵיי לֶערְנֶען דוּרְךְ דִי נְבִיאִים װעלֶען זֵייעֶרֶע קִינְדֶער אוֹיךְ בִּיז אֵייבִּיג זִיצֶען אוֹיף דַיין שְׁטוּהל. כִּי וַוייל גָאט הָאט אוֹיסֶערְוֶוערְוויילְט אִין דֶער שְׁטָאדְט צִיּוֹן אוּנ דָוִד הָאט אָנְגֶעבְּרֵייט דָס אָרְט וואוּ דֶער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ זָאל שְׁטֶעהֶן מַחֲמַת דֶעם שְׂכַר װעט עֶר מִיט זַיינֶע קִינְדֶער הָאבֶּען דִי מְלוּכָה אוּנ עֶר הָאט גֶעגְלוּסְט אַז עֶר זָאל זִיצֶען אִין דֶער שְׁטָאדְט צִיּוֹן. זאת אַזוֹי הָאט גָאט גֶעזָאגְט דִי דָאזִיגֶע שְׁטָאדְט װעט זַיין מֵיין רוּהוּנְג אוֹיף אֵייבִּיג דָא װעל אִיךְ זִיצֶען וָוארוּם אִיךְ גְלוּסְט צוּ אִיהר. צֵידָהּ אוּנ פוּן דֶעם אָרְט װעל אִיךְ בֶּענְטְשֶׁען זֵייעֶר שְׁפַּייז אִיהרֶע אֶבְיוֹנִים װעל אִיךְ מַאכֶען זַאט מִיט בְּרוֹט. וְכֹהֲנֶיהָ אוּנ דוּרְךְ דֶעם וָוס דִי כֹּהֲנִים װעלֶען אָנְקְלֵיידֶען דִי בִּגְדֵי כְהוּנָה װעט קוּמֶען דִי הִילְף אוּנ אִיהרֶע חֲסִידִים דָס זֶענֶען דִי לְוִיִּם װעלֶען זִינְגֶען. שָׁם אִין דֶער שְׁטָאדְט צִיּוֹן װעל אִיךְ מַאכֶען שְׁפְּרָאצֶען אַ גֶעוועלְטִיגְקֵייט צוּ דָוִד הַמֶּלֶךְ אוּנ דָארְטֶען הָאבּ אִיךְ אָנְגֶערִיכְט אַ לִיכְטִיגְקֵייט צוּ מֵיין גֶעזַאלְבְּטֶען מַלְכוּת. אוֹיְבָיו דִי פַיינְט פוּן דָוִד הַמֶּלֶךְ װעל אִיךְ מַאכֶען אָנְקְלֵיידֶען מִיט שַׁאנְד אוּנ אוֹיף אִיהם װעט שַׁיינֶען זַיין קְרוֹין:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת וָוס פַאר אַ גוּטְקֵייט אוּנ וָוס פַאר אַ זִיסְקֵייט עֶס וָואלְט גִיוֶועזֶען אַז דִי יוּדֶען וָוס זֵיי װערֶען אָנְגֶערוּפֶען בְּרִידֶער זָאלֶען זִיצֶען אִין זֵייעֶער לַאנְד. כַּשֶּׁמֶן דָאס װעט גְלַייךְ זַיין אַזוֹי וִויא דֶער גוּטֶער עֶהל וָואס מֶען הָאט גִיגֶעבֶּען אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אַזוֹי פִיל אַז עֶס הָאט אַרָאפּ גֶענִידֶערְט אוֹיף זַיין בָּארְד אוּנ אוֹיף זַיינֶע קְלֵיידֶער. כְּטַל אוּנ אַזוֹי וִוי עֶס נִידֶערְט אַרָאפּ דֶער טוֹיא פוּן דִי בֶּערְג חֶרְמוֹן אוֹיף דִי בֶּערְג פוּן צִיּוֹן אַזוֹי װעט קוּמֶען שֶׁפַע וּבְרָכָה צוּ דִי יוּדֶען וָוארוּם דָארְטֶען אִין דֶער שְׁטָאט צִיּוֹן הָאט גָאט גְבָאטֶען אַז דִי בְּרָכָה אוּנ דָס לֶעבֶּען זָאל זַיין אוֹיף דִי יוּדֶען בִּיז אֵייבִּיג:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אִיהר גָאטְס קְנֶעכְט וָוס אִיהר שְׁטֶעהְט אִין גָאטְס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בֵּיי דֶער נַאכְט לוֹבְּט אִיהם. שְׂאוּ הֵייבְּט אוֹיף אֵייעֶרֶע הֶענְט מִיט קְדוּשָׁה אוּנ לוֹיבְּט גָאט. יְבָרֶכְךָ װעט זַיין אֵייעֶר שְׂכַר אַז גָאט וָוס הָאט בֶּעשַׁאפֶען הִימֶעל אוּנ עֶרְד װעט אֵייךְ בֶּענְטְשֶׁען, פוּן שְׁטָאדְט צִיּוֹן קוּמֶען כָּל הַבְּרָכוֹת אוּנ כָּל הַטּוֹבוֹת צוּ דִי יוּדֶען וַוייל דָארְטֶען רוּהְט דִי שְׁכִינָה:

פרקי אבות

פון שבת נאך פסח ביז ראש השנה זאגט מען צו מנחה פרקי אבות.

הקדמה

אמרי נועם

דר רמב"ם שרייבט ווארום הייסט די מסכת אבות ווייל די חכמים וואס מיר לערנען פון זיי גוטע מדות מוסר אונ דרך ארץ הייסן זיי אבות דס הייסט אונזערע פאטערס אונ מיר הייסן זייערע קינדר. דען זיי זענען געגליכן צו א גוטען פאטר וואס ערציהט זיינע קינדער אין גוטן וועג אונ מאכט איהם דערמיט גליקליך אונ די וואס לערנען עס פון זיי זענען געגליכן צו גוטע קינדר וואס לאזן זיך לייטן אונ לערנן פון זייער פאטר. אונ אזו געפינן מיר דס אלישע הנביא הט גערופן זיין רבי אליהו הנביא מיט דעם נאמען אבי אבי:

הרב רבי משה אלמושנינו שרייבט. ווארום האט מען מתקן געווען דס מען זאל זאגען שבת פר יעדעם פרק דיא משנה פון כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. ווייל איינענטליך מוז יעדער מענטש וויסען א געוויסן צוועק אונ א תכלית צו יעדע זאכע וואס ער וויל טהון. איבר דעם זאגט מען די משנה כל ישראל פר יעדן פרק צו ווייזן אז אוסר וואס דר מענש ווערט נעפינען די גרעסטע נוצען אויף די וועלט דורך דעם וואס ער ווערט זיך פיהרן על פי המדות והמוסר וואס אין די מסכת איז געזאגט דען ער ווערט דורך דעם ווערען אהוב לכל אונ עס וועט זיין רוח הבריות נוחה הימנו וואס איינענטליך איז דס אליין אויך איין גרוסר תכלית אונ א הויכווירדיגר צוועק. אזו ווי דער תנא זאגט אין די מסכת פרק שלישי כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו. דאס הייסט וועלכער מענש וואס שטעלט די מענשען געזעלשאפט צו פרידען מיט זיין הנהגה איז גאט אויך פון איהם צופרידען. דען דס איז דר הויפט רצון פון בורא יתברך אונ דר הויפט צוועק פון זיינע תורה ומצות צוא מאכען דורך דעם מענשן עהרליך אונ נוצליך פר די מענשן געזעלשאפט אויף דר וועלט. אונ ווי אלע קלוגע מוסר ספרים זאגן דס איינענטליך איז דאס דער הויפט עבודת השם אין יראת שמים פון מענשן, אבער נאך אוסער דעם זאגט אונז דר מאמר פון כל ישראל דס אוסר די אלע נוצן אונ דעם גרוסן שכר וואס דר מענש ווערט האבען אויף דר וועלט פון די מדות אונ מוסר וואס דא איז געזאגט בל"יבו"ש נאך פאר דעם מענשן א גרויסער תכלית אונ א חלק אויף עולם הבא. אונ אזו איז דער פירוש פון דעם מאמר כל ישראל יעדער מענטש וואס איז נאר רעכט פארטיג פר גאט (ווארום דס ווארט ישראל איז א נוטריקון ישר אל דס הייסט רעכט פארטיג פר גאט) יש לו חלק לעולם הבא. הט א גרויסען חלק לעולם הבא. אזו זאל דר מענש וויסן דעם גרוסן צוועק אונ תכלית וואס עס פיהרען דאצו די מדות ומוסר וואס דא איז געשריבען אונ זאל פערשטעהן וויא וויכטיג די זאך איז אונ זאל לערנען על מנת לשמור ולעשות כדי צו קומען צו דעם גרויסען תכלית פון די מעשים הטובים והישרים:

נון געפינן מיר פר נייטיג צו ערקלערען דעם טעם פר וואס איז מען זיך נוהג צו זאגן פרק אבות זומערדיגע שבתים איבערהויפט. ווייל פסח הייבן זיך אן די טעג וואס יעדן זענן זיך מכין אין זיי צו קבלת התורה אום שבועות אזו ווי אונזערע קדמונים אונ מקובלים זאגן דס די ספירה טעג זענן איבערהויפט ימי טהרה והכנה לקבלת התורה בטהרה. אונ אין פסוק שטייט ראשית חכמה יראת ה' דס הייסט פריהער פר לערנען תורה אונ חכמה מוז זיך דר מענש פערשאפן יראת ה' אונ אזוי זאגען אויך אונזערע חכמים אין דר גמרא אז די תורה איז געגליכן צו ווייץ אונ די יראה איז געגליכן צו איין אוצר. דאס הייסט א זאסעק וואס מען האלט דארטן ווייץ אונ אזו ווי ווייץ אהן א זאסק קאן זיך ניט האלטן אזו אויך תורה אהן יראת שמים הט קיין קיום ניט:

אזו האבן אונזערע יראים מתקן געווען דס גלייך נאך פסח זאלן אלע יארן אנפאנגן לערנן ווייניגסטענס אלע שבת דיא מסכת אבות וועלכע וויא לערנט דעם מענשן יראת ה' מדות ומוסר דס הייסט זיי זאלן בויען דעם אוצר דעם זאסעק אויף דיא תורה צו האלטען וועלכע אלע יודען זענען מקבל אלע שבועות אונ זיי האבן משער געווען דס ווייניגסטענס מוז יעדר מענש די מסכת פיער מאל דורך לערנן. אזו ווי משה רבינו עליו השלום הט אויך יעדר הלכה פיער מאל געלערנט אזו ווי מיר געפינן אין דר גמרא הקדושה. דרום האבן מיר די מסכת מעתיק געווען אויף דייטש כדי עס זאלן פארשטן גרוס אונ קליין. ובזכות התלמוד יזכו לרב טוב הצפון אמן:

התעוררות

מתוק מדבש

א טעם. שלמה המלך זאגט (וזכור את בוראיך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרע) ווייל א גאנצען ווינטר איז א מענש געשטערט פון תענוגים ובפרט די ערד ארבייטערס וואס זיצן אין שטוב א גאנצען ווינטער אונ אפילו די וואס זענן עוסק במשא ומתן פון דעסטוועגן דר טאג איז קליין די ארבייט איז פיעל ער איז פר טרוד נאר אין זיינע געשעפטן ער האט ניט צייט עוסק זיין בתענוגי הגוף דיא פייגל פישצען ניט די גערטנער זענן וויסט אבר אז עס קומט זומער אז דר טאג איז לאנג די שפאציער געגנ זענן אפען אונ עס מאכט פיעל חברים רעים וואס קומען זיך צוזאמען מענשן איינר מיט דעם אנדערען אונ דער יצר הרע קומט אויך אין מיטען אריין דעם מענש צו מאכן זינדיגן ער זאל פארגעסן אין בורא עולם אונ אזו גיהט אוועק דר זומער מיט תענוגים אונ ער קלערט גאר ניט אויפן תכלית עס וועט קומען דר יום הדין ראש השנה ויום כפור וואס עס שטייט (ומי יצדק לפניך בדין) דריבער וויא באלד ער וועט זיך ניט בעציישן ארום קוקן ווי ער איז אין דר וועלט קאן איהם דר יצר הרע פר פיהרן אין שאול תחתית דריבר זאגט שלמה המלך געדענק אן בורא עולם אונ אין די פריהערדיגע טעג אין אנהייב זומער איידער עס קומט דיא שלעכטע טעג די ימים הנוראים (ותאמר אין לי בהם חפץ) דו וועסט זאגען איך האב ניט אין זיי קיין באגער דיין הארץ וועט שון זיין פאר שלאסן פון תשובה ח"ו דריבר האבן די חכמים מתקן געווען מזרז צו זיין דעם מענש אז מען זאל געדענקען אין בורא העולם באלד פון אנהייב זומער צוא לערנען מסכת אבות:

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר, וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים, לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ, נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

ברית אבות

(כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא). עס איז קשה עס איז דאך פאר האנדערן פיעל פושעי ישראלים וואס האבן ניט עולם הבא גאר מיר וועלן דם פארשטעהן מיט נאך א קשיא פאר וואס זאגט ניט דער תנא (כל איש ואיש מישראל) יעדער מאן פון די ישראל האט א חלק לעולם הבא מוז מען זאגן דאס דער פשט איז אזוי כל ישראל יעדר יחיד וואס איז נאך ובכלל כל ישראל, ער איז זיך משתתף בצער של ישראל און ער האט נאך ניט חלילה געטאן אזעלכע עבירות וואס זיין נפש זאל אפ געריסן ווערען פון כלל ישראל האט ער א חלק לעולם הבא אזוי ווי דר פסוק זאגט. (ועמך כולם צדיקים). אז דיין פאלק האלטן זיך אלע אייגס הן ער איז זיך משתתף אין זייער צער והן ער האט זיין נפש חלילה ניט מטמא געווען באופן ער זאל חלילה פארלוירן ווערען אזוי ווי די תורה שטעלט דעם עונש (והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה) ווערן זיי גערעכענט פאר צדיקים דם זיי וועלען ירשנען עולם הבא נאר פון דעסטוועגן דר כח פון תשובה איז זייער גרוס דם ער איז מקרב צוריק דם נפש צום כלל ישראל ווייל דאס נפש איז א צווייג פון אייבערשטענס פלאנצונג און גלייך ווי א צווייג וואס דערנער האבן איהר ארום גערינגעלט און זי קאן ניט וואקסען באם מען רייסט אום די דערנער קאן דיא צווייג צוריק אויף בליהען און האבן א יניקה פון דעם שורש אזוי אויך דער בעל תשובה אז ער ווארפט אוועק זיינע שלעכטע מעשים קאן ער צוריק זיין נפש ברענגען צום שורש פון כל ישראל:

תפארת אבות

(כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא). די מפרשים זאגן דם יש בעטרעפט דריי הונדערט און צעהן דם הייסט פאר יעדען יוד איז אנגעגרייט לעולם הבא אזוי פיעל עולמות באם ער איז זוכה, און אויב ער איז חלילה ניט זוכה ירשנת דער צדיק זיינע עולמות אויך:

די ספרים הקדושים זאגן דאס איבר דעם שטעהט ביי משה רבינו דאס לשון קבל ער האט גענומען און ביי די איבריגע שטעהט דאס לשון ומסרה ער האט זיא איבר געגעבן, ווייל ווען משה רבינו איז געקומען אויף דעם הימל מקבל זיין די תורה איז געווען אין הימל א שטארקער קטרוג די מלאכים האבען געפיהרט טענות און האבן ניט געוואלט דם די תורה זאל זיין ביי מענשען אין די האנד ביז דאס משה רבינו האט זייא גובר געווען מיט פערשידענע תשובות איבר דעם שטעהט דם לשון קבל ער האט זי גענומען מיט געוואלד ער האט די מלאכים מנצח געווען אבער משה רבינו איז געווען א טוב עין דם ער האט זיא פון זיין גוטען ווילען איבער געגעבען צו יהושע און צו כל ישראל:

חסדי אבות

ועמך, און דיין פאלק ישראל. כלם צדיקים, זענען דורכאוים צדיקים. נצר, ער איז איין צווייג. מטעי, פון מיינע פלאנצונגן. איז דאך איין פראגע געפינן זיך דען ניט צווישען אונז רשעים און אפיקורסים אויך, און ווי פאסט אהער די ווערטר נצר מטעי. וועלן מיר דם ערקלערען, די קדמונים שרייבן אז וואס דער תנא רעדט דא וועגען עולם הבא מיינט ער ניט דערמיט די צייט וואס דיא נשמות פון צדיקים קומען נאך זייער פטירה אין גן עדן, נאר אויף דיא גליקליכע צייט פון תחית המתים, בעת משיח וועט קומען וועלן די נשמות פון די צדיקים מוזען אראב געהן אויף דר וועלט און צוריק אריין אין זייערע גופים, און דם זאגט דר תנא כל ישראל אלע יודן אפילו די ניט פרומע וואס זיי זענען דאך אויך מלאים מצות כרמון פול מיט מצות ווי דר מילגרוים מיט קערנער, יש להם חלק לעוה"ב. אפילו די האבען אויך א טייל אין עוה"ב ווארום זייערע נשמות ווערען געלייטערט אויף יענער וועלט אז קיינר זאל פון זיי ניט פעהלען און קומען אויך אונטער דעם שוטץ פון דר שכינה און אויך

זכות אבות

(כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא). איז דאך א קשיא עס דארף שטיין חלק בעולם הבא אין דער גייסטיגען און ניט לעולם הבא צו די גייסטיגע וועלט און וואס איז דער לשון חלק גאר עס איז ידוע אז דיא הייליגע נשמה פון מענשען איז א טהייל פון השי"ת כביכול און זי איז מעורר דעם מענשען צו טאהן גוטעס מצות ומעשים טובים זי ברענגט איהם צו תורה ויראת שמים און זי שטרייט געגען יצר הרע וואס ער וויל דעם מענשען אריין ציהען אין אלע תאוות עולם הזה און צום ענדע איז ער אליין אויף איהם מקטרג און ברענגט אויף איהם אלע צרות נמצא אז יעדער איש ישראל האט אין זיך א טהייל פון גאט דאס איז דיא נשמה

משלי אבות

(כל ישראל) יעדער יוד יש להם חלק לעוה"ב האט א חלק אין עוה"ב. פרעגן די מפרשים ווי באלד אז דר תנא וויל אז יעדער זאל האבען עולם הבא זאל דאך שטעהן כל ישראל יהי' להם כו' זיי וועלן האבן א חלק בעוה"ב ווען זיי וועלען היטען תורה ומצות. אז עס שטעהט אבער יש להם אז זיי האבן שוין פון פריהער עוה"ב וועט דאך קיין מענש ניט וועלן זיך בעמיהען אויף עוה"ב ווייל ער האט שוין אנגעגרייט. זאגט הרב

פירוש ע"ט

(כל ישראל) אלע ישראל ווען זיי געהען אין די וועג פון זייערע אבות האבן זיי א חלק לעולם הבא אזוי ווי אין פסוק שטעהט (ועמך כלם צדיקים) און דיין פאלק זענען אלע צדיקים און צו אייביג וועלען זייא ערבען דאס לאנד לעולם הבא ווייל זייא זענען א צווייג פון מיין פלאנצונג און זענען די ווערק פון מיינע הענט איך זאל זיך באריהמען מיט זיי:

א משה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים,

תפארת אבות

(משה קבל תורה מסיני). משה האט צוגענומען די תורה
פון בארג סיני, איז איין קשיא ווארום שטעהט ביי משה'ן
לשון קבלה קבל תורה מסיני ער האט צוגענומען די תורה אונ
ביי יהושע מסרה דאס הייסט אז משה האט איהר איבער
געגעבן צו יהושע עס האט דאך איינגענטליך בעדארפט שטעהן
ויהושע קבלה ממשה יהושע האט איהר צו גענומען פון משה'ן,
דער תירוץ איז עס איז ניט גלייך דען משה רבינו איז אן
געקומען די תורה הקדושה זייער שווער ער האט געהאט גרויסע
וכוחים מיט די מלאכי השרת זיי האבען געשריגן רבש"ע
(תנה הודך על השמים) נעב דיין שיינהייט דאס הייסט די
תורה צו וועלכע עס בעוואהנן דעם הימל די תורה זי איז
איין טייערער אוצר דארף זיא בלייבן נאר פר אונז מלאכי
השרת מיר וועלען זיא היטן בקדושה ובטהרה אבער וויא
קומט דר שטערבליכר מענש צו אזוי איין טייערען אוצר,
האט זיך משה רבינו דר שראקען פאר זיי אונ זאגט רבש"ע
איך האב מורא פר די מלאכים זיי וועלן מיך פערברענן מיט
דעם פייער פון זייער מוגד האט איהם השי"ת געהייסען ער
זאל זיך האלטן פעסט אן כסא הכבוד אונ זאל זיי ענטפערען
ווי אזוי קאנט איהר נעמען די תורה עס שטעהט דאך אין
איהר לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב. האט איהר דען
א יצר הרע צו רציחה גנבה וכדומה זיים איהר דען געווען
אין גלות מצרים האט מען דען אייערע קינדר אין טייך נילוס
געווארפן אונ אין דר תורה שטעהט (אשר הוצאתיך מארץ
מצרים) לכן איז די תורה געגעבן געווארן נאר פר אונז בשר
ודם, זאגן די מלאכי השרת די אלע זאכען איז טאקי פאר

ברית אבות

(משה קבל תורה מסיני וכו' ונביאים מסרוה לאנשי
כנסת הגדולה). דיא היילינע מסכת דערצעהלט אונז
באלד אין אנפאנגס אז די ישראל אונ הקב"ה אונ די
תורה מיט די ישראל זענען איינס מיר זעהען דס אלע
גוטע זאכן איז גענומען בעונותינו הרבים פון די ישראל
צו גענומען געווארן חוץ די תורה הקדושה האלט זיך
מיט אונז אזוי וויא מיר זאגען (וכל מחמדיה טבועות
וגנוזות ואין לנו שיור רק התורה הזאת). דאס איז
א סימן אז מיר האבען צו האפן דען הקב"ה מיט די
תורה איז דאך אויך איינס זאגט די משנה דאס משה
רבינו וואס ער איז געווען א רועה נאמן אונ ער האט זיך
מקריב געווען פר די ישראל אונ ער האט באלד בעת
קבלת התורה גענומען די תורה בזה האופן דאס די
תורה זאל חלילה אין גלות אונז ניט פארלאזן ווארום
אונזערע חכמים זכרונם לברכה זאגן דס איבער דעם
האט הקדוש ברוך הוא זיך אנפלעקט צו משה רבינו
בסנה אין א דארן צו ווייזן דס (עמו אנכי בצרה) אז
הקדוש ברוך הוא איז זיך כביכול מצער בצערן של
ישראל די נאטור פארשר זאגן אז דס גאנצע געגענד
פון דעם בארג סיני שלאגט נאך אב עד היום איינע
מראה פון סנה. איז דס א בעווייז אז תיכף אויף דעם
בארג סיני האט מען זיי געשענקט די תורה בזה האופן
דס אפילו בעת צרה ר"ל אין גלות וועט די תורה פון
זייא אויך ניט אב טרעטען והא ראיה דס ער רעכענט
כסדר דס איבערענפערונג ביז די אנשי כנסת הגדולה
וועלכע זיי זענן געווען בעת החורבן האבן זיי דערמיט

בעטרייסט די ישראל אונ געגעבן באַ"ד מאמרים אויף קיום התורה דאס אפילו אין גלות זאל זיך די תורה
אויך ביי אונז דערהאלטן איבער דעם דארף די תורה ביי אונז זעהר חשוב זיין :

זכות אבות

הקדושה. אונ דאס איז די כונה כל ישראל יש להם
חלק אלע יודען האבע, ביי זיך איין חלק דס איז די

חסדי אבות

זיי וועלן זוכה זיין אויפצושטעהן צו תחית המתים, אט איך
דעם זאגט דר פסוק (ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ)
זיי וועלן אויף אייבג ארבען די וועלט דען נאך תחית המתים

וועט מען דאך אייבעג לעבן, (נצר מטעי). מיר געפינען אין ספרי קדמונים אז בעת תחית המתים וועלען דיא נשמות
טהורות ניט וועלען אראב פון גן עדן פון זייער גייסטיגע רוהע אונ אריין געהן צוריק אין זייערע גופים וועט זיי השי"ת

משלי אבות

המגיד מדובנא ז"ל א משל, איין ארעמאן וועלכר האט
ניט געהאט קיין דירה פלעגט שטענדיג געכטיגן וואו
עס האט זיך איהם געמאכט בעגעגענט איהם זיינער
א גוטער פריינד אונ זאגט צו איהם ליבער ברודר וואס
וועט זיין מיט דיר דר תכלית דעם טאג קומסטו שון ווי
עס איז איבער, אבער די נאכט, א מענש מוז דאך האבן
זיין אפרוהונג, איך וועל דיר געבען איין עצה דו
קלייבסט אויף אלע טאג צוויי גולדן נדבות בערך פאלב
מיר לייג אפ אלע טאג א גולדן אונ איין איין פערלויף
פון איינינע צענדליג יאהרן וועסט דו צו זאמן קלייבן
אויף איין איינענע שטיבל וועסט דו אונ דיין פאמיליע
האבן אייער אפרוהונג, פר אזא עצה וועט איהם דער
ארעמאן געווים אויסלאכן צענדליגע יאהר וועט ער זיך
פייניגן אונ אבקומן אין גרוס דחקות כדי אז דערנאך

פירוש ע"ט

משה קבל תורה מסיני משה רבינו האט מקבל געוועזען די תורה פון גאט וואס האט זיך
בעוויזען אויף דעם בארג סיני אונ האט דיא תורה איבער געענטפערט צו יהושע אונ יהושע
האט מוסר געווען די תורה וואס משה רבינו האט אים אוסגעלערנט צו די זקנים אונ די זקנים
האבן איבער גיגעבן צו די נביאים ביז וואנן אז דר בית המקדש איז חרוב געווארן האט זיך שון
אוסגעלאזן נביאים נאר אז דער אנדערער בית המקדש איז געבויט געווארן האבן זיך צונויף

וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים, הוו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו

צדקת אבות

(הוו מתונים בדין). די טייטש פון דר משנה איז איהר זאלט זיין געווארענט ביי דעם דין תורה דהיינו מען זאל זיך גוט מישב זיין איידר מען פסק'ענט דעם דין תורה כדי מען זאל זיך נישט טועה זיין. (והעמידו תלמידים הרבה). איהר זאלט לערנען מיט פיעל תלמידים. (ועשו סיג לתורה), איהר זאלט מאכן א גדר צו דר תורה. מען זאל נישט קומען צו קיין עבירה. דהיינו אין דר תורה שטעהט אז מען טאר ניט שבת ברענגן קיין פייער. האבען די חכמים געזאגט אז מען טאר אפילו ניט נעמן אין דר האנט אריין קיין לייכטער. דורך דעם וועט מען געווארענט זיין ניט אן צו ציגדן קיין ליכט אום שבת. אונ אזוי אויך אנדערע זאכען אזא שטיינער. דא איז צו פרעגען די זאכען וואס מיר האבן געשריבן דארפן דאך גאר וויסן די לומדים וואס פסק'ענען שאלות אונ דין תורה. אונ לערנען מיט תלמידים. אבר א סתם מענש. בענוצט דאך ניט דם

תפארת אבות

איך גאר מיר וועלן געמן די סודות אונ די טעמי המצות פון דר תורה וואס דם איז די נשמה פון איהר אונ פר איך וועט בלייבן דר גוף התורה די תרי"ג מצות, ענטפערט משה די הייליגע תורה איז איין אוצר איין גאנצע כלי מען קען איהר ניט צוטיילן אויף שטיקלך ווי אין פסוק שטעהט (תורת ה' תמימה) גאנץ לעהרע איז גאנץ דארום די וואס נעמען דעם גוף התורה והמצות איז שייך צו זיי די נשמה פון דר תורה אוך ווי זאלן האבן שכר די סודות התורה, מיט דעם הט משה רבינו אויסגעפיהרט אונ הט מקבל געווען די תורה פון הימל וואס מען הט זיא אראב געגעבען אויף דעם בארג סיני דם זאגט די משנה (משה קבל תורה מסיני) משה הט מקבל געוועזן דיא תורה דורך לוחות אונ מענות אונ הט זיא ביי דיא מלאכים אב גענומען געגען זייער ווילן (ומסרה ליהושע וכו') ער הט זיא איבר געגעבן מיט גוטן ווילען צו יהושע אונ יהושע הט זיא אזו ווייטר איבער געגעבן צו די זקנים אונ אזוי ווייטער:

(והעמידו תלמידים הרבה). אונ שטעלט אויף פיעל

תלמידים דארף דאך שטעהן (ולמדו לתלמידים) לערענט תורה צו פיעל תלמידים וואס איז דר לשון (והעמידו) שטעלט אויף, נאר דיא הייליגע משנה לערענט אונז איין מוסר השכל אזו וויא עס איז ידוע אז דער גאנצער קיום פון דיא אומה

חסדי אבות

זאגן איהר הייליגע נשמות איך איז דא גוט איהר שוועבט צווישן די אונצייליגע מלאכים אונ הט א גייסטיגן פערגניגן, אייער גוף אבר ליעגט דאך אין דעם פינסטערען גרוב אונ

זכות אבות

נשמה וואס זי קאן ברענגן לעולם הבא צו עולם הבא זיצען אין גן עדן אויף דר אמתע וועלט:

הט נאך ניט געזעהן קיין גוטס דם גאנצע לעבן האט דר גוף געהאט גענוג שמערצען וויל איך איהם אוך מהנה זיין ער זאל זעהן די ליכטיגע שיין ווי איך וועל ערשיינען, דורך איהם האט איהר געטהון מצות ומעשים טובים ביז איהר זענט געקומען צוא דר מדרגה אז אייערע נשמות זאלן זיין אין הימל, (נצר מטעי) דר גוף איז דאך אוך א צווייג פון מיינע פלאנצונג, (מעשה ידי) ער איז דאך מיין ארבייט, מיין האנדווערק, איך האב איהם בעשאפן, דארום מוזט איהר אראב אין אייער גוף אונ אויפשטיין תחית המתים. (להתפאר) ער זאל זיך קענען בעריהמען אז ער האט אויך געזעהן מיין הילף:

משלי אבות

זאל ער האבן איין אייגן הויז זאל געהן ווי עס געהט, דר אייגענער מענש הט איין מאל בעגעגענט איין אנדר גוט בעדערפטיגן וואס האט געהאט בירושה א קליין שטיבעלע פון זיינע עלטערן אונ ער לעבט זייער בעדריקט זאגט ער צו איהם וואס דארפסט דו אזו פיל פערשווארצט ווערען אויף דער וועלט דר מאנגעל פון געלט לאזט דיר דאך ניט לעבן פערקויף דיין שטיבל וועסט דו האבן דיין לעבענסמיטעל, ענטפערט ער ניין ליבר פריינד דם וועל איך ניט טאן בשום אופן איך זאל אפילו וויסן אז איך וועל פון הונגר שטארבן וועל איך אוך ניט פערקויפן א ירושה פון מיינע עלטער עלטערן וואס זיי האבן מיר געלאזן איין אנדענקונג השי"ת וועט

מיר נאך העלפן אונ איך וועל ביי מיין ירושה בלייבן. דר נמשל איז דר תנא איז אונז א יועץ טוב א געטרייער פאטר וואס ער וויל אז יעדער איש ישראל זאל זעהן בלייבן ביי זיין ירושת אבות ביי אונזער הייליגע אמונה. הייגט אז ער וואלט זאגן אז יעדער מענש זאל קיין הנאה ניט האבן פון דר וועלט נאר ער זאל זעהן איינגרייטן עולם הבא וואלטן ניט אלע ח"ו דאס וועלן ליידען ניט אלע פארשטעהן דעם גליק פון דער גייסטיגען וועלט דארום זאגט ער מיט חכמה וויא א וואהרער יועץ טוב אז כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב יעדער ישראל הט שוין פון אונזערע הייליגע עלטערן בירושה איין חלק אין עוה"ב זינד בני ישראל

פירוש ע"ט

געקליבן הונדערט אונ צוואנציג גרויסע לייט זיי זענען געריפן געווארן אנשי כנסת הגדולה דם איז טייטש גרויסע פארזאמלונג ווארום אזו א פערזאמלונג פון אזעלכע חשובים איז נאך ניט געווען זיי האבן גיזאגט דרייא זאכן, איר זאלט זיין געווארענט אין משפט דם הייסט איר זאלט ניט גיך פסקענען ביז איר וועט אויסקלערן רעכט דעם משפט אונ איר זאלט אויסשטעלן

סיג לתורה: ב שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה. הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים: ג אנטיגנוס איש סוכו, קבל משמעון הצדיק.

תפארת אבות

ישראלית איז נאר בזכות התורה הקדושה און מיר זעהן בעוה"ר פון דור צוא דור ווערט זיא נתמעט און מען שטיצט איהר ניט ווייניג. לערנען אונז די חכמים מיט וואס מיר אין אויך די תורה זאל איין קיום האבן ביי אונז, היינו די עשירים פון יעדן דור און אלע וואס זענען אומשטאנד זאלן זעהן וויפיעל מעגליך צו גרינדן ישיבות און תלמוד תורה פאר קליינע קינדער, וייל דער למוד פון תינוקות של בית רבן איז מבטל אלע גזירות און דאס ברענגט ישועות אויף דער וועלט, אויך מחזיק זיין אריטע תלמידי חכמים כדי עס זאל ניט פערלאשן ווערן די געטליכע ליכט פון דער תורה, און זי זאל שיינען לאורך ימים, איבערהויפט מגדל זיין איינענע קינדער צו תורה ומצות, דס איז דער עיקר פון אמונת ישראל און דם איז די כונה פון (והעמידו תלמידים הרבה) ושמעלט

צדקת אבות

נום מיר האבען געשריבען. און דעם פרק זאגט דאך יעדער מענש. מוז דאך זיין א כונה אין די ווערטער וועלכעס יעדר מענש דארף וויסן. צו פר שטעפערן דם וועלען מיר מקדים זיין וום דער ספר חסידים שרייבט (בסימן פ"ג ובסי׳ תרנ"ה) אז דר מענש דארף געווארענט צו זיין אז עס קומט איהם אן צו בייזערן זאל ער זיך נים באלד בייזערן. אויך זאל ער גאר ניט רעדן בשעת ער איז אין כעס נאר ער זאל אפלייגן דם בייזערן אויף מארגן ממילא קען דערווייל השם יתברך העלפען אז מארגן זאל ער שוין ניט האבן אויף וום זיך צו בייזערן. שרייבט דר ספר חסידים א מעשה אז איינר האט געלאזט א צוואה צו זיין זוהן. אז עס וועט דיר אנקומען צוא בייזערן זאלסט דו דיך ניט בייזערן. און זאלסט גאר נים רעדן דעמאלט נאר זאלסט אפלייגן דם בייזערן אויף מארגען. נאך דעם פאטערס פטירה איז דער זוהן אוועק געפארן קיין מדינת הים און האט איבערגעלאזט דם נוייב מעוברת און האט זיך געזוימט פיעל יאהרן, דערווייל האט זי דא געהאט א יונגעל און ער איז דער

משלי אבות

זעגען געשטאנען ביי דעם בארג סיני, אז אזו וועלכר יוד וועט דם וועלען פערלירען זיין מהייל ירושת אבות בעוה"ב געוויס וועט ער זיך בעמיהען און ליידן נאר ער זאל ערוועיבן מצות ומעשים טובים כדי ער זאל בלייבן ביי זיין נחלת אבות, דם מיינט מען עוה"ב: (ועשו סיג לתורה). דר מענש דארף זיך צו מאכן איין צוים צו דר תורה ער זאל זיא ניט עובר זיין ניט מען מיינט דם דער מענש זאל אויף זיך מאכען פיעל חומרות וועלכם עס איז נים נייטיג אדר ער וויל ווייזען פר מענשן דאס ער איז צו פרום, נייין מען מיינט נאר דם דר מענש דארף זוכען א גדר דם ער זאל גיט קומען צו דר עבירה ווען ער פארשטעהט אז דער גדר וועט איהם אפהאלטען פון די עבירה אזו ווי מיר געפונען א מעשה אין דער גמרא דם שמעון הצדיק וועלכר איז געוועזן א כהן גדול האט נים געוואלט עסען פון א קרבן אשם נזיר ווייל ער האט פון דיא נזירים ווינציג וואס געהאלטן ער האט אין זיי דערקענט פיעל צביעות נאר אמאל אין זיין לעבן האט זיך געטראפן א געשיכטע מיט א נזיר וועלכעם ער האט געגעסן פון זיין קרבן אשם ווייל ער האט איינגעזעהן דם זיין נזירות איז געוועזען לשם שמים דען אמאל איז געקומען צו איהם א נזיר פון דרום זייט ארץ ישראל זייער א שייגער בחור א העלד בלוט און מילך מיט זייער שיינע געקרייזעלטע האר האבן איהם ארום גערונגעלט זיינע אקסלן האט שמעון הצדיק צו איהם געזאגט מיין קינד פארוואס זאלסטו דיר אפגאלן אזעלכע שיינע האר, האט דר נזיר געענטפערט איך בין א פאסטעך ביי מיינעם פאטר איך פלעג מיך קיין מאל נים שפוגלען, נאר איין מאל בין איך צו געקומען צו איין קוואל האב איך געזעהן אין דעם שאטן מיינעם ווי שיין איך בין און ווי שיין מיינע האר זענען דם איך האב געקריגן אין מיר גרוס גאות און דר יצר הרע האט זיך אין מיר אנגעצינדן האב איך אויף מיר אליין אנגעשריגן רשע וום מאכסטו דו דיך גרוס מיט דיינע שיינע קערפר וועלכעס עס וועט פון איהם ווערן ערד מיט ווערעם און די שיינע האר וועלן אוסקריכן און פוילן אין דער ערד. דא שווער איך ביי גאט דאס איך מוז ווערען א נזיר און איך מוז מיינע שיינע האר אפשערן לשם שמים האט שמעון הצדיק איהם געקישט

פירוש ע"ט

פיל תלמידים, און מאכט א צוים צו דר תורה מען זאל זי ניט עובר זיין. שמעון הצדיק דר כהן גדול שמעון הצדיק ער איז איבערגעבליבן פון די גרוסע פארזאמלונג ער פלעגט זאגן אויף דריי זאכן שטייט די וועלט מען זאל לערנען די תורה צו האלטן זיא און אויף די קרבנות וום מען האט מקריב גיוועזן אין בית המקדש און היינט אויף דעם וום מען זאגט די פרשיות פון קרבנות און אויף דעם וום איין מענטש איז גומל חסד מיט דעם אנדערן. אנטיגנוס איש סוכו דר העד פון דר שטאט סוכו ער האט מקבל גיווען פון שמעון הצדיק ער פלעגט זאגן איר זאלט ניט זיין ווי די קנעכט וום בעדינען דעם הער פון דעסטוועגן זיי זאלן געמען געצאלט נאר איר

הוּא הָיָה אוֹמֵר, אַל־תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים, הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת־הָרַב עַל־מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, אֶלָּא הֱווּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת־הָרַב שֶׁלֹּא עַל־מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, וִיהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם: ד יוֹסֵי בֶּן־יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה, וְיוֹסֵי בֶּן־יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם. יוֹסֵי בֶּן־יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים, וֶהֱוֵי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם, וֶהֱוֵי שׁוֹתֶה בַצָּמָא אֶת־דִּבְרֵיהֶם: ה יוֹסֵי בֶּן־יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ פָּתוּחַ לִרְוָחָה, וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתֶךָ,

צדקת אבות

נואקסן געווארן אזו ווי דר שטייגר איז. אונ נאכדעם איז ער אהיים געקומען ביי נאכט האט ער זיך געשטעלט לעבן דעם שטיבל וואס זיא איז געשלאפען. האט ער געהערט ווי זי רעדט מיט א בחור האט ער געמיינט אז דס איז א פרעמדר בחור האט ער געוואלט אריין געהן הרג'ענען זי מיט דעם בחור. האט ער זיך דערמאנט אז דער פאטער האט איהם געלאזט א צוואה ער זאל אפ לייגן דס בייזערן אויף מארגען האט ער דערוייל גאר גיט געטהאן. דערנאך איז ער געוואהר געווארען אז דיער בחור איז זיין זוהן. וועלכעס ער האט זיא איבערגעלאזט מעוברת האט ער געזאגט געלויבט איז השם יתברך וואס האט מיר געהאלפען אז איך האב איינגעהאלטען מיין כעס ביז איך בין דאס געוואהר געווארן אונ איין שבת צו מיין פאטער וואס האט מיר דס אן געזאגט. אונ אזו דארף זיך יעדר מענש נוהג זיין. אונ אז ער וועט ווארטן מיט דעם כעס ממילא וועט ער זיך דערמאנען אז עס איז אלץ פון השם יתברך צו זיין גוטן. אונ השם יתברך וועט איהם העלפען אז ער וועט שון ניט האבן אויף וואס צו בייזערן. דס זאגט דר

תפארת אבות

אויף פיעל תלמידים ווען זיי האלטען ביי איין פאלען ח"ו אונ מיט דעם אופן וועט איהר פערפעסטיגן דעם עמוד התורה, אונ דר לשון (תלמידים הרבה) פיעל תלמידים ווייזט אונז אז מען זאל ניט זאגן אז מיר זענען מחויב שטיצען נאר פרומע אונ גוטע תלמידי חכמים אבער די וואס זענען ניט אזוי דארף מען זיי ניט שטיצן דרום זאגט דר תנא (והעמידו תלמידים הרבה) איהר זעהט צוא מאכן פיעל תלמידים עס מאכט ניט אוס צו זיי לערנן לשמה אדר ניט דען אז זייא וועלען נאר לערנען וועלן זיי סוף כל סוף ווערן פרום אונ גוט אזוי וויא די חכמים זאגן (המאור שבה) דער פונק אונ דיא ליכטיגע שטראהלען פין דר תורה (מחזיר למוטב) דס וועט זיי שוין צו אלעם גוטעס ברענגן, ווידר זאגט די גמרא (לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות) דער מענש דארף עוסק זיין בתורה ובמצות אפילו ניט לשם שמים (שמתוך שלא לשמה בא לשמה) פון אנפאנג לערענט ער ניט פון נאטס וועגען נאר פר איין וויסענשאפט אדר פון כבוד וועגן נאר דערנאך זענען מיר זיכער אז ער וועט גאר בעקומען איין דבקות אין דער תורה וועט ער שון לערנען בקדושה פון השי"ת וועגען פון דעסטוועגן (ועשו סיג לתורה) מאכט איין צאם צו דר תורה אונ ניט פר אלעמן זאלט איהר מגלה זיין דיא סודות אונ טעמים פון דר תורה, צום לערנן דארף מען אלעמן שטיצן נאר דיא סודות התורה זאל מען ענטדעקען נאר פאר דיא יחידי סגולה דיא גרויסע תלמידי חכמים יראי אלהים גאטס פורכטיגע בעלי מדות טובות:

משלי אבות

אויף זיין קאפ אונ האט געזאגט אזעלכע אמת'ע בזירים ווי דו ביזט מעג זיך מערען צווישען ישראל אונ ער האט גענעמען פון זיין קרבן אשם:

(אל תהיו כו' אלא הוו כעבדים כו' שלא על מנת לקבל פרס). איהר זאלט ניט זיין ווי די דיענר וועלכע דיענען פר געצאהלט נאר ווי די טרייע דינער וועלכע דינען נור פון טרייהייט. למשל, איין גרויסער שר איז געפאהרן אין וועג איז איהם אויסגעקומען צו געכטיגן אין איין קליין שטעטיל אין איין אכסניא, דר ווירט האט צו געגרייט זעהר שיינע חדרים פר דעם שר אונ זיינע

פירוש ע"ט

זאלט זיין ווי די קנעכט וואס בעדינן דעם הער ניט פון געצאלט וועגן אונ עס זאל אויך זיין די מורא פון הקב"ה. יוסי בן יועזר דר הער פון דר שטאט צרדה אונ יוסי בן יוחנן דר הער פון ירושלים זיי האבן פון זיי מקבל געוועזן די תורה. יוסי דר זון פון יועזר זאגט דיין הויז זאל זיין א פערזאמלונגס הויז צו די חכמים אונ זאלסט זיך בעשטויבן מיט דיא שטויב פון זייערע פים דס הייסט זאלסט געהן אין זייער וועג אונ זאלסט הערן זייערע רייד מיט לוסט אזו וויא איינר וואס איז דארשטיג אונ טרינקט מיט לוסט. יוסי בן יוחנן דר הער פון ירושלים זאגט דיין הויז זאל זיין אפן פון אלע זייטן עס זאל קיינעם ניט זיין ענג אין דיין שטוב אריין צוא געהן. דיינע הויז לייט וואס דו דארפסט זיי דיך צו בעדינן זאלסט דו בעסר האלטן אביונים זיי זאלן

ואל תרבה שיחה עם האשה, באשתו אמרו. קל וחומר באשת חברו. מכאן אמרו חכמים, כל המרבה שיחה עם האשה, גורם רעה לעצמו, ובוטל מדברי תורה, וסופו יורש גיהנם: ו יהושע

מעשה אבות

(ואל תרבה שיחה עם האשה), דו זאלסט ניט צופיעל רעדן מיט איין פרויענצימר דר מדרש ברענגט א מעשה דר תנא רבי מתיא בן חרש איז געזעסן און בית המדרש און האט געלערנט תורה מיט גרוים קדושה וטהרה זיין געזיכט האט געשיינט ווי די זון און זיין בליק איז געוועזן ווי פייער אין הימל ווייל אין זיין גאנצען לעבען האט ער ניט געקוקט און ניט גערעדט מיט איין אשה, ויהי היום האט זיך דער שטן אן איהם מתקנא געוועזן און זאגט קאן דען זיין אז איין ילוד אשה זאל זיין אזוי אבגעהיט זאגט ער רבש"ע ווי איז ביי דיר גערעכנט רבי מתיא בן חרש ענטפערט איהם השי"ת ער איז איין גרויסער צדיק אין אלע מעלות ומדות. זאגט דר שטן גיב מיר רשות וועל איך איהם איבערעדען צו איין עבירה זאגט השי"ת גייה אראב און פרוב נאר דו וועסט איהם געווים ניט בייקומען. האט זיך דער שטן פארגעשטעלט פאר איהם אלס איין זעהר שיינע פרוי און האט זיך געשטעלט פאר איהם און פערלויכטען מיט איהר שיינהייט האט ר' מתיא בן חרש אבגעקעהרט זיין פנים האט זי זיך געשטעלט נעבען איהם אין דער צווייטע זייט און אזוי ווייטער. ער האט דאך מ'רא געהאט פילייכט וועט ער נכשל ווערן ח"ו אין

צדקת אבות

תנא פון יעדען מענש זיין. (הוו מתונים בדין) אז עס וועט אייך אן קומן צו ביישרן אויף יענעם. אדער צו רעדן שלעכץ אויף איהם זאלט איהר זיין געווארענט דערמיט היינו איהר זאלט אייך ניט באלד ביישרען און גישט שעלטען. און ניט רעדען קיין שלעכץ אויף יענם. דען די אלע זאכן זענען גרויסע עבירות. מוז מען זיך היטען פון דעם אלעמען וויא ווייט מעגליך איז. ממילא אז מען ווארט מיט דיא זאכן העלפט השם יתברך מען זאל זיך קענען אפהיטן פון דעם אלעמען. (והעמידו תלמידים הרבה). דאס איז אויך פון יעדען מענש וועגען דער וואס קען לערנען איז פשוט ער זאל לערנען מיט פיעל תלמידים און זאל זיי אויסלערנען די תורה מיט דעם גוטען וועג צו דיענען השי"ת. און דער וואס קען ניט לערנען. דארף צו דערהאלטען די תלמידים מיט געלט. היינו ער זאל געבען עסען און הלבשה און צאהלען מלומד געלט פון די געמיינע יונגלעך וואס לערנען ווער שמועסט ער זאל זיינע קינדר האלטען ביי מלמדים. אויך זאל מען קויפן עליות לספר תורה אדר הגבה גלילה און נאך שבת באלד בעצאהלן. עס זאל זיין בריוח האלץ מיט לעכט בבית המדרש. ממילא וועט מען קענען לערנען בבית המדרש וועט זיין פיעל תלמידים. אויך זאל מען געבען אויף פרנסה צוא דיא געמיינע עהרליכע יודן וואס קענען לערנען. וועלן זיי אויך קענען לערנען בריוח. (ועשו סיג לתורה). דאס איז אויך פון יעדען מענש וועגן. היינו יעדר מענש האט איין אנדערען יצר הרע. איינר האט חשק צו פיעל געלט. מוז ער זיך מאכן א גדר ער זאל ניט יענם בעגנב'ען. און ניט נארן יענם דען אז ער וועט ניט דם פילגעווען וועט איהם דער יצר הרע אן רעדען צוא טהון פיעל פאלשקייטן איין צו זאמלן געלט. דעסטגלייכן איינר האט יצר הרע צו זנות ח"ו מוז ער זיך מאכן א גדר צו היטן דערפון ער זאל ניט קוקן ווי מען דארף ניט און זאל ניט טראכטען קיין שלעכטע מחשבות און היטן זיך פון דעם מיט כל הכוחות. און אזוי אויך אין אנדערע זאכן דארף זיך יעדר צו מאכן גדרים און סייגים אם צו היטן זיך ניט צו קומן צו קיין עבירה וועט מען זוכה זיין צו פיעל גוטס אויף דר וועלט און אויף יענר וועלט:

משלי אבות

דיענר און האט צו געריכט עסען און טרינקען פון דעם שענסטען און בעסטען אלעס ווי עס פאסט פאר אזוי איין גרויסארטיגן אורח, דר שר איז געוועזן זעהר צופרידען, מארגען פריה האט ער געבעטען דורך זיין דיענער איין חשבון דר ווירט האט געגעבן א חשבון און דר שר האט בעצאהלט וויא דער בעל אכסניא האט געשטעלט אין רעכנונג, דר שר איז ווייטר געפאהרען און ער איז ווידר בעקומען אין איין אכסניא, דארטן האט מען איהם אויך אויפגענומען זעהר שיין מיט שיינע חדרים מיט דיא בעסטע שפייז אלעס ווי עס פאסט פר אזוי איין שר, פר זיין אב רייזן בעט ער איין חשבון, ענטפערט דר בעל אכסניא ח"ו ביי אזוי איין גרויסן שר וואס זיין נאמן איז זעהר גרוים אויף דר וועלט וועל איך קיין געלד נעהמן, גענוג איז פר מיר די גרויסע עהרע אז אין מיין אכסניא זאל איינשטעהן איין שר מלוכה דס איז מיין בעסטע בעלאהנונג און מעהר דארף איך ניט, זאגט דר שר אויב דו ווילסט ניט נעמען קיין געלד מוזטו נעמען אמווענינגסטען איין מתנה צום אנדענקן, באטירליך איז די מתנה פיעל מעהר ווערט געוועזן ווי דיא סטאנציע געלד און דאצו האט ער נאך פערשריבן זיין נאמן און

פירוש ע"מ

ביי דיר פערדינגן, און זאלסט ניט פיל רעדן מיט א אשה, דס וואס זיי האבן געזאגט מען זאל ניט פיל רעדן מיט א אשה מיינען דיא חכמים מיט זיין ווייב זאל ער ניט פיל רעדן מכל שכן מיט דעם חבר'ס ווייב. פון דעם וואס אובן איז געשטאנען האבן די חכמים געזאגט ווען א מענש טהוט פיל רעדן מיט א אשה איז ער זיך גורם שלעכטס, עס קאן זיין פיל קריג הורך דעם און

בֶּן־פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־פְּרַחְיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רַב, וּקְנֵה לְךָ חָבֵר, וֶהֱוֵי דָן אֶת־כָּל־הָאָדָם לְכַף זְכוּת: ז נִתַּאי הָאַרְבֵּלִי אוֹמֵר, הַרְחֵק מִשָּׁכֵן רָע, וְאַל תִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע, וְאַל־תִּתְיָאֵשׁ מִן־הַפּוּרְעָנוּת: ח יְהוּדָה בֶּן־טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן־שָׁטַח קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוּדָה בֶּן־טַבַּאי אוֹמֵר. אַל־תַּעַשׂ עַצְמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין וּכְשֶׁיִּהְיוּ בַּעֲלֵי הַדִּין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כִּרְשָׁעִים, וּכְשֶׁנִּפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כְּזַכָּאִין, כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין: ט שִׁמְעוֹן בֶּן־שָׁטַח אוֹמֵר, הֱוֵי מַרְבֶּה

צדקת אבות

(וּקְנֵה לְךָ חָבֵר), אונ קויף דיר איין חבר. דער מדרש ברענגט א מעשה. איינער פון די גרויסע תנאים האט תפלה געטהון צו השי"ת אונ געפאסט תעניתים מען זאל איהם וויזען מן השמים ווער איז זיין חבר אין גן עדן כדי ער זאל וויסען אין וועלכע מדרגה ער האלט. האט מען איהם מגלה געווען אין חלום אז איין געוויסער קצב וועט זיין זיין חבר בעוה"ב. ער האט זיך אויפגעחאפט פון שלאף זעהר דערשראקן פון חלום אונ האט ווידער אנגעפאנגען צו פאסטן תעניתים מיט גרויס תשובה אונ האט מתפלל געווען אז מען זאל מבטל זיין דעם פאריגן חלום ווייל ער האט גערעכענט פאר זיך פאר איין שאנדע צו זיצן נעבן אזא פראסטן חבר. האט מען איהם ווידער געענטפערט אין חלום מען האט דיר שון איינמאל מודיע געווען אז דר קצב איז דיין חבר אונ עס קען אנדערש ניט זיין. האט ער אויף דעם צווייטן חלום נאך מעהר געוויינט אונ געקלאגט אונ

מעשה אבות

איין עבירה. האט דר צדיק וקדוש גערופן זיין תלמיד וועלכר האט איהם בעדיענט אונ זאגט צו איהם ברענג מיר א הייסן אנגעברענטן נאגעל. דר תלמיד האט איהם געבראכט אונ ער האט זיך מיט דעם פייערדיגען נאגעל אויסגעברענט דיא אויגען. ווי דר שטן האט דס געזעהן איז ער דערציטערט געווארען פון שרעק. עס איז געווארען איין גרויסער רעש אויפן הימעל האט השי"ת געשיקט דעם מלאך רפאל ער זאל איהם אויסהיילען די אויגען. ווי דר מלאך איז געקומען פרעגט איהם רבי מתיא בן חרש ווער בינסט דוא זאגט ער איך בין דער מלאך רפאל השי"ת האט מיך געשיקט היילען דיר די אויגען זאגט ער איך וויל ניט לאז שון זיין ווייא עס איז. ווי דער מלאך איז געקומען מיט דיא תשובה צוריק אויפן הימל האט איהם השי"ת געשיקט צום צווייטען מאל ער זאל איהם זאגן אין זיין נאמען אז דער בורא יתברך איז איהם מבטיח אז דר שטן וועט שון אויף איהם ניט האבען קיין שום שליטה עד עולם. דר מלאך האט איהם געהיילט אונ זיינע אויגען האבן ווייטר געשיינט אין דער היליגער תורה. דערפון זעהט מען ווי דער נס איז געווען גרוס פאר דיא היליגע לייט וואס היטן זיך פון שלעכטס געדאנקען אונ זיי זענען שטארק געהיטען אין דעם פערזאג ואל תרבה שיחה עם האשה:

משלי אבות

האט איהם אנגעזאגט אז ווען ער וועט דארפען האבן איין נייטיגע זאך אין עיר מלוכה זאל ער זיך גלייך ווענדן צו איהם וועט ער איהם ערפילען זיין וואונש, איצט פערשטעהט מען ווער פון דיא ביידע בעלי אכסניות האט בעסר געמאכט, נאטירליך דר צווייטער, ווען אויכר די גרויסע מתנה וועלכע ער האט בעקומען

פירוש ע"ט

איז מבטל פון לערנען אונ זיין סוף וועט זיין ער וועט ירשענען דאס גיהנם. יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי זיי האבן מקבל געווען פון זיי, יהושע בן פרחיה זאגט זייא מקבל אויף דיר א רבי אונ זאלסט דיר קויפן א גוטן חבר אונ שאץ אלע מענשן צום בעסטן. נתאי הארבלי זאגט דו זאלסט דיך דערווייטערן פון צו וואנען מיט א שלעכטן מענשן, זאלסט דיך ניט בעהעפטן צו א רשע ווען ער איז מצליח אונ זאלסט זיך ניט מיאש זיין פון צוא בעטן רחמים ווען עס איז חלילה געקומען א פורענות. יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח האבן פון זיי מקבל געווען, יהודה בן טבאי זאגט דו זאלסט דיך ניט מאכן ווי די וואס גרייטן אן טענות צו די בעלי דינים וואס דארפן זיך לאדן אונ אז די בעלי דברים וואס לאדן זיך שטעהן פר דיר אונ טענה'ן זאלן זיי ביידע ביי דיר זיין ווי רשעים אונ אז זיי געהען אוועק פון דיר זאלן זיי ביי דיר זיין אין דיינע אויגן אזוי ווי זייא זענען ביידע גערעכט אז זיי האבן אויף זיך מקבל געווען דעם משפט. שמעון בן שטח זאגט דוא זאלסט אויספארשען די עדות אונ זאלסט זיך היטן מיט דיינע רייד אז דוא רעדסט וואריום

לַהֲגוֹר אֶת־הָעֵדִים, וֶהֱוֵי זָהִיר בִּדְבָרֶיךָ, שֶׁמָּא מִתּוֹכָם יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר: י שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן קִבְּלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אוֹמֵר, אֱהַב אֶת־הַמְּלָאכָה, וּשְׂנָא אֶת־הָרַבָּנוּת, וְאַל־תִּתְוַדַּע לָרָשׁוּת: יא אַבְטַלְיוֹן אוֹמֵר, חֲכָמִים הִזָּהֲרוּ בְדִבְרֵיכֶם, שֶׁמָּא תָחוּבוּ חוֹבַת גָּלוּת, וְתִגְלוּ

תפארת אבות

(ואל תתודע לרשות). דיא וועלט האט איין קשיא אין פשט מען מיינט אז דיא כונה איז ואל תתודע לרשות דוא זאלסט זיך ניט לאזן ערקענען צו די רעגירונג פון דעם לאנד ח"ו דאס מאר מען ניט רעדען גראד פארקעהרט מיר זענען מחויב צו צו שעצן די ממשלה וויא אונזערע נביאים תנאים ואמוראים האבן אונז שטרענג פערזאגט אונ מיר געפינן אז דיא גרעסטע צדיקים פון דער וועלט האבן זיך גליקליך געשעצט אז זייא זענן געוועזען קרובים למלכות וויא רבינו הקדוש אונ ר' אבוהו וכדומה. נאר דר אמת'ער פשט איז אז יעדר מענש דארף קענען א מלאכה אונ דר וועט שון אין אלע נויטן זיך קענען צורעכט פינדען ווארום די חז"ל זאגען אין סנהדרין אז ווען עס זאל ח"ו זיבן יאהר נאך איין אנדר זיין איין הונגער אויף דער וועלט וועט ער צוא דעם בעל מלאכה ניט צו קומן אויף עשירות קאן דר בעל מלאכה ניט רעכנן אבער זיין לעבענס מיטעל קאן ער אלע מאל האבען דארום האבן אונזערע גרעסטע תנאים ואמוראים געלעבט

צדקת אבות

ווידר געפאסט תעניתים אונ תפלה געטהון. הט מען איהם געזאגט מן השמים א דריטען מאל אז ווען דו וואלסט ניט געוועזען אזו איין גרויסר חסיד אונ א גרויסר צדיק אונ א בעל מעשים טובים וואלט מען דיר דן געוועזען למיתה ח"ו. ווארום ווילסטו ניט לייד'ען אז יענר קצב זאל זיין דיין חבר בעוה"ב ווייסטו דען וואס דר מענש הט געטהון בעוה"ז. השי"ת ווייס דאך אלם עס איז איין גרויסע זכיה פר דיר צו זיצן געבן איהם אין גן עדן. אויף מארגן איז אריין דער תנא צום קצב אין קראם הט ער איהם צוגענומען מיט גרויס כבוד. פרעגט ער ביים קצב זאג מיר דעם אמת וואס האסטו געטהון גוטס אויף דר וועלט וואס דו ביזט אזוי פיעל חשוב ביים רבש"ע. ענטפערט דר קצב זעהסט דאך מיין שווערע ארבייט. אונ וואס איך פערדיען גיב איך פון דעם העלפט אויף צדקה. אונ מיט דעם איבריגען שפייז איך זיך מיט מיין ווייב אונ קינדער. זאגט דר תנא דאס איז אפילו א גרויסע מצוה נאר וויא איך פערשטעה האסט דוא געטהון נאך א גרעסערע זאך וואס ניט אלע קאנען דס טהון האט ער ניט געוואלט זאגן נאר וייל ער הט איהם שטארק געבעטן האט ער איהם דערצעהלט. מיט א צייט יאהרן צוריק בין איך געגאנגן אין גאס האב איך געזעהן א קאנאנוואי פון רומישע סאלדאטען פיהרען זייער פיעל געפאנגענע צווישן דיא געפאנגענע איז געוועזען איין יונג יודיש מיידל וועלכע האט שרעקליך געוויינט האב איך געפרעגט ביי איהר ליעב קינד וואס וויינסטו ענטפערט זיא איך בין פון ירושלים אונ גיהער צוא איין גרויסע אלטע יודישע פאמיליע פון גרויסן יחוס. איצט בין איך געפאנגן בייא די רומים אונ זיי קענן מיך מטמא זיין אונ גייטן איך זאל אומבייטן מיין רעליגיאן דארום וויין איך פילייכט געפינט זיך דא איין גוטר מענש וועלכר עס זאל מיך ארוס נעמן פון די הענד פון דיא אכזרים. ווי איך האב דס געהערט האב איך איהר בערוהיגט אונ בין באלד אוועק צו דעם הויפטמאן פון דיא רומים אונ בין מיט איהם דורכגעקומען פאר איין גרויסע סומע וועלכע עס איז אפילו געוועזען ניט נאך מיין שטאנד אונ ער האט זי מיר איבערגעגעבן אונ האב אזוי מקיים געוועזען די מצוה פון פדיון שבוים. איך האב זי צוגענומען צו מיר אונ געהאלטען ביי זיך וויא מיינע אייגענע קינדר. איך האב זי ערצויגן אין יודישן וועג. זיא איז דאמאלס אלט געוועזען צוועלף יאהר. אז זי איז געווארן עלטר האב איך איהר פארקנסט מיט מיין זוהן. איך האב איהר געמאכט א שיינע גאדרעראבע געקויפט פיינע תכשיטים אונ זיך צוגעגרייט צוא דר חתונה. פר דר חתונה האב איך געמאכט א גרויסע סעודה פאר ארימע לייט אונ האב געבעטן אלע שטאט לייט זיי זאלן קומן צו דר סעודה. איך האב אלעס געמאכט פון דאס שענסטע

משלי אבות

פון שר איז ער נאך געווארן א חשוב אויך, דר נמשל איז השי"ת בעצאהלט יעדען מענשען נאך זיינע מעשים, דר וואס דיענט השי"ת צוליעב ער זאל האבען עוה"ב איז דאך דאס אליין שוין גענוג. נאר דער תנא גיט איין

עצה טובה אז יעדער מענש זאל דיענען השי"ת ניט נאר צוליעב דעם שכר פון עוה"ב נאר צוליעב אהבת השי"ת אויך אונ ער דארף זיך פרייען אז ער האט איין זכיה אז השי"ת איז צו פרידען מיט זיין

פירוש ע"ט

טאמר פון דיינע רייד וועלן זיי זיך לערנן ליגענד זאגן. שמעיה ואבטליון האבן מקבל גיוועזן פון זיי. שמעיה זאגט האב ליעב די מלאכה זאלסט ארבייטן אויף פרנסה אונ האב פיינט דם רבנות. אבטליון זאגט איהר חכמים איהר זאלט געווארענט זיין אין אייערע רייד ווארום טאמער וועט איהר פארטריבן ווערן אויף אזו איין ארט וואס מען וועט ניט האגן פארשטעהן אין גאנצן אייערע רייד דם הייסט שלעכטע דעות וואס זיי וועלן לערנן אין אייערע רייד אונ די תלמידים

לִמְקוֹם מַיִם הָרָעִים, וְיִשְׁתּוּ הַתַּלְמִידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ, וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל: יב הִלֵּל וְשַׁמַּאי קִבְּלוּ מֵהֶם. הִלֵּל אוֹמֵר, הֱוֵה מִתַּלְמִידָיו שֶׁל־אַהֲרֹן, אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם, אוֹהֵב אֶת־הַבְּרִיּוֹת, וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה: יג הוּא הָיָה אוֹמֵר, נְגִיד שְׁמָא אֲבַד שְׁמֵהּ, וּדְלָא מוֹסִיף יָסֵף וּדְלָא יַלִּיף קְטָלָא חַיָּב, וּדְאִשְׁתַּמַּשׁ בְּתָגָא חֲלָף: יד הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי, וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי מָה אֲנִי,

צדקת אבות

אונ בעסטע אונ אויפ'ן רייכסטן ארט. בעת הסעודה בין איך ארום געגאנגען ארום די געסט זעהן זיי זאלן עסען אונ טרינקען אונ פארגניגן האבן. ערשט איך זעה אז דר עולם זיצט גאר שטיל אונ זענען זעהר אומעטיג. פרעג איך זיי וואס איז די אורזאכע. פיליייכט געפעלט אייך ניט דם עסען. די משקאות וועל איך לאזן געבן אנדערע. האבן זיי מיר אנגעוויזן אויף איין יונגן מאן וועלכער זיצט דיא גאנצע צייט אונ וויינט אונ דאס פארשטערט זיי די גאנצע שמחה. איך האב גענומען דעם יונגען מענשען אין זייטן צימער אונ האב איהם געפרעגט וואס איז די אורזאכע וואס ער וויינט האט ער מיר דערצעהלט אז דיא כלה איז זיינע א פארקנסטע מיט א שטר קדושין כדת משה וישראל אונ ער אליין, איז אויך פון איינע פון די גרעסטע יודישע פאמיליען אונ פון גרויסן יחוס. נאכדעם אז דיא רוזמים האבן איהר געפאנגען איז ער געפאהרן ממדינה למדינה. ביז ער האט איהר ענדליך דא געפונען גראדע פר דר חופה. אונ ווי זאל איך ניט וויינען זאגט ער צו מיר, אז ערשטענס זעה איך וויא מיין טייערסטע זאך אין מיין לעבן געהט איבר צו איין אנדערן, אונ דאן איז דאך מיין כלה פערקנסט פון מיר כדין וכדת איז זיא דאך איין אשת איש. איך האב בייא איהם געבעטן ער זאל מיר ווייזן דעם שטר קדושין. דאן האט ער מיר געוויזן. דאן האב איך איהם געפרעגט צו קען ער מיר זאגען איין בעזונדערן סימן וועלכן זיא האט אויף זיך. האט ער מיר געזאגט. אז עס האט זיך בעוויזען אז עס איז אלעס ריכטיג האב איך איהם בערוהיגט אונ פערשפראכען אז ער וועט מיט זיין כלה חתונה האבען. איך האב ארויסגערופען מיין זוהן פון טיש אונ האב איהם דערצעהלט די גאנצע מעשה אונ זאג צו איהם מיין טייערר זוהן דוא זאלסט טהון מיין רצון אונ זיך אפזאגן

תפארת אבות

נאר פון אומנות זיי האבן ליעב געהאט צוא עסן א שטיקעל ברוט מיגיע כפים חיא רבי יהושע איז געוועזן א קוילען ברענר רבי יצחק איז געוועזן איין שמיד רב פפא איז געוועזן איין ביער ברויער וכדומה אונ דורך דעם האבן זיי געהאט זייער חיונה בכבוד אונ גערידענט השי"ת בקדושה ובטהרה. אויך זאגען די חז"ל כל מי שאינו מלמד את בנו אומנות ווער עס לערענט ניט זיין זוהן א מלאכה כאלו מלמדו לסטיות איז גלייך ווי ער האלט איהם געלערנט זיין א גזלן.

משלי אבות

עבודה אונ ניט צו פאדערן שכר, וועט השי"ת אליין אויף איהם משפיע זיין פון הימעל אלעס גוטס אונ וועט זיין זעהר חשוב ביי הקב"ה, דם זאגט דר תנא (אל תהיו כעבדים כו') איהר זאלט ניט זיין וויא דיא דיענער וואס דיענען השי"ת צוליעב שכר, (אלא הוו כעבדים כו' שלא ע"מ לקבל פרס). נאר איהר זאלט זיין ווי דיענער וואס דינען השי"ת ניט צוליעב שכר נאר צוליעב כבוד השי"ת:

פירוש ע"ט

וואס וועלן נאך קומען וועלן טרינקען די וואסער זיי וועלן אומליינגן אויף שלעכטע דעות אונ וועלן בלייבן ביי דר שלעכטער דעה וועט זיין א חלול השם. הלל ושמאי קבלו מהם הלל אונ שמאי האבן מקבל גיוועזן פון זיי הלל זאגט דו זאלסט זיין פון די תלמידים פון אהרן הכהן ער האט ליב עס זאל זיין שלום צווישן ישראל אונ יאגט נאך שלום צו מאכן אזו ווי אהרן הכהן ער האט ליב אלע מענשן חאטשע שלעכטע אונ ער האט זיי גימאכט גענעהן צו דר תורה. הוא היה אומר הלל פלעגט זאגן ווער עס מאכט זיך גרוס מיט א שם וואס הערט זיך ווייט ווערט זיין נאמען פארלארן ער וועט ניט לאנג געווערן אויף דר וועלט, ווער עס מעהרט ניט צו חזר'ן וואס ער האט געלערנט ווערט זיין לערנן פארגעסן, דר וואס לערענט גאר ניט איז ער זיך אליין שולדיג, ווער עס ניצט מיט דר קרון פון דר תורה וועט ער פארבייטן ווערן פון עולם הבא. הוא הלל פלעגט זאגן ווען איך וועל מיר אליין ניט העלפן איך זאל קונה זיין תורה ומעשים טובים ווער וועט מיר העלפן, ווען איך העלף מיר יוא וואס בין איך גלייך, אונ אז איך וועל ניט זעהען היינט אויף דר וועלט מיר צו העלפן צוא לערנן, אונ טהון מצות ווען וועל איך

וְאִם לֹא עַכְשָׁו אֵימָתָי: טו שַׁמַּאי אוֹמֵר, עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קֶבַע, אֱמוֹר מְעַט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה, וֶהֱוֵי מְקַבֵּל אֶת־כָּל־הָאָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת: טז רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רַב וְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק, וְאַל תַּרְבֶּה לְעַשֵּׂר אֻמָּדוֹת: יז שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל־יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מָצָאתִי לְגוּף טוֹב מִשְּׁתִיקָה, וְלֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה וְכָל־הַמַּרְבֶּה דְבָרִים מֵבִיא חֵטְא: יח רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַל שְׁלשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם קַיָּם, עַל־הָאֱמֶת, וְעַל־הַדִּין, וְעַל־הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר, אֱמֶת, וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם:

תפארת אבות

אונ דאס זאגט דער תנא אהב את המלאכה האב ליעב דיא ארביים ושנא את הרבנות אונ האב פיינט דיא גרויסקייט ואל תתודע לרשות דאן וועסט דו ניט לאזען ערקענען צו דעם ארמוט דאס הייסט דו וועסט ניט זיין קיין אריםאן (רשות שטאמט פון דעם ווארט ריש ארמוט). דאס איז איין מוסר השכל אז עלטערען זאלען לערנען זייערע קינדער איין אומנות וועלען זיי קענען זיין מיט לייטען גלייך אונ דינען נאט מיט פרייעם הערצען.

(על שלשה דברים העולם קים וכו' על האמת). צו ליעב דריי זאכען עקסיסטירט דיא וועלט, דיא גמרא ברענגט א מעשה רבא האט איין מאל געזאגט אז עס איז ניט דא קיין אמת אויף דער וועלט. האט איהם געענטפערט איין תלמיד חכם רב טביומי אז מען קאן דס ניט זאגען בעשטימט דען איך ווען מען זאל מיר געבען אלע אוצרות פון דר וועלט וועל איך קיין שקר ניט זאגען. איין מאל האט זיך גע־טראפען אז ער איז געקומען אין איין שטאט „קושטא" דר

צדקת אבות

פון דעם שידוך מיט דער געפאנגענע. מיין זוהן האט באלד ממלא געוועזן מיין רצון. אונ איך האב גלייך גענומען אלע בגדים אונ תכשיטין וועלכע איך האב אנגעגרייט פאר מיין זוהן אונ דיא כלה. אונ אוועק געגעבן דעם יונגן מענשן אונ גלייך געשטעלט איין חופה אונ געפייערט די האכציים אויף דעם שענסטען ארט. נאך דר חתונה האב איך געהאלטען די יונגע לייט א לאנגע צייט אויף קעסט ביז זיי האבן פערגעסן אן זייערע צרות אונ זענן אוועק צו זייערע עלטערן. איך האב זיי זעהר פיין אויסגעריכט מיט פיעל קליידר אונ מתנות אונ איצט הער איך פון זיי נאר גוטס פון נוויטען אונ מיין נחת פון זייא דאס איז מיין שכר פר אלעם וואס איך האב מיט זייא געטהון. זויא דער תנא הט דס אויסגעהערט זאגט ער צום קצב געלויבט זאלסטו זיין צו גאט וום דו האסט מיך בערוהיגט אונ ערפרייט מיין הארץ. גליקליך בין איך אז דוא גאטס יקרה וועסט זיין מיין חבר אין גן עדן. פון דאמאלס

אן הט דר תנא מיט איהם קובע געוועזן איין צייט צו לערנן תורה מיט גרוס יראת שמים. אט דאס איז דיא כונה (וקנה לך חבר). וזעה צוא פערשאפן דיר איין גוטן חבר איין גרויסען בעל מעשים טובים. דו זאלסט זיך אב לערנען פון איהם גוטע מעלות ומדות אין עבודת השי"ת. וועסטו זוכה זיין צוא זיצען אין גן עדן תחת כנפי השכינה בסוד קדושי עליון, וואו עס זיצן אלע הייליגע אונ כשרה נשמות:

פירוש ע"ט

מיר קאנן העלפן. שמאי אומר שמאי זאגט מאך דיין תורה וום דו לערענסט אויף תמיד. זאג בעסר וויניגער אונ טהון זאלסט דוא מעהר הן תורה ומצות אדר צדקה געבן אונ זאלסט אנטפאנגן איטליכן מענשן מיט גוטע געדאנקן אונ מיט א שיין פנים. רבן גמליאל רבן גמליאל זאגט מאך צו דיר איין רבי אז דו ווילסט פסקענן זאלסט דו איין עצה האלטן אונ דורך דעם וועסט דו אפגעטהון ווערן פון א ספק דען דו וועסט אוסקלערן דעם אמת אונ זאלסט ניט מעהרן מעשר'ען שאצענדיג נאר זאלסט איבר מעסטן אונ געבן מעשר. שמעון בנו זיין זון שמעון זאגט אלע מיינע יאהרן בין איך געוואקסן געווארן צווישן די חכמים אונ האב נישט געפונן אבעסערע זאך צום גוף נאר שווייגן אז ער רעט ניט איבעריג זאגט ער ניט קיין רכילות אונ לשון הרע והראיה אפילו אין דברי תורה אז ער מה"ש ניט אזו ווי ער דרש'נט איז בעסער אז ער וואלט געשוויגן אונ ווער עס רעט פיעל ברענגט ער אויף זיך עבירות. רבן שמעון דער זוהן פון רבן גמליאל זאגט אויף דרייא זאכן הט די וועלט א קיום, אויף אמת מען זאל איינר דעם אנדערן ניט לייקענן אונ מען זאל טהון א משפט ווען איינער טהוט ניט רעכט אונ עס זאל זיין שלום איינער מיט דעם אנדערען עס זאל ניט זיין קיין מחלוקת:

רבי

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: עלינו, קדיש יתום.

משלי אבות

(רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל וכו'). השי"ת האט געוואלט מזכה זיין די ישראל דארום האט ער זיי פארמעהרט די תורה ומצות, פרעגען די מפרשים דוכט זיך גראדע פערקעהרט אז גאט וואלט אונז געגעבן ווייניגער מצות וואלט געוועזן גרינגער צו היטן, זאגט דר אהל יעקב א משל, אזייכר יונגער מאן וועלכר עס האט זיך ביי איהם געענדיגט די קעסט האט ער צוזאמענגענומן זיין קאפיטאל אונ איז אוועק געפאהרן האנדלן סחורה אין איין גרוסע פאבריק שטאט, האט ער זיך צוזאמען געטראפן מיט זיין פעטער ער האט דעם פעטער דערציילט דעם צוועק פון זיין נסיעה, זיי האבען בייידע פערבראכט א צייט אונ דער נאך איז דר יונגר מאן אוועק צו זיך אויף זיין סטאנציע, דר טרייער פעטער איז געגאנגען צו זיינע בעקאנטע פאבריקאנטען אונ האט פר איהם צוזאמען געקויפט ביי פערשיעדענע פאבריקאנטן פערשיעדענע סארטן סחורה צו די ביליגסטע פרייזען, די פאבריקאנטן האבען אן געפאנגן צוזאמען צו שיקען די סחורה וועלכע דר פעטער האט פר איהם אבגעקליבן פון איין פאבריקאנט איז מען ארויס. אונ פון דעם אנדערן איז מען געקומן מיט סחורה ביז מען האט איהם ארום גענומן פון אלע זייטן אונ ער איז מיט זיי פעשעפטיגט געוועזן אייניגע טעג, דר יונגר מאן האט פר אלעם בעצאהלט מזומן ביז ער איז געבליבן אהן געלד גאר ווס ער האט זיך געלאזן אום צו קענען רייזן צוריק, בעת ער האט אבשיעד גענומן פון פעטער זאגט ער צוא איהם ליעבער פעטער מיט אייער פריינדשאפט האט איהר מיר פערמאטערט יעדער פאבריקאנט האט מיר געשיקט סחורה אין אייער נאמן מיט בעשטימטע פרייזן איך האב אלעם גענומן צוא נעמן אונ בעצאהלן אונ יעצט בין איך געבליבן אהן איין פרוטה, איך בין דעם ערשטן מאל דא האב איך געוואלט עטוואס פערנגינגן האבן יעצט מוז איך שוין פאהרען צוא הויזע דען איך בין שוין קורץ אין געלד, ענטפערט איהם דער פעטער ווי גליקליך ביסטו יעצט איך האב דיר געשיקט די שענסטע אונ בעסטע סחורה וואס עס איז ניטא צו זיי קיין דמיון אונ זעהר ביליג ווי עס קאן גאר געבן דו וועסט קומן איי"ה צוא הויזע וועסטו אן זיי זעהר גוט פערדיענן אונ דו וועסט מיר אימער דאנקען וואס איך האב דיר די צייט אונ די געלד צו גענומן דען דא איז מעשים בכל יום אז עס קומן יונגע לייט מיט גרויסע קאפיטאלן עס לאזן זיך צו זייא צוא חברה אונ מען פארברייינגט נור אין פערגניגן ביז מען צאפט זיי אום די עמליכע גילדן אונ פערזייזן מיט גאר ניכטס האב איך דיר פערהיט אז מיט דיר זאל עס ח"ו ניט פאסירן, יעצט פאהר געזונד מיין קינד (ה' ישמר צאתך ובואך). דר יונגר מאן האט איהם געדאנקט פון טיעפן הערצען אונ איז אבגערייזט נאך הויזע לשלום. דער נמשל איז השי"ת האט אראב געשיקט דעם מענשן אויף דר וועלט ער זאל דא איין האנדלען תורה ומצות גאר ווייא דר מענש קומט אהער זעהט ער פר זיך א וועלט מיט אלערליי תאוות עולם הזה אונ אז ער זאל זיך ח"ו צו לאזן צוא זיי איז ער אונגליקליך, (כי יצר לב האדם רע מנעוריו). דר מענש האט דאך א יצר הרע צו אלע נארישע פארגניגן אונ תאוות אונ ער שעמט זיך קומן לעולם הבא מיט שענדליכע מעשים ווי די חכמים ז"ל זאגן (עבירה גוררת עבירה) איין עבירה שלעפט נאך זיך

תפארת אבות

פיטש פון "קושטא" איז אמת, אונ דערפאר היסט זיא "קושטא" ווייל ליגנער זענען דארט ניטא. אונ צוליעב דעם פרעגט ניט אין דער שטאט אז איין מענש זאל שטארבען פר דער צייט. ער האט פון דער שטאט גענומען איין ווייב אונ האט מיט איהר געהאט צוויי קינדער. איין מאל איז זיא געזעסען אין צימר אונ האט צורעכט געמאכט די האר קומט איין שכנה אונ האט אנגעקלאפט אין טהיר, עס איז דאך אבער ניט שיין ארייינצולאזען איין פרעמדן ווען די פרוי געהט מיט'ן בליסן קאפף. האט ער זיך אוסגערעדט אז דיין ווייב איז ניט דא אין דר היים אונ פאר דעם קליינעם שקר זענען געשטארבען זיינע ביידע קינדער. וויא מען האט זיך דערוואוסט אין שטאט פון זייער שטארבען האבען זיך איפגעקליבן די שטאט לייט צו איהם. דען דס איז ביי זיי גאר געווען איין נייעס אז קינדר זאלן שטארבן. האט ער זיי דערצעהלט דיא גאנצע מעשה אז צוליעב דעם קליינעם ליגן וועלכן ער האט געזאגט איז דר אומגליק געשעהן. זאגן זיי צו איהם מיר בעטן דיר אז דו זאלסט זיך ארוסקלובן פון שטאט, כדי דוא זאלסט אייך אונז ניט ברענגען דעם טויט פאר דער צייט. דערפון זעהט מען אז רבא איז גערעכט געווען אז עס איז זעהר שווער צו היטן זאגן דעם אמת אונ דארום האט ער געזאגט אז עס איז ניטא קיין אמת אויף דר וועלט. אונ דס זאגט די משנה על שלשה דברים העולם קים כו' על האמת אז אויף וואהרע אמת שטיט די וועלט:

פירוש ע"ט

רבי חנניא בן עקשיא זאגט גאט האט גישטעלט אין דר תורה אזעלכע מצות דהיינו ער זאל ניט עסן שקצים ורמשים חאטשע עס וואלט ניט שטעהן אין דר תורה וואלט מען אוך ניט גיגעסן האט ער געשטעלט ער זאל זיי געבן שכר דרוף ווי אין פסוק שטייט גאט האט געוואלט מזכה זיין די ישראל פון וועגן זיינע צדקות דרום מהוט גאט גרעסר מאכן די תורה כדי יודן זאלן לערנען וועלען זיי געמן נומען שכר בעולם הזה ובעולם הבא אמן:

כל ישראל וכו'.

א רַבִּי אוֹמֵר, אֵיזוֹ הִיא דֶרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם, כָּל־שֶׁהִיא תִפְאֶרֶת לְעֹשֶׂהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם. וֶהֱוֵי זָהִיר בְּמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה, שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל־מִצְוֹת. וֶהֱוֵי מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ, וּשְׂכַר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ. הִסְתַּכֵּל

תפארת אבות

(אֵיזוֹ הִיא דֶרֶךְ יְשָׁרָה וכו'), וועלכער וועג איז דער גלייכער וואס דער מענש זאל זיך אויסקלויבען. עס איז ידוע אז עס איז דא צוויי סארטען מצות. א) בין אדם למקום. אזוי איין סארט מצוה וואס זיא בעלאנגט נאר צו השי"ת אליין אונ צו מענשען נים, ווי פאסטען יום כפור. סוכה. לולב. ציצית. תפלין. מזוזה וכדומה. דאס איז איין שווערע סארט מצוה ווייל מען דארף זיא טהון בכונה נאר לשם שמים אהן איין שום פניה. ב) בין אדם לחברו, אזוי איין סארט מצוה וואס בעשטייט נאר אין טהון גוטס צום צווייטען, געבען צדקה צו ארמע לייט, גמילות חסדים צו רייכע אונ צו ארעמע. הכנסת אורחים וכדומה. דער ארם

ברית אבות

(וֶהֱוֵי זָהִיר בְּמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת). עס איז קשה דר תנא איז דאך סותר זיינע רייד ער זאגט דאס מען ווייסט ניט דעם שכר פון יעדע מצוה ווי אזו זאגט ער דאס מען זאל געווארענט זיין אפי' אין איין גרינגע מצוה, וועלכעס הייסט דם איין גרינגע מצוה מען ווייסט דאך ניט אויף וועלכע מצוה מען נעמט מיין שכר זעגען דאך אלע מצות גלייך אינם נאר דער פשט איז אזו (וֶהֱוֵי זָהִיר בְּמִצְוָה) דו זאלסט שטענדיג זיין א זריז צו א מצוה הן קלה סייא דיא מצוה וועט דיר לייכט אן קומען צו טהון זאלסט דו אוך ניט אבלייגען אויף שפעטער ווייל ווען מען וויל קאן מען זיא טהון. (כְּבַחֲמוּרָה) אזו וויא דו בענגצט זריזות צו די מצוה וואס קומט דיר אן שווער וואורום (שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ) דוא ווייסט ניט (מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת) וואס פר א מתנה מען וועט דיר שענקען פר דיא מצוה דען באמת קומט פר די מצוה קיין שכר ניט דען די מצוה אליין איז א גוטע זאך נאר דער שכר איז א מתנה פון אייבערשטן קענסטו דאך ניט וויסן טאמר וועט דיא מתנה נאך גרעסער זיין ווייל דו האסט געטהון די מצוה בזריזות:

זכות אבות

(רַבִּי אוֹמֵר אֵיזוֹ הִיא דֶרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם כָּל שֶׁהִיא תִפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם). דר רשב"ץ זאגט דאס לעושה מיינט מען הקדוש ברוך הוא דאס הייסט חאטשי עס איז דאך זעהר גוט צו טהון איין מצוה וועלכעס נאר דער רבונו של עולם זאל וויסן. פון דעסטוועגן איז דא פיעל מצות וועלכע עס איז אמאל גלייך צו טהון דאס מענשן זאלן זיך פון איהם אבלערנען צוא טהון א מצוה. על פי משל אין א שטאדט איז געוועזן צוויי עשירים וועלכע זיי האבן ביידע געגעבען פיעל צדקה מתן בסתר שטילערהייט קיינר האט נים געוואוסט נאר איין עושר הט געהאט די אנדערע. דארום איז געוועזן איין עצה פון השי"ת צו פערשאפן איהם זעהר פיעל סחורה דאס איז פיעל תורה ומצות אז ער זאל גאר נים האבן קיין לוידיגע צייט. (ומצוה גוררת מצוה), איין מצוה ברייגגט צו די אנדערע־דען קוים האט ער מקיים געוועזן איין מצוה שטעהט איהם פאר נאך איין מצוה מקיים צו זיין, דם

משלי אבות

זאגט דר תנא רצה הקב"ה כו' השי"ת האט געוואלט גליקליך מאכען דיא ישראל (לפיכך הרבה להם תורה ומצות). דארום הט ער זיי געגעבן פיעל תורה ומצות אז זיי זאלן קיין צייט נים האבן צו זוכען תאוות עולם הזה נאר (להגדיל תורה ולהאדירה). אונ דר זכות פון דר תורה וועט אויף אונז מגין זיין לעולם ועד:

פירוש ע"ם

רבי אומר רבינו הקדוש ער האט געהייסן רבי יהודה הנשיא זאגט, וועלכער איז דער רעכטספארטיגער וועג וואס א מענש זאל זיך אויסקלויבן, די זאך וואס א מענש טהוט קאן ער זיך מיט דעם בעשיינען אונ פון אנדערע מענשען איז איהם אויך א שיינקייט אונ זאלסט זיין געווארענט א גרינגע מצוה צו טהון ווי א הארבע מצוה וואורום דו ווייסט ניט דם בעצאהלונג פון די מצות אפשר וואס דיר דאכט זיך עס איז א קליינע מצוה וועסט דוא דערפאר מעהר שכר נעמן אונ דו זאלסט בעטראכטן אונ רעכענען דעם שאדן וואס דו האסט דורך דעם וואס דו טהוסט א מצוה זאלסט אנקוקען שטעלן דעם שכר פון דר מצוה וואס איז זייער פיעל אונ דעם שכר אונ די הנאה וואס דו האסט פון דר עבירה וואס דו טהוסט זאלסט דו דיר אנקוקען שטעלן דעם גרוסן שאדן וואס דו וועסט האבן דורך דר עבירה, זאלסט תמיד טראכטן אויף די

בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה, דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמְּךָ, עַיִן רוֹאָה וְאֹזֶן שׁוֹמַעַת וְכָל־מַעֲשֶׂיךָ בַּסֵּפֶר נִכְתָּבִים: ב רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל־רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר, יָפֶה תַלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ,

דרך אבות

(יָפֶה תַלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ). דֶר קְדוּשַׁת לֵוִי פֵּייטְשְׁט דֶעם מַאֲמַר עֶס אִיז גוּט אַז מֶען לֶערֶענְט בִּשְׁעַת דֶעם הַאנְדֶל הַיְינוּ בִּשְׁעַת דֶעם מַשָּׂא וּמַתָּן הָט מֶען אִין זִינֶען דִי תּוֹרָה, מֶען זָאל הַאנְדְלֶען עֶהרְלִיךְ אַזוֹ וִוי דִיא תּוֹרָה הַייסְט מֶען זָאל גֶעבֶּן אַיין עֶהרְלִיכֶע מָאס אַיין עֶהרְלִיכֶע וָואג מֶען זָאל גִישְׁט נַארֶען יֶענֶעם מֶען זָאל נִיט זָאגֶן קֵיין לִיגֶענְט, דָס אִיז אַלֶץ דִי דִינִים פוּן דֶער תּוֹרָה מְמֵילָא אַז מֶען וֶועט דָס אַלֶץ אִין זִינֶען הָאבֶּען בִּשְׁעַת דֶעם הַאנְדֶעל מְקַיֵּים צוּ זַיין הַייסְט דָאךְ אַז עֶר לֶערֶענְט תּוֹרָה בִּשְׁעַת מַשָּׂא וּמַתָּן, דֶעסְטְוֶועגֶען דֶער וָוס הַאנְדֶעלְט מִיט נָשִׁים דַארְף זִיךְ הִיטְן נִיט צוּ רֶעדֶן מִיט זֵיי נָאר דָס וָוס עֶר דַארְף צוּם מַשָּׂא וּמַתָּן, אוֹיךְ זָאל עֶר נִישְׁט קוּקֶן אוֹיף זֵייא לְשֵׁם תּוֹעֵבָה ח״ו, כְּדֵי עֶר זָאל נִיט הָאבֶּען קֵיין שְׁלֶעכְטֶע גֶעדַאנְקֶען, דִיא גְמָרָא שְׁרַייבְּט אַ מַעֲשֶׂה (קִידוּשִׁין דַף מ׳) רַב כַּהֲנָא הָאט

תפארת אבות

מִצְוֹת אִיז לַייכְטֶער, וַוייל דֶערְצוּ דַארְף מֶען נִיט קֵיין בְּעזָאנְדֶערֶע כַּוָּנָה אוּנ אַז עֶר הָאט אַ פְּנִיָּה פוּן כָּבוֹד וֶועגֶן אִיז אִיךְ גוּט דֶען דֶעם אָרֶעמַאן אִיז אַלְס גְלַייךְ נָאר עֶר זָאל בֶּעקוּמֶען דִי נְדָבָה, דֶער רמב״ם שְׁרַייבְּט אַז יֶעדֶער אִישׁ יִשְׂרָאֵל הָאט פַר זִיךְ אַיין צֶעטִיל פוּן תרי״ג מִצְוֹת אוּנ יֶעדֶער מֶענְטְשׁ מוּז זִיךְ פָאר נֶעמֶען אַיין מִצְוָה וָוס אִין דֶעם זָאלֶען לִיגֶען זַיינֶע גַאנְצֶע גֶעדַאנְקֶען אוּנ דָס וֶועט אִיהם בְּרֶענְגֶען לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא. אוּנ דָאס זָאגְט דֶר תַּנָּא, וָוס פַאר אַיין מִצְוָה זָאל עֶר מַאכֶן פוּן אִיר דֶעם עִיקָר, כָּל שֶׁהִיא תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂה. וֶועלְכֶע זִי אִיז שֵׁיין פַאר דֶעם בַּאשֶׁעפֶער. וְתִפְאֶרֶת

מעשה אבות

תַּלְמִידִים דֶערְזֶעהֶן בַּייא אִיהם אוֹפְ׳ן הַאלְז אַיין פַייעֶרֶען דִימֶענְט, זָאגֶען זֵיי אַרַיינְגֶעלָאפֶען צוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן מִיט גְרוֹיס שִׂמְחָה אוּנ זָאגֶען צוּ אִיהם. רַבִּי, בִּרְכַּת ה׳ הִיא תַעֲשִׁיר, דִיא בְּרָכָה פוּן הַשי״ת מַאכְט אַיין מֶענְשֶׁען רַייךְ. אִיצְט זַיים אִיהר גְלִיקְלִיךְ פוּן דֶער כְּשֵׁרָה מְצִיאָה. מִיר הָאבֶּען גֶעפוּנֶען בַּיים אַיְזְל אוֹיפְ׳ן הַאלְז אַיין פַייעֶרֶען דִימֶענְט. זָאגְט עֶר צוּ דִי תַּלְמִידִים פְרֵייט זִיךְ נִיט דָאס אִיז נִיט מַיינֶע דֶען אִיךְ הָאבּ גֶעקוֹיפְט נָאר דָאס אַיְזֶעל אוּנ

בַּיידֶע גַאנְץ פַארְכְטִיגֶע אוּנ גְרוֹיסֶע בַּעֲלֵי צְדָקוֹת פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען אִיז דֶעם צְוַוייטֶען עוֹשֶׂרְס דֶּרֶךְ בֶּעסֶער וִוי דֶעם עֶרְשְׁטֶען עוֹשֶׂרְס דֶּרֶךְ. צְדָקָה מַתָּן בְּסֵתֶר אִיז זֶעהר גְלַייךְ וֶוען אַז מֶען גִיבְּט דֶעם אָרוּמַאן אַלַיין דִי צְדָקָה מוּז אִיךְ זוּכֶן אַיין אוֹפֶן דָאס עֶר זָאל נִיט מְבוּיָּשׁ וֶוערֶן אִיהם צוּא גֶעבֶּען בְּסֵתֶר. אָבֶער וֶוען מֶענְשֶׁען אֲנָשִׁים מְכוּבָּדִים גֶעהֶן אוּנ זֶענֶען זִיךְ מְבַטֵּל צוּזַאמֶן צוּא מַאכֶען פַאר אָרִימֶע לַייט אַ צְדָקָה דַארְף מֶען זֵיי מְחַזֵּק זַיין נִיט זָאגֶן אִיךְ ווִיל נִיט מֶען זָאל ווִיסֶען כְּבָדֵי דָאס אַנְדֶערֶע זָאלֶען זִיךְ אוֹיף זֵייא פַארְקוּקֶן אוּנ אוֹיךְ גֶעבֶּען צְדָקָה צוּא דִיא טַייעֶרֶע זַאךְ:

זכות אבות

אַ גַאטוּר אַז דִי שִׁבְעָה טוּבֵי הָעִיר זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ אִיהם נֶועבֶן אַ דְבַר צְדָקָה פַר דִי שְׁטָאדְט פְלֶעגְט עֶר זֵיי אָן שְׁרַייעֶן אוּנ אַרוֹיסְוַוארְפֶן נָאר שְׁטִילֶערְהֵייט בַּיי נַאכְט פְלֶעגְט עֶר זֵייא אוּנְטֶערְוַוארְפֶען אַ בַּייטִיל מִיט גֶעלְד דֶער צְוַוייטֶער עוֹשֶׁר פְלֶעגְט הָאבֶּן אַ גַאטוּר פַר קֶעהרְט עֶר פְלֶעגְט דִי שִׁבְעָה טוּבֵי הָעִיר זֶעהר שְׁטַארְק מְכַבֵּד זַיין. אוּנ עֶר פְלֶעגְט זַיין דֶר עֶרְשְׁטֶער לְכָל דָּבָר שֶׁבִּצְדָקָה דָאס דִי גַאנְצֶע שְׁטָאדְט הָט זִיךְ מִיט אִיהם גֶעבֶּענְטְשְׁט דאס זָאגְט רבי אוֹיבּוואהל זֵיי זענען דאךְ

(וְכָל מַעֲשֶׂיךָ בַּסֵּפֶר נִכְתָּבִים). דֶער מִדְרָשׁ שְׁמוּאֵל זָאגְט דֶעם פְּשָׁט דָאס דֶער תַּנָּא הַייסְט אַז אַלֶע מַעֲשִׂים וָואס דֶר מֶענְשׁ טְהוּט זָאל עֶר בַּיי זִיךְ אִין זַיין טָאג בּוּךְ פַארְצֵייכֶען וֶועט דָס זַיין אַיין עֵצָה צוּ תְּשׁוּבָה דֶען דֶר מֶענְשׁ אִיז עָלוּל צוּ שִׁכְחָה אוּנ עֶר גֶעפִינְט גָארְנִיט אִין זִיךְ קֵיין שְׁלֶעכְטֶע מַעֲשִׂים עֶר פַארְגֶעסְט וָואס עֶר הָאט אָפְּגֶעטְהוּן אָבֶּר אַז עֶר וֶועט זִיךְ פַאר צֵייכֶענֶען וֶועט עֶר אַלֵיין דוּרְכְזֶעהֶן זַיינֶע מַעֲשִׂים אוּנ אוּבּ זֵיי זֶענֶען שְׁלֶעכְט וֶועט עֶר תְּשׁוּבָה טְהוּן אוּנ מְתַקֵּן זַיין:

צדקת אבות

(עַיִן רוֹאָה וְאֹזֶן שׁוֹמַעַת וכו׳) עֶס אִיז דָא אַיין אוּג וֶועלְכֶע זֶעהְט אוּנ אַיין אוֹיעֶר וָואס הֶערְט אַלֶעס. דִי גְמָרָא בְּרֶענְגְט אִין מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת וֶוען רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אִיז גֶעוֶוען קְרַאנְק הָאבֶּן דִי תַּלְמִידִים פֶערְשְׁטַאנֶען אַז עֶר וֶועט בַּאלְד שְׁטַארְבֶּן הָאבֶּן זֵיי גֶעבֶּעטֶן פוּן אִיהם אַיין בְּרָכָה. זָאגְט עֶר צוּ זֵייא יְהִי רָצוֹן עֶס זָאל זַיין גָאטְס ווִילֶען אַז אִיהר זָאלְט מוֹרָא הָאבֶּן פַר אִיהם וִוי אִיהר הָט מוֹרָא פַר אַיין בָּשָׂר וָדָם. זָאגֶן זֵיי צוּ אִיהם

פירוש ע״ט

דְרַיי זַאכֶן וֶועסְט דוּ נִיט קוּמֶן צוּ עֲבֵירוֹת. וָוס זֶענֶען דִי דְרַיי זַאכֶן, דוּ זָאלְסְט ווִיסֶן תָּמִיד וָוס אִיבֶּער דִיר טְהוּט זִיךְ אוֹבֶּן. אַיין אוּג קוּקְט אוֹיף דִיר וָוס דוּ טְהוּסְט אוּנ אַיין אוֹיעֶר הֶערְט וָואס דוּ רֶעדְסְט אוּנ אַלֶע דַיינֶע מַעֲשִׂים וָוס דוּ טְהוּסְט וֶוערְט פַארְשְׁרִיבֶּן אִין אַ בּוּךְ. רַבָּן גַּמְלִיאֵל דֶר זוּ פוּן רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא זָאגְט עֶס אִיז גוּט צוּ לֶערְנֶען תּוֹרָה מִיט דֶעם פִירוּנג פוּן דֶר וֶועלְט

שֶׁיְּגִיעַת שְׁנֵיהֶם מַשְׁכַּחַת עָוֹן. וְכָל־תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה, סוֹפָהּ בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עָוֹן, וְכָל־הָעוֹסְקִים עִם־הַצִּבּוּר, יִהְיוּ עוֹסְקִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁזְּכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּעְתָּם, וְצִדְקָתָם עוֹמֶדֶת

תפארת אבות

לו מן האדם אונ וואס מענשען זאלען אויך זיין צו פרידען, היינו איינע פון די מצות וואס בין אדם לחברו וויא צדקה אונ גמ"ח ווייל מיט דעם איז ער דאך ממילא מקיים בין אדם למקום אויך, והוי זהיר במצוה קלה. דוא זאלסט היטען די גרינגע מצוה פון צדקה אונ גמ"ח וואס מיט איינינע מטבעות קאן מען מחיה זיין איין נפש. כבחמורה. ווי די שווערע מצוה תפלין אונ פאסטען יום כפור וכדומה וואס זיי זענען שווער מקיים צו זיין ווייל זיי טוט מען פהון בכונה אהן איין שום פניה. שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות, דען דו קאנסט גאר ניט משער זיין ווי ווייט עס איז גרויס דער שכר פון צדקה אונ גמ"ח בעולם הבא:

דרך אבות

געהאנדעלט מיט אזעלכע כלים וואס די נשים קויפן זיי צוהאלטען אין זייער זייערע זאכן, רב כהנא איז געוועזן א גרויסר צדיק נאר ווייל ער איז געוועזן געמיין, אונ האט ניט געוואלט געמן קיין צדקה האט ער געהאנדעלט מיט אזעלכע כלים אונ האט זיך מפרנס געוועזן, איינמאל איז רב כהנא אריינגעקומן צו איין פרוצה פאר קויפן די כלים האט זי איהם אנגערעדט צו זינדיגן האט ער מורא געהאט דר יצר הרע זאל איהם ניט אנרעדן ער זאל זי פאלגן, איז ער ארויפגעגאנגען אויף דעם דאך אונ איז אראפ געשפרונגען אונ האט געוואלט געהרגת ווערען ער זאל ניט זינדיגען, אזו ווי ער איז אראפ געשפרונגן איז געקומען אליהו הנביא ז"ל אונ האט איהם דערהאפט ער זאל ניט געהרגת ווערן, האט אליהו הנביא געזאגט צו רב כהנא דו האסט מיך מטריח געוועזן פיער הונדערט מייל היינו איך בין פריהער געוועזן ווייט פון דאנעט פיער הונדערט מייל האב איך געמוזט פליהען אהער דיך מציל צו זיין דוא זאלסט ניט געהרגת ווערן, האט רב כהנא געענטפערט וואס זאל איך טון איך בין א געמיינער מאן מוז איך האנדלן מיט אזעלכע כלים. ממילא האט זיך דאס גטראפן איך בין אריינגעקומן צו דר פרוצה אזו וויא מיר האבען פריהער געשריבן, האט איהם אליהו הנביא ז"ל געגעבן איין כלי מיט רענדלך ער זאל שון ניט דארפען צו האנדלן מיט נשים. דאס איז אויך די טייטש, (יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ). עס איז גוט אז מען האט אין זינען דברי תורה בשעת דעם משא ומתן (שיגיעת שניהם משכחת עון). דען אז מען געדענקט תמיד דיא תורה בשעת דעם משא ומתן, אונ מען היט זיך אפ פון א שום שלעכץ העלפט השם יתברך אז מען זינדיגט גישט קיינמאל ממילא איז מען זוכה צו פיעל גוטס:

צדקת אבות

ניט מעהר וויא פר איין בשר ודם ענטפערט ער זיי אז איהר וועט מורא האבען פר גאט ווי פר איין מענשן איז שון גענוג דען מיר זעהען אז יעדער מענש היט זיך צו טהון איין עבירה פר דעם צווייטן אונ דם וום השי"ת כביכול זעהט אונ ווייס אלץ דאס ארט איהם ניט. נאך א מעשה ברענגט פון איהם די גמרא אין מסכת בבא קמא אז די תלמידים האבן איהם געפרעגט פר וום האט די תורה הקדושה מחמיר געוועזן ביי איין גנב מעהר וויא ביי איין גזלן אז איינער גנב'עט איין אקס אדר איין שאף דארף ער בעצאהלן דאפעלט אונ אוב ער האט זיי געשאכטן אדר פערקויפט בעצאלט ער פר איין אקס פינף מאל אונ פר איין שאף פיער מאל מעהר אונ איין גזלן איז מעהר ניט מחויב ווי אפ צו געבן די גזלה. איינגענטליך איז דאך איין גזלן פיעל ערגר ווי איין גנב. האט זיי רבי יוחנן בן זכאי געענטפערט דר קנס פון גנב איז דערפאר גרעסר ווייל ער האט מורא פר מענשן מעהר וויא פר גאט אונ דארום גנב'עט ער ביינאכט כדי אז איין מענש זאל איהם ניט זעהען

מעשה אבות

ניט קיין דימענט. רופט צוריק דעם ישמעאל אונ גיט איהם דעם דימענט צוריק. זיי האבען איהם גערופען אונ ער איז צוריק געקומען האט איהם רבי שמעון בן שטח אב געגעבן דעם דימענט. ווי ער האט געזעהן פון רבי שמעון בן שטח די זעלטענע פיינקייט האט ער אויסגערופען גלויבט איז שמעון בן שטח אונ גלויבט איז דער גאט פון ישראל וום ער האט זיי געגעבן אזוי איין שיינע תורה. גמצא אז פון אזא מדה טובה פון איין בשר ודם ווערט געהייליגט דר נאמן פון השי"ת אונ עס מאכט עהרע דעם מענשען אויך. אונ ווי גרויס עס איז דר שכר פון רבי שמעון בן שטח בעולם הבא קענען מיר זיך אונז פארשטעלען. אונ דאס זאגט די משנה איזו היא דרך ישרה. וועלכען וועג פון יושר זאל זיך דער מענש אויס קלויבען. כל שהיא תפארת לעושה. אזעלכע וום זי איז שיין פר גאט וום דר פון שטאמט איין קידוש השם. ותפארת לו מן האדם. אונ עס איז שיין פר לייטן:

פירוש ע"ט

דם מיינט ער מען זאל אמלאכה טהון אדר משא ומתן ער זאל זיך קענען מפרנס זיין דען דם מידיקייט פון די ביידע פארגעסט זינדיגן אונ דר וום לערענט תורה אונ האט ניט קיין מלאכה זיך מפרנס צו זיין איז דר סוף ער וועט מוזען אופהערן צו לערנען ווארום ער וועט ניט האבן וום צו עסן. אונ די אלע וום זענען עוסק פון רבים וועגן זאלן זייא עוסק זיין פון גאטס וועגן ניט פון זייער כבוד וועגן דען דר זכות אבות פון רבים העלפט זיי. זיי דארפן אבער ניט דרמיט

לָעַד, וְאַתֶּם מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם שָׂכָר הַרְבֵּה, כְּאִלּוּ עֲשִׂיתֶם: ג הֱווּ זְהִירִים בָּרָשׁוּת, שֶׁאֵין מְקָרְבִין לוֹ לְאָדָם, אֶלָּא לְצֹרֶךְ עַצְמָם, נִרְאִים כְּאוֹהֲבִים בִּשְׁעַת הֲנָאָתָם, וְאֵין עוֹמְדִים לוֹ לְאָדָם בִּשְׁעַת דָּחְקוֹ: ד הוּא הָיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנְךָ, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ, בַּטֵּל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּבַטֵּל רְצוֹן אֲחֵרִים מִפְּנֵי רְצוֹנֶךָ: ה הִלֵּל אוֹמֵר, אַל־תִּפְרוֹשׁ מִן־הַצִּבּוּר, וְאַל־תַּאֲמִין בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ, וְאַל־תָּדִין אֶת־חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ,

משלי אבות

(הֱווּ זְהִירִין בָּרָשׁוּת שֶׁאֵין מְקָרְבִין וכו׳) מִיר וֶועלֶן דָא אוֹיךְ זָאגֶן דֶעם פְּשָׁט אַנְדֶערְשׁ וִוי אַלֶע, דָס וָוארְט רָשׁוּת שְׁטַאמְט פוּן דֶעם וָוארְט רָשׁ אַ אָרֶעמַאן (וִוי מִיר הָאבֶּן גֶעטַייטְשְׁט אִין עֶרְשְׁטֶען פֶּרֶק), דִי כַּוָּנָה דֶערְפוּן אִיז אַזוֹי דִי בַּאשׁוּר פוּן מֶענְשֶׁן אִיז וֶוען עֶר גֶעהט אַרָאפּ פוּן זַיין שְׁטַאנְד וֶוערְט עֶר בַּיי זִיךְ גֶעפַאלֶען אוּנ פַאר לָאזְט זַיינֶע עֲסָקִים עֶר הוֹיבְּט אָן צוּ זוּכֶען שְׁטִיצֶע בַּיי בֶּעקַאנְטֶע אוּנ גוּטֶע פְרַיינְד עֶר הוֹיבְּט אָן צוּ קְלֶערֶען וֶוענֶען נְדָבוֹת אוּנ הוֹיבְּט אָן צוּ טְרַאכְטֶען אַז זַיינֶע אַמָאלִיגֶע גוּטֶע פְרַיינְד וֶועלֶן אִיהם גֶעוִויס שְׁטִיצֶען נַוייל עֶר הָט זַייא אוֹיךְ אַמָאל גֶעשְׁטִיצְט וֶוען עֶר אִיז רַייךְ גֶעוֶוען אוּנ דֶערְוַוייל קוּמְט עֶר אִין גַאנְצֶען הֶערוּנְטֶער פוּן זַיין שְׁטַאנְד דָס זָאגְט דִיא מִשְׁנָה (הֱווּ זְהִירִין בָּרָשׁוּת). אִיהְ־

תפארת אבות

(וְאַל תַּאֲמִין בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ). דוּ זָאלְסְט אִין זִיךְ זֶעלְבְּסְט נִיט זַיין אַיינְגֶעטְרוֹיט בִּיז דֶעם טָאג פוּן דַיין שְׁטַארְבֶּען. אִין תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי מַסֶּכֶת שַׁבָּת גֶעפִינְט זִיךְ אַ מַעֲשֶׂה אַיין גְרוֹיסֶער חָסִיד אִיז גֶעוֶועזֶן אוּנ הָט גֶעלֶערֶענְט יוֹמָם וָלַיְלָה וֶוען עֶר הָט גֶעלֶערֶענְט דֶעם פָּסוּק (וְאַל תַּאֲמִין בְּעַצְמְךָ) הָט עֶר נִיט גֶעלַייעֶנְט (עַד יוֹם מוֹתְךָ) נָאר (עַד יוֹם זִקְנָתְךָ) בִּיז צוּ דַיין עֶלְטֶער דֶען עֶר הָט גֶערֶעכֶענְט אַז אוֹיף דֶר עֶלְטֶער קֶען מֶען זַיין זִיכֶר אַז מֶען וֶועט שׁוֹין נִיט זִינְדִיגֶן

צדקת אבות

אָבֶּר פַר דֶעם אוּנ פוּן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ ב״ה כִּבְיָכוֹל וָוס זֶעהט אַלֶ״ס הָט עֶר נִיט מוֹרָא. רַבִּי מֵאִיר זָאגְט אַיין מָשָׁל וָוס עֶר הָט גֶעהֶערְט פוּן רַבִּי גַּמְלִיאֵל עֶס זֶענֶען גֶעוֶוען אִין אַיין שְׁטָאדְט צְוַויי עֲשִׁירִים וָוס הָאבֶּען גֶעמַאכְט גְרוֹיסֶע סְעוּדוֹת אַיינֶער פוּן זַייא הָט פַארְבֶּעטֶען אַלֶע שְׁטָאדְט לַייט פוּן גְרוֹס בִּיז קְלֵיין נָאר דֶעם קֶענִיגְס קִינְדֶער הָאט עֶר נִיט גֶערוּפֶען. אוּנ דֶער צְוַוייטֶער הָט פַארְבֶּעטֶען אוֹיף דֶר סְעוּדָה נָאר אַיינֶענֶע פַאמִילְיֶע. אַלְזָא הָט דָאךְ דֶר צְוַוייטֶער אָן קֶעניגְס כָּבוֹד נִיט פוּגֵעַ גֶעוֶוען דֶען עֶר הָט דָאךְ קַיין פְרֶעמְדֶן מֶענְשֶׁן נִיט גֶעבֶּעטֶען הָאט עֶר דֶעם קֶענִיגְס קִינְדֶער אוֹיךְ נִיט גֶעבֶּעטֶען. אָבֶּר דֶר עֶרְשְׁטֶער הָט דָאךְ אַלֶעמֶען גֶעבֶּעטֶען צוּ דֶר סְעוּדָה נָאר דִי בְּנֵי הַמֶּלֶךְ נִיט בַּוייזְט עֶר דֶערְמִיט אַז עֶר אִיז מֵקִיל אִין מֶלֶ״כְ׳ס כָּבוֹד. אַזוֹי אִיז דֶער גַנָּב אוֹיךְ אַז פַר אַיין אוּנ פוּן אַיין בָּשָׂר וָדָם הָט עֶר מוֹרָא אוּנ פַאר הַשׁי״ת נִיט דַארוּם מוּז עֶר קְנַס בֶּעצָאהלֶען כֶּפֶל. אוּנ דָאס אִיז דִי כַּוָּנָה (עַיִן רוֹאָה וְאֹזֶן שׁוֹמַעַת). דֶער כְּלָל אִיז פוּן הִימֶעל זֶעהט מֶען אוּנ מֶען הֶערְט אוּנ אַלֶעס אִיז בְּהַשְׁגָּחַת הַשׁי״ת:

(כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ). דַאמִיט עֶר זָאל טְהוּן דַיין וִוילֶען וִוי זַיין אַיינֶעגֶם. דִי גְמָרָא דֶערְצֶעהלְט אִין מַסֶּכֶת תַּעֲנִית אַ מַעֲשֶׂה דָס אַמָאל אִיז אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דֶעם גַאנְצֶען ווינְטֶער קַיין רֶעגֶן נִיט גֶעוֶוען. חוֹדֶשׁ אֲדָר וֶועלְכֶר אִיז דֶר לֶעצְטֶר חוֹדֶשׁ פוּן זַייעֶן אִיז שׁוֹין גֶעוֶוען

פירוש ע״ט

גְאֻוָּה הָאבֶּן אוּנ דָס גֶערֶעכְטִיגְקַייט פוּן דִי אָבוֹת דָס שְׁטֶעהט אוֹיף אֵייבִּיג אוּנ אִיהר וָוס אִיהר זַייט עוֹסֵק זָאגְט גָאט אִיךְ וֶועל אַייךְ אוֹפְּבְּרֶענְגֶען פִיעל שָׂכָר גְלַייךְ וִוי אִיהר הָט אַלֵיין גֶעטְהוּן. הֱוֵי זְהִירִין גֶעמְט זִיךְ אִין אַכְט פַר זֶעלְכֶע מֶענְשֶׁן וֶועלְכֶע נַוייזֶן זִיךְ פְרַיינְד בִּשְׁעַת זַיי דַארְפֶען פוּן אִיהם הֲנָאָה הָאבֶּן אוּנ הֶעלְפֶען אָבֶּר נִיט דֶעם מֶענְשֶׁן אִין זַיין נוֹט. הוּא הָיָה אוֹמֵר רַבָּן גַּמְלִיאֵל זָאגְט טְהוּ גָאטְס רָצוֹן וָוס עֶר הֵייסְט דִיךְ טְהוּן עַל פִּי הַתּוֹרָה גְלַייךְ וִויא דוּא וָואלְסְט אַלֵיין גֶעגְלוֹיבְּט אוּנ חֵשֶׁק גֶעהַאט צוּ טְהוּן כְּדֵי הַשׁי״ת זָאל טְהוּן דַיין וִוילֶן וָואס דוּא בַּארְפְסְט, זַייא מְבַטֵּל דַיין וִוילֶן וָואס דִיךְ גְלוּסְט פוּן הַשׁי״ת וִוילֶען כְּדֵי הַשׁי״ת זָאל מְבַטֵּל זַיין דֶעם וִוילֶען פוּן אַנְדֶערֶע מֶענְשֶׁן וָוס וִוילֶן דִיר שְׁלֶעכְטֶס טְהוּן פוּן דַיין רָצוֹן וֶועגֶן. הִלֵּל אוֹמֵר הִלֵּל זָאגְט דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט אָפְּשַׁיידֶן פוּן דֶעם עוֹלָם אַז זַיי אִיז ח״ו שְׁלֶעכְט, דוּא זָאלְסְט דִיר אַלֵיין נִיט אַיין רֶעדֶן אִיךְ הָאבּ נִיט מוֹרָא פַר דֶעם יֵצֶר הָרָע, בִּיז דֶעם טָאג פוּן דַיין טוֹיט זָאלְסְט דוּא דִיר אַלֶץ נִיט גְלוֹיבֶּען אוּנ זָאלְסְט דִיךְ נָאךְ אַלֶץ הִיטֶען פַר אִיהם. דוּא זָאלְסְט נִיט דַן זַיין דַיין חָבֵר אַזוֹיעֶר אִיז עֶרְגֶר פוּן דִיר בִּיז דוּ בִּיסְט אוֹיךְ אַלֵיין גֶעקוּמֶען אוֹיף דַיין חֲבֵרְס אָרְט אוּנ בִּיסְט בֶּעשְׁטַאנֶען דֶרוֹיף

וְאַל־תֹּאמַר דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשַׁר לִשְׁמוֹעַ שֶׁסּוֹפוֹ לְהִשָּׁמַע. וְאַל־תֹּאמַר לִכְשֶׁאֶפָּנֶה אֶשְׁנֶה, שֶׁמָּא לֹא תִפָּנֶה: ו הוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵין בּוּר יְרֵא חֵטְא, וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד, וְלֹא הַבַּיְשָׁן לָמֵד, וְלֹא הַקַּפְּדָן מְלַמֵּד, וְלֹא כָל־הַמַּרְבֶּה בִסְחוֹרָה מַחְכִּים, וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים, הִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת אִישׁ: ז אַף הוּא רָאָה גֻּלְגֹּלֶת אַחַת, שֶׁצָּפָה עַל־פְּנֵי הַמָּיִם. אָמַר לָהּ, עַל דְּאַטֵּפְתְּ אַטְפוּךְ, וְסוֹף מְטַיְּפָיִךְ יְטוּפוּן:

תפארת אבות

אונ דער יֵצֶר הָרַע קען ניט מְנַצֵּחַ זיין. דעם שטן האט פערדראסן וואס ער איז בּיי זיך אזוי תַּקִיף האט ער זיך פאר איהם פארגעשטעלט פאר איין פרויענצימער אונ איז איינינע מאל פארבּיי געגאנגען פארבּיי איהם אונ האט אלץ געווארפן איין אוג אויף דעם חָסִיד בּיז ער האט דעם שטן תּוּבַע געווען צו איין עֲבֵירָה נאר ווי ער האט געוואלט צו רירען זיך צו איהר האט ער בּאלד חֲרָטָה געהאט אונ האט זייער פיעל געוויינט איף דעם שלעכטן געדאנק. האט דר שָׂטָן געזאגט

משלי אבות

העררגער געקאמענע מענשן זייט פארזיכטיג בּעת עס געהט אייך גיט אזוי גוט פערליערט ניט די האפנונג אז עס קאן אייך ווידר גוט ווערן איבּער גיט זיך ניט צו די ארמוטה אונ פערלאזט זיך ניט אויף שטיצע פון פרעמדע מענשן דען עס זענען דא מענשן (שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן) וועלכע לאזן זיך צו צום צווייטן נאר אום צו ציהען פון איהם נוטצן פר זיך אונ ווייזן זיך פר איהם ווי גוטע פריינד (ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו) אונ בעת יענער ווערט געדרוקט

אונ דארף אנקומען צו זייערע א טובת עמעהען זייא פון נווייטען אונ ער ווערט א יורד רחמנא לצלן, צ״ בן זאלט איהר זיך ניט פערלאזען אויף זייער שטיצע נאר האפט צוא השי״ת ער וועט אייך העלפען דען ער מאכט ארעם אונ רייך. וקאין טוב מתוחלת) אונ עס איז ניט דא קיין בעסערע זאך וויא צו האפן צו השי״ת.(כי לא

צדקת אבות

צו ענדע אונ רעגען איז אלץ ניט דא האבען דיא איינוואהנר געבעטן דעם תנא חוני המעגל וועלכער איז געווען דער גרעסטער בעל מופת אין זיין צייט ער זאל מתפלל זיין. ער האט מתפלל געווען אונ עס האט ניט געהאלפן האט ער געמאכט איין גרויסן קרייז ארום זיך אונ האט אזוי געזאגט רבש״ע דיינע קינדר האבען מיך געמאכט פר איין שליח איך זאל מתפלל זיין פר זיי ווייל זיי האלטן מיך פר איין בן בית ביי דיר אב רחום שווער איך ביי דיין הייליגן נאמן אז איך וועל פון דעם קרייז ניט ארויסגעהן ביז דו וועסט רחמנות האבען אויף זיי נום זיי זענן אין איין עת צרה אונ וועסט געבן רעגן האט באלד אנגעפאנגען צו רעגענען אבער טראפען וויים. זאגען די תלמידים צו איהם רבי מיר זעהען דיך אין אזוי א גרויסע מדרגה אז דיינע תפלות ווערען אן גענומען אין הימעל אונ צוליעב דיר געהט דר רעגן נאר ער איז אהן נוטצן לאז אונז ניט שטארבן פון הונגר אונ זיי מתפלל אויף א גרויסן רעגן. אנטפערט זיי חוני המעגל זייט רוהיג איהר וועט ניט שטארבען פון הונגר. ער האט ווידר מתפלל געווען אונ געזאגט רבש״ע גיט אזוי איין רעגן האב איך געבעטן איך וויל האבן א רעגען ווס פון איהם זאלען פ״ ווערען אלע גריבער מיט וואסער האט אנגעפאנגען געהן זעהר א שטרענגער אונ גרויסר רעגן. זאגען די תלמידים צו איהם רבי דער רעגן קאן חרוב מאכן די וועלט זאגט

פירוש ע״ט

אונ זאלסט ניט זאגן אזעלכע רייד וואס מען קאן ניט פארשטיין וואס דו זאגסט, דו וועסט דיר איין רעדן אז די תלמידים וועלן דר נאך פארשטעהן, אונ דוא זאלסט ניט זאגן אז איך וועל צייט האבן וועל איך לערנן טאמר וועסט דו קיין צייט ניט האבן. הוא היה אומר הלל פלעגט זאגן א ליידיגער מענש וואס ווייסט נאר ניט קיין תורה אונ קיין שום גוטע מדה אונ ער איז ווייט פון לייט קאן ניט זיין א ירא חטא אונ א עם הארץ קאן ניט זיין קיין חסיד. אונ דר וואס שעהמט זיך צו פרעגן דר קאן ניט מקבל זיין קיין תורה אונ דר רבי וואס איהם פארדריסט אז דר תלמיד פרעגט איהם דר קאן ניט אויסלערנען די תלמידים אונ ניט דר וואס האנדעלט תמיד קאן זיין קלוג אין די חכמת התורה אונ וואו קיין לייט זענען ניט דא אונ דוא ביסט נאר אליין זאלסט דו דיך שטארקן אז דו זאלסט זיין אין דר מדרגה פון איש דס הייסט א צדיק, אף הוא ראה הלל האט אוך געזעהן א קאפ פון א מענש וואס האט געשווימן אויף דעם וואסר האט ער געזאגט צו דעם קאפ פר דעם וואס דו האסט געמאכט פארטריגקן אנדערע לייט האט השי״ת געהייסן מען זאל דיך דערטרינקען אונ דר סוף וועט זיין די וואס האבן דיך דער־

ח הוּא הָיָה אוֹמֵר, מַרְבֶּה בָשָׂר מַרְבֶּה רִמָּה, מַרְבֶּה נְכָסִים מַרְבֶּה דְאָגָה, מַרְבֶּה נָשִׁים מַרְבֶּה כְשָׁפִים, מַרְבֶּה שְׁפָחוֹת מַרְבֶּה זִמָּה, מַרְבֶּה עֲבָדִים מַרְבֶּה גָזֵל. מַרְבֶּה תוֹרָה מַרְבֶּה חַיִּים, מַרְבֶּה יְשִׁיבָה מַרְבֶּה חָכְמָה, מַרְבֶּה עֵצָה מַרְבֶּה תְבוּנָה, מַרְבֶּה צְדָקָה מַרְבֶּה שָׁלוֹם, קָנָה שֵׁם טוֹב קָנָה לְעַצְמוֹ, קָנָה לוֹ דִבְרֵי תוֹרָה קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: ט רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּאי קִבֵּל מֵהִלֵּל וּמִשַּׁמַּאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לָמַדְתָּ תוֹרָה הַרְבֵּה אַל־תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ, כִּי לְכַךְ נוֹצָרְתָּ: י חֲמִשָּׁה תַלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּאי.

משלי אבות

כלו רחמיו) דען זיינע בארעמהערציגקייט איז אהן איין ענדע אונ ער ועט אייך געוויס העלפן, אונ דס זייגט מען (הוו זהירין ברשות). בעת איהר ווערט ארעם חלילה זייט פארזיכטיג פארליערט ניט דיא האפנונג צו השי"ת אונ האפט ניט צוא מענשען:

תפארת אבות

צו איהם שרעק זיך ניט איך בין ניט קיין אשה איך בין דער שטן דו האסט נאר ניט געווינדינט מיט דעם וואס דו האסט מיר תובע געוועז איך בין נאר געקומען ווייזן דיר אז דו זאלסט ניט אנדערש לערנן ווי אלע חכמים. זיי האבן גילערינט אין דער היליגער משנה על יום מותך ביז דעם טאג פון דיין שטארבען אונ ניט וויא דו לערנסט עד יום זקנתך ביז דיין עלטער דען דא האסט דו אליין גיזעהן אז אויף דר עלטער קען מען אויך ניט זיכר זיין:

צדקת אבות

ער צו זיי זייט רגה"כ. אונ האט וויז"ר מתפלל געווען רבש"ע איך האב ביי דיר געבעטן רעגן וועלכע ברענגן נוטצן אבער ניט וואס קאן חרוב מאכען די וועלט האט אנגעפאנגן געהן רעגען ווי מען דארף עס איז אבער בענאנגן אזוי לאנג רעגן ביז די תלמידים האבן איהם געבעטן אז ער זאל מתפלל זיין אז דר רעגן זאל שון אופהערן. האט ער זיי גענטפערט איך האב איין קבלה פון מיינע עלטערן מימי הנביאים אז בעטן עס זאל אויפהערן איין טובה בעט מען ניט פון דעסטוועגען ברענגט איין קרבן תודה צו דאנקען השי"ת פר זיינע גבורות אונ טובות. ער האט ווידער מתפלל געווען רבש"ע דיין פאלק ישראל וואס דו האסט זיי ארויסגענומען פון מצרים איז ניט אין שטאנד צו צו נעמן הן צופיעל פורעניות ווען דו שיקסט אויף זיי אן זהן צופיעל טובות עס זאל זיין דיין היליגער ווילן אז דער רעגן זאל שון אופהערן אונ עס זאל זיין איין משא ומתן אויף דער וועלט. באלד נאך דער תפלה האט אן געפאנגען צו וויהען איין וואָרעמער ווינד וועלכר האט פר איין אנדר געטריבן די וואלקענס די זון האט אנגעפאנגן צו שיינן אונ די איינוואהנר פון ירושלים האבן גיזעהן ווי פון רעגן איז דר הר הבית פר וואקסן געווארן מיט שוואמן. אין דר צייט איז געווען דר תנא רבי שמעון בן שטח דער רב אין ירושלים ווי ער האט דערוואוסט פון דער מעשה האט ער געשיקט זאגן דעם גרויסען צדיק חוני המעגל דו זאלסט וויסן אז ווען דו וואלסט ניט געווען אזוי אנגענומען ביי דעם בורא ב"ה וואלט איך דיר

פירוש ע"ט

טרינקן וועלן אויך דערטרינקן ווערן. הוא היה אומר הלל פלעגט זאגן ווער עס עסט פיעל מיט גרוסע תענוגים דר מענש מעהרט זיך ווערים. ווער עס מעהרט זיך פיעל האב, האט ער פיעל זארג ער איז תמיד אין זארג מען זאל איהם ניט בע'גנב'ענן. ווער עס מעהרט ווייבר מעהרט כישוף איטליכע וויל אז ער זאל זיא ליעבר האבן. ווער עס מעהרט דיענסטן נקבות מעהרט ער ביי זיך אין הוז ניאוף. ווער עס מעהרט פיעל קנעכט מעהרט ער גזלה. ווער עס מעהרט תורה דר מעהרט אייביג לעבן. ווער עס מעהרט זיצונג פון תלמידי חכמים דר מעהרט חכמה מחמת דר תורה. ווער עס מעהרט עצות צוא האלטן אויף איטליכר זאך וואס ער וויל טהון מעהרט ער פארשטאנד. ווער עס מעהרט צדקה געבן מעהרט ער שלום אויף דר וועלט ווער עס איז קונה א גוטען שם אויף דר וועלט האט ער נאר זיך אליין קונה געוועזן א גוטן שם אבער אז ער קופט דברי תורה דהיינו ער לערענט די תורה קופט ער זיך אייביג לעבן בעולם הבא. רבן יוחנן בן זכאי רבן יוחנן האט מקבל געוועזן די תורה פון הלל אונ שמאי ער פלעגט זאגן ווען דו האסט אפילו געלערענט פיעל תורה זאלסט דוא דיר ניט האלטן פר א גוטקייט ווארום פון דעסטוועגן ביסטו נאר בעשאפן געווארן אויף די וועלט. חמשה פינף תלמידים איז

וְאֵלּוּ הֵן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־חֲנַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־נְתַנְאֵל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ: יא הוּא הָיָה מוֹנֶה שִׁבְחָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס בּוֹר סוּד שֶׁאֵינוֹ מְאַבֵּד טִפָּה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־חֲנַנְיָא אַשְׁרֵי יוֹלַדְתּוֹ, רַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן חָסִיד, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־נְתַנְאֵל יְרֵא חֵטְא, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר: יב הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם יִהְיוּ כָּל־חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם, וֶאֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס בְּכַף שְׁנִיָּה מַכְרִיעַ אֶת־כֻּלָּם: אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ, אִם יִהְיוּ כָּל־חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם, וֶאֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס אַף עִמָּהֶם, וְאֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ בְּכַף שְׁנִיָּה, מַכְרִיעַ אֶת־כֻּלָּם: יג אָמַר לָהֶם, צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דֶרֶךְ טוֹבָה שֶׁיִּדְבַּק בָּהּ הָאָדָם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עַיִן טוֹבָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר

צדקת אבות

אַריינגעלעגט אין הַרָם דָר פַר וָוס דו בִּיזט איהם מַטְרִיחַ גָאר וָוס זָאל איך טְהוּן אַז דו בִּיזט טייער ביי'א השי"ת ווי אַ קליין קינד ביי זַיינֶע עֶלטֶערן וועלכֶע געבֶּן איהם אַלעס נָאך דר בּוֹרֵא ב"ה איז מְמַלֵּא אַלֶע דַיינֶע בַּקָשׁוֹת אוֹיף דיר זָאגט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ. דָם הֵייסְט עֶס מֶעגְן זִיךְ פְרֵייעֶן מִיט דִיר דַיין פָאטֶער אוּנ דַיין מוּטֶער וָוס הָט דִיךְ גֶעבָּארֶן דָר נָאךְ הָאבֶּן דִי סַנְהֶדְרִין גֶעשִׁיקְט צוּ אִיהם אוֹיף דִיר גְרוֹסֶר בַּעַל מוֹפֵת צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם אִיז מְקוּיָם גֶעוָוארֶען דֶער פָּסוּק וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ אַז דו הָאסְט גוֹזֵר גֶעוֶוען עֶס זָאל גֶעהְן רֶעגֶען הָט השי"ת מְקַיֵּים גֶעוֶוען. אוּנ דָם אִיז דִי כַּוָּונָה (עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנְךָ) טְהוּ גָאטְס ווילען ווי דַיין אֵייגֶענֶם (כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ) וֶועט גָאט עֶרְפִילֶן דַיין ווּאוּנְשׁ פּוּנְקְט ווִי מִיט חוֹנִי הַמְעַגֵּל אַז עֶר הָט מְמַלֵּא גֶעוֶוען גָאטְס רָצוֹן הָט גָאט מְמַלֵּא גֶעוֶוען זַיינֶם אוֹיךְ:

פירוש ע"ט

גֶעוֶוען צוּ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוּנ דָם זֶענֶען דִיא גֶעמֶען פוּן דִיא פִינְף תַּלְמִידִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ. הוּא הָיָה מוֹנֶה עֶר פְלֶעגְט רֶעכֶענֶען זַייעֶר שֶׁבַח פוּן דִי פִינְף תַּלְמִידִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס עֶר אִיז גְלֵייךְ ווִי אַ גְרוּבּ וָוס אִיז גוּט אוֹסְגֶעקַאלְכְט דִי גְרוּבּ פַארְלִירְט נִיט אַ טְרָאפֶּן פוּן דֶער מַשְׁקֶה אַזוֹי אוֹיךְ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס פַארְגֶעסְט נִיט אַ וָוארְט פוּן וָוס עֶר הָט גֶעלֶערֶענְט. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא אוֹיף אִיהם פְלֶעגְט עֶר זָאגֶן וואוֹהל זַיין גֶעווינֶערִין דָאס מֵיינְט מֶען זַיין מוּטֶער. רַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן אִיז אַ חָסִיד עֶר טְהוּט תָּמִיד לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. רַבִּי שִׁמְעוֹן הָאט זַייעֶר מוֹרָא פַר אַיין עֲבֵירָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ אִיז ווִי אַ קְוַואל פוּן וַואסֶר וָואס מֶעהר מֶען שֶׁעפְּט פוּן אִיהר שְׁטַארְקְט זִיא זִיךְ מֶעהר אַזוֹי אוֹיךְ רַבִּי אֶלְעָזָר שְׁטַארְקְט זִיךְ אַלֶע מָאל מֶעהר אִין דֶר תּוֹרָה. הוּא הָיָה אוֹמֵר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי פְלֶעגְט זָאגֶן וֶוען אַלֶע דִיא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים פוּן יִשְׂרָאֵל ווָאלְטֶן גֶעוֶוען אִין אֵיין וָואג שָׁאל אוּנ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס וָואלְט זַיין אִין דֶער אַנְדֶערֶע וָואג שָׁאל וָואלְט דִי שָׁאל וָוס רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס אִיז אִיבֶּערְוֶועגֶען דִי שָׁאל וָוס דְרִינֶען זֶענֶען אַלֶע תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. אַבָּא שָׁאוּל זָאגְט פוּן רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וֶוענֶען אַז עֶס וָואלְטֶן זַיין אַלֶע חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אִין אֵיין וָואג שָׁאל אוּנ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס וָואלְט אוֹיךְ זַיין מִיט זֵיי אוּנ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ וָואלְט זַיין אוֹיף דֶר אַנְדֶערֶער וָואג שָׁאל וָואלְט רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ זֵיי אַלֶע אִיבֶּערְוֶועגֶן, אוּנ בֵּיידֶע דֵעוֹת זֶענֶען אֱמֶת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס הָט עֶר גֶעלוֹבְּט אִין אַ זִכָּרוֹן אוּנ אִין בְּקִיאוּת אוּנ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ הָאט עֶר גֶעלוֹבְּט אִין חֲרִיפוּת אוּנ אִין פִּלְפּוּל. אָמַר לָהֶם הָט רַבָּן יוֹחָנָן צוּ זֵיי גֶעזָאגְט גֶעהְט אוּנ קְלֶערְט אוֹיס וֶועלְכֶעס אִיז דִי גְלַייכֶע רֶעכְטְפַארְטִיגֶע וֶועג אַז דֶר מֶענְשׁ זָאל זִיךְ בַּאהֶעפְטֶן אָן דֶעם וֶועג אוּנ זָאל זִיךְ אַזוֹי פִירֶען. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר זָאגְט וֶוער עֶס הָאט אַגוּט אוֹיג צוּ קוּקֶען אוֹיף אַיין אַנְדֶערֶען מִיט אַגוּט אוּנ אוּנ

דָּבָר טוֹב, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שָׁכֵן טוֹב, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הָרוֹאֶה אֶת־הַנּוֹלָד, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר לֵב טוֹב. אָמַר לָהֶם רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם, שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם: יד אָמַר לָהֶם, צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ רָעָה שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עַיִן רָעָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חָבֵר רָע, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שָׁכֵן רָע, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הַלֹּוֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם, אֶחָד הַלֹּוֶה מִן הָאָדָם כְּלֹוֶה מִן הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם, וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר לֵב רָע. אָמַר לָהֶם, רוֹאֶה אֲנִי אֶת־דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם, שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם: טו הֵם אָמְרוּ שְׁלשָׁה דְבָרִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ, וְאַל־תְּהִי נוֹחַ לִכְעוֹס. וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתְךָ,

תמימות אבות

(לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם). דר טייטש פון די ווערטער איז דר רשע אנטלייעט אונ בעצאהלט ניט. איז דא צו פרעגן פארוואס שטעהט לֹוֶה רָשָׁע בשעת ער אנט־לייעט איז ער דאך ניט קיין רשע נאר ערשט ווען עס קומט דיא צייט פון אפגעבן אונ ער גיט ניט אפ הייסט

מגדל אבות

(וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתְךָ) טוה תשובה איין טאג פר דיין טוט. אין מסכת שבת געפינען מיר, אז די תלמידים

משלי אבות

(הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד). דר וואס זעהט וואס שפעטער וועט זיין. מיר וועלן דם ערקלעהרען מיט א משל איין מלמד הט געהאט צוויי תלמידים ביידע זענען געווען ווי קינדר געוועהנליך גרויסע שטיפער אונ האבן ניט

פירוש ע"ט

ער זאל ניט מקנא זיין דעם חבר. רבי יהושע זאגט מען זאל זעהען צו האבן אגוטען חבר אז ער זאל איהם תמיד שטראפען ווען ער וועט טהון עפעס אום רעכט. רבי יוסי זאגט זאלסט האבן אגוטען שכן ווארום אשכן איז מעהר מיט איהם וויא אחבר ווארום ער זעהט זיך מיט איהם אפילו ביי נאכט. רבי שמעון זאגט ווער עס זעהט אונ בעטראכט פריהר וואס עס קען קומען פון איטליכר זאך וואס ער טהוט וועט ער זיך היטען שלעכטס טהון. רבי אלעזר זאגט מען זאל האבן אגוט הארץ. האט רבן יוחנן בן זכאי צו די פינף תלמידים געזאגט איך זעה אונ עס געפעלט מיר די רייד פון אלעזר בן ערך בעסר פון אייערע רייד ווייל אין דעם כלל פון זיינע רייד איז דרינגען אייערע רייד אויך אז מען האט אגוט הארץ האט מען אגוט אויג אונ אלע אייערע רייד. אָמַר לָהֶם האט רבן יוחנן ווידר געזאגט געהט אונ זעהט מיט אייער שכל וועלכס איז אשלעכטר וועג דם הייסט פיהרונג וואס דר מענש זאל זיך דערווייטערן פון איר. רבי אליעזר זאגט אשלעכט אויג. רבי יהושע זאגט אשלעכטן חבר. רבי יוסי זאגט אשלעכטן שכן. רבי שמעון זאגט דר וואס אנטלייט געלט ביי זיין חבר אונ וויל ניט בעצאלען. די זאך איז גאר איינס ווער עס אנטלייט געלט פון אמענשן איז אזוי וויא ער אנטלייט פון גאט ב"ה ווי עס שטעהט דר רשע אנטלייט געלט אונ וויל ניט בעצאהלן אונ דר צדיק פון דר וועלט הש"י לייט זעלינט אונ גיט אפ דם געלט דעם מלוה. רבי אלעזר זאגט אשלעכט הארץ. האט רבן יוחנן בן זכאי צו זיי געזאגט עס געפעלט מיר די רייד פון רבי אלעזר בן ערך בעסער פון אייערע רייד, ווייל אין כלל פון זיינע רייד איז אלע אייערע רייד. הם אמרו דיא תלמידים פלעגן אפט זאגן די דריי זאכען. רבי אליעזר זאגט עס זאל זיין דר כבוד פון דיין חבר אויף דיר געליבט אזוי וויא דיין כבוד אונ זאלסט ניט זיין גרינג צו בייזערן זיך אונ קעהר דיך אום צו הש"י איין טאג פר דיין טויט דרום מוזט דו אלע טאג תשובה טהון טאמער איז היינט דר

וֶהֱוֵי מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוּרָן שֶׁל־חֲכָמִים, וֶהֱוֵי זָהִיר בְּגַחַלְתָּן שֶׁלֹּא תִכָּוֶה, שֶׁנְּשִׁיכָתָן נְשִׁיכַת שׁוּעָל. וַעֲקִיצָתָן עֲקִיצַת עַקְרָב, וּלְחִישָׁתָן לְחִישַׁת שָׂרָף, וְכָל דִּבְרֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ: טו רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עַיִן הָרָע, וְיֵצֶר הָרָע, וְשִׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת, מוֹצִיאִין אֶת־הָאָדָם מִן־הָעוֹלָם: יז רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ, וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה לָךְ, וְכָל־מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם: יח רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הֱוֵי זָהִיר בִּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִתְפִלָּה וּכְשֶׁאַתָּה מִתְפַּלֵּל, אַל־תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קֶבַע, אֶלָּא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים

מגדל אבות

פון רבי אליעזר האבן איהם געפרעגט ווי קאן איין מענש וויסן ווען ער וועט שטארבן. אז ער זאל תשובה טהון מיט איין טאג פריהער. הט ער זיי געענטפערט די כוונה דערפון איז. ווייל דר מענש ווייס דאך ניט ווען ער וועט שטארבן דארום דארף ער שטענדיג זיין פאר געגרייט אונ טהון תשובה. וויא שלמה המלך זאגט בכל עת יהיו בגדיך לבנים. אין יעדר צייט זאלן דיינע קליידר זיין ווייס. דאס הייסט דו זאלסט שטענדיג עוסק זיין במצות ומעשים טובים. רבן יוחנן בן זכאי זאגט דערצו איין משל. איין קעניג האט בעטעלדעט זיינע האפליים אז ער וועט מאכן א באל פאר זיי, נאר ער האט נאך ניט בעשטימט ווען דר באל וועט זיין

תמימות אבות

ער א רשע, דארף דאך צו שטעהן (לוֹה וְלֹא יְשַׁלֵּם רָשָׁע). דר תירוץ איז, דר עהרליכר יוד אנטלייעט זיך ניט נאר סיידען ער ווייסט אז ער איז פארמעגליך צו בעצאהלן דעריבר מאכט ער ניט קיין גרויסע געשעפטן

משלי אבות

צעהאט דעם טאהרען געפיהל אין לערנען, דער מלמד הט זיי שטרענג אנגעזאגט אז אוב זיי וועלען זיך ניט בעסערן וועט ער זיי בעשטראפן. איינער פון זיי האט באלד אנגעפאנגן צו לערנען פלייסיגער דער צווייטער הט זיך ניט געבעסערט ביז דר מלמד הט איהם שטרענג געשטראפט דר פאטער פון צווייטן תלמיד הט געפרעגט ביי דעם מלמד פר וואס הט אויף יענעם תלמיד געווירקט נאר די שטראף רייד אליין אונ זיין זוהן הט ער געמוזט בעשטראפן מיט איין רוט ער האט דאך ביידע גלייך מזהיר געווען. פרעגט איהם דער מלמד פארוואס פרעגט איהר ניט בכ״ה פארוואס איז דער ערשטער אין לערנען אויך פיעל בעסר פר אייער זוהן, דער תירוץ איז ווייל יענער איז געשייטער אין אלעם אונ ווי איך האב איהם נאר דערמאנט דעם רוט הט ער זיך גלייך פארגעשטעלט די שאנדע וועלכע ער וועט האבען אז מען וועט איהם בעשטראפן אונ האט זיך באלד געבעסערט אייער זוהן אבער הט ווייניגער פערשטאנד ווי יענער האט ער זיך ניט פאר געשטעלט די שאנדע

פירוש ע״ט

טאג פר דיין טויט. אונ דו זאלסט זיך וואָרענען קעגן די ליכט אונ דם פייער פון די חכמים אבער זיי געוואָרענט אין זייערע קוילען פייער כדי דו זאלסט ניט פארברענט ווערן, מיינט מען דו זאלסט דיך היטן עס זאל זיי ניט פארדריסן אויף דיר וואָרום דם בייסן פון די חכמים איז ווי דם בייסן פון אפוקס אז אפוקס גיט אביס איז שווער צו פארהיילן אונ זייער שטעכען איז גלייך ווי איין עגדים אונ זייערע רייד וואס זיי זענען גוזר אין דער תורה איז אזו וויא דאס שמוצערן אונ דעם דאמפף וואס לאזט ארויס פון זיך אברענעדיגר שלאנג אונ גאר זייערע רייד זענען ווי די ברענענדיגע קוילען. רבי יהושע אומר רבי יהושע זאגט אשלעכט אויג אונ שלעכטע געדאנקן אונ די אומזוסטע שנאה דם ציהט אוים דעם מענשן פון דר וועלט. רבי יוסי אומר רבי יוסי זאגט עס זאל זיין דיין חברס געלט ביי דיר אזוי געליבט וויא דיין אייגענע געלט אונ זאלסט דיך פארטיג מאכן אונ שטארקן צו לערנען תורה ווייל זיא איז ניט צו דיר אירושה וואס עס קומט צו דיר אן טרחא אונ אלץ וואס דו טהוסט זאל זיין אנחת רוח צו טהון צו גאט וואס איז אויף דעם הימל. רבי שמעון אומר רבי שמעון זאגט דוא זאלסט זיין געוואָרענט צו לייענען קריאת שמע אין דר צייט אונ איטליכע תפלה אויך צו דאווענען אין דערצייט אונ אז דו ביסט מתפלל די תפלה זאלסט דו ניט מאכען דיין תפלה ווי אגעזעצטע זאך וואס דו וואלסט געווען שוין אפטהון נאר ווי דען די תפלות זאלן ביי דיר זיין געבעט פר גאט וואס הייסט מקום

לִפְנֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי־חַנּוּן וְרַחוּם הוּא, אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד, וְנִחָם עַל־הָרָעָה, וְאַל־תְּהִי רָשָׁע בִּפְנֵי עַצְמֶךָ: יט רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הֱוֵי שָׁקוּד לִלְמוֹד תּוֹרָה, וְדַע מַה־שֶּׁתָּשִׁיב לְאֶפִּיקוֹרוֹס, וְדַע לִפְנֵי מִי אַתָּה עָמֵל, וּמִי הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם־לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ:

תמימות אבות

גאר ווערליג ער פארמאגט אונ אנטלייעט גיט קיין סך געלט גאר ווערליג ער פארשטעהט אז ער וועט קענען אפגעבן, אבער דר רשע קלערט גאר גיט צו ער וועט קענען אפגעבען נאר ווי ער קריגט זיך צוא אנטלייען נעממ ער כסדר ממילא איז דער סוף אז ער בלייבט שולדיג אונ גיט ניט אפ, דס איז די טייטש פון פסוק (לוה רשע ולא ישלם). אז דער רשע אנטלייעט זיך באלד ער זאל גיט אפגעבן ממילא איז דר סוף אז ער בלייבט איין אפזעצער אונ הט גיט די וועלט אונ גיט יענע וועלט, אבער דר ערליכער יוד אנטלייעט נאר באופן ווי ער פארשטעהט אז ער וועט קענען אפ געבן ממילא גיט ער אפ יעדערן אונ מענשן גלייבן איהם אונ מאכן מיט איהם עסקים ממילא האט ער פרנסה בריוח אונ הט פיעל גוטס אויף ביידע וועלטען:

מגדל אבות

די קלינערע פון די האפלייט האבן באלד צוגעגרייט געמאכט זייערע קליידר אז צו יעדר צייט ווען דר באל וועט זיין זאלן זיי קענן קומן אין האף וויא עס פאסט פאר דעם כבוד פון קעניג, דען זיי האבן געטראכט מען קען אונז דאך יעדען אויגענבליק מעלדען אז היינט וועט זיין דער באל, דיא נארישע אבער האבען זיך געטראכט עס איז נאך דא גענוג צייט אונ האבען זיך דערווייל בעשעפטיגט מיט זייערע ארבייט אונ האבן קיינע פאר ברייטונגען צום באל געמאכט, זיי האבן געטראכט ווס האבן מיר זיך צו אייאלן איין קעניג־ליכר באל ווערט נים געמאכט אזוי שנעל מען דארף ווערר פיעל פאר בערייטונגען דאצו אונ מיר האבן נאך גענוג צייט זיך צו צוגרייטן, פלוצלונג הט מען אבר פון קעניגס הויף געמעלדעט אז דער באל וועט באלד זיין, ווענען די קלוגע געקומן צום באל געקליידעט אלעס אין דר בעסטן ארדנונג אונ דר קעניג הט זיי זעהר שיין אויפגענומן, ער איז געווען מיט זיי זעהר פריינדליך אונ עס האט איהם געמאכט פיעל פערגניגן אויף זיי צו קוקען, די נארישע אבר האבן שון קיין צייט נים געהאט זייערע קליידר אין ארדנונג צו ברענגען זענן זייא געקומן צום באל אין אלטע אבגעטראגענע קליידר נים ווי עס פאסט צוא קומן צום קעניג אויף א באל, דר קעניג איז געווארן אויף זיי שטארק אין כעס אונ הט געגעבן איין בעפעהל אז די ווס זענן געקומן גוט געקליידעט אונ אלעס אין ארדנונג זאלן זיצן בייא דעם טיש, עסען אונ טרינקן אונ פערגניגן האבן, אונ דיא וועלכע האבן זיך נים צוגעגרייט אונ זענען געקומען נים ווי עס פאסט צום באל, זיי זאל מען גאר נים צו לאזן צום קעניגס טיש, זיי זאלען שטעהן פון ווייטן אונ זעהן וויא יענע האבן פערגניגן אונ זענן פריילך. דר משל איז אז די קלוגע מענשן דארפן זיך אלע טאג צוא גרייטען מיט מצות ומעשים טובים מיט די שענסטע מדות כדי אז ווען מען וועט זיי רופן לעולם העליון זאלען זיי נים מבויש ווערן אונ וועלן זוכה זיין זעהן דיא אייביגע ליכט פון גן עדן אונ די עהרע פון הקב"ה, דיא נארישע מענשן אבר ווס זענן פערשמוצט מיט עבירות זיי אז מען וועט פלוצלונג רופן לעלמא דקשוט וועלן זיי ליידן חרפה ובושה אונ דער צוא נאך האבן גרויס עונש ח"ו. דס זאגט דר תנא ווי איין האהרער פריינד (ושוב יום אחד לפני מיתתך) אלע טאג זאלסטו טהון תשובה ומעשים טובים אז צוא יעדר צייט זאל דיין נשמה קענען קומען ריין פאר הקב"ה:

משלי אבות

וועלכע ער וועט האבן אז מען וועט איהם בעשטראפן כל זמן מען הט איהם ווירקליך נים בעשטראפט ערשט נאכדעם אז מען הט איהם בעשטראפט הט ער זיך אן געפאנגן צו פארבעסערן, דר נמשל איז דער קלוגער מענש שטעלט זיך פאר דעם שטראף ווס קומט דעם מענשען וועלכער עס געהט גיט בדרך הישר גלייך וויא ער זעהט דעם עונש פאר דיא אויגען דארום האט ער מורא פאר השם יתברך אונ טהוט מצות ומעשים טובים, אונ דאס איז דיא כונה הרואה את הנולד. ער שטעלט זיך פאר איהם פאראויס דעם עונש פון דעם שלעכטען פיהרונג אונ דאריבער פיהרט ער זיך אויף גוט:

פירוש ע"ט

ער זאל זיך איבער דיר דערבארעמען וויא אין פסוק שטעהט גאט איז אלייטזעליגער, אדערבארעמיגער אלאנגמוטהיגער אונ טהוט זייער פיעל גענאד אונ בעדענקט זיך אויף דעם שלעכטס ווס איז נגזר געווארן אויף דעם מענשן אז מען איז מתפלל צו איהם אונ דו זאלסט גיט זיין ארשע פאר דיר אליין אונ פארלייטען וועסט דו מאכן זיך פרום. רבי אלעזר אומר רבי אלעזר זאגט דו זאלסט דיך איילען צו לערנן תורה אונ זאלסט וויסן ווס צו ענטפערן איין אפיקורוס אונ זאלסט וויסן פר וועמן דו מיהע'סט זיך מיט דר תורה לערנן אונ ווער איז דר ווירט פון דיין ארבייט ווס דו לערענסט אונ טהוסט מצות ווס וועט דיר בעצאהלן דיין לוין פר דיין

כ רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, הַיּוֹם קָצֵר, וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה, וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים, וְהַשָּׂכָר הַרְבֵּה, וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק: כא הוּא הָיָה אוֹמֵר, לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמוֹר, וְלֹא אַתָּה בֶן־חוֹרִין לְהִבָּטֵל מִמֶּנָּה, אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִין לְךָ שָׂכָר הַרְבֵּה, וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ, שֶׁיְּשַׁלֶּם־לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ, וְדַע שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא: רבי חנניא וכו'

פרק שלישי

כל ישראל וכו'

א עֲקַבְיָא בֶּן־מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר, הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים וְאֵין

תפארת אבות

(עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים), עֶס אִיז קָשֶׁה פַר וָוס זָאגְט עֶר דֶם לָשׁוֹן הִסְתַּכֵּל פַר וָוס זָאגְט עֶר נִיט תִּסְתַּכֵּל דוּ זָאלְסְט קוּקֶן הִסְתַּכֵּל אִיז דָאךְ אֵייגֶענְטְלִיךְ אַ לָשׁוֹן הִפְעִיל זָאלְסְט וֶוערֶן גֶקוּקְט, נָאר דֶר פְּשַׁט אִיז אַזוֹי,

דרכי אבות

(הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים). דְרַייא זַאכֶען זָאלְסְטוּ בֶּעטְרַאכְטֶען. (מֵאַיִן בָּאתָ) פוּן וַואנֶען קוּמְסְטוּ. (וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ) אוּנ וואוּ אַהִין גֵייסְטוּ אַוֶועק. (וְלִפְנֵי מִי) אוּנ פַר וֶועמֶן. (אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן) שְׁטֶעהְט דִיר פָאר אָבְצוּגֶעבֶּען רֶעכֶענְשַׁאפְט, לְמָשָׁל אֵיין פָאטֶער

הָט גֶעהַאט צְוֵויי קִינְדֶר אֵיינֶר הָט גֶעהַאט אַ גוּטֶן קָאפּ, דַאצוּ אִיז עֶר גֶעוֶועֶן אַ גְרוֹיסֶער מַתְמִיד אוּנ אַ יְרֵא שָׁמַיִם עֶר אִיז אָבֶער דָאךְ אַ קִינְד, פְלֶעגְט אִיהם דֶער פָאטֶער אַמָאל זָאגֶען מוּסָר אוּנ פְלֶעגְט אִיהם ווייזֶען ווי אֵיין מֶענְשׁ דַארְף זִיךְ פִיהְרֶען אָבֶער אַלֶעס קוּרְץ אוּנ שַׁארְף, דֶען פִיעל הָט מֶען מִיט אִיהם נִיט בַּדַארְפְט רֶעדֶן, דֶער צְוֵוייטֶער זוּהְן אִיז גֶעוֶועֶן אַיין אֵייְנְפַאכֶער אוּנ דֶערְצוּ אַיין שְׁטִיפֶר אוּנ אַבִּיסֶל פֶערְדָארְבֶּן אוֹיךְ, אִיהם הָט שׁוֹין דֶר

משלי אבות

עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר וגו' דַע מֵאַיִן בָּאתָ וגו' מֵאַיִן בָּאתָ מִטִּפָּה סְרוּחָה). עֶס אִיז קָשֶׁה נָאךְ וָוס חַזֶרְט מִיר דֶר תַּנָּא אִיבֶּער צְוֵויי מָאל דִי וֶוערְטֶער (מֵאַיִן בָּאתָ. וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ) בַּארְף עֶר תֵּיכֶף זָאגֶען (מֵאַיִן בָּאתָ

מדרש אבות

(הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵירָה), דֶר מִדְרָשׁ שְׁמוּאֵל זָאגְט דָאס אִיבֶּר דֶעם זָאגְט עֶר נִיט וְאֵין אַתָּה בָא לַעֲבֵירָה נָאר לִידֵי עֲבֵירָה, ווייל פוּן יֶעדֶער עֲבֵירָה וָוס דֶר מֶענְטְשׁ טוּט וֶוערְט ר"ל בֶּעשַׁאפֶן אַ מַשְׁחִית וָועלְכֶעס דֶר מְחַבֵּל אַלֵיין שְׁלָאגְט אִים אוּנ פַּאנִיגְט אִים, דָס מֵיינְט

דֶר תַּנָּא זָאלְסְט זִיךְ הִיטֶן פוּן אֵיין עֲבֵירָה דָס דוּ זָאלְסְט נִיט פַאלֶן צוּ דִי עֲבֵירָה אִין דִיא הַאנְד אַרַיין דָאס מֵיינְט מֶען אִין דִיא הַאנְד פוּן מַשְׁחִית ר"ל וָועלְכֶער וֶוערְט בֶּעשַׁאפֶען פוּן דִיא עֲבֵירָה:

פירוש ע"ט

אַרְבֵּייט. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר רַבִּי טַרְפוֹן זָאגְט דֶר טָאג פוּן מֶענְשֶׁן אִיז קוּרְץ אוּנ וֶועניג אוּנ דִי מְלָאכָה פוּן דֶר תּוֹרָה אִיז זֶעהר פִיעל אוּנ דִי אַרְבֵּייטֶר וָוס הָאבֶּן זִיךְ אָנְגֶענוּמֶן צוּ דִינֶען צוּ הַשׁ"י אוּנ תּוֹרָה לֶערְנֶען זֶענֶען פוּל זֵיי טְהוּן נִיט בִּזְרִיזוּת אוּנ דֶר שָׂכָר אִיז פִיעל אוּנ הַשׁ"י וָוס עֶר אִיז אוֹיף גָאר דֶר וֶועלְט אַ בַּעַל הַבַּיִת שְׁפַּארְט עֶר צוּ מֶען זָאל אַרְבֵּייטֶן, וַוי אִין דֶער תּוֹרָה שְׁטֶעהְט דוּ זָאלְסְט לֶערְנֶען תּוֹרָה טָאג אוּנ נַאכְט. הוּא הָיָה אוֹמֵר רַבִּי טַרְפוֹן פְלֶעגְט זָאגֶען, נִיט אוֹיף דִיר אִיז אַ חִיּוּב אַז דוּ זָאלְסְט דִי מְלָאכָה פוּן דֶר תּוֹרָה גוֹמֵר זַיין וַוי אַ נַאנְדֶערֶער פוֹעֵל וָוס מֶען צָאהְלְט אִיהם נִיט בִּיז וַואנֶן עֶר מַאכְט פַארְטִיג גָאר דִי מְלָאכָה, בַּיי דֶר תּוֹרָה אִיז נִיט אַזוֹי, אָבֶער דוּ בִּיסְט נִיט פְרַייא דֶר פוּן אַז דוּ זָאלְסְט מְבַטֵּל זַיין פוּן דֶר תּוֹרָה וּמִצְוֹת. וֶוען דוּ הָאסְט גֶעלֶערְנְט פִיעל תּוֹרָה גִיט מֶען דִיר פִיעל שָׂכָר אוּנ דֶר בַּעַל הַבַּיִת וָוס דוּ אַרְבֶּעסְט בַּיי אִיהם אִיז בַּאגְלַייבְּט אַז עֶר וֶועט דִיר צָאהְלֶן דֶעם שְׂכַר פוּן דַיין אַרְבֵּייט אוּנ דוּ זָאלְסְט ווִיסֶן אַז דָס גֶעצָאהְלְט פוּן דִי צַדִּיקִים וֶועט זַיין נָאךְ תְּחִיַּת הַמֵּתִים אַז דִי טוֹטֶע וֶועלֶן לֶעבֶּעדִיג וֶוערֶען אָמֵן:

עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל עֲקַבְיָא דֶר זוּן פוּן מַהֲלַלְאֵל זָאגְט קוּק אִין דִי דְרַייא שְׁטְרָאף רֵייד וֶועסְטוּ נִיט קוּמֶען אֲפִילוּ צוּ אַזוֹ אֵיין זַאךְ וָוס פוּן דֶעם קֶען מֶען קוּמֶען צוּ אֵיין עֲבֵירָה דָאס וֶוערְט אָן גֶערוּפֶן יַד אַזוֹ וַוי מֶען רוּפְט אַהַאנְד פוּן אֵיין כְּלִי וָוס מֶען גֶעמְט אָן דִי כְּלִי צוּ הַאלְטֶן, דְרִיבֶּר שְׁטֶעהְט לִידֵי עֲבֵירָה אוּנ מְכַל שֶׁכֵּן צוּ דֶער עֲבֵירָה אַלֵיין וֶועסְט דוּ בְּוַודַאי נִיט קוּמֶען וֶוען דוּ

אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה, דַּע מֵאַיִן בָּאתָ, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. מֵאַיִן בָּאתָ, מִטִּפָּה סְרוּחָה, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ, לִמְקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כ רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר, הֱוֵי מִתְפַּלֵּל בִּשְׁלוֹמָהּ שֶׁל מַלְכוּת, שֶׁאִלְמָלֵא

דרכי אבות

פאטר געמוזט זאגען גאנץ אנדערש מוסר אונ גיט קיין קורצע ווערטער ווייל ער האט גיט פערשטאנען אויס'ן וואונק איהם הט מען געמוזט בעשטראפען אויך, דר גמשל איז דערפון אזוי עס איז דאך אין גרונד איין פראגע וום דארף דר תנא שטעלן צוויי מאל איין זאך. (דע מאין באת). דערנאך ווידר (מאין באת ולאן אתה הולך). אונ ווייטר די זעלבע ווערטר, נאר דר תירוץ איז דר תנא זאגט דא מוסר פר צוויי סארטן מענשן, א) פר די גרוסע תלמידי חכמים ווס פר זיי איז אוואונק אויך גענוג איז ער זייא מרמז קורץ אויף דער הייליגע נשמה. (דע מאין באת). זאלסט וויסען אז דו שטאמסט פון עולם העליון. זיא, דיא נשמה איז איין חלק אלוה ממעל. (ולאן אתה הולך). אונ וואו אהין דארף זיא

תפארת אבות

דר תנא זאגט די אלע דריי זאכן קאן דר מענטש אין זיך אליין אנזעהן גלייך ווי ער וואלט גזעען דר שפיגעל פון די זאכן, איז טייטש הסתכל דו זאלסט ווערן גקוקט גזעהן פון דיר אליין דו זאלסט זיך איינשפיגלן אין דיר אליין צו זעהן די דריי זאכן ערשטענס זעהט דאך דר מענטש אז ער איז פון לחה סרוחה אז עס מאכט זיך נאר חלילה א שטיקעל ראנע עס נעהט מאטעריע אדר ער איז נאר עפים ניט ריין אויף דעם מאגן אדר ער איז עפים אזוי ניט געזונד ר"ל פאר־

מעשה אבות

(ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון), פאר וועסען דארפסט דו אב געבן רעכענשאפט, דער תלמוד ירושלמי ברענגט אין מסכת נדרים רבן יוחנן בן זכאי נאך אלס יונגערמאן איז ער גוועזן איינער פון די אכציג תלמידים פון הלל הזקן דר רבי האט איהם גרופען אב לחכמה אב לדורות וייל ער איז געוועזן גלעריגט אין אלע געטליכע חכמות אונ

משלי אבות

מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה). מיר וועלען דיא זאך פארשטיין על פי משל א גרויסר עושר הט געהאט א בת יחידה ער הט געזוכט איין איידעם איין עלוי געוועהנליך האט ער צווישען גגידים ניט געפונען קיין עלוי ער איז געפאהרען אין א ישיבה דר ראש הישיבה האט איהם אנגעוויזען אויף א בחור איין אמת'ער עלוי וועלכר איז געגאנגן זעהר אפגעריסן גאר דר קאפף זיינר איז גאר געוועזן זעלטן, דער עושר האט זיך מיט איהם משדך געוועזן ער האט איהם געגעבן גדן זעהר פיעל געלד אונ האט איהם צו געזאגט עולמות קעסט ער הט איהם תיכף געהייסען מאכען טייערע מלבושים אויף דעם נגידישען אופן אונ איהם אנגעקליידט נאר פאר דעם איבער טהון דיא

בית אבות

(לתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ב"ה) דם איז טייטש אז דר מענש וועט בעדארפן אפ צו געבן דין וחשבון פון זיינע מעשים פר השם יתברך דעריבער דארף ער זיך היטען ער זאל ניט זינדיגען, איז דא צו פרעגן פארוואס שטעהט א טאפעל לשון „דין וחשבון" עס וואלט דאך גענוג געוועזן עס זאל שטעהן „ליתן חשבון לפני כו'" אז מען וועט בעדארפן אפ צו געבען חשבון פון אלע מעשים צו וואס דארף שטעהן דם ווארט דין, צו פר ענטפערען דם וועלן מיר מקדים זיין מיט איין משל, עס איז געוועזן א מלך בשר ודם האט ער אריין געזעצט זיינם א מענש אין איין געשעפט אריין ער זאל ארבייטן דרינן דאס געשעפט

פירוש ע"ט

וועסט תמיד אין זין האבען די דריי שטראף רייד, ווס זענען זיי דו זאלסט וויסען אונ זאלסט תמיד טראכטן פון וואנען פון וואס פר איין ארט ביסט דו געקומן אויף דער וועלט אונ וואו אהין איז דיין גאנג אז דוא וועסט אוועק גיין פון דער וועלט אונ פאר וועמען ביסט דוא אנגעברייט צו געבען דין וחשבון אויף דיינע מעשים בשעת משפט, היינט איז ער מפורש, פון וואנען ביסט דו געקומן פון איינעם שענדליכן טראפין איבער דעם קענסט דוא קיין שום גאוה אונ קיין האפירדיקייט ניט האבן אונ וואו אהין איז דיין גאנג אין אזו איין ארט אין קבר ערד אונ אלערליא ווערים אונ פר וועמן ביסט דוא אנגעברייט צוא געבן משפט אונ חשבון פר גאט ברוך הוא ווס ער איז א מלך איבר אלע מלכים רבי חנינא סגן הכהנים אומר רבי חנינא דר העער פון די כהנים פלעגט זאגן הוי מתפלל בשלומה של מלכות דו זאלסט בעטן ביי גאט פר דעם מלך וואס מען איז אין זיין מדינה אז עס זאל איהם זיין שלום אונ פרייד ווען עס

מוֹרָאָה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוֹ: רַבִּי חֲנִינָא בֶּן־תְּרַדְיוֹן אוֹמֵר, שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִים וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה, הֲרֵי זֶה מוֹשַׁב לֵצִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב, אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִים וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה, שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר, אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע, וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו, לְיִרְאֵי

תפארת אבות

גֶעבִּין שְׁטוּנְקְט עֶר שׁוֹן וַוייל עֶר שְׁטַאכְּט פוּן אַפַּארְשְׁטִיג־קֶענֶעם טְרָאפֶּן, אוּנ וְויא אַהִין עֶר גֵעהְט זֶעהְט עֶר אוֹךְ אָן אִין זִיךְ דָאס וָואס עֶלְטֶער דֶר מֶענְטְשׁ וֶוערְט אִיז עֶר אַלְס שְׁוַואכֶער אוּנ עֶס בֵּייגְט זִיךְ אִים אַיין דֶר קָאפּ אַרָאפּ צוּ דִי עֶרְד צוּ וַוייזְן אִיהְם דָס עֶר שְׁטַארְבְּט אָפּ בִּיסְלֶעכְוַוייז אוּנ

דרכי אבות

וַוייטֶער גֵעהְן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה. אוֹיךְ דַארְפְסְט דוּ ווִיסֶן (לִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן)אַז נָאךְ דֶעם ווִי זִי לֶעבְּט אָב דִי זִיבֶּעצִיג יָאר אִין עוֹלָם הַשָּׁפֵל דַארְף זִי אָבְּגֶעבְּן אַיין דִין וְחֶשְׁבּוֹן אוֹיף אִיהְרֶע מַעֲשִׂים נוּם זִי

עֶר רוּקְט זִיךְ צוּ דִי עֶרְד אוּנ צוּא דֶעם קֶבֶר מִיט וֶוערֶעם, אוּנ וֶוען עֶר וויל זֶעהְן מִיט אָפֶענֶע אוֹיגְן דִיא הַשְׁגָחָה פְּרָטִית

משלי אבות

מַלְבּוּשִׁים הָט עֶר מִיט אִיהְם אוֹיסְגֶעטוּמְן אַ תְּנַאי דָאס עֶר זָאל זִיךְ שְׁטֶענְדִיג אִין דִיא בֶּעסְטֶע אוּנ אִין דִיא רַייכְסְטֶע צַייט דֶערְמַאנֶען ווִי עֶר הָט אוֹיסְגֶעזֶעהְן בְּעֵת עֶר הָט זִיךְ מִיט אִיהְם מְשַׁדֵּךְ גֶעוֶועזְן אִין דִי צוּרִיסֶענֶע מַלְבּוּשִׁים בֶּעזוּנְדֶר הָט דֶר עוֹשֶׁר גֶעלָאזְט מַאכֶן עֶקְסְטְרָא אַ שֵׁיין שֵׁענְקִיל ווִי עֶר הָאט דִיא צוּרִיסֶענֶע מַלְבּוּשִׁים בֶּעהַאלְטֶן דֶר חָתָן פְרֶעגְט בַּיי אִיהְם צוּ נוּם עֶר בֶּעהַאלְט דִי מַלְבּוּשִׁים אַז עֶר וֶועט אַזוֹי אוֹיךְ גֶעדֶענְקֶען זַיינֶע מַלְבּוּשִׁים, דֶער עוֹשֶׁר עֶנְטְפֶערְט אִיהְם דוּ וֶועסְט שׁוֹין

מעשה אבות

אִיז גֶעוֶועזְן דֶר גְרֶעסְטֶער פוּן דִי דוֹרוֹת וָוס נָאךְ אִיהְם זֶענֶען גֶעוֶועזְן, אִין מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת דֶערְצֶעהְלְט דִי גְמָרָא אַז וֶוען דֶר תַּנָא אִיז קְרַאנְק גֶעוָוארִין אוּנ זַיינֶע תַּלְמִידִים זֶענֶען גֶקוּמֶן צוּא אִים מְבַקֵּר חוֹלֶה זַיין הָט עֶר אָן גֶפַאנְגֶען שְׁטַארְק צוּ וַויינֶען, דִי תַּלְמִידִים הָאבְּן אִים גֶפְרֶעגְט הֵיילִיגֶער רֶבִּי וָואס וַויינְסְט אִיהְר הָט עֶר זֵיי גֶזָאגְט לִיבֶּע קִינְדֶר ווִי זָאל אִיךְ נִיט וַויינֶען דֶענְקְט אַז מֶען וָואלְט מִיר גֶעפִירְט דַן זַיין צוּ אַיין שַׂר אַיין בָּשָׂר וָדָם וָוס זַיין כַּעַס אִיז נִיט קֵיין עֲוִוִיגֶער אוּנ זַיין טוּרְמֶע

זֶעהְן צוּ וָוס זֵיי וֶועלֶן דִיר נוּטְצֶען עֶס אִיז גֶעקוּמֶען דֶר זְמַן הַחֲתוּנָּה הָט אִיהְם דֶער עוֹשֶׁר אוֹיף גֶעעֶפֶענְט דָאס שֶׁענְקֶעלֶע אוּנ זָאגְט צוּא אִיהְם זֶעה גוּט מַיין קִינְד דַיינֶע מַלְבּוּשִׁים ווִי זֵיי הָאבְּן אוֹיסְגֶעזֶעהְן אוּנ אִיךְ גֶעם נָאךְ

בית אבות

זָאל זִיךְ אַלֶע מָאל פַארְבֶּעסֶערְן, אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ דֶעם מֶענְשׁ אַז דוּ וֶועסְט אַרְבֵּייטֶן אִין דֶעם גֶעשֶׁעפְט אוּנ עֶס וֶועט זִיךְ פַארְבֶּעסֶערְן וֶועל אִיךְ דִיר זַייעֶר גוּט בֶּעצָאהְלֶן וֶועלְכֶעס דוּ וֶועסְט רַייךְ וֶוערֶען דֶער פוּן, אָבֶּער אַז דוּ וֶועסְט נִיט אַרְבֵּייטֶן עֶס זָאל זִיךְ אַלֶע מָאל פַארְבֶּעסֶערְן מִמֵּילָא וֶועט דָאס גֶעשֶׁעפְט קַאלֶע וֶוערֶען וֶועל אִיךְ דִיךְ שְׁטְרָאפֶן אִין צְווֵייעֶן, אַיין מָאל וָוס דוּ הָאסְט נִיט פַארְבֶּעסֶערְט דָס גֶעשֶׁעפְט, דָאס אַנְדֶערֶע מָאל וָוס דָס גֶעשֶׁעפְט אִיז דוּרְךְ דִיר קַאלֶע גֶעוָוארְן, דֶער וַוייל אִיז גֶעוֶועזְן נָאךְ אַיינֶער בַּיי דֶעם מֶלֶךְ וֶועלְכֶעס

עֶר הָט גֶעוואוּסְט אַז דֶר מֶענְשׁ וֶועט פַארְבֶּעסֶערְן דָס גֶעשֶׁעפְט וֶועט עֶר זוֹכֶה זַיין צוּ אַזֶעלְכֶע גְדוּלָה אוּנ צוּ עֲשִׁירוּת וֶועלְכֶעס עֶס אִיז נִישְׁט מְשַׁעֵר צוּ זַיין, הָט זִיךְ יֶענֶער מְקַנֵּא גֶעוֶועזְן אִין דֶעם מֶענְשׁ פַארְוָואס זָאל עֶר זוֹכֶה זַיין צוּ אַזוֹי פִיעל גוּטְס, אִיז עֶר גֶעקוּמֶן צוּ דֶעם מֶענְשׁ אוּנ הָט אִיהְם גֶעזָאגְט נוּם טוֹיג דִיר צוּ אַרְבֵּייטֶן אִין דֶעם גֶעשֶׁעפְט עֶס קֶען נָאךְ גֶעדוֹיעֶרְן פִיעל יָאהְרֶן אֵיידֶער דֶער מֶלֶךְ וֶועט בַּיי דִיר אָפְּנֶעמֶען חֶשְׁבּוֹן נֶעם בֶּעסֶר אַרוֹיס גֶעלְט פוּן דֶעם גֶעשֶׁעפְט אוּנ עֶס אוּנ טְרִינְק נוּם גֵעהְט דִיךְ אָן אַז דָס גֶעשֶׁעפְט וֶועט קַאלֶע וֶוערְן

פירוש ע"ט

וָואלְט נִיט גֶעוֶועזְן זַיין פָארְכְט וָוס דֶער עוֹלָם הָאט מוֹרָא פַאר דֶעם מֶלֶךְ וָואלְט אַיינֶער דֶעם אַנְדֶערְן גֶעגַזְלְט אָדֶר גֶעהַרְגֶ'עט אוּנ דְרִיבֶּער שְׁטֶעהְט בִּשְׁלוֹמָהּ שֶׁל מַלְכוּת אַז מֶען זָאל אוֹיךְ פַּר אַלֶע זַיינֶע שָׂרִים וְיוֹעֲצִים וָוס פִיהְרֶען זַיין מְלוּכָה פַאר זֵיי דַארְף מֶען אוֹךְ גָאט בֶּעטְן. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן אוֹמֵר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן זָאגְט וֶוען צְווֵיי זִיצְן אִין אַיינֶעם אוּנ זֵייא רֶעדֶן נִיט פוּן דֶר תּוֹרָה נָאר זֵיי רֶעדֶן לֶעהְרֶע רֵייד וָוס קוּמְט נִיט צוּ גִיץ דָס הֵייסְט וָואס דִיא תּוֹרָה רוּפְט זֵיי שְׁפֶּעטֶערְס וָוארוּם אִין פָּסוּק שְׁטֵייט אַ שְׁבַח אִין זִיצוּנְג פוּן דִיא שְׁפֶּעטֶערְס אִיז עֶר נִיט גֶעזֶעסֶן אוּנ וַוייטֶר שְׁטֵייט נָאר אִין גָאטְס תּוֹרָה אִיז זַיין בַּאגֶער אָבֶּער וֶוען צְווֵיי מֶענְטְשֶׁן זִיצְן אוּנ זֵיי רֶעדֶן יָא דִבְרֵי תוֹרָה רוּהְט צְווִישֶׁן זֵיי דִי שְׁכִינָה וָוארוּם אִין פָּסוּק שְׁטֵייט אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ דֶעמָאלְט אַז אַיינֶער צוּם אַנְדֶערְן רֶעדֶן גָאטְס פָארְכְט דָס מֵיינְט מֶען דִבְרֵי תוֹרָה פַר נֶעמְט גָאט אוּנ הֶערְט זֵייעֶרֶע רֵייד אוּנ עֶס וֶוערְט אָן גֶעשְׁרִיבֶּן אִין סֵפֶר עֶס

יְיָ וּלְחשְׁבֵי שְׁמוֹ, אֵין לִי אֶלָּא שְׁנַיִם, מִנַּיִן אֲפִילוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂכָר, שֶׁנֶּאֱמַר, יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם, כִּי נָטַל עָלָיו: ג רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׁלשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִזִּבְחֵי מֵתִים, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צוֹאָה, בְּלִי מָקוֹם. אֲבָל שְׁלשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, וְאָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּאִלּוּ

דרכי אבות

האט דא געטהון פאר הקב"ה דעם באשעפער פון די נשמות. ב) פר פראסטע מענשן וואס זיי פערשטעהן ניט קיין רמזים אונ גייסטיגע זאכן, זיי זאגט דר תנא איינפאכע ווערטער. (דע מאין באת). וויים פון וואנען דו פראסטער קערפער שפאמסט. (מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך) אונ וואו גייסטו. (למקום עפר רמה ותולעה). אין דר ערד אונ אין מארט פון ווערם. (ולפני מי אתה עתיד). אונ דערמאן זיך אז דו דארפסט אפגעבען דין וחשבון (לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה), אונ אז דו ווערסט עובר זיין אויף זיין געבאט איז דער עונש זעהר גרוס:

תפארת אבות

אין יעדערע זאך ווי מיט אים פירט זיך ועהט ער נאר גוט אז אויף אלע זיינע מעשים איז דא א דאמע אונ ער וועט אפגעבן דין וחשבון וועןדער מענטש וועט זיך אין די דרייא זאכן גוט איינשפיגלן ער וועט זיך ניט דארפן קומן אדער לייען א שפיגעלע נאר דם שפיגעלע וועט ער אליין זיין אז ווערט ער ניט קומען צוא קיין עבירה:

מעשה אבות

דם גלייכן אונ ווען ער זאל מיר דן זיין למיתה איז דאך דם אויך ניט קיין עוויגער טויט דען דאס אלעס קען דאך נאר בעריירען מיין קערפער אבער ניט דיא נשמה אונ עס קען דאך טרעפן אז דר שר זאל מיר פערצייהען אויך פון דעסט

משלי אבות

אמאל מיט דיר אוים א תנאי דם דו זאלסט כמעט אלע טאג חאטשע געדענקן אין די צוריסענע מלבושים אונ בעזונדער ווען דו ווערסט מאכן א שמחה אדער א גוט געשעפט זאלסט דו עפענען דם שענקעלע זאלסט דו דיך אין זיי אנשפיגלן, דער חתן זאגט צו איהם איך זעה איהר ווילט מיך נאר מצער זיין עס איז ווינציג דם וואס איך זאג אייך צו איך וועל זייא געדענקן ווילט איהר נאך מיך מצער זיין דאס אין מיין גרעסטע שמחה זאל איך מיך אן שפיגלן אין זיי, דער עושר ענטפערט

בית אבות

הט דר מענש יענעם געפאלגט, יענר הט זיך נאך ניט געקיהלט אונ האט איהם נאך אן גערעדט ער זאל בידים קאלע מאכן דם געשעפט, וום מעהר דר מענש הט איהם געפאלגט האט ער איהם מעהר אנגערעדט קאלע צו מאכען אלדינג, אין אצייט ארום שיקט דר מלך נאך דעם מענש ער זאל אפ געבן חשבון פון דעם געשעפט, דר מענש הט זיך זייער דערשראקן ער הט גישט וום אפ צו געבען חשבון עס איז אלדינג קאלע עס העלפט אבר גאר ניט ער מוז גיהן פר דעם מלך, ער קומט פר דעם מלך שטעלען זיך אלע שכנים פאר עדות אונ זאגן אדוני המלך ניט גענוג ער הט ניט פר בעסערט דם געשעפט ער הט נאך דערפון אלע מאל ארויסגענומן צו זיינע זאכען אונ דורך דעם איז דאס געשעפט קאלע געווארן, אפילו יענר וום האט איהם אנגערעדט צו דעם אלעמען שטעלט זיך אויך פר איין עדות אונ זאגט איך אליין בין געווען מיט איהם

פירוש ע"ט

זאל תמיד דר מאנט ווערן פר איהם צו די גאטס פארכטיגע אונ די וואס טראכטן זיין נאמן דם מיינט מען וום טראכטן אין דר תורה וום גאר די תורה איז אלץ דר נאמן פון גאט ברוך הוא. פון דאנן ווייסט מען נאר אז צוויי לערנן באנאנדר תורה פון וואנן ווייסט מען חאטש איינר וום זיצט אונ איז עוסק אין דר תורה אז הקדוש ברוך הוא שטעלט איהם שכר ווייל עס שטייט אין פסוק ישב בדד וידום ער זיצט א ליין אונ ער רעדט שטיל ניט אזו ווי צוויי רעדען אדער וידום ער טהוט טראכטען אין דער תורה ווארום עס איז אויף איהם ארויף געווארפן שכר. רבי שמעון אומר רבי שמעון זאגט ווען דריי האבן געגעסן אויף איין טיש אונ זיי האבן אויף דעם טיש ניט געזאגט קיין דברי תורה איז גלייך ווי זייא האבן געגעסן פון דעם וום מען הט געקולט צו דר עבודת גלולים אזו ווי עס שטייט אין פסוק כי כל שלחנות מלאו קיא צואה אלע טישן זענן פול מיט מיאוסקייט וואו מען דערמאנט ניט גאטס נאמען אויף דעם טיש מיינט מען דברי תורה אבר ווען דריי האבן געגעסן ביי איין טיש אונ האבן

אָכְלוּ מִשֻּׁלְחָנוֹ שֶׁל־מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן, אֲשֶׁר לִפְנֵי יְיָ: ד רַבִּי חֲנִינָא בֶּן־חֲכִינַאי אוֹמֵר, הַנֵּעוֹר בַּלַּיְלָה, וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי, וּמְפַנֶּה לִבּוֹ לְבַטָּלָה, הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ: ה רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן־הַקָּנָה אוֹמֵר, כָּל־הַמְקַבֵּל עָלָיו עֹל תּוֹרָה, מַעֲבִירִים מִמֶּנּוּ עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ, וְכָל־הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עֹל תּוֹרָה, נוֹתְנִים עָלָיו עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ: ו רַבִּי חֲלַפְתָּא בֶּן־דּוֹסָא אִישׁ כְּפַר חֲנַנְיָא אוֹמֵר, עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, שְׁכִינָה שְׁרוּיָה

משלי אבות

איהם גיין מיין קינד איך מיין חלילה ניט דיך מצער צו זיין איך מיין נאר דיין טובה דאס איך אונ מיין טאכטער אונ מיין גאנץ בני בית זאלען דיך שטענדיג חשוב האלטען אונ ליעב האבען, דען איצט ביסטו זעהר דם וואוהלע קינד נוייל דו ביסט ביי זיך זעהר פשוט דו געדענקסט נאך דיין ביטערע פאלאזעניע וויא דו האסט אויס געזעהן בין איך ביי דיר זעהר חשוב דוא פאלגסט מיך אונ אויך מיין טאכטער איז ביי דיר זעהר חשוב איך האב אבער מורא פאר דיא שפעטערע יאהרען נאך דיא חתונה וועלכעס עס וועט דיר ניט פעהלען פון פייגעלם מילך אונ דו וועסט אנהייבען צו פיהרען געשעפטען וועסטו קריגען פליי אין דר גאז דו וועסט זיך ניט וועלען פאלגען וועלכעס דאס וועט דיר חלילה ברענגען איין אום שלום אונ איך וועל דיך פיינד קריגען דאס עס וועט דיר ניט גוט זיין, איבער דעם איז מיין כונה דו זאלסט זיך אלע טאג דערמאנען אין די מלבושים, נאר אין א געוועהנליכען טאג קאן זיין פאר דיר א פעולת בלויז דם דערמאנען זיך אבער בעת ווען דו וועסט האבען א שמחה אדער אזוי איין גליק קאן שוין דאס בלויסע דערמאנען זיך ניט פועלען סיידין דו וועסט זיך אין זייא אנשפיגלען, דאס זאגט דר תנא אין א געוועהנליכע צייט איז אמאל גענוג בלויז דער זכרון (מאין באת) פון וואנען דו ביסט געקומען אבער בעת ווען דוא ביסט בעקוראשט פרייליך מוזט דו דיר פארשטעלען דעם פר שטונקענעם טראפען וואס דו קומסט ארוס פון איהר בכדי דו זאלסט שון מעהר ניט זינדיגען:

מעשה אבות

וועגען אז מען וואלט מיר געפיהרט צוא איהם וואלט איך געוויס שטארק געווייגט היינט ווי זאל איך ניט וויינען אז איך ווייס אז מען פיהרט מיר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה וואס ער איז איין עוויגער אז ער זאל ח"ו זיין אין כעס

בית אבות

באנאנד יעדעס מאל וואס ער האט קאלע געמאכט דאס געשעפט, זאגט דר מלך צו דעם מענש ווען דו וואלסט געוועזען געטהון מיין ווילען צו ארבייטען אין דעם געשעפט עס זאל זיך אלע מאל פארבעסערען וואלט איך דיך בנבאי געוועזען רייך געמאכט אויף תמיד, אבער אצינד וועל איך ג"כ מקיים זיין מיינע רעד אונ שטראפען דיך אין צווייען איין מאל וואס דו האסט ניט פארבעסערט דם געשעפט, דם אנדערע מאל וואס דו האסט נאך קאלע געמאכט דם געשעפט, דר נמשל איז בקיצור השם יתברך האט בעשאפען דעם מענש ער זאל טהון מצות ומעשים טובים ער זאל אלע מאל פארבעסערען די נשמה פאר דעם וועט ער בעצאהלען דעם מענש פיעל גוטס וועלכעס עס איז נאר נישט משער צו זיין, קומט דר יצר הרע אונ רעדט אן דעם מענש ער זאל ניט טהון קיין מצות נאר זאל גיהן נאך זיינע תאוות מיט שלעכטע מדות וועלכעס דם איז באמת נאר נישט,

פירוש ע"ט

יוא גערעט דברי תורה איז גלייך וויא זייא האבען געגעסען פון גאטס טיש ווייל אין פסוק שטייט אונ ער האט גערעט צו מיר פריהער שטייט פון דעם מזבח אונ דר נאך שטייט הש"י האט מיר געזאגט דם דר מזבח איז דר טיש וואס מען זאגט אויף איהם דברי תורה. רבי חנינא בן חכינאי אומר רבי חנינא בן חכינאי זאגט ווער עס איז אויף ביי נאכט אונ ווער עס גייט איינער אליין אונטער וועגענס אונ ער קערט א וועק זיין הארץ צו לעדיגע זאכען ניט אין זין צו האבען דברי תורה שטעלט איין זיין נפש ווארום דיא צוויי זענען א סכנה אונ די תורה וואלט איהם געהיט. רבי נחוניא בן הקנה אומר רבי נחוניא בן הקנה זאגט ווער עס איז אויף זיך מקבל דעם יאך פון דר תורה פיהרט מען אוועק פון איהם עס זאל אויף איהם ניט זיין דר עול פון פרנסה מען מאכט איהם גרינג מען גיט איהם פרנסה כדי ער זאל קאנען לערנען. רבי חלפתא רבי חלפתא פון דעם דארף חנניא זאגט ווען צעהען זיצן אונ זענען עוסק בתורה רוהט צווישן זיי

בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר, אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל. וּמִנַּיִן אֲפִילוּ חֲמִשָּׁה. שֶׁנֶּאֱמַר, וַאֲגֻדָּתוֹ עַל־אֶרֶץ יְסָדָהּ, וּמִנַּיִן אֲפִילוּ שְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר, בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט, וּמִנַּיִן אֲפִילוּ שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר, אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ, אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ, וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע. וּמִנַּיִן אֲפִילוּ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר, בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי, אָבֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: ז רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בַּרְתּוֹתָא אוֹמֵר, תֶּן־לוֹ מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁאַתָּה וְשֶׁלְּךָ שֶׁלּוֹ.

מעשה אבות

און מיר בעשטראפן בעלאנגט דאך דאס מיין נשמה. עס איז דא צוויי וועגן איין וועג פיהרט גלייך אין גן עדן, דר צווייטער וועג איז דורך דעם גיהנם און אז מען זאל מיך פיהרן דורך דעם גיהנם אין גן עדן איז שון אויך גענוג גרוס די יסורים צו זעהן ווי דיא זינדיגע מענטשען ווערן דארט געפייניגט, און ווער קען דאס זאגען אז זיין נשמה איז אזוי

דרכי אבות

(רבי אלעזר) פון דער שטאט ברתותא זאגט, (תן לו משלו), גיב איהם פון זיינע (שאתה ושלך שלו), דען דו אליין און אלעס וואס דו האסט איז זיינע. מיט דעם זעלביגען תנא רבי אלעזר געפינט זיך אין מסכת תענית איין מעשה, ער איז געוועזין איין גרויסער בעל צדקה און גוט הערציג אהן א שיעור. וואס ער האט געהאט הט ער אוועק געגעבן ארעמע און וום מעהר צדקה ער הט געגעבן הט איהם השי"ת ממלא געווען כפלי כפלים, דיא גבאי צדקה ווען זיי זענין געגאנגען זאמלין געלד פיר ארעמע לייט פלעגין זייא זיך פון איהם בעהאלטען, דען עס איז זיי געווען גוויסענהאפט צו נעמען די גרויסע נדבות פון איהם, (ויהי היום) הט רבי אלעזר בעדארפט חתונה מאכן איין טאכטער, האט ער גנומען איין רעכטע סומע געלד צוזאמן צוקויפען פאר איהר קליידר און צירונג. גייענדיג האט ער דערזעהן פון ווייטען דיא גבאי צדקה· נאר זיי האבן זיך גוואלט פון איהם בהאלטען, האט ער זיי אנגעיאגט און גזאגט צו זיי איך פערלאנג פון אייך אז איהר זאלט מיר זאגן פר וועמן קלויבט איר צוזאמן האבן זייא איהם גזאגט אויף הכנסת כלה. דר חתן און דיא כלה זענין ארעמע יתומים. האט רבי אלעזר ארויס גנומען דם גאנצע געלד וום ער הט ביי זיך געהאט און הט זיי אוועק געגעבן, "די ארעמע יתומים זענין מעהר נייטיג ווי מיין טאכטר האט ער גזאגט און איז אוועק,

בית אבות

נאר עס מאכט קאליע די נשמה מיט אלדינג פון יעדערע עבירה ווערט בעשאפן א מקטרג. ווען עס קומט דיא צייט דר מענש זאל נפטר ווערען שטעלען זיך אלע מקטריגים מיט דעם יצר הרע פאר עדות אויף אלע עבירות וום דער מענש האט געטהון און האט קאליע געמאכט די נשמה מיט אלדינג, פסק'נט מען בבית דין של מעלה מען זאל שטראפן דעם מענש אין צווייען, איינמאל וום ער הט ניט פארבעסערט די נשמה מיט מצות ומעשים טובים דם אנדרע מאל וום ער הט קאליע געמאכט די נשמה מיט די עבירות ומדות רעות. און אזוי טייטשט הרב הגאון ר' אליהו ז"ל מווילנא דיא משנה דע כו' ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך כו' היינו כל זמן דר מענש לעבט דארף ער צו וויסן אז ער וועט דארפן אפ צו געבן דין וחשבון פר דעם מלך מלכי המלכים הקב"ה, דם ווארט דין איז טייטש אז דר מענש זינדיגט שטראפט מען איהם אויף דר שעה וום ער הט געזינדיגט און הט קאליע געמאכט די נשמה מיט דר עבירה אדר מיט אזעלכע דיבורים

פירוש ע"ט

די שכינה ווארום אזו שטייט אין פסוק גאט שטעהט אין דר עדה פון גאט דיא עדה וואס לערענט תורה און עדה איז צעהען, פון וואנען ווייסט מען אז אפילו פינף לערנען תורה איז די שכינה ביי זיי עס שטייט אין פסוק און זיין בונד איז אויף דר ערד געגרונדט פעסט און איין בונד נעמט מען מיט דר האנד וום איז פינף פינגער. פון וואנען ווייס מען אז ביי דריי איז אויך אזו ווארום אין פסוק שטייט צווישען דיינים שטייט גאט און ריכטעט ווייל א משפט איז אויך דברי תורה און א משפט איז פון דריי דיינים. פון וואנען ווייס איך אפילו צוויי וום לערנען איז ביי זיי אויך די שכינה ווארום עס שטייט אין פסוק דענסטמאל אז טהון רעדן איינר צום אנדערן די גאטס פארכטיגע דברי תורה פר נעמט גאט און הערט. פון וואנען ווייס מען אז איינר לערענט איז אויך ביי איהם די שכינה ווארום עס שטייט אין פסוק אויף אלע ערטר וואו איך וועל דיר געבן פערשטאנד צו דערמאנען מיין נאמן דם הייסט דברי תורה וועל איך קומען צו דיר און וועל דיך בענטשן. רבי אלעזר איש ברתותא רבי אלעזר פלעגט זאגען געב גאט פון זיינע וום דו טהוסט צדקה אדער א מצוה סיי מיט דעם גוף סיי מיט דעם געלד גיבסט דו אלץ גאטס ווארום דיין

וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר, כִּי מִמְּךָ הַכֹּל, וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ לָךְ. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְשׁוֹנֶה, וּמַפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ, וְאוֹמֵר מַה־נָּאֶה אִילָן זֶה, מַה־נָּאֶה נִיר זֶה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ:
ח רַבִּי דוֹסְתָּאִי בַּר יַנַּאי מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד, פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ. יָכוֹל אֲפִילוּ תָּקְפָה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר וּפֶן

דרכי אבות

אײן גילדן איז איהם איבער געבליבן הט ער פר איהם געקויפט תבואה אונ האט געבראכט אהיים אונ אריין געשאטן אין שפייכלער, אונ ער אליין איז גגאנגן אין בית המדרש לערנין תורה, די מוטער הט גפרעגט ביי די טאכטער וואס הט דר פאטר פר דיר אײנגעקויפט, הט איהר די טאכטר גיענטפערט איך ווייס נאך ניט, זענין זיי אריין אין שפייכלער זעהן אפשר הט ער דם דארט בעהאלטן, זענין זיי ערשטוינט געווארן אז זייא האבען דערזעהן אז דר גאנצער שפייכלער איז פול פון בערג צוא בערג מיט תבואה, אין דר צייט איז גראדע געוועזין איין גרויסער יקרות, איז די טאכטר אוועק גלאפען צום פאטר אין בית המדרש אונ האט אים ערציילט מיט גרוס שמחה די ישועה וואס השי"ת האט מיט זיי געטהון, זאגט דר פאטער פון מעשה נסים טאר מען ניט הנאה האבען אליין נאר מען דארף איינטיילן דערפון ארעמע לייט אויך, דערפון מוז מען אויך געבן צדקה, דאס זאגט ער (תן לו משלו), גיב צדקה פון זיינע דאס הייסט פון גאטס (שאתה ושלך שלו), דען דוא זעלבסט אונ דיין פערמעגן אלעס איז זיינע, עס איז אלעס שייך צוא השם יתברך דוא מענטש ביסט נאר איין גבאי אויף זיין רייכטהום:

מעשה אבות

ריין אז ער דארף גאר ניט מורא האבן פר דעם אויבערשטענס משפט, דם זאגט די משנה (ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון), פר וועמן דארפסטו אבגעבן רעכענשאפט, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה פאר דעם קעניג איבער אלע קעניגען פר דעם בורא ב"ה:

בית אבות

וואס הט נישט געפאסט רעדן היינו דברים בטלים, לשון הרע, רכילות, ניבול פה, ליצנות, חנופה אדר מען פארשעהמט איהם דם איז אלץ גרויסע עבירות אונ עס מאכט קאליע די נשמה מיט אלדינג. דם ווארט וחשבון איז טייטש אז מען שטראפט איהם בעזונדר ער זאל געבן חשבון פון דר שעה וואס ער הט געטהון די עבירה אדער גערעדט שלעכטס וואלט ער בעסער די שעה געלערענט תורה אדער געטהון וועלכע מצוה וואלט ער דאך דיא שעה פארבעסערט די נשמה, אונ חוץ דעם וואס מען שטראפט איהם וואס ער הט קאליע גמאכט די נשמה די שעה פון דר עבירה שטראפט מען איהם בעזונדר וואס ער הט נישט פארבעסערט די נשמה די שעה מיט תורה אדער מצות אזוי ווי דאס משל וואס מיר האבן פריהער געשריבן, דאס זאגט די משנה אז דר מענטש דארף זיך דאס אלץ תמיד צו פארעכענען ממילא וועט ער נישט פאלגען דעם יצר הרע אונ וועט קיינמאל נישט זינדיגן, נאר ער זאל פילגעווען צייט ער לעבט צו לערנען תורה אונ טהון מצות ומעשים טובים וויא ווייט ער קען וועט ער זוכה זיין צו פיעל גוטס אויף ביידע וועלטען:

פירוש ע"ט

גוף אונ דיין געלד איז אלץ גאטס אונ אזו שטייט ביי דוד המלך ער הט געזאגט פון דיר איז אלץ אונ פון דיר גיבט מען דיר אלע די נדבות. רבי יעקב אומר רבי יעקב זאגט ווען איינר גייט אונטער וועגנס אונ לערינט אונ הערט אויף פון זיין לערנען אונ זאגט וואס פר א שיינקייט איז דער בום וואס פר א שיינקייט איז דער אקער חאטשע ער מיינט גאט צו לובן דר מיט רעכענט פארט די תורה אויף איהם ווי ער שטעלט איין זיין נפש וואס ער ווארפט אוועק דברי תורה וואס איז גרעסר פון אלץ. רבי דוסתאי בר ינאי משום רבי מאיר רבי דוסתאי זאגט פון רבי מאיר'ס וועגן ווער עס פארגעסט א ווארט פון זיין לערנען ברענגט די תורה אויף איהם ווי ער אליין שטעלט איין זיין נפש ווייל עס שטייט נאר זייא געהיט צו דיר אונ היט דיין נפש טאמער וועסטו פארגעסן די רייד וואס דיינע אויגן האבן געזעהען אז מען האט געגעבן די תורה. וואלט איך געקענט מיינען חאטשע עס איז איהם שווער געווען צו געדענקן דריבער הט ער פארגעסן

יְסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, הָא אֵינוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, עַד שֶׁיֵּשֵׁב וִיסִירֵם מִלִּבּוֹ: ט רַבִּי חֲנִינָא בֶּן־דּוֹסָא אוֹמֵר, כֹּל שֶׁיִּרְאַת חֶטְאוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ, חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת, וְכֹל שֶׁחָכְמָתוֹ קוֹדֶמֶת לְיִרְאַת חֶטְאוֹ, אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת: הוּא הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ, חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת, וְכֹל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת: י הוּא הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ, רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ. וְכֹל שֶׁאֵין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ, אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ: רַבִּי דוֹסָא בֶּן־הָרְכִּינַס אוֹמֵר, שֵׁנָה שֶׁל־שַׁחֲרִית, וְיַיִן שֶׁל צָהֳרָיִם, וְשִׂיחַת הַיְלָדִים, וִישִׁיבַת בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ, מוֹצִיאִים אֶת־הָאָדָם מִן־הָעוֹלָם: יא רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, הַמְחַלֵּל אֶת הַקֳּדָשִׁים, וְהַמְבַזֶּה אֶת־הַמּוֹעֲדוֹת,

משלי אבות

(רַבִּי דוֹסָא בֶּן הָרְכִּינַס) זָאגְט, (שֵׁנָה שֶׁל שַׁחֲרִית), דֶּר פְרִימָארְגֶענְדִיגֶר שְׁלָאף, (וְיַיִן שֶׁל צָהֳרַיִם) דֶר נָאכְמִיטָאג וַויין. (וְשִׂיחַת הַיְלָדִים) דִי קִינְדֶערְשֶׁע גְשְׁפְּרֶעכֶען, (וִישִׁיבַת בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ) אוּנ דִיא הַייזֶער ווּאוּ עֶס קוּמְט צוּזַאמֶען דָאס פְּרָאסְטֶע פָאלְק, (מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם), דִי אַלֶע זַאכֶען בְּרֶענְגֶען אוּם דֶעם מֶענְטְשֶׁען פוּן דֶער וֶועלְט, לְמָשָׁל אַ קִינְד וֶועלְכֶען דִיא עֶלְטֶערֶן הָאבֶּען אִים גִיגֶעבֶּען דִיא בֶּעסְטֶע רַבֵּיִים אוּנ לֶעהְרֶער, הָט בְּשׁוּם אוֹפֶן נִיט גְוָואלְט לֶערְנֶען. קֵיין שׁוּם לִמּוּד, נִיט תּוֹרָה אוּנ נִיט אַנְדֶערֶע ווִיסֶענְשַׁאפְטֶען. עֶר הָאט פַערְבְּרַאכְט זַיינֶע יוּנְגֶע יָאהְרֶען אִין בַּארִישְׁקַייטֶען,

מעשה אבות

(וְשִׂיחַת הַיְלָדִים), דֶר תָּנָא דְבֵי אֵלִיָּהוּ בְּרֶענְגְט אַ מַעֲשֶׂה עֶס אִיז גֶוֶועזֶען אַיין כֹּהֵן אַיין גְרוֹיסֶער יְרֵא שָׁמַיִם וֶועלְכֶער הָט גֶעטְהוּן זֶעהְר פִיעל מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּסֵתֶר, עֶר הָאט אַלְץ גֶעטְהוּן שְׁטִילֶערְהַיים קֵיין מֶענְטְשׁ זָאל נִיט ווִיסֶען נָאר לְשֵׁם שָׁמַיִם, הַשֵּׁ"ית הָט אִים גֶבֶּענְטְשְׁט מִיט צֶעהְן קִינְדֶר, זֶעכְס זְכָרִים אוּנ פִיר נְקֵבוֹת, עֶר הָט שְׁטֶענְדִיג מִתְפַּלֵּל גֶוֶועזֶען צוּ הַשֵּׁ"ית זַיינֶע קִינְדֶער זָאלֶען נִיט נִכְשָׁל וֶוערֶען אִין אַיין עֲבֵירָה אוּנ זָאלֶען זַיין גוּט צוּ גָאט אוּנ צוּ לַייטֶען. עֶר אִיז

פירוש ע"ט

שְׁטֵייט צוּ זָאגֶען אוּנְז טָאמֶער וֶועלֶן זֵיי וֶוערֶען אָפּ גֶעטְהוּן פוּן דַיין הַארְצֶען אַלֶע דַיינֶע לֶעבֶּענְס טָאג עֵייזְט דָס עֶר אִיז נִיט מְחוּיָּב זַיין נֶפֶשׁ בִּיז וַואנֶען עֶר וַוארְפְט בְּכִיוָּן אַוֶועק דִי דִבְרֵי תוֹרָה כְּדֵי עֶר זָאל פַארְגֶעסֶען. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דוֹסָא רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דוֹסָא זָאגְט וֶוער עֶס ווִיל לֶערְנֶען תּוֹרָה מַחֲמַת עֶר הָט מוֹרָא פַר אַיין חֵטְא עֶר זָאל ווִיסֶען וָוס אַ חֵטְא אִיז הָט בַּיי אִיהם חָכְמַת הַתּוֹרָה אַ קִיוּם אוּנ בַּיי וֶועמֶן עֶס אִיז פְרִיהֶער אוּנ דֶר. עִיקָּר צוּ. קָאנֶען דִי חָכְמַת הַתּוֹרָה נִיט פוּן וֶועגֶען צוּ הַאלְטֶען דִי תוֹרָה הָט דִי תּוֹרָה בַּיי אִיהם. קֵיין קִיוּם נִיט. הוּא הָיָה אוֹמֵר עֶר פְּלֶעגְט זָאגֶען דֶר וָוס זַיינֶע מַעֲשִׂים טוֹבִים זֶענֶען מֶער פוּן זַיין חָכְמָה הָט דִי חָכְמָה אַ קִיוּם ווָארוּם עֶר וֶועט לֶערְנֶען כְּדֵי עֶר זָאל ווִיסֶען צוּ טְהוּן אוּנ דֶר וָוס זַיין חָכְמָה אִיז מֶער פוּן זַיינֶע מַעֲשִׂים טוֹבִים עֶר טְהוּט נִיט אַזוֹי ווִי עֶר ווַייסְט וֶועט זַיין חָכְמָה. קֵיין. קִיוּם נִיט הָאבֶּן בַּיי אִיהם. הוּא הָיָה אוֹמֵר עֶר פְּלֶעגְט זָאגֶען פוּן דֶעם וָוס לַייט הָאבֶּן הֲנָאָה עֶר פִיהְרְט זִיךְ מִיט זֵיי. עֶרְלִיךְ אוּנ מִיט גוּטֶען הָט הַשֵּׁ"י אוֹיךְ פוּן אִיהְם הֲנָאָה אָבֶּר פוּן דֶעם מֶענְשׁ וָוס לַייט הָאבֶען נִיט. קֵיין הֲנָאָה עֶר פִיהְרְט זִיךְ נִיט רֶעכְט מִיט לַייטֶען הָט דֶר אוֹיבֶּערְשְׁטֶער אוֹיךְ פוּן אִיהְם קֵיין הֲנָאָה נִיט. רַבִּי דוֹסָא בֶּן הָרְכִּינַס רַבִּי דוֹסָא בֶּן הָרְכִּינַס זָאגְט דֶר שְׁלָאף פוּן דֶער פְרִיה וֶוען דִי צַייט אִיז פוּן קְרִיאַת שְׁמַע אוּנ תְּפִלָּה אוּנ דֶר וויין וָוס מֶען טְרִינְקְט מִיטָאג צַייט אוּנ דִי נַארִישֶׁע. רֵייד פוּן. דִי יוּנְגֶע לַייט אוּנ דָס אַיינְזַאמְלוּנְג וָוס עַמֵּי הָאָרֶץ זִיצֶען אוּנ רֶעדֶן דְבָרִים בְּטֵלִים צִיהֶען אוֹיס דֶעם מֶענְשֶׁען פוּן דֶר וֶועלְט דָס מֵיינְט מֶען פוּן יֶענֶער וֶועלְט. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי זָאגְט וֶוער עֶס פַארְשְׁוֶועכְט דִי קָדָשִׁים אוּנ דִי קָרְבָּנוֹת עֶר אִיז בְּכִיוָּן מְטַמֵּא אָדֶר עֶר עֶסְט. דִי קָדָשִׁים וָואס מֶען טָאר נִיט עֶסֶן אוּנ וֶוער עֶס אִיז מְבַזֶּה חוֹל הַמּוֹעֵד. עֶר טְהוּט מְלָאכוֹת וָוס מֶען טָאר נִיט

וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, וְהַמֵּפֵר בְּרִיתוֹ שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהַמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא: יב רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, הֱוֵי קַל לְרֹאשׁ, וְנוֹחַ לְתִשְׁחֹרֶת, וֶהֱוֵי מְקַבֵּל אֶת־כָּל־הָאָדָם בְּשִׂמְחָה: יג רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ מַרְגִּילִין אֶת־הָאָדָם לְעֶרְוָה. מַסֹּרֶת סְיָג לַתּוֹרָה, מַעַשְׂרוֹת סְיָג לָעֹשֶׁר. נְדָרִים

מעשה אבות

גוועז אין אזוי איין מדרגה אז ווען עזרא הסופר האט ארויס גנומען די ישראל פון גלות בבל און האט זייא געבראכט אין ירושלים און געבויט דעם בית המקדש, הט ער דעם כהן אויך מיט גנומען פון בבל און הט פון זיינע קינדער גמאכט פיעל כהנים גדולים און יונגע כהנים צום בית המקדש, דר כהן דר צדיק הט זעהר לאנג גלעבט ביז ער הט זוכה גוועזן צו זעהן קינדר און קינדס קינדער כהנים ומשרתי עליון אין בית שני און הט גהאט פון זיי נחת וגדולה, דר נאך איז ער געשטארבן מיט גרוס כבוד און הט גיהאט עוה"ב ווי די גרעסטע צדיקים פון דר וועלט און דס איז אלץ גוועזן ווייל ער הט די קינדר גוט מדריך גוועזן בדרך הישר און האט אין זיי פערפלאנצט תורה ויראת שמים אין דר יוגענד און האט אלץ פערבראכט מיט זייא אין מוסר ותוכחה, דאס בעווייזט אונז אז יעדער מענטש דארף פערברענגען מיט די קינדער אין אזעלכע געשפרעכן וואס פערפעסטיגט זיי אין דר רעליגיאן אין תורה וחכמה, אבר ניט אין אזעלכע געשפרעכן וועלכע ברענגען קיין נוצן נאר שאדן דעם קינד, דס זאגט דער תנא ושיחת הילדים דיא נארישע רייד מיט קליינע קינדער אין דברים בטלים, מוציאין את האדם מן העולם ברענגען אום דעם מענטשען פון ביידע וועלטן :

משלי אבות

מען קאן זיך גאנץ גוט דערמאנען וואס פון אזא קינד איז געווארן, די יונגע יאהרן זענען אוועק, נאכדעם אז ער הט חתונה גהאט הט ער אויך פארבראכט אין לוקסוס און פערשידענע פערגניגען, מיט דער צייט זענען ביי איהם צוגעקומען עטליכע קינדר פלעגט ער מיט זייא פארברענגען די צייט אויך אין נארישע געשפרעכען, ער איז געווארען עלטער און האט אין זיך ניט גהאט קיין ריח תורה אויך קיין אנדערע קענטניסע, ער געהט ניט אין בית המדרש אום צו לערנען דען ער קאן דאך גאר ניט, נאר ער געהט צוא מענטשען זיינעם גלייכען און דערצעהלט זיי נארישע מעשיות, פון אזא אויפפירונג געהט ער אראב פון זיין שטאנד און עס ווערט פון אים און פון זיין גאנצע פאמיליע א בארג אש, ער שטארבט פר דער צייט אהן איין רעכנונג, בחושך חי ער האט גפירט א פינסטערע לעבען, (ובחשך שמו יכוסה) און זיין נאמען בלייבט אויך פינסטער, דאס זאגט דר תנא שנה של שחרית די פריהמארגענדיגר שלאף דס הייסט אז מען פאר נאכלעסיגט דיא יונגע יאהרן ווי עס איז ידוע אז די יוגענד פון מענטשען ווערט גרופען שחר (יין של צהרים) און דר נאכמיטאגס וויין, דס הייסט אז מען פערברענגט דיא מיטלע יאהרן אין לוקסוס און נארישקייטען (ושיחת הילדים), און דיא נארישע קינדערשע פלוידערונגען (וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ) און די הייזער וואו עס קלויבן זיך צוזאמען דאס פראסטע פאלק און פערברענגען דיא צייט אין נארישע געשפרעכן, (מוציאין את האדם מן העולם) דיא אלע זאכען ברענגען אום דעם מענטשען פון דער וועלט און פון יענער וועלט :

פירוש ע"ט

אדער ער איז ניט משנה חול המועד פון וואכענדיג עסן און דר וואס איז מבייש זיין חבר צווישן פיל לייט און ווער עס פארשטערט דעם ברית פון אברהם אבינו ער וויל זיך ניט לאזן מל זיין ווען מען הט איהם קליינערהייט ניט מל געוועזן און דר וואס זאגט איין פירוש אין דער תורה ניט ווי דר אמת איז חאטשע עס איז ביי איהם דא תורה און גוטע מעשים הט ער פארט קיין חלק ניט אויף יענער וועלט ווען ער טהוט קיין תשובה ניט ביי זיין לעבן. רבי ישמעאל רבי ישמעאל זאגט דו זאלסט ביי דיר גרינג זיין און גאר ניט חשוב זיין משמש צו זיין איין תלמוד חכם און זאלסט זיין באוויליגט צו יונגע וואס האבן נאך שווארצע האר כלומר חאטשע זיי זענען יונגע לייט זאלסטו זיי פארט כבוד אן טהון און זאלסט אנטפאנגען איטלכן מענשען מיט אפרייליך פנים. רבי עקיבא אומר רבי עקיבא זאגט דס געלעכטר און פארשייטקייט די זאכן מאכן געוואהנען דעם מענשען צו אום געשייטהייט די קבלות וואס מען הט אום ווייניג הלכה למשה מסיני ווי מען זאל לייגן די אותיות פון דר תורה אנדערש ווי עס שטייט דס איז איין צוים צו דר תורה פון דעם קומט ארוים פיל הלכות. אז מען גיבט מעשר איז דאס א שטארקייט צו עשירות אז ער טהוט א נדר ער זאל דאס ניט טהון דס איז איין צוים צוא

סְיָג לַפְּרִישׁוּת, סְיָג לַחָכְמָה שְׁתִיקָה: יד הוּא הָיָה אוֹמֵר, חָבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְצֶלֶם, חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לוֹ, שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם אֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם. חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים לַמָּקוֹם, חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לָהֶם, שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים לַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר, בָּנִים אַתֶּם לַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם. חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה, חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה, שֶׁבּוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ:

בית אבות

(חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים לַמָּקוֹם), די יִשְׂרָאֵל זָענִין גְליבְּט ווייל זיי וָוערין אָנְגָערוּפְן קִינְדר צוּ גָאט, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ זָאגְט אִין תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי מַסֶּכֶת תַּעֲנִית אַז גָאט הָט גְוָואלְט אַז דָם פָאלְק יִשְׂרָאֵל זָאל זִיךְ נִיט פֶערְלִירְן צְווִישְׁן די הַייְדְן הָט עֶר זֵיי צוּ גְלֵייגְט זַיין הַיילִיגְן נָאמֶן, לְמָשָׁל בַּיי אַיין מֶלֶךְ אִיז גְוֶוען אַיין קֶעסְטִיל מִיט זֶעהר פִיעל קָאסְטְבַּארְקֵייטִין הָאט עֶר זִיךְ בְּעטְרַאכְט אַז עֶר הַאלְט בַּיי זִיךְ דֶעם שְׁלִיסֶעל פוּן איר נָאר אָן אַ קֵייטֶעל קֶען עֶר אִיהם דָאךְ לַייכְט פֶערְלִירֶען הָט עֶר צוּגֶעמַאכְט צוּ אִיהר אַיין קֵייטֶעל דַאמִיט אַז אוּב עֶר וֶועט אִים פֶערְלִירְן זָאל זַיין לַייכְטֶר צוּ גְפִינֶען אִיהם צוּלִיעב דֶעם קֵייטֶעל. דָם זֶעלְבֶּע הָאט הַשֵּׁי״ת גְזָאגְט אַז אִיךְ וֶועל לָאזְן די יִשְׂרָאֵל אִין גָלוּת צְווִישְׁן די הַייְדְן אַיין לַאנְגֶע צַייט קֶענִין זֵיי ח״ו נִבְלַע וֶוערְן צְווִישֶׁן זֵיי דַארוּם הָט עֶר זֵיי צוּ גְגֶעבְּן זַיין נָאמֶן אוּנ רוּפְט זִיךְ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל דֶער גָאט פוּן יִשְׂרָאֵל אוּנ צוּלִיעב דֶעם וֶועלֶן זֵיי נִיט כָּלָה וֶוערְן אוּנ וֶועלֶן אֵייבִּיג עֶקְסִיסְטִירֶן בִּיז הַשֵּׁי״ת וֶועט אוֹיף זֵייא רַחֲמָנוּת הָאבֶּן אוּנ וֶועלֶן נִיט זַיין וִוי די הַייְדֶענְפֶעלְקֶער, אַשּׁוּר, צוֹר, צִידוֹן, פְּלִשְׁתִּים אוּנ נָאךְ אַנְדָערֶע פוּן וֶועלְכֶע עָס אִיז מֶעהר קֵיין זֵכֶר נִיט דָא ווייל זֵיי הָט גָאט נִיט גְשֶׁענְקְט זַיין נָאמֶן:

מדרש אבות

(סְיָג לַחָכְמָה שְׁתִיקָה), דֶר תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי בְּרֶענְגְט אִין מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי הָט אַיין מָאל גְזָאגְט עֶס אִיז אַיין גְרוֹסֶר שָׁאדֶן פַר די וֶועלְט וָוס אִיךְ בִּין נִיט גְוֶועֶן בַּיים בַּארְג סִינַי וֶוען מֶען הָאט די יִידְן גְגֶעבֶּן די תּוֹרָה אַז אִיךְ וָואלְט דֶערְבַּיי גְוֶוען וָואלְט אִיךְ גְבֶּעטֶען בַּיי הַשֵּׁי״ת עֶר זָאל בַּאשַׁאפֶן דֶעם מֶענְטְשְׁן מִיט צְווַיי מַיילֶער אֵיינֶער וָואלְט גְוֶועזְן צוּ לֶערְנֶען תּוֹרָה אוּנ דֶר אַנְדֶערֶער צוּא רֵיידְן שִׂיחַת חוּלִין נָאר דֶר נָאךְ הָט עֶר אַיינְגֶיזֶעהֶען ווִי נִיט רִיכְטִיג דָם וָואלְט גְוֶוען דֶען מִיר זֶעהֶען אַז אַ מֶענְטְשׁ הָט נָאר אַיין מוֹיל רֶעדְט עֶר מִיט אִים אַזוֹי פִיעל רְכִילוּת אוּנ נַארִישְׁקֵייטֶן ווִי וָואלְט שׁוֹין גְוֶוען אַז עֶר וָואלְט גְהַאט צְווַיי מַיילֶער וָואלְט עֶר דָאךְ גָאר די וֶועלְט חָרוּב גְמַאכְט, דָאס זָאגְט דֶר תַּנָּא סְיָג לַחָכְמָה שְׁתִיקָה שְׁוַויינֶען אִיז דֶר צָאם צוּ חָכְמָה דָאס הֵייסְט אַיין קְלוּגֶער מֶענְטְשׁ רֶעדְט וֶוענִיג אוּנ דָאס אִיז די גְרֶעסְטֶע חָכְמָה:

מגדל אבות

(שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֶקַח טוֹב) אַיינֶע גוּטֶע לֶעהרֶע (נָתַתִּי לָכֶם) הָאבּ אִיךְ אַייךְ גִיגֶעבֶּען (תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזוֹבוּ) מַיין תּוֹרָה זָאלְט אִיהר נִיט פַארְלָאזֶען, דֶער מִדְרָשׁ אוֹתִיּוֹת דְרַבִּי עֲקִיבָא זָאגְט אוֹיף דֶעם פָּסוּק (תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזוֹבוּ) דָם גֶעהְט אוֹיף מַתַּן תּוֹרָה אֵיידֶער הַשֵּׁי״ת הָט גְגֶעבְּן די תּוֹרָה אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי הָט עֶר גְרוּפְן די יִשְׂרָאֵל אוּנ גְזָאגְט צוּ זֵיי אִיךְ הָאבּ אַיין גוּטֶע זַאךְ צוּ גֶעבֶּן בְּאוֹפֶן אַז אִיהר וֶועט מְקַבֵּל זַיין די תּוֹרָה אוּנ הִיטֶען אִיהרֶע מִצְוֹת הָאבְּן די יִשְׂרָאֵל גְפְרֶעגְט וָואס אִיז די גוּטֶע זַאךְ הָט זֵיי הַשֵּׁי״ת גִיעֶנְטְפֶערְט דָם אִיז עוֹלָם הַבָּא וָוס אִיז אַיין טַייעֶרֶער אוֹצָר פַר די וָוס וֶועלֶן אָנְנֶעמֶן די תּוֹרָה אוּנ הִיטֶען אִיהר. הָאבְּן די יִשְׂרָאֵל גְבֶּעטֶן אַיין פְרַאגֶע

פירוש ע״ט

פְּרִישׁוּת עֶר זָאל זִיךְ פוֹרֵשׁ זַיין פוּן תַּאֲווֹת צוּ חָכְמָה אִיז מֶער קֵיין צוּים נָאר שְׁוַוייגְן עֶר זָאל נִיט פִיל רֶעדֶן, הוּא הָיָה אוֹמֵר עֶר פְּלֶעגְט זָאגְן גֶעלִיבְּט אִיז דֶער מֶענְשׁ וָואס עֶר אִיז בֶּעשַׁאפֶן גְעוָוארְן אִין אַגֶעטְלִיכֶן פָארֶם דָם אִיז נָאךְ אַ גְרֶעסֶר לִיבְּשַׁאפְט פוּן הַשֵּׁ״י וָוס עֶר הָט מוֹדִיעַ גְעוֶועזְן דֶעם מֶענְשְׁן אַז עֶר אִיז בֶּעשַׁאפְן גְעוָוארְן אִין אַיין גֶעטְלֶכֶן פָארֶם דֶען אִין פָּסוּק שְׁטֵייט אִין אַ גֶעטְלֶכֶן פָארֶם הָט עֶר בַּאשַׁאפֶן דֶעם מֶענְשֶׁן די יִשְׂרָאֵל זֶענֶן גֶעלִיבְּט צוּ גָאט בָּרוּךְ הוּא וָוס זֵיי זֶענֶן גֶערוּפְן גְעוָוארְן קִינְדֶער צוּ גָאט דָם אִיז נָאךְ אַ גְרֶעסֶר לִיבְּשַׁאפְט וָוס מֶען הָט זֵיי מוֹדִיעַ גְעוֶועזְן אַז זֵיי וֶוערְן גֶערוּפְן קִינְדֶער צוּ גָאט ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין דֶר תּוֹרָה אִיהר זַייט קִינְדֶער צוּ אֵייעֶר גָאט. די יִשְׂרָאֵל זֶענֶן גֶעלִיבְּט אַז עֶס אִיז צוּ זֵיי גֶעגֶעבֶּן גְעוָוארְן אַ גְלִיסְטִיגֶע כֵּלִי דָם מֵיינְט מֶען די תּוֹרָה דָם אִיז נָאךְ אַ גְרֶעסֶר לִיבְּשַׁאפְט וָואס מֶען הָט זֵיי מוֹדִיעַ גְעוֶועזְן אַז עֶס אִיז זֵיי גֶעגֶעבֶּן גְעוָוארְן אַ גְלִיסְטִיגֶע כֵּלִי ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִיךְ הָאבּ אַייךְ גֶעגֶעבֶּן אַ גוּט

טו הַכֹּל צָפוּי, וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה, וּבְטוּב הָעוֹלָם נִדּוֹן, וְהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה: טז הוּא הָיָה אוֹמֵר, הַכֹּל נָתוּן בְּעֵרָבוֹן, וּמְצוּדָה פְּרוּסָה עַל־כָּל־הַחַיִּים, הֶחָנוּת פְּתוּחָה, וְהַחֶנְוָנִי מַקִּיף, וְהַפִּנְקָס פָּתוּחַ, וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת, וְכָל הָרוֹצֶה לִלְווֹת, יָבֹא וְיִלְוֶה, וְהַגַּבָּאִין מַחֲזִירִין תָּדִיר בְּכָל יוֹם, וְנִפְרָעִים מִן־הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְיֵשׁ לָהֶם עַל מַה־שֶּׁיִּסְמוֹכוּ, וְהַדִּין דִּין אֱמֶת, וְהַכֹּל מְתֻקָּן לִסְעוּדָה:

תפארת אבות

(הכל צפוי וכו'), דר מדרש בראשית רבה ברענגט איין חכם פון דיא היידן האט גהאט א ויכוח מיט רבי יהושע בן קרחה הט ער ביי אים גפרעגט, איר זאגט דאך אז אייער גאט וייס ווס עס וועט פארקומען עד סוף כל הדורות פר וואס נפינען מיר אין אייער תורה אז נאך דעם וויא ער האט באשאפן דעם מענטשן אונ ער הט גזינדיגט הט גאט בדווערט דארום ער הט אים באשאפן. איז דאך א פראגע ווי באלד ער וויים עתידות הט ער דאך אים פאראוס גוואוסט אז ער וועט זינדיגן הט ער אים ניט גדארפט בעשאפן אונ ווי באלד ער הט אים באשאפן האט אים ניט בעדארפט פארדריסן אז ער הט גזינדיגט, פרעגט רבי יהושע בן קרחה ביים היידע דוא האסט איין זוהן זאגט ער יא ווס האסטו געטהון אז ער איז גבארן גווארן ענטפערט דר היידע איך האב גמאכט איין סעודה אונ גבעטן מיינע גוטע פריינד זייא זאלן אויך אנטהייל נעמען אין מיין שמחה פרעגט איהם דר תנא וואס איז דיא שמחה בייא דיר אזוי גרוס ווייסט דוא דען ניט אז ער וועט שטארבען, ענטפערט דער היידע בשעת פרייד איז פרייד אונ בשעת טרויער איז טרויער, זאגט צוא אים רבי יהושע בן קרחה דאס גלייכן איז דא אויך בשעת דר בריאה פון מענשן הט זיך גאט גפרייט דר נאך אז ער הט גזינדיגט ויתעצב אל לבו האט אים פערדראסען אבר השי"ת האט גוואוסט אים פאראוס אז עס וועט אזוי זיין:

מגדל אבות

פון עולם הבא זאגט השי"ת איך וועל אייך געבן דעם טאג שבת קודש וואס ער איז איין זעכציג טהייל פון עוה"ב ווס ווערט גרופען (יום שכלו שבת), ווי זייא האבן דם דערהערט האבן זיי אנגענומן די תורה מיט גרוס שמחה דען אז דיא מנוחה פון שבת איז אזוי גוט האבן זייא שון פון פריהער גוואוסט ווייל אין מרה זענין זיי שון פארזאגט גווארן אוף שבת:

משלי אבות

(החנות פתוחה). דר לאדען איז אפען, דר מדרש תהלים ברענגט איין משל צוויי רייזענדער האבן זיך אבגעשטעלט אין איין אכסניא איינער פון זייא איז גוועזן איין לעבעמאן אונ דר אנדערער א פרומער אונ א געלאסענער מענטש דר ערשטער הט ליעב גהאט צו עסן אונ טרינקען הט ער זיך געלאזט געבן פון די

פירוש ע"ט

לערנען מיין תורה זאלט איהר זי ניט פארלאזן. הכל צפוי מען זעהט אויבן אלע די מעשים פון די מענשן אונ דר רשות איז געגעבן געווארן צו איטלכן צו טהון ווס ער וויל אונ מיט גוטקייט ווערט די וועלט גע'משפט אלץ ווענט זיך וועער עס טהוט מער מעשים טובים דר האט מער שכר. הוא היה אומר ער פלעגט זאגן חאטשע השי"י זעהט אלץ ווס א מענש טהוט צאלט ער ניט תיכף. עס איז איין ערבות אז קיינר קען ניט אנטרונען ווערן פון זיינע הענד. עס איז איין גנעץ פארשפרייט אויף אלע לעבעדיגע מען חאפט זיי פלוצלונג. די קראם ווס מען פארקויפט אלץ איז אפען אונ דר קרעמר גיבט אויף בארג וועער עס וויל זיך נעמן ווס געטרויט ער אז ער וועט בודאי באצאלן אונ דר בוך איז אפען אונ די האנד שרייבט אן אלע נאכט ווס דער מענש הט געטהון ביי טאג אונ וועער עס וויל אנטלייען עס הייסט וועער עס וויל טהון שלעכץ מען זאל איהם שפעטר באצאלן מעג ער קומן אונ לייען כלומר מען ווערט איהם ניט צו טהון וואס ער וויל אונ דר נאך בעצאהלט מען איהם אונ די גבאים דאס מיינט מען די יסורים אונ אנגעמסטן וואס זענן גובה פון די מענשען זיי גייען ארום געוואנטליך אלע טאג אונ זיי נעמען געצאהלט פון דעם מענשן פון דעם מענשענ'ס ווילן ער דר מאנט זיך אונ איז מודה אז ער איז שולדיג אונ עס קומט איהם יסורים אונ א מאל פארגעסט דר מענש ווס ער הט געטהון אונ עס דאכט זיך איהם ער הט אומזיסט יסורים אונ די גבאים (דיא יסורים) האבן זיך אויף וואס סומך צו זיין אויף דעם פנקס ווס איז פארשריבן אונ דר משפט ווס מען משפט איטלכן איז בודאי אמת אונ איטלכר איז אנגעברייט צו דר סעודה איטלכר ישראל וועט האבן עולם

יז רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אִם אֵין תּוֹרָה אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה, אִם אֵין חָכְמָה אֵין יִרְאָה, אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה, אִם אֵין דַּעַת אֵין בִּינָה, אִם אֵין בִּינָה אֵין דַּעַת, אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה, אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קֶמַח: הוּא הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לְמָה הוּא דוֹמֶה, לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מְרֻבִּין, וְשָׁרָשָׁיו מוּעָטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה, וְעוֹקַרְתּוֹ וְהוֹפַכְתּוֹ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה, וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבֹא טוֹב, וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר, אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב. אֲבָל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּים מֵחָכְמָתוֹ, לְמָה הוּא דוֹמֶה, לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מוּעָטִים, וְשָׁרָשָׁיו

משלי אבות

בעסטע שפייז אונ געטרענק וואס עס איז גאר געווען אין אכסניא, דר צווייטר איז געווען איין פרומר אונ הט זיך בעגניגנט מיט ווייניג האט ער זיך געלאזט געבן איין געוואנליכן מיטאג, זאגט דר ערשטר צום צווייטען איך פארשטעה ניט דו זעהסט אזוינע גוטע מאכלים אונ בעגניגנסט זיך מיט גאר ניט, ענטפערט איהם דר פרומר זאג מיר דו האסט זיך געלאזט געבן אזא טהייערן מיטאג מיט וואס וועסטו בעצאהלען מען וועט דאך דיר מאכן דעם גרעסטן סקאנדאל, כך הוה, דר צדיק הט אבגעגעסן אונ גענומן איין בעכר וויין ער הט אפגעבענשט בעצאהלט אונ איז אוועק געפאהרן בשלום זייער רוהיג אונ שעהן, דר ערשטר אבר הט ניט געהאט מיט וואס צו בעצאהלן פר אזא טהייערען מיטאג הט ער געוואלט גאר פארלייקענן דעם גאנצן רעכענונג וואס דער ווירט פון יאכסניא האט איהם גענעבן איז געווארן איין מחלוקה צווישן זיי ביז דר קרעצמער מיט זיין הויז געזונד האבען איהם שטארק געשלאגן אונ פערוואונדעט. דער נמשל איז החנות פתוחה דער לאדען איז אפען והחנוני מקיף אונ דער קרעמר בארגט והפנקס פתוח דער בוך איז אויך אפען והיד כותבת אונ דיא האנט פערצייכענט אלעס וכל הרוצה ללות וועער עס וויל בארגן דס הייסט די וועלט איז פר מענשן אפען דיא בריה איז ביי איהם ער קען זיך פירן ווי ער וויל ער דארף אבר וויסען אז אויבן ווערד אלץ פארשריעבן אונ אז עס קומט צום יום הדין ווערט פון איהם אלס אויפגעמאנט דארום דארף זיך דר מענש פיהרען בהדרגה ניט לעבען אין לוקסוס גור נאך זיין שטאנד דען די ענדע פון אזא פיהרונג איז ניט גוט:

פירוש ע"ט

הבא נאך דעם אז ער וועט מקבל זיין זיין עונש. רבי אלעזר בן עזריה רבי אלעזר בן עזריה זאגט דר וואס הט גאר ניט געלערנט קיין תורה ער ווייסט ניט א ווארט פון דער תורה דר ווייסט גאר ניט ווי זיך נוהג צו זיין מיט דעם עולם ער זאל זיך רעכט פיהרן אז ער פיהרט זיך ניט כשורה מיט דעם עולם וועט די תורה ביי איהם אויך קיין קיום ניט האבן ווארום עס איז איין חלול השם. אז עס איז ניט דא די חכמת התורה איז קיין יראה דא ווארום ער ווייסט ניט וואס צו טהון מיט די יראה. אז ער הט ניט קיין יראת שמים איז קיין חכמה ניט דא (אם אין דעת אין בינה) ווער עס האט ניט קיין פארשטאנד הט ער ניט קיין וויסענשאפט ווי קאן ער וויסען דעם טעם פון דער זאך אז ער האט ניט קיין פערשטאנד. אז עס איז ניט דא קיין וויסענשאפט ער ווייסט ניט דעם טעם פון דר זאך ווי קאן ער פארשטיין מיט דעם שכל. אז ער האט ניט קיין מעהל דס הייסט ניט קיין ברויט ווי קאן ער לערנן תורה. אז ער הט ניט געלערנט קיין תורה הט ער ניט צו עסן ווייל ער הט צייט געהאט צו לערנן אונ האט ניט געוואלט. הוא היה אומר ער פלעגט זאגן דר וואס זיין חכמה איז מעהר פון זיינע גוטע מעשים צו וואס איז ער גלייך צו איין בוים וואס זיינע צווייגן זענן פיל אונ זיינע ווארצלן זענן ווייניג אונ דר ווינט קומט אונ רייסט איהם אויס אונ פארקעהרט דעם בוים אויף זיין פנים וויא עס שטייט ער וועט זיין ווי איין איינזאמר בוים וואס שטייט אויף איין גלייכן פלאץ ער וועט ניט זעהען גוטס ער וועט רוהען מיט דארקייט אין דר וויסטע א געזאלצן לאנד אן ישוב. אבר ווען זיינע גוטע מעשים זענן מעהר פון זיין חכמה צו וואס איז ער גלייך צו א בוים וואס זיינע

מַרְבִּים, שֶׁאֲפִילוּ כָּל־הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ, אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־מַיִם, וְעַל־יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו, וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבֹא חֹם, וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן, וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג, וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי: יח רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (בֶּן)־חִסְמָא אוֹמֵר, קִנִּין וּפִתְחֵי נִדָּה, הֵן הֵן גּוּפֵי הֲלָכוֹת, תְּקוּפוֹת וְגִמַּטְרִיָּאוֹת פַּרְפְּרָאוֹת לַחָכְמָה: רבי חנניא וכו'

פרק רביעי

כל ישראל וכו'

א בֶּן־זוֹמָא אוֹמֵר, אֵיזֶהוּ חָכָם, הַלּוֹמֵד מִכָּל־אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר, מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי, כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי. אֵיזֶהוּ גִבּוֹר, הַכּוֹבֵשׁ

תפארת אבות

(אֵיזֶהוּ גִּבּוֹר הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ), דער טעם זקנים זאגט דס איבר דעם שטייט ניט (אֵיזֶהוּ גִּבּוֹר הַמְנַצֵּחַ אֶת יִצְרוֹ)

גבורת אבות

(אֵיזֶהוּ גִּבּוֹר הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ). דר עבודת ישראל שרייבט אז יעדר מענש הט א בעזונדערן יצר הרע צו איין זאך, היינו איינר איז א כעסן, איינר איז א נואף, איינר איז א קארגר אדער ער הט איין אנדערע שלעכטע מדה, דארף מען וויסען דעם כלל, אז די שלעכטע מדה וואס איז שווער דעם מענש איבר צו ארבייטן איז ער דוקא בעשאפן געווארען ער זאל דיא מדה איבער

תורת אבות

בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר אֵיזֶהוּ חָכָם הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם. דער תנא פערצעהלט מיר אונז לערנט אונז דס הן אין דברי

מדרש אבות

(אֵיזֶהוּ חָכָם כו'), בֶּן זוֹמָא ווייזט אז דיא פיער מעלות פון מענטשן ווי חכם, גבור, עשיר, און מכובד, האבן איין גאנץ אנדערע בעדייטונג וויא די וועלט מיינט, ניט דעם וואל לערנער אדער געבילדעטען קען מען רופען חכם ווייל עס זענען דא גרעסערע לומדים אדר גרעסערע געבילדעטע יוויא ער, דאס גלייכן קען מען ניט רופען דעם קערפערליך שפארקן מענטשן גבור, דען עס איז דא נאך שטארקערע

צדקת אבות

(אֵיזֶהוּ גִּבּוֹר). ווער הייסט א שטארקער מענש, (הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ) דר וואס קען בעהערשן זיינע שלעכטע געדאנקן. רבינו נסים גאון ברענגט א מעשה פון א מדרש אז אין דעם גרויסן תנא ר' עקיבא'ס צייטן איז געווען זעהר איין רייכר מאן "נתן צוציתא" דר נתן האט זיך פארליעבט אין זעהר א שיינע פרוי מיט דעם נאמען חנה ער פלעגט איהר אפט מאכען זעהר שיינע פאר שלעגע חנה אבר איז געווען א גרויסע צנועה האט זי

פירוש ע"ט

צווייגן זענען ווינציג און זיינע ווארצלן זענען פיל אפילו עס זאלן קומען אלע ווינטן פון דר וועלט וועלען זיי איהם ניט ריהרען פון זיין ארט ווי עס שטייט אין פסוק ער וועט זיין ווי איין בוים וואס איז געפלאנצט אויף בעך וואסר ביי דעם טייך צו שפרייט ער זיינע ווארצלען ער וועט ניט זעהן אז עס וועט קומען א היץ ווארום עס וועט איהם ניט שאדן און זיינע בלעטר וועלען זיין צווייגהאפטיג אין א יאר וואס רעגן זענען געמינערט וועט ער ניט זארגן און ער וועט ניט אפ טהון פון צו מאכן וואקסן פירות. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן חִסְמָא רבי אליעזר בן חסמא זאגט די הלכות פון א געוויינערין פון די קרבנות וואס זי בדארף ברענגן דס איז זעהער שווער און די דינים פון איין אשה וואס זי ווייסט ניט אויב זי איז איין נדה אבר א זבה דס איז די רעכטע הלכות פון דר תורה. (תְּקוּפוֹת וְגִימַטְרִיָּאוֹת פַּרְפְּרָאוֹת לַחָכְמָה) די תקופות און צו רעכענען ווי פיל יעדער אות טרעפט אן איז אזוי וויא א מאכל וואס מען עסט סוף סעודה אזוי איז דאס צו די חכמת התורה. חכמות מאכען שיין פאר לייטען:

בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר בן זומא זאגט ווער איז איין חכם ווער עס לערנט פון איטלכן ער שעמט זיך ניט מקבל צו זיין א זאך וואס יענער ווייסט חאטשע ער איז קלעגר פון איהם ווארום עס שטייט פון אלע מיינע לערנר האב איך מיך געקליגט ווארום דיין עדות די תורה רעדט צו מיר איך דארף ניט פרעגן ווער עס זאגט. אֵיזֶהוּ גִּבּוֹר וועלכר איז א גבור ווער עס נעמט איין

אֶת יִצְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר, וּמוֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר. אֵיזֶהוּ עָשִׁיר הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל, אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ, אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְטוֹב לָךְ, לָעוֹלָם הַבָּא. אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד, הַמְכַבֵּד אֶת־הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד, וּבֹזַי יֵקָלּוּ: ב בֶּן־עַזַּאי אוֹמֵר, הֱוֵי רָץ לְמִצְוָה קַלָּה, וּבוֹרֵחַ מִן־

גבורת אבות

ארבייטן, דריבער דארף איין מענש געוואהר צו ווערן ביי זיך די ערגסטע מדה אונ זאל טהון כל התפעלות צו בעצוויגגן דעם יצר הרע פון דר מדה אונ מיט דעם וועט ער טהון דעם גרעסטן נחת רוח פר השם יתברך, פייטשט דר עבודת ישראל די משנה „איזהו גבור" ווער הייסט א גבור „הכובש את יצרו" דער וואס בעצווינגט זיין יצר הרע היינו די שלעכטע מדה וואס זיין יצר הרע רעדט איהם אן צו איהר, איז ער מחויב איין צו האלטן דעם יצר הרע אונ נישט פאלגן איהם אונ צו טהון כל התפעלות זיך אפ צוצו געוויינן פון דער שלעכטע מדת וועט איהם השם יתברך העלפען אז עס וועט איהם שוין זיין גרינג זיך אפ צו געוויינען פון אלע שלעכטע מדות אונ וועט קענען דיענען השם יתברך בשמחה מיט אלעם גוטען:

תפארת אבות

ווס ער איז מנצח דעם יצר אדער הגמלט מיצרו דר וואס ווערט אנטרינן ער איז זיך מציל פון דעם יצר צו ווייזען אז דס איז דער גרעסטער דרך פון עבודות ה'. צו בעצווינגען דעם יצר בזה האופן דס מיט דעם איינגענים פייער מיט די איינגענע תאוה וחשקות ווס דער יצר הרע הט איהם צוא גרעדט צו דיא עבירה זאל ער איהם בעצווינגען מיט דעם איינגענעם פייער מיט דעם חשקות צו טהון דיא מצוה נים בלוים ער זאל דעם יצר מבטל מאכין איהם מנצח זיין:

מדרש אבות

פר איוהם, אונ דס גלייכן עשיר אונ מכובד, דר תנא זאגט אז חכם רופט מען דעם ווס פארשטעהט ווייניג אונ דארף זיך נאך לערנען אונ לערינט זיך פון אנדערע אונ דס זאגט (בן זומא איזהו חכם), ווער ווערד אנגערופן א קלוגער,

תורת אבות

תורה והן אין מילי דעלמא ווען אפילו מען האט גאר דעם גוטן קאפ קאן מען גיט ווערן אנגערופן חכם ווען מען איז בייא זיך גרויס דאס עס פאסט איהם ניט צו פרעגן אונ צו לערנן זיך ביי א קלענערן פון איהם. על פי משל דער גרעסטער תלמיד חכם אז ער וועט ניט לערנן פראקטיש הלכות טריפות וועט ער האבען איין שוואכע ידיעה ער מוז גיהן אין שעכט הויז אריין אונ מוז זיך לערנען דיא אלע שטיקר אברים פון דעם אקס ווי אזו זייא זעהן אויס וויפיעל ביינדלעך עס געפינט זיך אין זיי, ווי אזו די אדערן ציהען זיך, ביי דעם גראבן קאפ דעם שינדר וואס צושנייט דיא בהמות, ער

צדקת אבות

איהם אימער צוריק געוויזן אונ נתן הט דאדורך זעהר געקרענקט דערנאוייל איז חנה'ס מאן ארויס פון מעמד אונ אלע זיינע בעלי חובות האבן איהם פעסט גענומן אונ איינגעזעצט אין געפענגעניס חנה האט דורך שווערע ארבייט גענומזט פארדינען פאר זיך אונ איהר מאן איהר לעבענסמיטל זי פלעגט איהם אפט בעזוכן אין געפענגעניס הט זיא איהם איינמאל געפונען שטארק בעוויינט פרעגט זי ביי איהם ווס איז מיט דיר זאגט

פירוש ע"ט

זיין יצה"ר ווארום צו דעם דארף מען האבן גרויס שטארקייט ווי עס שטייט עס איז גוט דר וואס דערלענגערט דעם צארן ער האלט אויף זיין צארן ער זאל ניט גיך ברוגז זיין דאס איז מעהר איידר א גבור. דר ווס געוועלטיגט אויף זיין ווילען ער גלוסט צוא טהון וואס איין עבירה איז אונ האלט זיך איין אונ טהוט ניט איז עס מעהר מלאכה אונ שווערער פון די ווס בעצווינגן אונ נעמן איין א שטאדט. איזהו עשיר וועלכר הייסט איין עשיר דר ווס פרייט זיך מיט זיין חלק ווס השי"ת הט איהם אפ געטיילט פיעל אדער ווייניג ווי עס שטייט אין פסוק אז דו וועסט עסן ווס דו פארדינסט מיט דיינע הענד אונ וועסט ניט וועלן קיין איבריגעס וועט דיר וואהל זיין אויף דר וועלט אונ עס וועט דיר גוט זיין אויף יענר וועלט. איזהו מכבד וועלכר ווערט געערליכט פון לייט דר ווס האלט ערליך לייט ווי עס שטייט אין פסוק ווער עס האלטן מיך ערליך וועל איך זיי ערליך האלטן אונ די ווס פארשעמן מיך די וועלן אליין פארשעמט אונ מבוזה ווערן. בן עזאי אומר בן עזאי זאגט דו זאלסט לויפן צו א גרינגע מצוה צו טהון אזוי וויא צו א הארבע מצוה אונ זאלסט אנטלויפען פון איין עבירה אפילו פון דער קלענסטע עבירה ווארום דר שכר פון דר מצוה אז דוא וועסט טהון א קליינע מצוה וועט

העברה, שמצוה גוררת מצוה, ועברה גוררת עברה, ששכר מצוה מצוה, ושכר עברה עברה: ג הוא היה אומר, אל־תהי בז לכל אדם, ואל־תהי מפליג לכל־דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום: ד רבי לויטס איש יבנה אומר, מאד מאד הוי שפל רוח, שתקות אנוש רמה: רבי יוחנן בן־ברוקא אומר, כל המחלל שם שמים בסתר, נפרעין ממנו בגלוי, אחד

תפארת אבות

(שתקות אנוש רמה), דער מענש קען נור ערווארטען אז פון איהם זאל ענדליך ווערען ווערים, דאס געהט אויף דעם וואס דר תנא זאגט (מאד מאד הוי שפל רוח), איין מענטש דארף זיין זעהר געפאלען ביי זיך, למשל אז איין

מגדל אבות

(אל תהי בז לכל אדם), דו זאלסט קיין מענטשען ניט פארשעהמען אין מדרש תהלים געפינען מיר אז איינמאל ווען דיא יודען זענין עולה לרגל געוועזען אין ירושלים אונ רבי אלעזר בן שמוע איז געשטאנען ביים ברעג ים אונ הט בעוואונדערט די שענהייט פון אים

הט ער דר זעהן וויא א שיף מיט אלע אירע פאסאזשירן איז אונטער געגאנגין אייבער פון דיא פאסאזשירן איז געבליבן אויף א ברעט פון שיף צוא צושווימן צום ברעג, נאם פאר פרורען אונ קוים לעבעדיג איז ער ארויף אויף דעם ברעג אונ גבעטן ביי די עולי רגלים זייא זאלן מיט איהם מיטלייד האבן אונ געבן אנדערע קליידר אום צו ביימן אלע האבן זיך אוסגעלאכט פון איהם, איר טוט אונז אן געוגג צרות אונ מען דארף מיט אייך קיין מיטלייד האבן זייא איהם געזאגט, ר' אלעזר בן שמוע איז דערפאר שטארק אין כעס געווארן אונ הט

תורת אבות

קאן ניט גוט פערשטעהן פיעל זאכן אין הלכות כלאים ביז וואנן ער זאל געהן אויף דעם פעלד אונ לערנען זיך ביי דעם פויער ווי אזוי יעדע זאך ווערט בעארבייטעט ווי אזוי דס וואקסט אונ נאך כדומה פיעל מצות אונ תורה נום דר תלמיד חכם מוז פראקטיש אנקומען צו

מדרש אבות

(הלומד מכל אדם), וועלכער לערינט פון יעדען מענטש, ווי אין פסוק שטייט (מכל מלמדי) פון אלע וום האבען מיך גלערינט השכלתי, בין איך קלוג געווארן. גבור הייסט דר וואס בעזיצט גענוג גייסטיגע קראפט אונ קען זיך וועלבעט

דיעם פראסטן מענש ריכטיג צו לערנען די זאך אונ ווען דר תלמיד חכם זאל גאר ביי זיך איינרעדן דאס עס פאסט ניט פאר איהם צו געהן זיך לערנען ביי דעם פראסטן תם וום איז באמת א ספעציאליסט אין דר זאך קאן ער ניט זיין קיין ריכטיגער תלמיד חכם אונ אזוי אויך קאן מען זיין דר גרעסטער פילוסוף אונ זאל ניט

צדקת אבות

ער איהר איך קאן דא מעהר ניט אויסהאלטן אונ איך פערלאנג פון דיר אז דו זאלסט געהען צו נתן צוציתא איהם בעטן אז ער זאל אונז געבן צו בעצאהלען דיא חובות וועל איך קענען פריי קומען, ווי קאנסט דו פון מיר פערלאנגען אזא זאך הט זי איהם געזאגט דו ווייסט דאך וואס ער פערלאנגט פון מיר אונ אז איך זאל געהען בעטן פון איהם איין טובה וועט ער דאך געוויס וועלן אז איך זאל ערפילען זיין בהמה'שען פערלאנג

אונ ווי קאן איך פארשמוצן מיין קערפער אונ מיין נשמה אז איך זאל פערלירן ביידע וועלטן דר מאן איז זעהר אין כעס געווארן אויף איהר אונ הט איהר געזאגט איך וויים אז דו ווילסט אז איך זאל דא שטארבן ועסטו קענען חתונה האבן מיט נתן צוציתא אזא פארוואורף פון איהר מאן האט זי גאר ניט ערווארטעט אונ איז אוועק פון איהם מיט א צעבראכן הארץ, אין איינינע טעג ארום איז זי ווידר געקומען צו איהם הט זי איהם

פירוש ע"ט

דיר השי"ת העלפן אונ צו שיקן איין גרעסערע מצוה אונ דר שכר פון דר עבירה איז דס דו וועסט קומען צו נאך א עבירה. הוא היה אומר ער פלעגט זאגן דוא זאלסט ניט מבזה זיין קיין שום מענשן אונ דו זאלסט ניט דערווייטערן קיין שום זאך צו זאגן עס קאן גאר ניט זיין קיין מאל ווייל עס איז ניט פארהאנדן א מענש וום ער הט ניט א צייט טאמער וועסטו דו דארפן צו איהם אונ עס איז ניט פארהאנדן א זאך וום עס זאל ניט אמאל מקוים ווערן. רבי לויטס רבי לויטס דר הער פון יבנה זאגט זעהר אונ זעהר זייא נידריג אין דיינע געדאנקן ווארום דער האפנונג פון דעם מענשן צו וום ער וועט קומען איז עס וועט ווערן פון אים ווערים ווייל ער הט זיך הויך געהאלטן. רבי יוחנן בן ברוקא רבי יוחנן בן ברוקא זאגט ווער עס פארשוועכט דעם אויבערשטענס נאמן פארבארגענערהייט דהיינו עס ווייסן ניט פיעל לייט וועט מען פון אים געצאהלט נעמן אנפלעקטערהייט אז מען זאל געוואר ווערן סיי בשוגג אונ סיי במזיד אז דר

שׁוֹגֵג, וְאֶחָד מֵזִיד, בְּחִלּוּל הַשֵּׁם: ה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַ־רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד עַל־מְנָת לְלַמֵּד, מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד. וְהַלּוֹמֵד עַל־מְנָת לַעֲשׂוֹת, מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד, לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת: רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, אַל־תִּפְרוֹשׁ מִן־הַצִּבּוּר, וְאַל־תַּעַשׂ עַצְמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין, וְאַל תַּעֲשֶׂהָ עֲטָרָה לְהִתְגַּדֵּל בָּהּ, וְלֹא

מגדל אבות

גֶעזָאגְט פַאר אָרֶעגְטְלִיכֶע מֶענְטְשֶׁען אִיז אַ שַׁאנְדֶע צוּ בֶּענֶעהן זִיךְ מִיט דֶעם צְוֵויטִין מִיט אַזַא אַכְזָרִיוּת, עֶר הָט אִיהם גֶענוּמֶן צוּ זִיךְ נָאךְ הוֹזֶע אוּנ הָט אִיהם גֶעגֶעבֶּען זִיבֶּען קְלֵיידֶר אוּנ עֶסֶען אוּנ מְרִינְקֶען אוּנ אַ תְּעזָאנְדֶערֶעם צִימֶער צוּ אוֹסְרוּהֶען, רַבִּי אֶלְעָזָר הָט אִים גֶעהַאלְטֶן בַּייא זִיךְ אַ לַאנְגֶע צַייט בִּיז עֶר הָאט זִיךְ פָאלְשְׁטֶענְדִיג עֶרְהָאלְט דַאן הָט עֶר אִיהם גֶעגֶעבֶּן צְווֵיי הוּנְדֶערְט דוּקַאטֶן אוּנ אַפֶּערְד עֶר זָאל קֶענֶין אָפְּרַייזֶן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ פֶערְאָבְּשִׁיעדֶעט זֶעהר פְרֵיינְדְלִיךְ ר׳ אֶלְעָזָר הָט נִיט גֶעוואוּסְט אַז דֶער מֶענְטְשׁ וָועלְכֶן עֶר הָאט אַזוֹ מְקָרֵב גֶעוֶועזֶען אִיז אֵיין רוֹמִי אִין אַ צַייט יָאהרֶן אַרוּם אִיז גֶעקוּמֶן פוּן קֵייזֶער פוּן רוֹם שְׁרֶעקְלִיכֶע גְזֵרוֹת אוֹיף יִדֶן וָועלְכֶע זַייא הָאבֶּן גָאר נִיט גֶקֶענְט אוֹסְהַאלְטֶען, זַייא הָאבֶּען גוֹזֵר תַּעֲנִית גֶוֶועזֶן אוּנ תְּשׁוּבָה גֶעטְהוּן אוּנ נָאכְהֶער הָאבֶּן זֵיי צוּזַאמֶן גֶענוּמֶן פִיעֶר טוֹיזֶענְד דוּקַאטֶן אוּנ הָאבֶּן דֶערְמִיט אוֹסְגֶעריכְטֶעט רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ וָואס עֶר אִיז דַאמָאלְס גֶוֶועזֶן דֶר גְרֶעסְטֶער אוּנְטֶער יוּדֶען צוּם קֵייזֶר אִין רוֹם עֶר זָאל זִיךְ פַאר אִיהם מִשְׁתַּדֵּל זַיין צוּרִיק צוּ רוּפֶן דִי שְׁלֶעכְטֶע גְזֵירוֹת, עֶר אִיז גְקוּמֶן קֵיין

תפארת אבות

גְרָאבֶּער מֶענְשׁ אִיז דִיךְ מְבַיֵּשׁ אָדֶר עֶר זִידֶלְט דִיךְ שְׁטַארְק. אוֹם זָאלְסְטוּ אִיהם גָאר נִיט עֶנְטְפֶערֶען כְּדֵי עֶס זָאל נִיט קוּמֶן צוּ מַחֲלוֹקֶת וָוס דָס אִיז דִי שֶׁענְדְלִיכְסְטֶע זַאךְ פַר דֶעם מֶענְשֶׁן אוּנ אֵיין חִלּוּל הַכָּבוֹד פַאר דֶעם בּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, דוּא דַארְפְסְט נוּר וִויסֶן אַז דֶר וָואס זִידֶלְט דִיךְ אָדֶער אִיז דִיךְ מְבַיֵּשׁ אִיז עֶר נִיט אִין דֶעם קְלַאס „אָדָם״ וָואס וַוייזְט אוֹיף

תורת אבות

זוֹיכֶן אוּנ זִיךְ לָאזֶן אַרַיין גָארֶן פוּן דֶעם גְרֶעסְטֶן פוֹיעֶר אַזוֹ וִוי מֶען פֶערְצֵיילְט אַ גֶעשִׁיכְטֶע פוּן אֵיין גְרוֹיסֶען פִילוֹסוֹף וָועלְכֶר וַואר אַ גְרוֹיסֶר חָכָם הָט גֶעוואוֹהנְט אִין אַ קְלֵיין שְׁטֶעטְל נֶעבֶּן לָאנְדָן אִין עֶנְגְלַאנְד, עֶר הָאט גֶעהַאט אַפָּאר טוֹיזֶענְט פוּנְט אַלְט זִילְבֶּר אוּנ עֶר הָאט גֶעוואלְט דָס אַיין טוֹישֶׁען אוֹיף נֵייעֶ זִילְבֶּערְנֶע כֵּלִים, עֶר הָט זִיךְ אַרִיבֶּר גֶעשִׁיקְט גָאךְ לָאנְדָאן אוּנ עֶר הָט גְרַאדֶע אַרַיין גֶעטְרָאפֶען צוּ אַ גָאלְדְשְׁמִידְט אַ גַנָּב אַ גֶענַארֶער וָועלְכֶר הָט גֶעהַאט פַאלְטְשֶׁע גֶעוויכְטֶען, דֶר גָאלְדְשְׁמִידְט וֶוענְט אִיבֶּר דָס אַלְטֶע זִילְבֶּר מִסְתָּמָא וֶוענְט בַּייא אִיהם מִיט הוּנְדֶערְט פוּנְט וֶוינִיגֶר וִויא דֶר

מדרש אבות

בֶּעהֶערְשֶׁן אַז עֶר זָאל נִיט טְהוּן קֵיין עֲבֵירָה, אוּנ דָס זָאגְט עֶר אֵיזֶהוּ גִבּוֹר. וֶוער אִיז דֶר שְׁטַארְקֶר, (הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ) דֶר וָואס אִיז אִים שְׁטַאנְדֶע צוּ בַּאהֶערְשֶׁן זִיךְ זַעלְבְּסְט אוּנ אִיבֶּערְווֶעלְטִיגֶען דֶעם יֵצֶר הָרָע אוּנ גֶעהט צוּרִיק פוּן זַיין שְׁלֶעכְטֶן פָארְנֶעמֶן צוּ טְהוּן עֲבֵירוֹת. עָשִׁיר הֵייסְט נִיט דֶר וָואס אִיז רַייךְ אִין גֶעלְד אָדֶער גִיטֶער, גַיין, דֶען פַר יֶעדֶען רַייכֶן מֶענְשֶׁן וָוס מִיר זֶעהְן וֶוען דָא פִיל רַייכֶערֶע, אוּנ דַאן הַיינְט אִיז עֶר רַייךְ אוּנ מָארְגֶן קֶען עֶר וֶוערֶן אָרֶעם, זָאגְט

צדקת אבות

גֶעפוּנֶן זֶעהר שְׁוַואךְ אוּנ הָאט גֶעמֵיינְט אַז עֶר גֶעהט שׁוֹין אוֹם הָט זִי אִיהם גֶעזָאגְט אִיךְ בִּין דִיר מוֹחֵל דֶעם חָשָׁד וָוס דוּ הָאסְט אוֹיף מִיר אוּנ וָואס דוּ הָאסְט מִיךְ אַזוֹ טִיעף בֶּעלֵיידִיגְט אִיךְ וַוייס אַז דַיינֶע יְסוּרִים הָאבֶּן דָס מִיט גֶעבְּרַאכְט דָס הָאֶרֶץ הָט אִיהר וַויי גֶעטְהוּן אָן זֶעהֶענְדִיג אִיהר מַאן. אִיז זִי אַוֶועק צוּ נָתָן צוּצִיתָא מִיט אַ צֶעבְּרָאכֶן הַארְץ אוּנ גֶעהֶענְדִיג הָט זִי מִתְפַּלֵּל גֶעוֶועזֶן אַז זִי זָאל ח״ו נִיט אַרַיין פַאלֶן אִין אֵיין עֲבֵירָה וִוי זִי אִיז גֶעקוּמֶן צוּ נָתָן׳ס הוֹיז הָאבֶּן אִיהם דִי דִינֶער גֶעמֶעלְדֶעט אַז חַנָּה אִיז גֶעקוּמֶן עֶר הָט זִיךְ שְׁטַארְק דֶערְפְרֵייט אוּנ הָט אִיהר גֶעהֵייסֶן אַרַיין לָאזֶן וִוי זִי אִיז אַרַיין הָט עֶר צוּ אִיהר מִיט אַ פְרֵיינְדְלִיכֶע אוּנ פְרֵיילִיכֶע מִינֶע גֶעזָאגְט לִיעבֶּע חַנָּה אַלֶּעס וָוס דוּ פֶערְלַאנְגְסְט פוּן מִיר וֶועל אִיךְ דִיר גֶעבֶּען זֶעלְבְּסְט מֵיין הַאלְבֶּען

פירוש ע״ט

פוּן קוּמְט אַ חִלּוּל הַשֵּׁם וֶוערְט עֶר גֶעשְׁטְרָאפְט. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל זָאגְט וֶוער עֶס לֶערֶענְט תּוֹרָה עֶר זָאל וַוייטֶר לֶערְנֶן מִיט אַנְדֶרֶע גִיבְּט מֶען אִיהם זַיין בַּאדֶערְפֶענִשׁ עֶר זָאל צַייט הָאבֶּען צוּ לֶערְנֶען אוֹיךְ מִיט אַנְדֶרֶע אוּנ אוֹיבּ זַיין עִיקָר מַחֲשָׁבָה וָואס עֶר לֶערְנְט תּוֹרָה אִיז צוּ טְהוּן מִצְוֹת גִיט מֶען אִיהם אִין זַיינֶע הֶענְד זַיין ווִילֶן אוּנ נָאךְ מֶעהר וִוי עֶר הָט גֶעוואלְט עֶר זָאל קֶענֶן לֶערְנֶן מִיט אַנְדֶרֶע צוּ לֶערְנֶן אוּנ צוּ הִיטֶן אוּנ צוּ טְהוּן וָוס אִין דֶער תּוֹרָה שְׁטֶעהט. רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר רַבִּי צָדוֹק זָאגְט דוּא זָאלְסְט זִיךְ נִיט אָפְּשֵׁיידֶען פוּן צִבּוּר אוּנ זָאלְסְט זִיךְ נִיט מַאכֶן וִוי דִי וָוס אָרְדְנֶען אֵיין טַעֲנוֹת פוּן דִי בַּעֲלֵי דִינִים פַאר דִיא דַיָּנִים אוּנ זָאלְסְט דִיר נִיט מַאכֶן אַ קְרוֹין פוּן דֶר תּוֹרָה דוּ זָאלְסְט פוּן דֶר תּוֹרָה הַערְשַׁאפְט הָאבֶּען דוּא

קְרְדּוֹם לַחְפָּר־בָּהּ. וְכַךְ הָיָה הִלֵּל אוֹמֵר, וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתָגָא חֲלָף. הָא לָמַדְתָּ, כָּל־הַנֶּהֱנֶה מִדִּבְרֵי תוֹרָה, נוֹטֵל חַיָּיו מִן־הָעוֹלָם: ו רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל הַמְכַבֵּד אֶת־הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת, וְכָל הַמְחַלֵּל אֶת־הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת: ז רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ אוֹמֵר, הַחוֹשֵׂךְ עַצְמוֹ מִן־הַדִּין, פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ אֵיבָה וְגָזֵל וּשְׁבוּעַת

תפארת אבות

איין הויכן סארט מענשן, ווי דר פסוק זאגט (דמות כמראה אדם עליו מלמעלה), אויך ניט אין דעם קלאס "איש" ווייל "איש" ווייזט אויך אויף איין הויכען מענטשען וויא אין פסוק שמים (והאיש משה, והאיש גבריאל) נאר ער איז "אנוש" וואס דר נאמן "אנוש" ווייזט אויף איין נידריגען מענשען. אונ דם זאגט דר תנא, (מאד מאד הוי שפל רוח), דו זאלסט

מגדל אבות

רום אונ האט זיך פארגעשטעלט פר דעם קייזער, דער קייזער האט איהם צו גענומן זעהר פריינדליך ער האט איהם געזעצט לעבען זיך אונ געפרעגט אוב ער קאן איהם, האט רבי אלעזר גיענטפערט ניין, האט איהם דר קייזער געזאגט איך בין דר וואס איז איינמאל צוגעשווי־מען צום ברעג ים אויף א ברעט פון שיף אונ דו האסט איהם צוגענומען צו זיך אונ געגעבן קליידר געלד אונ

אַ פֿערד. איך בין מזרע המלוכה פון דיא רומישע קעניגן אונ יעצט בין איך זעלבסט קייזער זאג מיר וואס איז דיין פערלאנג וועל איך ערפילן, איך בין געקומן צו דיר גרוסער קייזער דיר בעטן אז דוא זאלסט צוריקרופן דיין שרעקליכן בעפעהל וואס דו האסט ארוס געלאזט איבער אונז יודען, דערמאן זיך אבער האט צו איהם געזאגט דר קייזר ווי דייגע ברודר זענין זיך מיט מיר בעגאנגן אלס איך בין צוגעשווימען צום ברעג יעצט וויל איך דורכאוס ראכע געמען פון זייא, זאגט רבי אלעזר צו איהם גרוסער קייזער דו דארפסט וויסן אז יענע יודען וועלכע זענין זיך מיט דיר שלעכט בעגאנגען זענין דיא נידעריגסטע קלאסע פון אונזער נאציאן באציאן, אין גרונד אבער זענין יודען רחמנים אונ טהון פיעל טובות מיט אלעמען ווי ביי יעדע נאציאן גיבט פארדארבענע מענשען גיבט עס ביי אונז אויך אבער דוא וועסט דאך גיט אומגליקליך מאכן איינ

תורת אבות

פילוסוף האט עס געוואגן אין דר היים דר פילוסוף שרייט ווי אזו קאן דם זיין איך האב דאך ביי מיר גאר ריכטיג געוואגן דר גאלדשמידט לאכט זיך פון איהם אויס, אונ ער זאגט צו איהם א שיינר פילוסוף ביסט דו אז דו ווייסט ניט דעם אייגענשאפט פון זילבר דם אז מען שופט זיך מיט זילבער איבר דעם וואסער ווערט דאס

מדרש אבות

בן זומא, איזהו עשיר וועמען קען מען ווירקליך רופן עשיר ווער איז ווירקליך רייך, (השמח בחלקו), דר וועלכר איז צופרידן מיט וואס ער האט, אונ איז קיינעם ניט מקנא אונ לעבט נאך זיין פערמעגן, "מכובד" קען מען ניט רופן יעדן מענשען וואס מען גיט איהם כבוד, דען עס זענן דא פיעל מענשן וואס מען גיט זיי כבוד צוליעב מורא צוליעב עשירות אדער אנדערע אור זאכן, בן זומא רופט מכובד דעם וואס

גיט כבוד אנדערע מענטשען אונ שטעלט זיי פר זיך פאר גרעסער וויא ער איז אליין, דעם קען מען רופן מכובד ווייל

צדקת אבות

פערמעגען, איך פערלאנג אז דו זאלסט מיר לייען די סומע געלד וואס עס טרעפן אן מיין מאנס חובות האט זי איהם געזאגט איך זאל ראמיט קענן מיין מאן פריי מאכן פון געפענגעניס ער האט געהייסן זיין קאסיר ער זאל אנגרייטען די סומע געלד וועלכע זי פערלאנגט נאכדעם האט ער איהר געזאגט חנה דיין וואונש ערפיל איך יעצט ערפיל מיינעם, דו פערלאנגסט פון מיר א זאך וואס עס קען גיט זיין האט זי איהם געענטפערט דו פערלאנגסט פון מיר אז איך זאל פערשמוצן מיין קערפר אונ מיין זעלע אונ דאדורך זאל איך זיך מוזען שיידן מיט מיין מאן ווילסט דו דען אז צו ליעב די אויגע־בליקליכע שמוציגע תאוה זאלן מיר ביידע פערשמוטצן

פירוש ע"ט

זאלסט גיט לערנן די תורה ווי א האק צו האקן דר מיט דם מיינט מען דו זאלסט דיר גיט מאכן קיין פרנסה פון דר תורה ווארום מען טאר פון דער תורה קיין הנאה גיט האבן אויף דר וועלט אונ הלל פלעגט אויך אזוי זאגן ווער עס ניצט מיט דר תורה האט ער פארביטן די וועלט פאר יענע וועלט פון דאגן לערענט מען אפ אז ווער עס האט הנאה פון דר תורה אויף דר וועלט געמט ער דם אייביגע לעבן וואס ער האט געזאלט האבן לעולם הבא פון דר וועלט. רבי יוסי אומר רבי יוסי זאגט ווער עס האלט ערליך די תורה אדער ער האלט ערליך לומדי תורה איז ער אויך ערליך ביי לייטן אונ ווער עס פארשוועכט די תורה איז ער אויך מבוזה ביי לייטן. רבי ישמעאל בנו אומר זיין זוהן רבי ישמעאל זאגט ווער עס פארמייט זיך פון משפט אונ איז זיי מיט גוטען משוה נארפט ער פון זיך ארא פיינדשאפט אונ גזלה אונ שווערען

שָׁוְא. וְהַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה, שׁוֹטֶה רָשָׁע וְגַס רוּחַ: ח הוּא הָיָה אוֹמֵר, אַל־תְּהִי דָן יְחִידִי, שֶׁאֵין דָּן יְחִידִי, אֶלָּא אֶחָד, וְאַל־תֹּאמַר קַבְּלוּ:

מגדל אבות

גאנצעס פאלק צוליעב איינינע שלעכטע מענשן וואס די האסט געזעהן, אויף דיעזע ווערטער האט איהם דר קייזער גיענטפערט ווען איך וואלט דיר ניט געאכטעט אונ געשעצט וואלט איך אלע יודען אומגעבראכט נאר איך אכטע דיר אונ דיין ביטע, האסט מיט געבראכט קאנטריבוציע פאר זיי האט דר קייזער געפרעגט, פיער טויזענד דינקאטן האב איך פון מיין ארימעם פאלק צוזאמענגענומען אונ מיט געבראכט פאר דיר גרויסער קייזר, דם געלד האט דר קייזער צו רבי אלעזר גזאגט גיב איך דיר אוועק געגען דיא וועלכע דוא האסט מיר געגעבן דערפאר וואס דוא האסט מיר געראטעוועט מיין לעבן נעם איך מיין בעפעהל צוריק אונ געגען די זיבן קליידער וועלכע דוא האסט מיר געגעבן גיב איך דיר (מגנזי המלך) זיבעציג פאר קליידער. נאכדעם האט דער קייזער ר' אלעזר'ן אבגעלאזט מיט דיא גרעסטע עהרע, ווי ר' אלעזר איז געקומען צו הויזע אונ האט זיי געבראכט די גוטע בשורה האבן זיי איהם עטפאנגן מיט גרוס שמחה אונ געזונגן דעם פסוק (שלח לחמך על פני המים), דם לערינט אונז דיא משנה איין מוסר השכל (אל תהי בז לכל אדם) דו זאלסט קיין מענשען ניט פעראכטן (ואל תהי מפליג לכל דבר) אונ וואס דו טהוסט זאל ניט זיין איבער טריבען אונ זאלסט ניט ווייט פערקריכען אפילו געגען דיין גלות פיינד וויא דיא עולי רגלים האבן געטהון מיט דעם רומער דר מענש דארף אים פאראוס בעטראכטן וואס עס קען דערפון אמאל ארויסקומן, אונ דערצו קען מען אויך זאגען דעם חז"ל וואס (איזהו חכם הרואה את הנולד):

תפארת אבות

זיין ביי דיך נפאלען אונ האבען אין זיך יראת שמים אונ שפלות אונ פארשטעהט אז פאר דיר וואס דו ביסט אין דעם קלאס פון "אדם" פאסט ניט צו קריגען זיך מיט איין גראבן מענשען וואס ווערט גערופען "אנוש" (שתקות אנוש רמה) ווייל די ערווארטונג פון אזא מענשען איז ניט מעהר וויא אז פון איהם זאל ווערן ווערים, אבער דו לייטישער מענש פארשטייט איהם וועסטו האבן עוה"ז אונ עוה"ב:

תורת אבות

אז ער שעצט אלעמן שעצן אלע איהם, גמצא ווייזט דא בן זומא זעהר איין שיינעם גאנג אין מעלות ומדות וויא איין מענש דארף זיך פיהרן אויף דר וועלט אונ מיט די פיער מעלות וועט ער גליקליך זיין בעוה"ז ובעוה"ב:

מדרש אבות

זילבער פיעל גרינגער, א סימן וועסטו האבן ווען דיר זעלבסט אב ריכטיג די נייע זילבערנע כלים וואס דו האנדעלסט ביי מיר וועסטו זעהן דם אז דו וועסט דיך צוריק שיקען אונ קומען נאך דיין הויז וועט ווייטער פעהלן א ערך פון הונדערט פונט, דר פילוסוף האט זיך זעהר געשעמט צו געהן פרעגען ביים א צווייטען נאלרשמיט די ריכטיקייט עס האט איהם ניט געפאסט צו זאגן דאס ער ווייסט ניט דורך דעם איז ער געבליבען גענארט מיט צוויי הונדערט פונט זילבער, דערפון איז א ראיה אז דר גרעסטער חכם ווען ער וויל זיך נאר סומך זיין אויף זיין חכמה ניט פרעגען א צווייטען קאן מען איהם נאר גרינג אבנארן:

צדקת אבות

אונזערע רייניגע זעלען אונ מיר זאלן ביידע קיין תקומה ניט האבן ברעך דיין יצר הרע וועסט דו זיין ווי יוסף הצדיק וואס זיין נאמן איז אויף עוויג פערהייליגט פאר בעם ניט אז דו וועסט דאך דארפן אב געבן דין וחשבון פר השי"ת וואס פר איהם כביכול איז קיין סודות ניט דא אונ ווייס אלעם וואס דר מענש טהוט אפילו אין דעם גרעסטן אונ טיפסטן געהיימנים עס איז שאנדע אז אזא מענש ווי דו זאל ניט קענען בעהערשן דעם יצר הרע וואס ער איז דר גרעסטער אונ ערגסטער פיינד פון מענשן דיינע רייד האבן שטארק געווירקט אויף נתן צוציתא ער איז אבגעשטאנען פון איהר אונ איז געפאלן צו דר ערד אונ געדאנקט השי"ת וואס ער האט איהם געגעבן קראפט זיך צו בעהערשן אונ איהם מציל געוועזן פון אזא גרויסע זינדע חנה האט בעקומען דם געלד וועלכעם נתן האט איהר געגעבן אונ האט באלד פריי געמאכט איהר מאן, ביים מאן איז פון דעסטוועגן געבליבן אויף איהר א חשד ווי ביי אלע איינוואהנר פון שטאדט אונ האט זיך פון איהר מרחיק געוועזן, איינמאל איז רבי עקיבא געזעסן אין בית המדרש אונ געלערנט מיט זיינע תלמידים האט ער דורך דעם פענסטער בעמערקט ווי איינר איז פארביי געריטן אונ פונקט וויא זאגענ־שטראלן האבן איהם ארוין געשיינט אין פענסטער אונ פערבלענט די אויגן, רבי עקיבא האט געפרעגט זיינע תלמידים ווער איז דא פארביי געריטן האבן זיי איהם געזאגט דאס איז נתן צוציתא דר רשע וועלכר האט מטמא געוועזן איין אשת איש רבי עקיבא האט איהם

פירוש ע"ט

אומזיסט אונ ווער עס מאכט גרויס זיין הארץ אין דר הוראה וויא איין גרויסער למדן איז ער איין נאר אונ איין רשע אונ איין בעל גאוה. הוא היה אומר ער פלעגט זאגן דו זאלסט ניט אליין פסקענן סיידן זיי וועלן זיך פארלאזען אויף דיר פון זיך זעלבסט ווארום עס משפט ניט איינר אליין נאר דער איינר וואס איז אויף אלע וועלטן דו זאלסט ניט זאגן נייט מקבל מיין דעה איך

דַּעְתִּי, שֶׁהֵם רַשָּׁאִים וְלֹא אָתָּה: ט רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, כָּל־הַמְקַיֵּם אֶת־הַתּוֹרָה מֵעֹנִי, סוֹפוֹ לְקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר, וְכָל־הַמְבַטֵּל אֶת־הַתּוֹרָה מֵעֹשֶׁר, סוֹפוֹ לְבַטְּלָהּ מֵעֹנִי: י רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הֱוֵי מְמַעֵט בְּעֵסֶק, וַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, וֶהֱוֵי שְׁפַל־רוּחַ בִּפְנֵי כָל־אָדָם, וְאִם־בָּטַלְתָּ מִן־הַתּוֹרָה, יֶשׁ־לְךָ בְּטֵלִים הַרְבֵּה כְּנֶגְדְּךָ, וְאִם־עָמַלְתָּ בַּתּוֹרָה, יֶשׁ־לוֹ שָׂכָר הַרְבֵּה לִתֶּן־לָךְ: יא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, קוֹנֶה־לּוֹ פְרַקְלִיט אֶחָד, וְהָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת, קוֹנֶה־

מעשה אבות

(כָּל הַמְקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מֵעוֹנִי וכו׳), די גְמָרָא בְּרֶענְגְט איין מַעֲשֶׂה אין מַסֶּכֶת יוֹמָא, הִלֵּל הַזָּקֵן איז גְוָועזֶען אין דר יוּגֶענְד איין גְרוֹיסֶער אֶבְיוֹן, און ווי ווייניג ער הָט פַארְדִינְט פְלֶעגְט ער אַ העלְפְט דֶערְפוּן אָבְּגֶעבֶּן אַלֶע טָאג דעם שׁוֹמֵר פוּן בֵּית הַמִּדְרָשׁ ער זָאל איהם אַרייִנְלָאזֶען הֶערֶען דעם שִׁיעוּר. איין טָאג הָט ער נָאר ניט פַארְדִינְט און הָט ניט גֶעהַאט וָואס צו גֶעבֶּן דעם שׁוֹמֵר הָט ער איהם ניט אַריין גֶעלָאזְט, הִלֵּל איז אָבֶּער גֶעוועזֶען זעהר איין גְרוֹיסֶער מַתְמִיד און הָט גֶעוואָלְט הֶערֶען ווי שְׁמַעְיָה און אַבְטַלְיוֹן לֶערְנֶען איז ער אַרוֹיף אוֹיפ׳ן דַאך און הָט זיך גֶעלֵייגְט אִיבֶּער דעם דַאכְפֶענְסְטֶער און צו גֶעהֶערְט ווי זֵיי לֶערְנֶען. דָס איז גֶעוָועזֶען אין חוֹדֶשׁ טֵבֵת פְרֵייטָאג. ווען דֶער טָאג איז קוּרְץ, שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן הָאבֶּן גֶעלֶערִינְט די גַאנְצֶע נַאכְט פָארְהֶער און עֶס איז שׁוֹן גֶעוָועזֶען איין שְׁטִיק אין טָאג אַרַיין און עֶס איז נָאךְ אַלְץ פִינְסְטֶער גֶעוָועזֶען. זַייא הָאבֶּן זיך דֶעריבֶּער גֶעוואוּנְדֶערְט נָאר זֵיי הָאבֶּן גֶעמֵיינְט אַז עֶס איז אֵיין וָואלְקֶענְדִיגֶער טָאג הָאבֶּן זַייא וַוייטֶער גֶעלֶערִינְט, עֶס איז ווידֶער אַוועק אַ צֵייט און

בית אבות

(הֱוֵי מְמַעֵט בְּעֵסֶק וַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה), דִי טַייטְשׁ פוּן דֶעם מַאֲמַר איז דוּא זָאלְסְט ווֶעניג עוֹסֵק זַיין אין דִיא עֲסָקִים פוּן דֶר ווֶעלְט נָאר דוּ זָאלְסְט עוֹסֵק זַיין בַּתּוֹרָה. דָא איז צוּ פְרֶעגֶן, אַז ער ווֶעט ניט עוֹסֵק זַיין אין מַשָּׂא וּמַתָּן ווי עֶס גֶעהֶער צוּ זַיין ווִי ווֶעט ער גֶעמֶען צוּ עֶסֶן ווֶעט ער דָאךְ מְמֵילָא ניט קֶענִין לֶערְנֶן, דֶר תֵּירוּץ איז דֶר יֵצֶר הָרָע לָאזְט דֶעם מֶענְשׁ ניט לֶערְנֶן ווֶען ער ווִיל לֶערְנִין רֶעדְט איהם אָן דֶר יֵצֶר הָרָע דוּ בַּארְפְסְט דָאךְ אַצוּנְד טְהוּן דָאס קְלֵיינִיגְקֵייט ווֶעלְכֶעס ער ווָאלְט זיךְ בֶּאֱמֶת גֶקֶענְט בֶּגֶעהְן אָהְן דֶעם. דֶעסְטְוֶועגְלֵייכֶען רֶעדְט ער איהם אָן ער זָאל תָּמִיד שְׁמוּעֶסֶן מִיט מֶענְשֶׁן טָאמֶער ווֶעט ער עֶפִּיס גֶעווָאהר ווֶערֶען ווֶעלְכֶעס קְלֵיינִיגְקֵייט

צדקת אבות

גֶעהֵייסֶן אַרַיין רוּפֶן און ווִי ער ;ניז אַרַיין הָט ער איהם גֶעפְרֶעגְט וָוס פַר אֵיין מִצְוָה ער הָט גֶעטְהוּן הָאט ער רַבִּי עֲקִיבָא׳ן דֶערְצֶעהְלְט דִי גֶעשִׁיכְטֶע מִיט חַנָּה׳ן הָט רַבִּי עֲקִיבָא איהם גֶעבֶּענְשְׁט און גֶעזָאגְט דוּ הָאסְט דַיין יֵצֶר הָרָע גוֹבֵר גֶוֶוען דַארוּם שַׁיינֶען די הֵיילִיגֶע שְׁטְרַאלֶן פוּן דֶר שְׁכִינָה כִּבְיָכוֹל אוֹיף דִיר יֶעצְט מַיין זוּהְן זֶעץ זיךְ אין מַיין יְשִׁיבָה לֶערְנֶן ווֶעסְט נָאךְ קוּמֶען צוּ אֵיין גְרוֹיסֶע מַדְרֵגָה נָתָן הָט זיךְ גֶענוּמֶען צוּם לֶערְנֶען און איז גֶעוָוארֶען אֵיין גְרוֹיסֶער תַּלְמִיד חָכָם. אֵיינְמָאל איז תַּנָּה׳ס מַאן גֶעקוּמֶען אין בֵּית הַמִּדְרָשׁ פְרֶעגֶען בַּיי רַבִּי עֲקִיבָא דֶעם דִין וֶועגֶן זַיין ווַייבּ, נָעהט ער ווִיא נָתָן זִיצְט אין דֶער עֶרְשְׁטֶע שׁוּרָה פוּן די תַּלְמִידִים פַר רַבִּי עֲקִיבָא, פְרֶעגְט ער ווִי קוּמְט דֶר חוֹטֵא וּפוֹשֵׁעַ צוּ אַזָא שְׁטוּפֶע, הָאבֶּן איהם די תַּלְמִידִים דֶערְצֶעהְלְט דִי גַאנְצֶע גֶעשִׁיכְטֶע.

פירוש ע"ט

ווייל אַייךְ אַלַיין פַּסְקֶענֶן זַיי מֶעגֶען זִיךְ אוֹיף דִיר פַארְלָאזֶן אָבֶּר נִיט דוּ זָאלְסְט דָם זָאגֶן. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר רַבִּי יוֹנָתָן זָאגְט ווֶער עֶס הַאלְט בַּייא זִיךְ דִיא תּוֹרָה עֶר לֶערֶענְט תּוֹרָה לִשְׁמָהּ פוּן אָרוֹמְקֵייט חָאטְשֶׁע עֶר איז אָרוֹם ווֶעט דֶר סוֹף פוּן אִיהם זַיין אַז הַשׁ"י ווֶעט אִיהם הֶעלְפֶן אַז עֶר זָאל ווֶערֶען אֵיין עוֹשֶׁר ווֶעט עֶר בְּהַרְוָחָה מְקַיֵּים זַיין. דֶר וָוס איז מְבַטֵּל דִי תּוֹרָה אַז עֶר איז אֵיין עוֹשֶׁר און הָט גֶעקֶענְט לֶערְנֶען איז זַיין סוֹף עֶר ווֶעט מְבַטֵּל זַיין דִי תּוֹרָה מֵחֲמַת אָרוֹמְקֵייט. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר רַבִּי מֵאִיר זָאגְט זָאלְסְט ווֶינְצִיגֶער מַשָּׂא וּמַתָּן טְהוּן און זָאלְסְט עוֹסֵק בַּתּוֹרָה זַיין און דַיין דֵּעָה זָאל נִידְרִיג זַיין פַר אִיטְלֶיכֶן מֶענְשֶׁן זָאלְסְט דוּ זִיךְ נִידְרִיג הַאלְטֶען ווֶען דוּ הָאסְט בְּכִוָּון מְבַטֵּל גֶעוֶועזֶן פוּן תּוֹרָה לֶערְנֶען איז פַארְהַאנֶדֶן נָאךְ בְּטֵלִים קֶעגֶן דִיר וָוס מֶען ווֶעט דִיר צוּ שִׁיקֶען אַז דוּ זָאלְסְט ווַייטֶער מְבַטֵּל זַיין און אַז דוּ הָאסְט דִיךְ זֶעהר פִיל גֶעמִיהט אין דֶער תּוֹרָה איז פַארְהַאנֶדֶן פוּן דַיינֶעט ווֶעגֶען פִיעל גֶעצָאהלְט צוּ גֶעבֶּן דִיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב זָאגְט ווֶען אֵיינֶר טְהוּט אֵיין מִצְוָה קוֹיפְט עֶר זִיךְ אֵיין פַארְשְׁפְרֶעכֶער עֶר זָאל פַר אִיהם תָּמִיד דֶערְמָאנֶען דֶעם זְכוּת פוּן דֶער מִצְוָה וְהָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת ווֶען עֶר טְהוּט אֵיין

לוֹ קַטֵּגוֹר אֶחָד. תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כִּתְרִיס בִּפְנֵי הַפֻּרְעָנוּת: יב רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר, כָּל־כְּנֵסִיָּה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם, וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם: יג רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־שַׁמּוּעַ אוֹמֵר, יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ, וּכְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ, וּמוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שָׁמָיִם: יד רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֱוֵי זָהִיר בְּתַלְמוּד, שֶׁשִּׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זָדוֹן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה כְתָרִים הֵן, כֶּתֶר תּוֹרָה, וְכֶתֶר כְּהוּנָּה, וְכֶתֶר מַלְכוּת,

בית אבות

צו דר פרנסה, דר כלל איז דר יצר הרע נארט תמיד דעם מענש אז ער זאל קיינמאל ניט האבן קיין צייט צו לערנען, אבער באמת איז יעדער יוד מחויב צוא לערנין תורה אפילו דר וואס איז עוסק במשא ומתן איז מחויב איבערלאזען צייטען ביי טאג אונ ביי נאכט צוא לערנען תורה, דר וואס קען ניט לערנן זאל לערנען די הייליגע ספרים בלשון עברי טייטש ער זאל וויסען מקיים צו זיין די מצות ווי עס געהער צו זיין אונ זאל אריינברענגען אין זיך יראת שמים, דעסטגלייכן ביי יעדערן עסען איז איין גרויסע מצוה עפים צוא לערנען אין וועלכען ספר דורכדעם ברענגט מען אין זיך אריין קדושה מיט יראת שמים מען זאל תמיד געדענקין אין

מעשה אבות

עס איז נאך אלץ פינסטער, דס איז זיי געווארן אויפגעאלענט, האבן זיי א בליק געטהון אין דאכפענסטער האבן זיי ערשט דערזעהן איין מענשליך געשטאלט איבער דעם פענסטער, זיי זענען ארויף אויף דעם דאך האבען זיי דערזעהן אז הלל ליגט איבער דעם פענסטער אונ אויף איהם איז אנגעפאלען איבער נאכט דריי איילן היך שניי, זיי האבן אבגעשארט דעם שניי פון איהם אונ האבן איהם אראבגענומען אין בית המדרש, זיי האבן איהם אבגעווארעמט אונ אבגעוואשען, דערוועיל איז געווארן שבת האבן זיי געזאגט אז הלל איז ווערט צו פערהיטן איהם פון איין קראנקהייט אז מען זאל איבר איהם מחלל שבת זיין, דעם שומר הט מען פערזאגט אז פון איצט אן זאל ער איהם שטענדיג אריין לאזען אין בית המדרש אונ זאל זיצן צווישן די גרעסטע תנאים, הלל איז געשטאנען פון טאג צוא טאג אונ איז געווארן איין גדול הדור, אין א צייט ארום איז ער אוועק פון בבל נאך ארץ ישראל, דארטן זענען געווען די נשיאים אונ די זקנים פון בני בתירא אונ אז זייא האבן געזעהן זיין גדלות אין תורה אז ער שטעהט פיעל העכער פר זייא האבן זיי איהם געמאכט פר איין נשיא אין ארץ ישראל אויך דר קעניג הורדוס האט

צדקת אבות

איצט ווייס איך קלאר אז חנה איז ריין אונ עהרליך. הט ער צו זיך געזאגט אונ הט ווייטער געלעבט מיט איהר זעהר שיין אונ זי געשעצט ווי א הייליגע זאך, די חכמים האבן איהם א נאמן געגעבן נתן דצוציתא ווייל די ליכ־ טיגע שטראהלן האבן אויף זיין קאפ געשיינט, דס מיינט די משנה. ווער הייסט איין גבור הכובש את יצרו, דר וועלכר קאן בעהערשען זיינע שלעכטע געדאנקן, אונ דר וועט זיין גערעכענט פון די צדיקים גבורי ישראל:

פירוש ע"ט

עבירה קויפט ער זיך איין קריגר וואס דערמאנט תמיד די עבירה. ווידר קערן זיך צו גאט חרטה האבן באמת פון זיינע שלעכטע מעשים אונ זאל שוין טהון נייטער גוטע מעשים ווייא א שויץ אזוי פארשטעלט דס פר צרות עס דערלאזט ניט קומען צו מענשן. רבי יוחנן הסנדלר רבי יוחנן הסנדלר זאגט די איינזאמלונג וואס זייער צונויף קומען איז פון אויבערשטענם דינסט אדר פון תורה וועגן איז דר סוף אז עס וועט אזוי בלייבן זיי וועלען אויספיהרן זייער ווילן אונ דס איינזאמלונג וואס איז ניט לשם שמים הט דס צום סוף קיין קיום ניט. רבי אלעזר בן שמוע רבי אלעזר זאגט עס זאל זיין דער כבוד פון דיינע תלמידים אויף דיר געליבט אזוי ווי דיין כבוד אונ דיין חברים כבוד זאל זיין אזוי ווי דר כבוד וואס דו טהוסט אן דיין רבי מחמת מורא אונ די מורא פון דיין רבי זאל זיין אזוי ווי מען הט מורא פר גאט. רבי יהודה אומר רבי יהודה זאגט זאלסט זיין געווארענט אין לערנען דו זאלסט רעכט פארשטיין ווייל דאס וואס דו וועסט דיך טועה זיין דורך דעם וואס דו האסט ניט רעכט געזעהן אונ וועסט דיך טועה זיין צו פסקענען דס וועט זיין גערעכענט פאר איין מזיד. רבי שמעון אומר רבי שמעון זאגט עס איז געווען בייא יודען אין ארץ ישראל דריי קרוינען דס הייסט וואס די תורה האט געהייסן כבוד אן טהון דיא קרוין פון דר תורה ווער עס איז איין למדן אין דר תורה א כהן בפרט א כהן גדול האט דיא

וְכֶתֶר שֵׁם טוֹב עוֹלֶה עַל גַּבֵּיהֶן: טו רַבִּי נְהוֹרָאִי אוֹמֵר, הֱוֵי גוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה, וְאַל־תֹּאמַר שֶׁהִיא תָבוֹא אַחֲרֶיךָ, שֶׁחֲבֵרֶיךָ יְקַיְּמוּהָ בְיָדֶךָ, וְאֶל־בִּינָתְךָ אַל־תִּשָּׁעֵן: טז רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר, אֵין בְּיָדֵינוּ לֹא מִשַּׁלְוַת הָרְשָׁעִים, וְאַף לֹא מִיִּסּוּרֵי הַצַּדִּיקִים: רַבִּי מַתְיָא בֶּן־חָרָשׁ אוֹמֵר, הֱוֵי מַקְדִּים בִּשְׁלוֹם כָּל־אָדָם, וֶהֱוֵי זָנָב לָאֲרָיוֹת, וְאַל־תְּהִי רֹאשׁ לַשְּׁעָלִים: יז רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדוֹר,

מעשה אבות

איהם זעהר געאכטעט אונ אכטציג פון די גרעסטע תנאים אין זיין דור זענען געקומען צו איהם לערנען תורה אונ האבן זיך גערופן זיינע תלמידים אונ אזו האט ער זוכה געוועזן צו זעהן פיעל נחת וגדולה, דס זאגט די משנה, (כל המקיים את התורה מעוני), דער וואס לערנט אין ארעמקייט אונ דחקות, (סופו לקיימה מעושר), לערינט אם ענדע אין רייכטהום אונ עהרע וויא מיט הלל הזקן איז געוועזן:

בית אבות

השם יתברך, דאס זאגט דר תנא אין דר משנה (הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה), הייינו דוא זאלסט ניט פאלגען דעם יצר הרע וואס רעדט דיך תמיד אן אז דו האסט ניט קיין צייט צו לערנען נאר דו זאלסט אוועק לייגען די קלייניגקייטן וואס דו דארפסט ניט נייטיג אונ לערנען אויף דעם ארט, ווער שמועסט מען זאל ניט שמועסן מיט מענשן איבריגע ווערטער וועלכעס מען קען זיך בעגעהן אהן דעם נאר מען זאל בעסער לערנען אין דר צייט יעדר ווס ער קען, די גמרא זאגט אז דער וואס לערנט תורה האט הצלחה אין אלדינג, דריבער דארף מען צוא פר זיכערן זיך אין השם יתברך אונ אוועקלייגען אלע קלייניגקייטן מיט דיא איבריגע רייד נאר ווען מידארף ניט נייטיג עוסק צו זיין במשא ומתן זאל מען תיכף עוסק זיין בתורה יעדער מענטש וויא וויט מעגליך איז וועט מען זוכה זיין צוא פיעל גוטס אונ צוא עוה"ב אמן:

משלי אבות

(אין בידינו לא משלות הרשעים וכו׳) מיר האבן ניט דם רעכט צו קלערן פר ווס געהט אנדערע רשעים גוט אויף דער וועלט. (ואף לא מיסורי הצדיקים) אונ ניט מיר קענן פערשטעהן ווארום האבן צדיקים יסורים, ווייל דאס איז אלץ מהשגחת השי"ת אונ דעם סוד ווייסט קיינר ניט, משה רבינו האט געבעטן ביי השי"ת (הודיעני נא את דרכיך) ערקלער מיר דיין געטליכע הנהגה, ירמיה הנביא האט געפרעגט (מדוע דרך רשעים צלחה) ווארום זענן די רשעים גליקליך אויף דר וועלט אונ צדיקים האבן צרות. אין דר גמרא איז דם אלץ ערקלערט נאר מיר וועלן דערצו געבן איין משל. ביי איין קעניג איז געוועזן איין שר וועלכר איז איהם געוועזן זעהר טריי, ער האט דם גאנצע לעבן געאפפערט איהם אונ מעהרערע מאל האט ער זיך געשטעלט אין געפאהר פר דעם קעניגס לעבן, נאטירליך איז ער געוועזן זעהר געאכטעט אונ געליעבט ביים קעניג, דאגעגען איז געוועזן אין לאנד ביים זעלבען קעניג א געוויסר פער־ברעכר ווס אז מען וואלט איהם נאר תאפען וואלט מען איהם געווים צום טויט פערארטיילט, איינמאל האט זיך געטראפן אז דר שר האט אין א פערזאמלונג פון גרויסע הערשאפטן אין איין רעדע אונגערען זיך אוים געדריקט מיט אזא ווארט וואס עס איז געוועזן א פחיתות הכבוד פר דעם קעניג, ער האט דם אפילו געשפראכען אונגערען אבער צו בעשטראפן קומט איהם אין דער זעלבר צייט איז דר קעניג געגאנגען שפאצירען האט א וואהנזיניגר געוואלט שיסן אויף איהם אונ גראדע איז דר מורד במלכות וועלכן מען האט געזוכט פערביי געגאנגען, ער האט דעם משוגענעם אנגענומען פארן האנד אונ האט דאדורך דעם קעניג מציל געוועזן פון טויט. אלזא האט ער פאר דיעזען העלדענטהאט פערדינט איינע בעלאוהנונג, די מיניסטארן האבן ניט געקענט בעשליסן ווס זאל מען טהון מיט די צוויי פערשידענע

פירוש נ"ט

תורה געהייסן כבוד אן טהון. רבי נהוראי אומר רבי נהוראי זאגט דו זאלסט ווערן פארטריבן צו דעם ארט וואו מען לערנט תורה זאלסט אליין געהען צום רבי אונ דו זאלסט ניט זאגן אז זי וועט קומן נאך דיר דאס הייסט דיא תלמידי חכמים וועלען אמאל אהער קומען וועל איך דענטסמאל ביי זיי לערנן אדר דו וועסט טראכטן דיינע חברים וועלן אהער קומן פון דעם רבי וועלן זיי מיט דיר לערנן אונ זאלסט דיך ניט פארלאזן אויף דיין גרויס פארשטאנד. רבי ינאי אומר רבי ינאי זאגט מיר ווייסען ניט פר ווס רשעים האבן אפט מאהל שלוה אונ פר ווס די צדיקים האבן אפט מאהל יסורים. רבי מתיא בן חרש רבי מתיא זאגט דו זאלסט פעדערן צו פרעגן שלום איטליכן מענש אונ זיי איין עק צו לייבן אונ גרעסערע פון דיר אונ דו זאלסט ניט זיין איין עלסטער צו פיקסן צו נידריגערע פון דיר. רבי יעקב אומר רבי יעקב זאגט דיא וועלט

בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא, הַתְקֵן עַצְמְךָ בִּפְרוֹזְדוֹר, כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס לַטְּרַקְלִין: יח הוּא הָיָה אוֹמֵר, יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִכֹּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְיָפָה שָׁעָה אַחַת שֶׁל־קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם הַבָּא, מִכֹּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה: יט רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַל־תְּרַצֶּה אֶת־חֲבֵרְךָ בִּשְׁעַת כַּעְסוֹ, וְאַל תְּנַחֲמֵהוּ בְּשָׁעָה שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו, וְאַל־תִּשְׁאַל לוֹ בִּשְׁעַת נִדְרוֹ, וְאַל־תִּשְׁתַּדֵּל לִרְאוֹתוֹ בִּשְׁעַת קַלְקָלָתוֹ: כ שְׁמוּאֵל הַקָּטָן אוֹמֵר, בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל־

אמונת אבות

(יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכֹּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא), די טייטש פון דעם מאמר איז עס איז בעסער איין שעה וואס מען טהוט תשובה און גוטע מעשים אויף דר וועלט פון גאר דם לעבען פון עולם הבא, ווארום דעמאלט בעולם הבא קען מען שוין ניט קיין תשובה טהון גאר דם וואס מען האט זיך אנגעגרייט בעולם הזה תשובה ומעשים טובים פון דעם בלייבט נוט לעולם הבא, אבער דר וואס האט זיך נישט אנגעגרייט תשובה ומעשים טובים קען שוין דארט גאר נישט פארבעסערן, אזו ווי בספר פרקי דרבי אליעזר ובספר ראשית חכמה שער התשובה שרייבן א מעשה עס איז געווען א גרויסער רבי וועלכר ער איז פריהער געווען א גזלן, און איז געזעסן אויף דעם וועג מיט נאך צוויי גזלנים און האבען יעדערן בעגזל'ט, האט ער זיך מישב געווען וואס וועט זיין

מעשה אבות

(הַתְקֵן עַצְמְךָ בִּפְרוֹזְדוֹר) מאך דיך צוגרייטן אין פארצימער כדי שתכנס לטרקלין דאמיט זאלסט קענען אריין געהן אין דעם פאראדנעם צימער. דיא ספרי מוסר ברענגען א מעשה אין דער געגענד וואו עס האט געוואהנט הגאון בעל מקדש מלך איז געווען איין רייכער מאן איין מפורסם פאר איין גרויסען בעל עבירה, ער איז געווען אזוי ווייט פארדארבען אז ווי פיעל מען האט זיך מיהע געגעבען איהם אב צו ווענדען פון זיינע שלעכטע זיטען און ארויף

משלי אבות

מענשן וואס ביידע פערדינען צו גלייך בעשטראפונג און בעלאוהנונג, דר קעניג האט געהייסן אז דעם שר וואס איז דאך אלע מאל טריי דעם קעניג און פערדינט גוטע בעלאוהנונג נאר איינמאל האט ער אונגערן פונגע געווען אין קעניגס כבוד זאל מען איהם אוועק פיהרען אין א זייטיגן ארט און דארט זאל מען איהם שטרענג פר האלטן פר זיין פערברעכן געגן דעם קעניג (דם זאל זיין זיינע שטראפע) און נאכהער זאל מען איהם ברענגן אין שטאדט בפני כל עם ועדה און אין אלעמענס געגענווארט מיט גרויס פאראד געבען מעדאלען און ארדען, און דעם מורד במלכות וואס פריהער האט ער פערדינט די שטרענגסטע שטראפע נאר ער האט דאך מציל געווען דעם קעניג פון טויט קומט איהם דאך בעלאוהנונג אויך איהם זאל מען צו ערסט אוועק פיהרן אין איין אבגעלעגענעם ארט וואו קיינער געהט ניט, און מען זאל איהם אין דר שטיל אנטהון איין ארדען (דם זאל זיין די בעלאוהנונג) און נאכהער זאל מען איהם ברענגען אין שטאט און אויף איין פרייען פלאץ וואו עס איז זעהר בעלעבט פון פובליקום זאל מען איהם אין געגענווארט פון אלעמען בעשטראפן ווי ער האט פערדיענט. דר נמשל איז דר צדיק דיענט השי"ת מיט'ן גאנצן הארצן מיט גרויס מסירת נפש, נאר אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. עס איז דאך ניטא איין צדיק וואס זאל טהון דורכאוים מעשים טובים

פירוש ע"ט

איז גלייך ווי א פאהרהויז פר יענע וועלט גרייט דיך אן דוא זאלסט דיך אן טהון אין פאהרהויז אז דו זאלסט אריין געהען אין פאלאץ. הוא היה אומר רבי יעקב פלעגט זאגן עס איז בעסר איין שעה וואס מען טהוט תשובה און גוטע מעשים אויף דר וועלט פון גאר דאס לעבען פון עולם הבא ווארום דארטען קאן מען שוין גאר ניט פארדינען קיין שום נייעם שכר און עס איז ווידר בעסר איין שעה פון תענוג און הנאה וואס מען האט בעולם הבא פון אלע תענוגים וואס מען האט אויף דר וועלט. רבי שמעון בן אלעזר רבי שמעון זאגט דו זאלסט ניט בעווילגן דיין חבר אין דר צייט אז ער איז ברוגז ביז דר כעס וועט איהם אפ געהען און דו זאלסט איהם ניט טרייסטן אין דר צייט אז דר מת ליגט נאך פאר איהם און דוא זאלסט ניט פרעגן איהם אויף איין פתח חרטה דענסטמאל אז ער טהוט דעם נדר און געוואהן דיך ניט צו זעהען דיין חבר דענסטמאל אז ער האט געטהון וואס ניט רעכט איז ווארום ער וועט פאר דיר מבויש ווערן. שמואל הקטן אומר שמואל הקטן פלעגט תמיד זאגען דעם פסוק אז דיין פיינד פאלט

תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל־יָגֵל לִבֶּךָ, פֶּן יִרְאֶה יְיָ וְרַע בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ: כא אֱלִישָׁע בֶּן־אֲבוּיָה אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד יֶלֶד לְמָה הוּא דוֹמֶה, לִדְיוֹ כְתוּבָה עַל־נְיָר חָדָשׁ, וְהַלּוֹמֵד זָקֵן לְמָה הוּא דוֹמֶה, לִדְיוֹ כְתוּבָה עַל־נְיָר מָחוּק: רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר הַבַּבְלִי אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד מִן־הַקְּטַנִּים לְמָה הוּא דוֹמֶה, לְאוֹכֵל עֲנָבִים קֵהוֹת וְשׁוֹתֶה יַיִן מִגִּתּוֹ, וְהַלּוֹמֵד מִן־הַזְּקֵנִים לְמָה הוּא דוֹמֶה, לְאוֹכֵל עֲנָבִים בְּשׁוּלוֹת וְשׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אַל תִּסְתַּכֵּל בְּקַנְקַן, אֶלָּא בְמַה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, יֵשׁ קַנְקַן חָדָשׁ, מָלֵא יָשָׁן, וְיָשָׁן

מעשה אבות

פידרען איהם אויף דעם ריכטיגען וועג האט אלעם ניט געהאלפען צוא אלע מעלות איז ער נאך געווען א גרויסער שכור, עס פלעגט אבער זעהר אפט טרעפען אז בעת שכרות האט ער געטהון גוטע זאכען אויך און פלעגט געבען נדבות וצדקות, ויהי היום איז דער עשיר געשטארבען מען קען זיך פארשטעלען וויפיעל מענשען עס זענען צוזאמענגעלאפען אויף וואונדער בעת דער לויה, אין דעם זעלבען טאג איז גראדע געווען דער גאון בעל מקדש מלך אין דער זעלבען שטאדט האט ער גיפרעגט ווער איז דאס געשטארבען (ער האט געמיינט אז עס איז געשטארבען א גרויסער צדיק) האט מען איהם געזאגט אז עס איז געשטארבען דער רייכער רשע און דאס איז מען צוזאמענגעלאפען אויף וואונדער, דעם בעל מקדש מלך האט מען מגלה געווען מן השמים

אמונת אבות

זיין תכלית האט ער אוועקגעלאזט די צוויי גזלנים און האט תשובה געטהון מיט דעם גאנצען הארץ און האט געפאסט און געבעטען תמיד להשם יתברך ער זאל איהם מוחל זיין און אפגעגעבען וועמען ער האט געקאנט און האט ערענסט געדאווענט אין בית המדרש און האט געלערנט תורה און געגעבען צדקה און איז געווארען א גרויסער רבי, אין דעם אייגענעם טאג וום ער איז נפטר געווארן זענען געשטארבן די צוויי גזלנים וואס

משלי אבות

אהן איין שום פעהלער און פאר זיינע קליינע חטאים שטראפט מען איהם דא אין דר פינסטערע וועלט, און קומט אב בעולם הזה, נאר ער איז דאך אבער איין טרייער דינער ביי השי"ת גיט מען איהם גרויס כבוד אין דר ליכטיגע וועלט אין גן עדן, אבר דר רשע איז דאך מורד אן השי"ת כביכול און טהוט אלץ געגען זיין פערזאנ, נאר עס טרעפט אמאל אז ער טהוט איין מצוה וום דאס איז דאך איין נחת רוח פאר השי"ת, בעצאהלט איהם השי"ת מיט גוטעס און עשירות אויף דר וועלט, ווי אין פסוק שטייט ומשלם לשונאיו אל פניו. דר בורא ב"ה בעצאהלט זיינע פיינד ביא זיין לעבן דאס הייסט אויף דער וועלט להאבידו. דאמיט ער זאל קיין טענות ניט האבען און זאל פערלירען יענע וועלט און דארטען האט ער דעם גרויסען עונש דארום איז צדיק ורע לו עס גיבט א צדיק וועלכען עס איז שלעכט אויף דער וועלט. רשע וטוב לו און עס גיבט א רשע וואס איהם איז גוט אויף דער וועלט:

פירוש ע"ט

זאלסט דוא דיך ניט פרייען און אז ער ווערט געשטרויכעלט זאל דיין הארץ ניט לוסטיג זיין טאמר אז השי"ת וועט זעהען אז דו פרייסט דיך און עס וועט איהם איבעל געפעלן אין זיינע אויגן וועט ער פון איהם אפקערען זיין צארן אויף דיר. אלישע בן אבויה אלישע זאגט ווער עס לערענט יונגערהייט צו וואס איז ער גלייך צו טינט וואס איז געשריבן אויף נייע פאפיר וואס עס איז נאך עפים אנדערש ניט געשריבן דרויף און ווער עס הייבט אן צו לערנן אויף דער עלטער צו וואס איז ער גלייך ווי טינט וואס איז געשריבן אויף אזא פאפיר וואס מען האט שוין אמאל דרויף געשריבן. רבי יוסי בר יהודה רבי יוסי זאגט אז ער לערענט תורה פון יונגע לייט צו וואס איז ער גלייך צו דעם וואס עסט אייליגע וויין טרויבן און טרונקט פון זיין קעלטער יונגען וויין אבר דר וואס לערענט תורה פון אלטע צו וואס איז ער געגליכן צו דעם וואס עסט פארטיגע וויין טרויבן און טרינקט אלטען וויין. רבי מאיר אומר רבי מאיר זאגט דו זאלסט ניט קוקן אויף אקרוג וואס פר א קרוג דס איז נאר זאלסט קוקן וואס אינווייניג איז דא עס איז פארהאנדן א נייער קרוג און עס איז פול מיט אלטן וויין און עס איז פארהאנדן איין אלטר קרוג וואס עס איז אין איהם ניט דא אפילו קיין נייער וויין ער איז גאר ליידיג אזוי איז פאר

שֶׁאֲפִילוּ חָדָשׁ אֵין בּוֹ: כב רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר, הַקִּנְאָה, וְהַתַּאֲוָה, וְהַכָּבוֹד, מוֹצִיאִין אֶת־הָאָדָם מִן־הָעוֹלָם: כג הוּא הָיָה אוֹמֵר, הַיִּלּוֹדִים לָמוּת, וְהַמֵּתִים לְחִיוֹת, וְהַחַיִּים לִדּוֹן, לֵידַע, וּלְהוֹדִיעַ, וּלְהִוָּדַע, שֶׁהוּא אֵל, הוּא הַיּוֹצֵר, הוּא הַבּוֹרֵא, הוּא הַמֵּבִין, הוּא הַדַּיָּן, הוּא הָעֵד, הוּא בַּעַל דִּין, הוּא עָתִיד לָדוּן.

אמונת אבות

זענין פריהער געוועזען זיינע חברים האט מען אין הימעל געגעבען איהם זיין חלק אין גן עדן אונ פיעל גוטס אונ די צווייי חברים האט מען געגעבען זייער ארט אין גיהנם אין פינסטערן שאול תחתית, האבען דיא צווייי גזלנים געפרעגט פאר וואס גיט מען איהם זיין חלק אין גן עדן אונ אונז אין גיהנם ער האט דאך פון לאנג יעדערן בע'גזל'ט גלייך מיט אונז, האט השם יתברך גיענטפערט ער האט תשובה געטהון ווען ער האט געלעבט האב איך אנגענומען זיין תשובה אונ האב איהם מוחל געוועזען אונ איהר האט גישט געטהון קיין

מעשה אבות

אז דער חותא איז איין בעל עולם הבא פאר זיינע גרויסע צדקות אונ נדבות דורך וועלכע ער האט מחיה געווען פיעל נפשות מען האט איהם מגלה געווען אז איינע טאג פאר זיין שטארבען זענען צו איהם געקומען ארעמע עלטערן פון איין ארעמע כלה אונ האבען איהם דערצעהלט אז דער חתן וויל ניט געהן צוא דער חופה ביז מען וועט איהם געבען איין טלית מיט איין זילבערנע עטרה אונ זיי האבען קיין שום מיטעל ניט גיהאט דאס צו שאפען האט זיי דער גביר גלייך געגעבען געלד צו קויפען דעם טלית מיט דער עטרה אונ האט נאך גערופען צו זיך דעם חתן מיט זיינע גוטע פריינד אונ גיבאטן פאר זייא איין גאנצען מאלצייט אונ גיבעטען דעם חתן אז ער זאל דעם שידוך ניט אבלאזן ווייל דיא כלה איז איין בת טובים, דער חתן האט איהם געפאלגט אונ האט מיט דיא ארימע כלה חתונה געהאט, זיינע מליצי יושר אין הימעל האבען מליץ געווען פאר דעם בורא ב"ה אז ער זאל זיין איין בן עוה"ב בעזונדערס פאר די לעצטע מעשה מיט די ארימע כלה אונ האבען געפועלט

משלי אבות

(הקנאה והתאוה והכבוד וכו'). למשל א גוטס־בעזיצר זעהר איין גוטר מענש האט אפגעגעבן זיין גוט (אימעניע) איינעם אין ארענדע, אליין איז ער אוועק אויף איין לאנגע צייט אין אויסלאנד, דער ארענדאר הט זיך גאנץ גוט געלעבט אין דר אימעניע אונ איז געווען אין איהר דר גאנצר בעל הבית, ארענדא הט ער דעם גוטסבעזיצר די גאנצע צייט וואס ער איז געווען אין אויסלאנד ניט געצאהלט נאך איינינע יאהרן איז געקומען דר גוטסבעזיצר הט ער גערופן דעם ארענדאר אונ איהם שטרענג אנגעזאגט אז ער זאל איהם געבן איין רעכענונג וואס ער הט פר איהם אויסגעגעבן אין די גאנצע צייט אונ זאל איהם דערלעגן די איבעריגע וואס עס קומט איהם, דר ארענדאר הט זיך געוואלט בענוטצען מיט א פעטען רעכענונג הט ער איהם אנגעוויזן אויף פערשידענע זאכן וואס ער הט געמאכט ער הט דעם שיוער גערעקט מיט בלעך פערפלאנצט איין גרויסן גארטן געמאכט נייע ברונענס אונ נאך אזעלכע זאכן ער הט ערקלערט דעם גוטסבעזיצר אז ער האט געמאכט די אלע זאכען ווייל ביי דעם אנדערען גוטס בעזיצער וואס גרענעצט זיך מיט איהם איז אויך אלעם אזוי געמאכט, דער גוטסבעזיצער הט דעם רעכענונג ניט אנגענומען איך דארף דיא אלע זאכען ניט האבען האט ער געזאגט דוא האסט דאס געמאכט ווייל דו האסט דאס געזעהן ביי יענעם גוטסבעזיצער דו האסט זיך אן איהם מתקנא געווען אונ איך דארף דם ניט איך קען אויסקומען אן דעם אונ וויל דארויף קיין געלט ניט אויסגעבן אלזא מוזט דו בעצאהלן פר די גאנצע צייט די גאנצע סומא ארענדע אונ אוב ניט וועל איך דיר מעהר ניט האלטען אונ ארויסטרייבן פון גוט, דר נמשל איז דר מענש איז נאר א שכן אויף דר וועלט דר בעל הבית איז נאר השי"ת אונ דער מענש דארף געבן דין וחשבון פר דעם בורא ב"ה דר מענש דארף בעצאהלן ארענדע מיט תורה ומצות ומעשים טובים ער ווייזט איין גאנצן חשבון פון מעשים וואס ער הט געטהון

פירוש ע"ט

האגדן א יונגער קאן בעסר ווי איין אלטר. רבי אלעזר הקפר רבי אלעזר זאגט וואס מען וויל אזוי זיין ווי יענר אונ וואס מען גלוסט צו תענוגים אונ וואס מען וויל כבוד האבען אויף דער וועלט די זאכען ציהען אוים דעם מענשן פון דר וועלט. הוא היה אומר רבי אלעזר פלעגט זאגן די וואס זענען געבארען געווארן די זענען אנגעבריים צו שטארבן אונ די טויטע וועלען לעבעדיג ווערן אונ די וואס וועלן לעבעדיג ווערן זענען אנגעברייט צום משפט, צו ווערען געוואר פון דער תורה אונ צו מאכען וויסן אנדערע אונ מען זאל אליין פארשטיין אז ער איז גאט ער מאהלט אוים אלע צורות ער האט אלץ בעשאפן ער איז וואס פארשטייט אלץ ער איז אליין א דין ער פסקעט ער איז אליין דר עדות פון אלע מעשים ער טענה'ט אליין ער איז אנגעברייט

בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין לְפָנָיו, לֹא עַוְלָה, וְלֹא שִׁכְחָה, וְלֹא מַשּׂוֹא פָנִים, וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד, וְדַע שֶׁהַכֹּל לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן, וְאַל־יַבְטִיחֲךָ יִצְרְךָ, שֶׁהַשְּׁאוֹל בֵּית מָנוֹס לָךְ, שֶׁעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹצָר, וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹלָד, וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי, וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מֵת, וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רבי חנניא וכו'

מעשה אבות

אַז אֲפִילוּ די עוֹנָשִׁים פוּן זַיינֶע עֲבֵירוֹת זָאל מֶען אִיהם אוֹיךְ פֶערְגְרִינְגֶערְן נָאר אוּם עֶר זָאל וַוייטֶער נִיט זִינְדִיגֶען זָאל מֶען אִיהם פַר דֶר צַייט אַוֶועקְרוּפֶען פוּן דֶר וֶועלְט אוּנ דֶערְפַאר אִיז עֶר יוּנְג גִישְׁטָארְבֶּען דָאס זָאגְט די מִשְׁנָה הַתְקֵן עַצְמְךָ בִּפְרוֹזְדוֹר וכו', גְרֵייט זִיךְ צוּא אוֹיף דֶער וֶועלְט וֶועלְכֶע וֶוערְט אָנְגֶערוּפֶען פְּרוֹזְדוֹר אֵיין פָארְצִימֶער צוּ יֶענֶע לִיכְטִיגֶע גֵייסְטִיגֶע וֶועלְט וֶועלְכֶע וֶוערְט גֶערוּפֶען טְרַקְלִין דָאס הֵייסְט פַּאלַאץ:

אמונת אבות

תְּשׁוּבָה, הָאבֶּן זֵיי גֶעזָאגְט לָאז מֶען אוּנְז לָאזֶן וֶועלֶן מִיר אַצִינְדֶערְט תְּשׁוּבָה טְהוּן, הָאט הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ גִיעֶנְטְפֶערְט מֶען קֶען נָאר תְּשׁוּבָה טְהוּן וֶוען מֶען לֶעבְּט בִּיז מֶען שְׁטַארְבְּט אָבֶּער דֶערְנָאךְ קֶען מֶען שׁוֹין נִיט טְהוּן קֵיין תְּשׁוּבָה, אַזוֹ וִויא אֵיינֶער וִויל אַוֶועקְגֵעהֶן אוֹיף דֶעם יַם אַז עֶר נֶעמְט זִיךְ גִישְׁט מִיט קֵיין בְּרוֹיט פוּן יִשׁוּב קְרִיגְט עֶר שׁוֹין נִיט אוֹיף דֶעם יַם אַזוֹ וָואס מֶען גְרֵייט זִיךְ נִיט אָן תְּשׁוּבָה אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים אוֹיף דֶער וֶועלְט הָאט מֶען נִיט אוֹיף יֶענֶער וֶועלְט, אִיבֶּער דֶעם דַארְף זִיךְ יֶעדֶער מֶענְשׁ בֶּערֶעכֶענֶען אוּנ תְּשׁוּבָה טְהוּן כָּל זְמַן עֶר הָאט צַייט אוּנ אָנְזַאמְלֶען מִצְוֹת אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים וֶועט עֶר זוֹכֶה זַיין צוּ הָאבֶּן גוּטְס אוֹיף אֵייבִּיג:

משלי אבות

אָבֶּער דָס בֵּית דִין שֶׁל מַעְלָה נֶעמְט נִיט אָן דֶעם חֶשְׁבּוֹן וַוייל די זַאךְ הָט עֶר גֶעטְהוּן פוּן קִנְאָה יֶענֶע זַאךְ פוּן תַּאֲוָה, די דְרִיטֶע זַאךְ פוּן כָּבוֹד וֶועגֶן אָבֶּער אַלֶץ נִיט לְשֵׁם שָׁמַיִם הֵייסְט מֶען אִיהם פוּן דֶער דִירָה בְּעוֹה"ז אַרוֹיסְקְלֵויבֶּן זִיךְ אוּנ שְׁטַארְבְּט פַר דֶר צַייט, דָס אִיז די כַּוָּנָה אַז די דְרַיי שְׁלֶעכְטֶע מִדּוֹת הַקִּנְאָה נֵייד, וְהַתַּאֲוָה וָואלְלוּסְט וְהַכָּבוֹד אוּנ עֶהרְזוּכְט (מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם) בְּרֶענְגֶען אִיהם אוּם פוּן דֶער וֶועלְט אוּנ פֶערְלִיעֶרְט אוֹיךְ יֶענֶע וֶועלְט דֶער מֶענְטְשׁ דַארְף טְהוּן אַלֶע מַעֲשִׂים לְשֵׁם שָׁמַיִם עֶס זָאלֶן פוּן אִיהם צוּפְרִידֶען זַיין גָאט אוּנ לַייט:

(וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי וכו'), דוּ לֶעבְּסְט אִיבֶּער גֶעוַואלְד, אוּם צוּא פֶערְשְׁטֵיעהֶן דֶעם הֶמְשֵׁךְ פוּן דִיא אַלֶע (עַל כָּרְחֲךָ) וֶועלֶען מִיר דָס עֶרְקְלֶערֶן מִיט אַ מָשָׁל אֵיין גְבִיר הָט גֶעהַאט צְוֵויי טֶעכְטֶער אֵיינֶע אִיז גֶוֶוען אַ קְרַאנְקֶע אוּנ אַ מִאוּסֶע די צְווֵייטֶע זֶעהר אַ שְׁלֶעכְטֶע אוּנ שְׁטֶענְדִיג הָאט זִיא גֶעמַאכְט לַארֶעם אִין שְׁטוּבּ בֵּיידֶע טֶעכְטֶער זֶענֶען שׁוֹין גֶעוֶוען אִין דֶעכְטֶע יָאהְרֶן אוּנ דֶער פָאטֶער הָאט זִייא פַאר קֵיין פַאל נִיט גֶעקֶענְט חֲתוּנָה מַאכֶען, נַאטִירְלִיךְ הָט עֶר זִיךְ גֶענוּג גֶעקְרֶענְקְט דֶערִיבֶּער עֶר הָט אָנְגֶעבָּאטֶן גְרוֹסֶע נְדָנִ"ן עֶס הָאבֶּן זִיךְ אָבֶּער נִיט גֶעפוּנֶען קֵיין בַּעֲלָנִים אוֹיף זֵייא, אֵיין מָאל אִיז גֶעקוּמֶען צוּם גְבִיר אַ שַׁדְכָן זֶעהר אַ קְלוּגֶער הָאט עֶר אִיהם פָארְגֶעלֵייגְט פַאר זַיינֶע טֶעכְטֶער שִׁידוּכִים פוּן זֶעהר וַוייט מִיט צְוֵויי בְּרִידֶער אוֹיךְ פוּן רַייכֶע עֶלְטֶערְן וָואס אֵיינֶער אִיז בְּלִינְד אוּנ דֶר אַנְדֶערֶער טוֹיבּ, דֶר בְּלִינְדֶער זָאל נֶעמֶען די מִאוּסֶע אוּנ דֶר טוֹיבֶּער די שְׁלֶעכְטֶע טָאכְטֶער דֶעם פָאטֶער פוּן דִיא צְוֵויי שְׁוֶועסְטֶער אִיז דֶר פָארְשְׁלַאג זֶעהר גֶעפֶעלֶן עֶר הָט דֶעם שַׁדְכָן גֶעגֶעבֶּן אוֹיף רֵייזֶע קָאסְטֶן אוּנ אִיז אַוֶועק גֶעפָאהְרֶן אוּנ אוּמְגֶעפִירְט די צְוֵויי שִׁידוּכִים אוּנ עֶס אִיז גֶוֶוען דִיא חֲתוּנָה, בֵּיידֶע בְּרִידֶער זֶענֶען גֶוֶוען צוּפְרִידֶען מִיט זֵייעֶרֶע פְרוֹיֶען דֶר בְּלִינְדֶער הָאט נִיט גֶעזֶעהְן וִויא וַוייט הֶעסְלִיךְ זַיין פְרוֹי אִיז אוּנ דֶר טוֹיבֶּער הָאט נִיט גֶעהֶערְט דִיא שְׁטֶענְדִיגֶע קְלָלוֹת פוּן זַיין וַוייבּ אוּנ אַזוֹ הָאבֶּן דִיא בֵּיידֶע בְּרִידֶער אָבְּגֶעלֶעבְּט אֵיינִיגֶע יָאהְר אִין צוּפְרִידֶענְהֵייט מִיט

פירוש ע"ט

צוּ פַּסְקֶענֶן גֶעלוֹיבְּט אִיז עֶר עֶר טְהוּט נִיט קֵיין שׁוּם אוּמְרֶעכְט קֵיינֶם עֶס אִיז בַּיי אִיהם נִיט דָא קֵיין שׁוּם פַארְגֶעסוּנְג עֶר זָאל וֶועמֶן פַארְזֶעהֶען פוּן זַיינֶע עֲבֵירוֹת אוּנ קֵיין פֶערְשׁוֹינוּנְג אוּנ קֵיין נֶעהמוּנְג פוּן שׁוֹחַד. אוּנ זָאלְסְט וִויסֶען אַז אַלֶץ וֶוערְט גֶעצָאהלְט לְפִי חֶשְׁבּוֹן אוּנ דַיינֶע גֶעדַאנְקֶען די שְׁלֶעכְטֶע זָאלֶן דִיךְ נִיט פַארְזִיכֶערֶן אוּנ דִיר אֵיין רֶעדֶען אַז די גְרוּבּ אִיז אַזוֹ אֵיין אָרְט צוּ אַנְטְלוֹיפֶן כְּלוֹמַר דוּ וֶועסְט דָארְטֶן רוּהֶע הָאבֶּן עֶס אִיז נִיט אַזוֹי וָוארוּם מִיט גֶעוַואלְד בִּיסְט דוּ בֶּעשַׁאפֶן גֶעוָוארֶען אוּנ מִיט גֶעוַואלְד לֶעבְּסְט דוּ דְהַיְינוּ אֵיין בַּעַל יִסּוּרִים אוּנ מִיט גֶעוַואלְד שְׁטַארְבְּסְט דוּ אוּנ מִיט גֶעוַואלְד בִּיסְט דוּ אָנְגֶעבְּרֵייט צוּ גֶעבֶּן אֵיין מִשְׁפָּט פַר דֶעם מֶלֶךְ וָוס אִיז אֵיין מֶלֶךְ אִיבֶּער די מְלָכִים דֶער הֵיילִיגֶער גָאט עֶר אִיז גֶעלוֹיבְּט:

כל ישראל וכו'

א בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן־הרשעים, שמאבדין את־העולם, שנברא בעשרה מאמרות, וליתן שכר טוב לצדיקים שמקימין את־העולם שנברא בעשרה מאמרות: ב עשרה דורות מאדם ועד נח, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל־הדורות היו מכעיסין לפניו, עד שהביא עליהם את־מי המבול: עשרה דורות מנח ועד אברהם, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל־הדורות

זכות אבות

(בעשרה מאמרות), מיט צעהן בעפעל פון דעם בורא כביכול, (נברא העולם), איז די וועלט בעשאפן געווארן ווי מיר געפינן אין די ערשטע פרשה פון דער תורה „ויאמר אלהים יהי אור" גאט האט געהייסן עס זאל ווערן ליכט, „ויאמר אלהים יהי רקיע" גאט הט געהייסן עס זאל ווערן דר הימעל, אונ זא ווייטר, די גמרא פרעגט צו וואס האט דר בורא ב"ה בעדארפט געבן אוף יעדער געגענשטאנד א בעזונדער בעפעהל ער הט דאך איהר געקענט בעשאפן מיט איין בעפעל, ענטפערט די גמרא דארוף (כדי להפרע מן הרשעים כו') לערנין אלע דעם פשט אז גאט האט דערפאר געגעבן צעהן בעזונדערע בעפעהלע אום צו בעשטראפן צעהן מאך די רשעים וועלכע פארדארבן די וועלט אונ צוא בעלאהנן צעהן פאך דיא צדיקים וואס טהון גוטס אוף דר וועלט וועלכע איז בעשאפען געווארן מיט צעהן בעפעהלע, פרעגן דיא מפרשים איז דען מעגליך אז השי"ת ו:אס איז בארמהערציג אונ גנעדיג וועט בכיון

נחלת אבות

דר מילי דאבות זאגט דס איבר דעם זאגט ניט דר תנא דס לשון ליפרע מן הרשעים אזו ווי ער זאגט דם לשון ליתן לצדיקים נאר ער שטעלט דס לשון להפרע דאס איז משמע דאס עס זאל ווערן געצאהלט ווייל די עבירה אליין געמט געצאלט פון דעם מענשן אונ די עבירה אליין איז אין אים מקיים דעם עונש אבר ביי די צדיקים זאגט ער שון דס ווארט וליתן אונ צו געבן ווייל הקב"ה גיבט דעם שכר טוב:

(בעשרה מאמרות וכו' אלא להפרע מן הרשעים) דיא מפרשים פרעגען ווי אזו קאן דר תנא זאגן איף הקב"ה וס ער איז מלא רחמים ער זאל בכיון בעשאפן די וועלט מיט צעהן מאמרים בכדי זיי גוט צו בעשטראפן נאר מיר וועלן די זאך פארשטעהן על פי משל איין עושר האט געקויפט

משלי אבות

זייערע פרויען, איין מאל איז געקומן אין דר שטאדט אריין א וועלט בעריהמטער דאקטאר דיא ברידר זענין געגאנגן צו איהם הט ער זיך אנגענומן ביידע אום צו קורירן פון זייערע פעלער אז זייא וועלן פאר איהם איינגלייגן א געוויסע סומע דיא ברידער האבן דאס געטהון, עס איז אוועק געגאנגן אייניגע צייט ווי דר דאקטער הט זיי אום קורירט האבן זיי אנגעפאנגן דר

שטוואס צוא זעהן אונ דר עטוואס צוא הערן ערשט איז א יאמער אונ א געשרייא, זיי האבן זיך ביידע דערוואוסט פון זייערע צרות אונ האבן ניט געוואלט לאזען ארויסגעבן דעם דאקטער די איינגעלייגטע סומע זיי האבן געטענה'ט מיר האבן איינגעלייגט דס געלד באופן אז דו וועסט אונז בעסער מאכן ערשט עס איז דאך אונז אפילו ערגער געווארן דר דאקטער הט זיי

פירוש ע"ט

בעשרה מאמרות מיט צעהן רייד וס גאט הט גערעדט איז די וועלט בעשאפן געווארן. וס דאר א מוסר קאן איך דער פון אפ לערנן זאגט די משנה דס איז דר מוסר וס איך קאן אפלערנן ווארום גאט וואלט געקענט בעשאפן די וועלט מיט איין מאמר אבר אז די וועלט איז אזוי חשוב ביי השי"י אז ער האט זי בעשאפן מיט צעהן מאמרות געהערען מיר צו פארשטיין ווי אזוי מען וועט געצאהלט נעמן פון די רשעים וואס זיי מאכען פארלירן אזוי איין טייערע וועלט וס זי איז בעשאפן געווארן מיט צעהן מאמרות. אונ מען וועט געבן א גוטן שכר צו די צדיקים וס זיי דערהאלטן די וועלט וס זי איז בעשאפן געווארן מיט צעהן מאמרות. עשרה דורות צעהן דורות איז געווען פון אדם ביז נח מודיע צוא זיין דעם עולם ווי פיעל השם יתברך הט דערלענגערט זיין צארן ווארום אלע דורות פון אדם ביז נח האבן השם יתברך דערצערענט חאטשע זיי האבען פארשטאנען אז עס איז פארהאנדן איין גאט הט השי"י אזוי לאנג געווארט ביז ער הט אויף זיי געבראכט דעם מבול ער האט דאך זעהר לאנג געווארט כדי מיר זאלן וויסען אז השי"י וועט בודאי בעצאהלען די מענשען וואס טהון שלעכץ. עשרה דורות צעהן דורות איז געווען פון נח ביז אברהם מודיע צו זיין ווי פיעל ארך אפים ער איז

הָיוּ מַכְעִיסִין וּבָאִין, עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ וְקִבֵּל שְׂכַר כֻּלָּם:
ג עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִתְנַסָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְעָמַד בְּכֻלָּם, לְהוֹדִיעַ
כַּמָּה חִבָּתוֹ שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ: ד עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ
בְּמִצְרַיִם, וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם: עֶשֶׂר מַכּוֹת הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם, וְעֶשֶׂר עַל הַיָּם: עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ
אֶת־הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר
פְּעָמִים, וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: ה עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית
הַמִּקְדָּשׁ, לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר

נחלת אבות

בר זיין בֶּן יָחִיד וָועגֶן אַ טַייעֶרְען גָאלְדֶענֶעם זַייגֶר. אַז דֶר עושר איז גְעקוּמֶען אִין זַיין הוֹיז אַרַיין רוּפְט עֶר צוּ דֶעם בֶּן יָחִיד אונ עֶר זָאגְט צוּ אִיהם מַיין קִינְד דוּ זָאלְסְט ווִיסֶן דָס איך הָאבּ פַאר דִיר גֶעבְּרֶענְגְט זַייעֶר אַ טַייעָרֶע מַתָּנָה אַ קִינְסְטְלִיכֶן גָאלְדֶענֶעם זַייגֶר מֶען דַארְף אָבֶּר זַייעֶר פָארְזִיכְטִיג צוּ זַיין אונ צוּ הִיטֶן דֶעם זַייגֶר עֶר זָאל נִיט צוּ בְּרָאכֶן הִיעֶרְן אונ אַז אִיךְ וֶועל זֶעהן דָס דוּ וֶועסְט מַיין מַתָּנָה גוּט אָפְּהִיטֶען אַזוֹ קוֹיף אִיךְ דִיר אוֹיף דֶעם צְווַייטֶען מָאל נָאךְ אַ שֶׁענֶערֶע מַתָּנָה ווִי דִי עֶרְשְׁטֶע מַתָּנָה דֶר בֶּן יָחִיד עֶנְטְפֶערְט אִיהם לִיבֶּר פָאטֶער דַיין מַתָּנָה גֶעפֶעלְט מִיר זַייעֶר שַׁיין נָאר דָאךְ צוּ ווָס הָאסְטוּ מִיר גֶעקוֹיפְט אַזוֹ אַ טַייעֶרֶן זַייגֶר דָס אִיךְ זָאל מִיךְ בַּארְפֶן שְׁטַארְק צוּ הִיטֶן טָאמֶער וֶועל אִיךְ מִיךְ נִיט

זכות אבות

בֶּעשַׁאפֶן דִיא ווֶועלְט מִיט צֶעהן בֶּעפֶעהלֶע אוּם צֶעהן פַאךְ צוּ בֶּעשְׁטְרָאפֶן דִי רְשָׁעִים, ווָעלֶן מִיר דָס פַארְשְׁטֶעהן מִיט אַ מָשָׁל. אַיין רַייכֶער מַאן הָט גֶעקוֹיפְט פַאר זַיין זוּהְן אַיין טְהַייעֶרֶע גָאלְדֶענֶע אוּהר, אַלְס עֶר אִיז אַהַיים גֶעקוּמֶן הָאט עֶר צוּגֶערוּפֶן דֶעם זוּהְן אוּנ אִיהם גֶעזָאגְט מַיין קִינְד אִיךְ הָאבּ דִיר גֶעבְּרַאכְט אַ גֶעשֶׁענְק אַ טְהַייעֶרֶע קִינְסְטְלִיכֶע אוּהר מֶען דַארְף מִיט אִיהר זֶעהר פָארְזִיכְטִיג אַרוּם גֶעהן אוּנ זָאלְסְט אִיהר וָעהן צוּ הִיטֶן אַז זִיא זָאל נִיט פֶערְדָארְבֶּן ווֶערֶן, אַז אִיךְ ווֶעל זֶעהן אַז דוּ פֶערְשְׁטֶעהְסְט אִיהר צוּ הַאלְטֶן ווֶעל אִיךְ דִיר דָם צְווַייטֶע מָאל קוֹיפֶען נָאךְ אַ פַיינֶערֶן גֶעשֶׁענְק, צוּ ווָס הָאסְט דוּ מִיר גֶעקוֹיפְט אַזָא טְהַייעֶרֶע אוּהר ווָס אִיךְ זָאל דַארְפֶן צִיטֶערְן אִיבֶּר אִיהר, פִילַייכְט ווֶעסְט דוּא מִיךְ נָאכְהֶער שְׁטְרֶענְג בֶּעשְׁטְרָאפֶן, הָאט אִיהם דֶר זוּהְן גֶעפְרֶעגְט, עֶנְטְפֶערְט אִיהם דֶר פָאטֶער, חָלִילָה וְחַס, פוּן שְׁטְרֶענְג בֶּעשְׁטְרָאפֶן אִיז גָאר קֵיין גֶרַאנְקֶן, ווַייל עֶס אִיז דָאךְ ווִירְקְלִיךְ שְׁווֶער אַיין צוּא הִיטֶן אַזָא קִינְסְטְלִיכֶע אוּהר, ווֶען אִיךְ ווָאלְט דִיר בְּרֶענְגֶן אַיין אַיינְפַאכֶע אוּהר אוּנ ווָאלְסְט נִיט ווִיסֶן ווִיא אִיהר צוּא הַאלְטֶן אוּנ ווָאלְסְט פֶערְדָארְבֶּן אִיהר ווָאלְט אִיךְ דִיר שְׁטְרֶענְג בֶּעשְׁטְרָאפְט, אִיךְ הָאבּ דִיר צוּלִיעבּ דֶעם

משלי אבות

אַנְגֶעקְלָאגְט פַר דֶעם שְׁטָאדְט רִיכְטֶער, דֶר רִיכְטֶר אִיז גֶעווֶען זֶעהר אַ קְלוּגֶער מֶענְשׁ הָאט עֶר גֶזָאגְט ווִיא זַייא טַעֲנָה'ן זֶענִין זַיי גֶערֶעכְט דֶען דֶר דָאקְטֶער הָאט זַייא אַנְשְׁטַאט גוּט צוּא מַאכֶן נָאךְ עֶרְגֶער גֶעמַאכְט אַלְזָא זָאל עֶר זַיי צוּרִיק מַאכֶן ווִיא זַיי זֶענִין פְרִיהֶער גֶוועֶן דַאן ווֶעלֶן זַיי הַייסֶן אִיהם אַרוּם גֶעבֶּן דָם גֶעלְד, ווִי דִי בְּרִידֶער הָאבֶּן דֶערְהֶערְט דֶעם פְּסַק הָאבֶּן זַייא ווִידֶר גֶעמַאכְט אַ לִיאַרֶעם בֶּעקוּמֶן צוּרִיק דִיא פְרִיהֶערְדִיגֶע פֶעהלֶערְן הָאבֶּן זַיי אוֹךְ נִיט גֶווָאלְט, אַלְזָא הָאט דֶר רִיכְטֶער גֶזָאגְט זַייט אִיהר דָאךְ צוּפְרִידֶן מִיט דִיא

פירוש ע"ט

געווען, בִּיז אַבְרָהָם אִיז גֶעקוּמֶען אוּנ הָט גֶעטְהוּן מַעֲשִׂים טוֹבִים אוּנ הָאט גֶענוּמֶן דֶעם שְׂכַר פַאר זַיי אַלֶע. עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת מִיט צֶעהן פְּרוּבֶען אִיז גֶעפְּרוּבְט גֶעווָארֶן אוּנְזֶער פָאטֶער אַבְרָהָם אוּנ אִיז בַּיי גֶעשְׁטַאנֶען בַּיי אַלֶע צוּ מַאכֶען ווִיסֶען אוּנְז דָאס לִיבְּשַׁאפְט ווָס הַשי"ת הָאט לִיבּ געהאט אַבְרָהָם אָבִינוּ דְרוּם הָט עֶר אִיהם גֶעפְּרוּבְט. עֲשָׂרָה נִיסִים צֶעהן וואוּנְדֶר אִיז גֶעטְהוּן געווארֶן צוּ אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערֶן אִין מִצְרַיִם ווָס זַיי זֶענֶען נִיצוֹל גֶעווָארֶן פוּן דִיא צֶעהן מַכּוֹת ווָס הַשי"ת הָט גֶעטְהוּן אִין מִצְרַיִם אוּנ צֶעהן וואוּנְדֶר אִיז גֶעווֶען בַּיי דֶעם יַם. עֶשֶׂר מַכּוֹת צֶעהן מכּות הָט הַשי"ת גֶעבְּרַאכְט אוֹיף דִי מִצְרִים אִין מִצְרַיִם אוּנ צֶעהן מַכּוֹת הָאבֶּען דִיא מִצְרִים געהַאט אוֹיף דֶעם יַם. עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת צֶעהן מָאל הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערֶען גֶעפְּרוּבְט דֶעם אוֹיבֶּערְשְׁטֶן אִין דֶער מִדְבָּר ווָארוּם עֶס שְׁטֵייט זַיי הָאבֶּן מִיךְ גֶעפְּרוּבְט צֶעהן מָאל אוּנ הָאבֶּן נִיט גֶעהֶערְט אִין מַיין קוֹל. עֲשָׂרָה נִיסִים צֶעהן נִיסִים אִיז גֶעטְהוּן גֶעווָארֶן צוּ אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערֶן אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אַיינֶם קֵיין שׁוּם אִשָּׁה מְעוּבֶּרֶת הָט נִיט מַפִּיל גֶעווֶעזֶן פוּן דֶעם גֶעשְׁמַאק

הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבְּחַיִם, וְלֹא אֵירַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְלֹא כִבּוּ הַגְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, וְלֹא נִצְּחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הֶעָשָׁן וְלֹא נִמְצָא פְסוּל בָּעֹמֶר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים. וְלֹא

זכות אבות

גבראכט איין קינסטליכע אוהר אז אוב דו וועסט איר ניט פארדארבן זאל איך דיר דערפאר דעם צווייטן מאל ברענגן פיינערע גשענקע, דר גמשל איז (עולם חסד יבנה), השי"ת הט די וועלט גבוועט מיט חסד, היינט אז ער וואלט בעשאפן דיא וועלט מיט איין מאמר. איז דאס גלייך וויא איין איינפאכע מתנה, וואלט דאך דעם צדיק ניט קומן קיין גרוסן שכר ווייל עס איז ניט אזו שווער דורך צו פיהרן די וועלט. אונ דעם רשע וואלט קומען אגרוסען עונש אז אזו איין איינפאכע וועלט הט ער ניט געקענט דורך פיהרן אהן עבירות, דאהער הט השי"ת בעשאפן די וועלט מיט צעהן מאמרים וום דם ווייזט אוף דיא צעהן גבאט פון בארג סיני, וום אין זייא איז מרומז אלע תרי"ג מצות אונ אלע נהיימניסע פון דר תורה ממילא קומט דעם צדיק פיל שכר אז אזו איין שווערע קינסטליכע וועלט

נחלת אבות

קענן דערהיטע; וועסטו נאך מיר שטארק בעשטראפן ווייל איך האב פארדארבן אזו אטייערע זאך ליבערשט וואלסטו מיר געקויפט אקליין זייגעריל וואלט דיך ניט אזו פיל הארין אז איך וועל עס צו ברעכען אונ וואלסט מיך ניט שטארק בעשטראפט, דער פאטער ענטפערט איהם גיין מיין קינד דו האסט אטעות אין דער זאך איז דען מיין כונה דיך צו בעשטראפן מיין כונה איז דאך דיר גוטס צו טהון אונ וואס מיין מתנה וועט זיין חשוב אונ דו וועסט איהר ניט פאר־דארבן, וועל איך דיר זעהן נאך גרעסערע אונ חשוב'ערע מתנות צו געבען אונ ווידר ווען איך זאל דיר קויפן אגעמיין זייגעריל וואלסטו עס געשווינד צו בראכען וואלט איך דיר מיין בעשטראפן דען דם זייגעריל וואלט שון געווען לא יצלח:

משלי אבות

קוראציע אט בעצאהלט דעם דאקטער, דר נמשל איז דר מענש מענה'ט ביים יום הדין איך בין געגן מיין ווילן גבארן געווארן אונ מיין גאנצע לעבן איז מיר צו ווידר וואס מאכט מען מיר שולדיג אוב איך האב גזינדיגט ענטפערט מען איהם דר וועלכר האט דיר דאס לעבן גשענקט קען איהם ביי דיר צוא נעמן אבער וויא עס קומט צום שטארבן איז ווידר א רעש אונ איין געשריי עס ווילט זיך ניט שטארבן, ווי באלד אזו זאגט מען צו איהם איז דאך דיר דם לעבן ליעב מוזט דו וויסן אז דוא וועסט מוזען אפגעבן רעכענשאפט פון אלעם וואס דו האסט געטהון צייט דיין לעבן פאר דעם בורא ב"ה וואס ער איז דר קעניג איבער אלע קעניגען:

פירוש ע"ט

פון הייליג פלייש וואס מען הט געקאכט אונ געבראטן די כהנים זאלען עסען האט זיך גאר ניט פארגלוסט קיין שום אשה מעוברת דר צווייטער גם עס איז ניט פארשטונקן געווארן דם הייליגע פלייש פון קרבנות קיין מאל. דער דריטער גם מען הט ניט געזעהען קיין פליג אין דעם שאכט הויז וואו מען הט געקוילעט די קרבנות. דער פירטער גם עס הט ניט געטראפען אז דר כהן גדול זאל זעהען קרי אום יום כפור. דער פינפטער גם דיא רעגענס האבען ניט פארלאשן דם פייער פון דעם האלץ וום מען הט אנגעגרייט אויף דעם מזבח חאטשע איבער דעם מזבח איז קיין שום דעק ניט געוועזן נאר אונטערן הימל. דער זעקסטער גם דער ווינט הט ניט צושפרייט דעם רויך פון די קרבנות וום ער איז ארויסגענאנגען ווי איין זייל חאטשי עס איז געוועזן גרויסע ווינטען. דר זיבעטר גם עס הט קיין מאל ניט געטראפען א פסול אין עומר וום מען הט געבראכט אום פסח אונ אין די צוויי ברויט פון ווייץ וום מען הט געבראכט אום שבועות אונ וום מען הט אלע שבת געשטעלט אין בית המקדש די אלע דריי ווען זיי וואלטן פסול ווערען וואלט מען שוין אנדערע ניט געקאנט בעקומען דעם עומר האט מען געמוזט דווקא שניידן ביי נאכט מוצאי יום טוב מען זאל מארגן מקריב זיין די שתי הלחם האט מען געמוזט באקען פאר יום טוב אונ דעם לחם הפנים שבת פר נאכט. דער אכטער גם אלע ישראל וום זענען געוועזן אין בית המקדש זענען געשטאנען ענג גלייך ווי אויפגעהויבען אין דער לופט מחמת ענגשאפט אונ איטליכער האט זיך געבוקט אונ האט מתפלל געווען גרויםערהייד עס איז גרוים געווארן פון איינם צום אנדערן פיער איילן כדי איינר זאל ניט הערן וום דער אנדערער איז זיך מתודה. דר ניינטר גם עס האט ניט מזיק געווען קיינעם

הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם, וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ, צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאָלִין בִּירוּשָׁלָיִם: ו עֲשָׂרָה דְבָרִים נִבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאֵלּוּ הֵן. פִּי הָאָרֶץ, פִּי הַבְּאֵר, פִּי הָאָתוֹן, הַקֶּשֶׁת וְהַמָּן וְהַמַּטֶּה וְהַשָּׁמִיר הַכְּתָב וְהַמִּכְתָּב וְהַלֻּחוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף הַמַּזִּיקִים וּקְבוּרָתוֹ שֶׁל משֶׁה וְאֵילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף צְבָת בִּצְבַת עֲשׂוּיָה: ז שִׁבְעָה דְבָרִים בְּגֹלֶם וְשִׁבְעָה בְּחָכָם.

נחלת אבות

לְשׁוּם מְלָאכָה מֶען וָואלְט עֶס שׁוֹן נִיט גֶעקָאנְט פַארְרֶעכְטְן אָבֶּר דָעם גוּטְן זַייעֶר וָועסְטוּ אַזוֹ גֶעשְׁווִינְד נִיט צוּ בְּרֶעכְן אוּן אֲפִילוּ דוּ וֶועסְט מַאכְן אַ פֶעלֶער וֶועט מֶען נָאךְ קֶענֶען פַארְרֶעכְטְן וֶועט דַיין שְׁטְרָאף נִיט זַיין אַזוֹ גְרוֹס נָאר עֶס אִיז דָאךְ אַ טַייעֶרֶע זַאךְ אִיז אַ שָׁאד אֲפִילוּ אוֹיף אַהָאָרִילֶע אַ פְּגָם בִּפְרָט דוּ קָאנְסְט נָאךְ פַארְלִיעֶרְן דִי רֶעשְׁט מַתָּנוֹת, אִיז דֶער טַייטְשׁ בִּכְדֵי (לְהִפָּרַע מִן הָרְשָׁעִים) צוּ נֶעמֶען גֶעצָאהלְט פוּן דִי רְשָׁעִים מִיט אַקְלַייגֶם עוֹנֶשׁ חֲוַייל דֶעם פְּגָם וֶועט דֶער צַדִּיק קָאנֶען פַארְרֶעכְטְן אָבֶּר דָאךְ וֶועלֶן זַיי פַארְלִיעֶרְן דִי רֶעשְׁט מַתָּנוֹת:

זכות אבות

הָאט עֶר אָנְגֶעהֵיט אוּנ אִיז אַרוֹם פוּן אִיהר בְּשָׁלוֹם. אוּנ דֶעם רָשָׁע קוּמְט נִיט קֵיין גְרוֹסֶן שְׁטְרָאף נוייל עֶס אִיז בֶּאֱמֶת שְׁוֶוער צוּ הִיטֶן אַזוֹ אֵיין קִינְצְלִיכֶע וֶועלְט נִיט צוּ פֶערְדַארְבֶּן אִיהר, דָאס אִיז דִיא כַּוָּנָה (בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת כו׳) דַארוּם הָט השי״ת נִיט בֶּעשַׁאפֶן דִי וֶועלְט אֵיינְפַאךְ מִיט אַמַאֲמַר זָאנְדֶערְן מִיט צֶעהן מַאֲמָרוֹת, דַאמִיט דִי רְשָׁעִים זָאלֶן נִיט הָאבֶּן אֵיין שְׁרֶעקְלִיכֶן עוֹנֶשׁ אוּנ זָאלֶן קֶענֶען הָאבֶּן אַשְׁטִיקֶעל טַעֲנָה בַּייא דֶעם יוֹם הַדִּין אַז עֶס אִיז שְׁוֶוער גְוֶוען צוּ הִיטֶן אַזוֹ אַ וֶועלְט וָוס אִיז בֶּעשַׁאפֶן גְוָוארֶן דוּרךְ צֶעהן מַאֲמָרוֹת אוּנ דוּרךְ תְּשׁוּבָה וֶועט מֶען זַייא מוֹחֵל זַיין, וּלְתֵּן שְׂכַר טוֹב לַצַּדִּיקִים, דֶערְפַאר וָואס דִיא צַדִּיקִים הָאבֶּן אָנְגֶעהֵיטֶן אַ.קִינְצְלִיכֶע וֶועלְט מִיט אַלֶע אִיהְרֶע שְׁוָועריִגְקַייטֶן דֶערְפַאר קוּמְט זַיי מֶעהר שְׂכַר בעוה״ב:

גבורת אבות

(וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף הַמַּזִּיקִין), אַ טֵייל זָאגֶן אַז אוֹיךְ דִי שֶׁלֶעכְטֶע גַייסְטֶער זֶענִין בֶּעשַׁאפֶן גְוָוארֶן עֶרֶב שַׁבָּת פַר נַאכְט, וֶועט מֶען פְרֶעגֶן וָוס דַארְף מֶען דִי מַזִּיקִין אוֹיף דֶר וֶועלְט, בְּרֶענְגְט דִיא גְמָרָא אִין מַסֶּכֶת מְעִילָה אַ מַעֲשֶׂה, אַז אוּנְטֶער דִי פִיעל צָרוֹת וָועלְכֶע יוּדְן הָאבְּן גְלִיטֶן אִין דִי צֵייט פוּן מַלְכוּת רוֹמִי, אִיז אֵיינְמָאל אַרָאבּ אַ בֶּעפֶעהל פוּן דִי רֶעגִירוּנְג אַז דִי יוּדְן זָאלֶן נִיט הִיטֶן שַׁבָּת נִדָּה אוּנ זָאלֶן נִיט מַל זַיין זַייעֶרֶע קִינְדֶער אוּנ וֶוער עֶס וֶועט עוֹבֵר זַיין אוֹיף אֵיינֶם פוּן דִי דְרַייא זַאכֶן זָאל מֶען אִיהם טֵייטֶן, אִין יֶענֶער צֵייט הָאט זִיךְ גְפוּנֶען

פירוש ע״ט

אַ שְׁלַאנְג אָדֶער אַיין עֶנְדִים אִין דֶער הֵיילִיגֶע שְׁטָאדְט יְרוּשָׁלַיִם חָאטְשֶׁע זֵיי הָאבֶּן אֵיינֶעם אַ בִּיס גֶעטְהוּן הָאט גָאר נִיט גֶעשַׁאט. דֶער צֶעהנְטֶער גַס עֶס הָאט קֵיינְמָאל נִיט גֶעזָאגְט אֵיינֶער צוּם אַנְדֶערְן עֶס אִיז מִיר עֶנְג דָם אָרְט אַז אִיךְ זָאל גֶעכְטִיגֶן אִין יְרוּשָׁלַיִם. עֲשָׂרָה דְבָרִים צֶעהן זַאכֶן זֶענֶען בֶּעשַׁאפֶן גֶעוָוארֶן פְרֵייטָאג פַאר נַאכְט דָם זֶענֶען זֵיי. דָאס מוֹיל פוּן דֶר עֶרְד עֶס זָאל זִיךְ עֶפֶענֶען קֹרַח׳ן אַיין צוּ שְׁלִינְגֶען. דָאס מוֹיל פוּן דֶעם בְּרוּנֶען פוּן מִרְיָם אִין דֶער מִדְבָּר עֶס זָאל גֶעהֶען וַואסֶר צוּ דִי יִשְׂרָאֵל. דָם מוֹיל פוּן בִּלְעָמ׳ס אֵייזֶל. דֶער רֶעגֶן בּוֹיגֶן אוּנ דֶר מָן וָוס אִין דֶער מִדְבָּר אִיז גֶעוֶועזֶען אוּנ דֶער שְׁטֶעקֶן פוּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עֶר אִיז גֶעוֶועזֶען פוּן סַנְפִּירִין אוּנ דָם וָוערְמִיל וָוס מֶען הָאט דֶער מִיט גֶעשְׁפָּאלְטֶן דִי אֲבָנִים טוֹבוֹת פוּן דֶעם חוֹשֶׁן וְאֵפוֹד. דָם כְּתָב פוּן דִי לוּחוֹת אוּנ דָם וָוס אִיז גֶעוָוארֶן גֶעשְׁרִיבֶּן אַז מֶען זָאל קֶענֶען פוּן אַלֶע זַייטֶן לֵיינֶען אוּנ דִי לוּחוֹת אַלֵיין. אוּנ אַ טֵייל זָאגֶן אוֹיךְ דֶער קֶבֶר פוּן משֶׁה רַבֵּינוּ אוּנ דֶער וִוידֶער פוּן אַבְרָהָם אָבִינוּ וָוס עֶר הָאט מַקְרִיב גֶעוֶועזֶען וֶוען עֶר הָאט יִצְחָק׳ן גֶעבְּרַאכְט צוּ דֶר עֲקֵידָה אוּנ אַ טֵייל זָאגֶן דִי שֵׁדִים זֶענֶען דֶענְטְסְמָאל בֶּעשַׁאפֶן גֶעוָוארֶן. אוּנ אוֹיךְ דִי צְוַואנְג וָואס מֶען גְלִיט אֵייזֶען הָאט מֶען אוֹיךְ גֶעמוּזְט מַאכֶן מִיט אַ אַנְדֶערֶע צְוַואנְג וָוארוּם וִוי קָאן מֶען הַאלְטֶן הֵייס אֵייזֶען אִין דֶר הַאנְד. שִׁבְעָה דְבָרִים בְּגוֹלֶם זִיבֶּען זַאכֶן אִיז בַּיי דֶעם מֶענְשֶׁן וָואס אִיז אַזוֹי וִוי אַ שְׁטֵיין אָדֶער לֵיים אָדֶער הָאלְץ אָדֶר אֵייזֶען חָאטְשֶׁע מֶען הָט גִימַאכְט אֵיין כֵּלִי אוּנ מֶען הָט נִיט אוֹיס גִיפַארְטִיגְט וֶוערְט גֶערוּפֶן גוֹלֶם אַזוֹ אוֹיךְ אַ מֶענְשׁ וָוס אִיז נִיט רֶעכְטְפַארְטִיג מִיט זַיין שֵׂכֶל וֶוערְט עֶר גֶערוּפֶען גוֹלֶם. אוּנ זִיבֶּען זַאכֶן אִיז פַארְהַאנֶען בַּיי אַ חָכָם. אַ חָכָם רֶעדְט נִיט פַאר דֶעם וָוס אִיז גְרֶעסֶר פוּן אִיהם מִיט חָכְמָה אוּנ מִיט דֶר צָאהל וָוארוּם עֶר אִיז עֶלְטֶר פוּן אִיהם.

חָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר לִפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ נִבְהָל לְהָשִׁיב. שׁוֹאֵל כָּעִנְיָן, וּמֵשִׁיב כַּהֲלָכָה, וְאוֹמֵר עַל־רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, וְעַל־אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן, וְעַל מַה־שֶּׁלֹּא שָׁמַע אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי, וּמוֹדֶה־עַל הָאֱמֶת, וְחִלּוּפֵיהֶן בְּגֹלֶם:

ח שִׁבְעָה מִינֵי פֻרְעָנִיּוֹת בָּאִים לָעוֹלָם, עַל־שִׁבְעָה גּוּפֵי עֲבֵרָה. מִקְצָתָם מְעַשְּׂרִים וּמִקְצָתָם אֵינָם מְעַשְּׂרִים, רָעָב שֶׁל־בַּצֹּרֶת בָּא,

גבורת אבות

איין גוויסר ראובן בן איסטרובלי איין גרויסר חכם אונ געריהמטער רעדנער האט ער זיך פארקליידעט פאר איין דאמער אז דם מען הט איהם ניט מעהר ערקענט פאר איין יודן אונ הט זיך דאדורך אריין גמאכט צווישן די דאמישע מיניסטארן, אונ אין איין פערזאמלונג האט ער זיי גזאגט מיר ציעלן זיך דאך מיט דיא דריי בייזע גזרות אז יודן זאלן ווערן ארעם, שוואך אונ וויניגר ווערט דאך אויסקומן פונקט פארקערט אז זיי וועלן ניט היטן דעם שבת וועלן זיי דאך ארבייטן אנשטאט זעכס זיבן טעג אין וואך וועלן זיי מעהר פערדינען אונ רייכר ווערן. אז זיי וועלן ניט מל זיין זייערע קינדר פערלירן זיי דאך ניט קיין בלוט בלייבן זיי שטארק, אונ אז זיי וועלן ניט היטן נדה, וועלן זיי אפטערס צוזאמן קומן מיט זייערע פרויען אונ וועלן זיך דאדורך מעהרן אלזא איז מיין דאטה אז מען זאל דיא אלע דריי גזרות מבטל זיין, דיא מיניסטארן האבן איהם גרעכט גגעבן אונ אבגערופן דעם גזירה, אין איינציגע צייט ארום

ירושת אבות

(וְאֵינוֹ נִבְהָל לְהָשִׁיב). דר פייטש פון דעם מאמר איז דר חכם איילט זיך ניט צו ענטפערן אז מען פרעגט איהם עפיס גאר ער איז זיך פריהער גוט מיישב איידר ער ענטפערט. דר שערי הקדושה שרייבט בחלק א' אז א מענש זאל ניט פרעגן קיין שום זאך סיידן ער בערעכנט זיך פריהער גוט איבר צו ער זאל פרעגן אדר ניט, דעסגלייכן זאל א מענש ניט רעדן קיין שום דבור סיידן ער בערעכנט זיך פריהער גוט איבר אין דר מחשבה צו ער זאל רעדן די ווערטר צו ניט. דען וואס מען פרעגט אונ אז מען האט דערנאך חרטה קען מען שון ניט פארריכטן, אבר אז מען בערעכנט זיך גוט מיט ישוב הדעת אונ מען פרעגט דערנאך הט די זאך א קיום מיט הצלחה. אונ אפילו עס פרעגט זיך פהייל מאל,

מעשה אבות

(וּמִקְצָתָן אֵינָן מְעַשְּׂרִין). אין מדרש שטייט איין מעשה עס איז געווען איין רייכר מאן וועלכר האט געהאט פיעל פעלדר אונ וויינגערטנר פיעל פיה אונ שאף דיא פעלדער האבן איהם געבראכט אלע יאהר טויזענד מאל מעהר ווי פיעל ער הט פערזייעט אונ דער מאן הט פארלעבט זיינע יאהרן בעושר וכבוד. פר זיין שטארבן הט ער געזאגט צו זיין זוהן מיין זוהן איך האלט ביים שטארבן אונ איך לאז דיר איבר מיין גאנץ עשירות פערזאג איך דיר אז דו זאלסט זיך פיהרן אין נאמען וועג אונ דיענען השי"ת מיט'ן גאנצן הארצן די פעלדער גערטנער זאלסטו היטן צו זייען אונ שניידן אין דר צייט אונ אבשיידן תרומה ומעשר ווי דער דין איז די פעלדער געבן טויזענד מאס תבואה אלע יאהר זאלסטו געבן מעשר הונדערט מאס, דר זוהן הט געהיטן די צוואה יאהרן לאנג אונ עס הט איהם מצליח געווען עס האבן זיך אבר געפונען פערדארבענע מענשען וועלכע האבן איהם געזאגט אז ער וועט ניט היטן צו געבן די ריכטיגע מאס מעשר וועלן די פעלדר איך ברענגן דם איהריגע, ער הט זיי געפאלגט אונ הט אנגעפאנגן אב צו שיידן וויניגר מעשר האבן די פעלדר יעדס יאהר געבראכט וויניגר וויפיל ער פלעגט אלע יאהר ארויס נעמן פון זיי ביז איין יאהר האבן זייא געבראכט נאר איין צעהנטהייל אונ ער איז געווארען א יהודי רחמנא לצלן, אז זיינע קרובים האבן זיך דערוואוסט וועגן זיי אלע געקומען צו איהם אנטקעגן יום טוב'דיג, ווס זיים איהר געקומען צו מיר הט ער ביי זיי געפרעגט פרייליך:

פירוש ע"ט

ער געהט ניט אריין אין יענעמס רייד ער ווארט ביז יענער רעדט אויס דם וואס ער וויל זאגן דער נאך ענטפערט ער ערשט אונ ער איילט זיך ניט אז מען פרעגט איהם עפעס ער איז זיך פריער מיישב איידר ער ענטפערט. ער פרעגט דעם רבי אין דעם ענין וואס דר רבי לערנט ענטפערט איהם דער רבי אזוי ווי דער דין איז. אז מען פרעגט איהם צוויי שאלות ענטפערט ער אויף דר ערשטער שאלה צום ערשטן אונ אויף דעם וואס מען פרעגט איהם צום אנדערן ענטפערט ער צום צווייטן אונ אויף דעם וואס ער האט ניט געהערט זאגט ער איך האב דם ניט געהערט. אז ער פארשטעהט אז יענער ווענט איהם אפ איז ער מודה אונ ביי איין גולם איז אלץ פארקעהרט. שבעה מיני פורעניות זיבן ערליי פורעניות פלעגן אין ארץ ישראל קומען אויף זיבן אפגעטיילטע עבירות. אז טייל זענען מעשר זייערע תבואות אונ א טייל זענען ניט מעשר זייערע תבואות קומט א הונגער מחמת דער רעגן ווערט געמינערט עס ווערט טייער

מִקְצָתָם רְעֵבִים וּמִקְצָתָם שְׂבֵעִים. גָּמְרוּ שֶׁלֹּא לְעַשֵּׂר, רָעָב שֶׁל־
מְהוּמָה וְשֶׁל־בַּצֹּרֶת בָּא. וְשֶׁלֹּא לִטּוֹל אֶת־הַחַלָּה, רָעָב שֶׁל־כְּלָיָה
בָּא: דֶּבֶר בָּא לָעוֹלָם, עַל־מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ
לְבֵית דִּין, וְעַל־פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. חֶרֶב בָּאָה לָעוֹלָם, עַל עִנּוּי הַדִּין,
וְעַל־עִוּוּת הַדִּין, וְעַל־הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה: ט חַיָּה רָעָה
בָּאָה לָעוֹלָם, עַל־שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְעַל־חִלּוּל הַשֵּׁם. גָּלוּת בָּאָה
לָעוֹלָם, עַל עוֹבְדֵי אֱלִילִים, וְעַל־גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים,
וְעַל־שְׁמִטַּת הָאָרֶץ: בְּאַרְבָּעָה פְרָקִים הַדֶּבֶר מִתְרַבֶּה, בָּרְבִיעִית,

ירושת אבות

אַז מֶען הָט זִיךְ גוּט בֶּערֶעכֶענְט אוּנ גֶעטְהוּן אַ זַאךְ אוּנ דֶער נָאךְ דַאכְט זִיךְ אַז מֶען וָואלְט אַנְדֶערְשׁ גֶעטְהוּן וָואלְט בֶּעסֶר גֶעוֶועןְ זָאל מֶען נִיט הָאבֶּן קֵיין עַגְמַת נֶפֶשׁ דֶערְפוּן. דֶען מֶען דַארְף ווִיסֶן אַז עֶס אִיז אַלְדִינְג בַּיי הַשִּׁי״ת אִין דֶער הַאנְט מִמֵילָא אַז דֶער מֶענְשׁ הָט גֶעטְהוּן וָוס עֶר אִיז מְחוּיָב הַיְינוּ עֶר הָט זִיךְ פְרִיהֶער גוּט בֶּערֶעכֶענְט אוּנ עֶס אִיז אִיהם נִיט אַיין בֶּעפַאלֶן אִין דֶער מַחֲשָׁבָה דֶער אַנְדֶערֶער אוֹפֶן בִּיז נָאךְ דֶעם טְהוּן אִיז אַ סִימָן אַז עֶס אִיז גֶעוֶוען בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית פוּן הַשִּׁי״ת עֶר זָאל דַוְקָא אַזוֹ טְהוּן פוּן זַיין טוֹבָה וָועגֶן, וּבִזְכוּת פוּן דֶער אֱמוּנָה וּבִטָּחוֹן וֶועט הַשִּׁי״ת הֶעלְפֶען, אַז דָס עֵסֶק וֶועט זִיךְ אוֹיסְפִירֶען בְּזֶה הָאוֹפֶן צוּ אַלֶעם גוּטֶען:

גבורת אבות

הָאבֶּן זִיךְ אָבֶּערְ דִי מִינִיסְטָארֶן דֶערְוואוּסְט אַז רְאוּבֵן בֶּן אִיסְטְרוּבְּלִי אִיז אַיין יוּד, הָט זֵיי דָס שְׁטַארְק פָארְדְרָאסֶן אוּנ הָאבֶּן ווִידֶער אַרוּם גֶעגֶעבֶּן דֶעם זֶעלְבֶּן בֶּעפֶעהל, עֶס אִיז גֶעוָארֶן בַּיי יוּדֶן חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה, הָאבֶּן זֵיי בֶּעשְׁלָאסֶן אוּם צוּ רִיכְטֶן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי קֵיין רוֹם, עֶר אִיז דָאךְ אַ גְרוֹיסֶר צַדִּיק וּמְלוּמָד בְּנִסִּים פִילֵייכְט וֶועט אִיהם גְלִינְגֶען מְבַטֵּל צוּ זַיין דִי גְזֵרָה ווִי מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי אִין זַיין צַייט אִיז גְלוּנְגֶען מְבַטֵּל צוּ זַיין דִי גְזֵרָה פוּן הָמָן הָרָשָׁע, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָאט אָנְגֶענוּמֶען דֶעם אוֹפְטְרַאג אוּנ הָט זִיךְ פָארְבְּרֵייטֶעט צוּ דֶער רֵייזֶע נָאךְ רוֹם, אַז עֶר אִיז שׁוֹן אַרוּם אוֹסֶער דֶער שְׁטָאט, אִיז אִים עֶנְטְקֶעגֶען גְקוּמֶען אַיין מַזִּיק מִיט דֶעם נָאמֶען בַּר תְּמַלְיוֹן אוּנ הָט גְזָאגְט צוּא רַבִּי שִׁמְעוֹן אַז אִיךְ זָאל בֶּעהן מִיט דִיר קֵיין רוֹם וֶועל אִיךְ דָארְט מַאכֶן אַז דִיא גְזֵרָה זָאל בָּטֵל וֶוערֶן הָט רַבִּי שִׁמְעוֹן אָנְגֶעפַאנְגֶן צוּא וֵויינֶען אוּנ גְזָאגְט, צוּ הָגָר הַמִּצְרִית דִיא דִיעֶנְסְט פוּן אַבְרָהָם אָבִינוּ

מעשה אבות

זִיךְ אוֹיף מַיין אוּנְגְלִיק, נַיין נִיט פְרֵייעֶן זִיךְ אוֹיף דַיין אוּנְ־גְלִיק נָאר אוֹיף דַיין שִׂמְחָה הָאבֶּען מִיר זִיךְ יֶעצְט בַּיי דִיר צוּזַאמֶען גֶעקְלִיבֶּן דֶען יָעצְט אִיז בַּיי דִיר אַיין נַייעֶס, בִּיז יֶעצְט בִּיזְטוּ גֶעוֶוען דֶער ווִירְט פוּן דִי פֶעלְדֶער אוּנ הַשִּׁי״ת בַּיי דִיר דֶער כֹּהֵן וָוס הָט גֶענוּמֶען מַעֲשֵׂר אוּנ יֶעצְט אִיז הַשִּׁי״ת דֶער ווִירְט אוּנ דוּ דֶער כֹּהֵן ווַייל דוּ בַּאקוּמְסְט מֶער נִיט ווִי מַעֲשֵׂר פוּן דֶעם וָוס דוּ הָאסְט פְרִיהֶער גֶעהַאט דִיזֶע בֶּעטְרֶעכְטוּנְג הָט אוֹיף אִיהם גֶעמַאכְט אַיין שְׁטַארְקֶען אַיינְדְרוּק אוּנ עֶר הָט ווַייטֶער אָנְגֶעפַאנְגֶן גֶעבֶּן מַעֲשֵׂר ווִי מֶען דַארְף אוּנ אִיז ווִידֶער רַייךְ גֶעוָוארֶען, כְּמַ״שׁ עַשֵּׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר:

פירוש ע״ט

דִי תְּבוּאָה אַמָאל זֶענֶען הוּנְגֶערִיג אוּנ אַמָאל זֶענֶען זַאט. אַז עֶס אִיז פַארְטִיג דִי דֵעוֹת פוּן אַלֶע אַז מֶען זָאל גָאר קֵיין מַעֲשֵׂר נִיט גֶעבֶּען קוּמְט אַ הוּנְגֶער פוּן בְּרוּמוּנְג אוּנ פֶערְדַארְבוּנְג אוּנ הוּנְגֶער מֵחֲמַת וֵוייִנִיג רֶעגֶען קוּמְט אוֹיךְ. אַז עֶס אִיז גֶעבְּלִיבֶּן בַּיי דֶעם עוֹלָם אַז מֶען זָאל נִיט נֶעמֶען חַלָּה קוּמְט ח״ו אַיין הוּנְגֶער פוּן פֶערְלֶענְדוּנְג. דֶבֶר עֶס קוּמְט ח״ו אַיין עִפּוּשׁ אוֹיף דֶער וֶועלְט וֶוען מֶען אִיז עוֹבֵר אוֹיף אַזוֹ אַיין עֲבֵירָה וָוס מֶען אִיז חַיָּב מִיתָה אוּנ אִיבֶּער דֶעם ווַייל מֶען אִיז נִיט מַפְקִיר דִי פֵּירוֹת פוּן שְׁמִיטָּה. חֶרֶב בָּאָה לָעוֹלָם אַיין שְׁוֶוערְד פוּן מִלְחָמוֹת קוּמְט חַס וְשָׁלוֹם אוֹיף דֶער וֶועלְט אַז מֶען ווַייסְט דֶעם פְּסַק אוּנ מֶען פַּסְקֶנְט נִיט אִינ וָוס מֶען פַּסְקֶנְט בִּכְוָּון פַאר קֶערְט ווִי דֶער דִין אִיז אוּנ אִיבֶּער דִי וָוס פַּסְקֶענֶן אִין דֶער תּוֹרָה נִיט ווִי דִי הֲלָכָה אִיז אִין אִיסוּר וְהֶתֵּר. חַיָּה רָעָה אַיין חַיָּה רָעָה קוּמְט אוֹיף דֶער וֶועלְט אִיבֶּער פַאלְשֶׁע שְׁבוּעוֹת אוּנ אִיבֶּער חִילּוּל הַשֵּׁם. אַ גָלוּת קוּמְט ח״ו אוֹיף דֶער וֶועלְט אוֹיף דֶעם וָואס מֶען דִינְט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוּנ אִיבֶּער זְנוּת אוּנ אַז אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶען הַרְגֶעט אוּם זִיסְט אוּנ וָואס מֶען הַאלְט נִיט קֵיין שְׁמִיטָּה. בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים אִין פִיר צַייטֶן וֶוערְט ח״ו גִימֶערְט דֶער דֶבֶר. אִין דֶעם פֶערְטֶען יָאר פוּן שְׁמִיטָּה אוּנ אִין שְׁמִיטָּה אוּנ דָס יָאר וָוס נָאךְ שְׁמִיטָּה אוּנ נָאךְ סוּכּוֹת אִיטְלִיכֶם יָאר. בָּרְבִיעִית אִין דֶעם פֶערְטֶען יָאר פוּן שְׁמִיטָּה אִיבֶּער דֶעם וָואס מֶען הָט נִיט גְגֶעבֶּען מַעֲשֵׂר עָנִי אִין דֶעם

וּבַשְּׁבִיעִית, וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג, שֶׁבְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה. בָּרְבִיעִית מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית. בַּשְּׁבִיעִית מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשִּׁשִּׁית. בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִפְּנֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. בְּמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה, מִפְּנֵי גֶּזֶל מַתְּנוֹת עֲנִיִּים: י אַרְבַּע מִדּוֹת בָּאָדָם, הָאוֹמֵר שֶׁלִּי שֶׁלִּי, וְשֶׁלָּךְ שֶׁלָּךְ, זוֹ מִדָּה בֵּינוֹנִית, וְיֵשׁ אוֹמְרִים זוֹ מִדַּת סְדוֹם, שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלָּךְ שֶׁלִּי עַם הָאָרֶץ. שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלָּךְ שֶׁלָּךְ חָסִיד. שֶׁלָּךְ שֶׁלִּי וְשֶׁלִּי שֶׁלִּי רָשָׁע: יא אַרְבַּע מִדּוֹת בְּדֵעוֹת. נוֹחַ לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת, יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ. קָשֶׁה לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת, יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ. קָשֶׁה לִכְעוֹס וְנוֹחַ

גבורת אבות

ווען זיא איז אנטלאָפען אין דער מדבר און איז געווען אין אַ עת צרה האָבען זיך צו איהר געוויזען דריי מלאכים און איצט אַז מיר זעהען אין אַ עת צרה בעווייזט זיך צו אונז נאָר אַ מזיק, מן הסתם זעהען מיר גוגג זינדיג און פאַרדיענען אַזוי האָט איהם בר תמליון געזאָגט און דו ווילסט ניט געהן אַוועק, זאָגט רבי שמעון בן יוחאי צו איהם זאָל שוין זיין אַ נס דורך וועמען עס איז. דער מזיק איז אַוועק געלאָפען קיין רום און ביז ר׳ שמעון בן יוחאי איז אַהין געקומען איז זיין רוח שוין אַריין אין דעם רוימישען קייזערס טאָכטער און זיא איז משוגע געוואָרען, מען האָט איהר געקורירט עס איז אָבער אומזיסט געווען אַלע מיהע און קיין זאַך האָט ניט געהאָלפען, ווייא רבי שמעון בן יוחאי איז געקומען קיין רום האָט דער רוח אין איהר אָנגעפאַנגען צו שרייען רופט רבי שמעון בן יוחאי דעם יודישען גייסטליכען ער וועט מיך היילען, מען האָט איהם אופגעזוכט און געבראַכט צו איהר, האָט ער צוויי מאָל געזאָגט געה אַרוס בר תמליון פון דאָנען, דער רוח איז באַלד אַרוס פון איהר און דעם קייזערס טאָכטער איז באַלד געזונד געוואָרען, דער רוימישער קייזער איז אַרוס צו איהם און האָט איהם אַריין געפיהרט אין דעם חדר וואו אַלע קאָסטבאַר־קייטען ליגען און האָט געזאָגט צו רבי שמעון בן יוחאי נעם צום אָנדענקען וואָס דיר געפעלט און דאָס וועט זיין ביי מיר דיא גרעסטע עהרע, צווישען דיא אַלע זאַכען איז געלעגען אויך דער בעפעהל פון דיא גזרות, האָט ר׳ שמעון בן יוחאי געזאָגט גנעדיגער קייזער, איך פערלאַנג קיין זאַך ניט נאָר דאָס פאַפיער וואָס ליגט דאָ, אַט דאָס שענק מיר, דער קייזער האָט איהם ערלויבט צו נעמען דאָס פאַפיער און ר׳ שמעון בן יוחאי האָט איהם גנומען און צוריסען, און אַזוי איז בטל געוואָרען דיא שרעקליכע גזרה דאָס ווייזט דיא משנה (ויש אומרים אף המזיקין), אַז זייא דאַרף מען אויך אַמאָל האָבען:

פירוש ע״ט

דריטען יאָר. אין זיבעטען יאָר פאַר דעם וואָס מען האָט ניט געגעבען מעשר עני אין זעקסטען יאָר. ובמוצאי און אין דעם יאָר וואָס נאָך שמיטה איז ווייל מען האָט ניט מפקיר געווען די פירות פון שמיטה. און נאָך סוכות פון אַלע יאָר ווייל מען האָט גיגזלת די עניים לקט שכחה ופאה. ארבע מדות באדם פיר ערליי מדות איז פאַר האַנדען ביי מענטשען דער וואָס זאָגט מיינע איז מיינע און דיינע איז דיינע די מדה איז אַמיטעל מעסיגע מדה און אַטייל זאָגען דאָס די מדה האָבען די לייט פון סדום גיהאַט. דער וואָס זאָגט מיינע איז דיינע און דיינע איז מיינע דער איז אַ עם הארץ. דער וואָס זאָגט מיינע איז דיינע און דיינע דער איז אַ חסיד. דער וואָס זאָגט דיינע איז מיינע און מיינע דער איז אַ רשע. ארבע מדות בדעות פיר ערליי מדות איז פאַר האַנדען ביי דעות פון מענטשען. ווער עס ווערט גרינג אין כעס און איז ווידער גרינג באַוויליגט צו ווערען גייט אַוועק זיין שאָדען דאָס הייסט דאָס שלעכטקייט וואָס ער איז אָפט אין כעס דורך דעם שכר דאָס הייסט דאָס גוטקייט פון דעם וואָס ער ווערט גיך גוט און עס איז גרינג אים איבער צו בעטען. ווער עס איז שווער איידער ער ווערט אין כעס אָבער ער איז שווער איידער ער ווערט צוריק גוט ער לאָזט זיך ניט גרינג איבער בעטען גייט אַוועק זיין שכר דאָס הייסט וואָס ער ווערט ניט גיך אין כעס דורך דעם שאָדען וואָס ער לאָזט זיך ניט לייכט איבער בעטען. קשה לכעוס ווער עס איז שווער איידער ער ווערט אין כעס און עס איז גרינג אים איבער צו בעטען דער איז אַ חסיד. דער וואָס איז אָבער גרינג אין כעס צו ווערען און איז שווער צו ־ ־

לִרְצוֹת חָסִיד. נוֹחַ לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת רָשָׁע: יב אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים. מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד, יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ. קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד, יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ. מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד, זוֹ חֵלֶק טוֹב. קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד, זוֹ חֵלֶק רָע: יג אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה. הָרוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן, וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים, עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁל־אֲחֵרִים. יִתְּנוּ אֲחֵרִים, וְהוּא לֹא יִתֵּן, עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁלּוֹ. יִתֵּן וְיִתְּנוּ אֲחֵרִים חָסִיד. לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים רָשָׁע: יד אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ. הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, שְׂכַר הֲלִיכָה בְּיָדוֹ. עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ, שְׂכַר מַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ. הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה חָסִיד, לֹא הוֹלֵךְ וְלֹא עוֹשֶׂה רָשָׁע: טו אַרְבַּע מִדּוֹת בְּיוֹשְׁבִים לִפְנֵי הַחֲכָמִים. סְפוֹג וּמַשְׁפֵּךְ מְשַׁמֶּרֶת וְנָפָה, סְפוֹג שֶׁהוּא סוֹפֵג אֶת־הַכֹּל,

צדקת אבות

(אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה). דֶער מִדְרָשׁ בְּרֶענְגְט אַ מַעֲשֶׂה, אִין דֶער צַייט פוּן רַבִּי מֵאִיר בַּעַל הַנֵּס אִיז גֶעוֶועזְן אַיין זֶעהר רַייכֶר מַאן יְהוּדָא הָעַנְתוֹתִי וֶועלְכֶר אִיז גֶעוֶועזְן זֶעהר קַארְג אוּנ הָט קַיין מָאל נִיט גֶעגֶעבְּן אוֹיף צְדָקָה, רַבִּי מֵאִיר הָט גֶעזֶעהן בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אַז עֶס דַארְף קוּמֶן אוֹיף יְהוּדָא'ן מִיט זַיין פַאמִילְיֶע אַיין שְׁרֶעקְלִיכֶער אוּנְגְלִיק, יְהוּדָא הָט אָבֶּר גֶעהַאט אִין זִיךְ פִילֶע גוּטֶע מִדּוֹת פַאר וֶועלְכֶע רַבִּי מֵאִיר הָאט אִיהם לִיעבּ גֶעהַאט אוּנ הָט אִיהם גֶעוָואלְט פֶערְהִיטֶן פוּן אוּנְגְלִיק, הָט זִיךְ רַבִּי מֵאִיר פַארְשְׁטָעלְט פַר אַיין אָרֶעמַאן אוּנ אִיז גֶעקוּמֶן צוּ יְהוּדָא'ן, דִי דִינֶער הָאבֶּן אִיהם אָנְגֶענוּמֶען פַר אַיין גַנָּב אוּנ הָאבֶּן אִיהם אַרוֹיס גֶעטְרִיבֶּן, ר' מֵאִיר הָט זִיךְ בֶּעהַאלְטֶען אִין אַיין שְׁטַאל אוּנ אָבְּגֶעוַוארְט בִּיז דִי צַייט פוּן אָבֶענְד בְּרָאד אוּנ דַאן אִיז עֶר ווִידֶר אַרַיין צוּ אִיהם, דִי דִיעֶנֶער הָאבֶּן אִיהם ווִידֶר גֶעוָואלְט אַרוֹיס טְרַייבֶּן הָט עֶר גֶעזָאגְט אַז עֶר אִיז הוּנְגֶעריג, עֶר הָט שׁוֹן

פירוש ע"ט

זִיךְ אִיבֶּר בֶּעטֶן דֶר אִיז אַ רָשָׁע. אַרְבַּע מִדּוֹת פִיר עֶרְלַיי מִדּוֹת אִיז פַר הַאנְדֶן בַּיי דִי וָוס לֶערְנֶען. וֶוער עֶס אִיז גְרִינְג מְקַבֵּל צוּ זַיין וָוס עֶר לֶערִינְט אוּנ פַאר גֶעסְט גִיךְ גֵייט אַוֶועק זַיין גוּטֶע מִדָּה וָוס עֶר אִיז גִיךְ מְקַבֵּל מִיט דֶעם שְׁלֶעכְטְס וָואס עֶר פַר גֶעסְט גִיךְ. וֶוען עֶר אִיז שְׁוֶוער מְקַבֵּל צוּ זַיין אָבֶּר נִיט גִיךְ פַר גֶעסְט עֶר גֵייט אַוֶועק דֶר שָׁאדֶן וָוס עֶר אִיז שְׁוֶוער מְקַבֵּל צוּא זַיין קֶענְגֶן דֶעם וָוס עֶר פַר גֶעסְט נִיט גִיךְ וָוס עֶר לֶערִינְט. וֶוען עֶר אִיז גִיךְ מְקַבֵּל וָואס עֶר לֶערִינְט אוּנ פַר גֶעסְט נִיט גִיךְ דָאס אִיז אַגוּטֶער חֵלֶק. וֶוער עֶס קָאן נִיט גִיךְ מְקַבֵּל זַיין אוּנ פַר גֶעסְט גִיךְ דָם אִיז אַשְׁלֶעכְטֶר חֵלֶק. אַרְבַּע מִדּוֹת פִיר עֶרְלַיי דֵעוֹת אִיז פֶערְהַאנְדֶן אִין צְדָקָה גֶעבֶּן. אַז זַיין דֵעָה אִיז עֶר זָאל גֶעבֶּן צְדָקָה אוּנ אַנְדֶערֶע זָאלֶן נִיט גֶעבֶּן וָוארוּם עֶר וֵויים אַז פוּן צְדָקָה וֶוערְט מֶען רֵייךְ, פֶערְגִינְט עֶר נִיט אַז יֶענֶער זָאל רֵייךְ וֶוערֶן. אַז עֶר וִויל אַנְדֶערֶע זָאלֶן גֶעבֶּן אוּנ עֶר זָאל נִיט גֶעבֶּן אִיז זַיין אוֹיג שְׁלֶעכְט אוֹיף זִיךְ זַיין גֶעלְד אִיז אִיהם אַשָּׁאד. עֶר ווִיל גֶעבֶּן אוּנ אַנְדֶערֶע זָאלֶן אוֹיךְ גֶעבֶּן צְדָקָה אִיז עֶר אַ חָסִיד. אַז עֶר ווִיל נִיט גֶעבֶּן אוּנ ווִיל אַז פְרֶעמְדֶע זָאלֶן אוֹיךְ נִיט גֶעבֶּן דֶר אִיז אַ רָשָׁע. אַרְבַּע מִדּוֹת פִיר דֵעוֹת אִיז בַּיי דִיא וָואס גֶעהֶען אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ אַז עֶר גֶעהט אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ אוּנ לֶערִינְט נִיט הָט עֶר שְׂכַר פַר דֶעם גֵיין. אַז עֶר לֶערֶענְט אִין דֶר הֵיים אוּנ גֶעהט נִיט אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ הָאט עֶר שְׂכַר פַאר דֶעם לֶערְנֶען, עֶר גֶעהט אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ אוּנ לֶערֶענְט דֶר אִיז אַ חָסִיד. עֶר גֶעהט נִיט אוּנ לֶערֶענְט נִיט אִיז עֶר אַ רָשָׁע. אַרְבַּע מִדּוֹת פִיר טֵייל אִיז אִין דִי וָוס זִיצֶן פַר דִי חֲכָמִים אַ שְׁוַואם נֶעמְט אַיין דֶעם וַויין מִיט דִי הֵייבֶען אַזוֹ אִיז פֶערְהַאנְדֶן אַ תַּלְמִיד וָוס נֶעמְט אִין זִיךְ אַרַיין וָוס פַאר אַ הֲלָכָה עֶר הֶערְט אוּנ פַארְשְׁטֵייט נִיט. אַ לֵייקֶע גִיסְט מֶען פוּן אַיין זַייט אַרַיין אוּנ פוּן דֶער אַנְדֶערֶער זַייט גִיסְט זִיךְ אַרוֹיס אַזוֹ אִיז פֶערְהַאנְדֶן אַ תַּלְמִיד וָוס הֶערְט אוּנ פֶערְגֶעסְט תֵּיכֶף.

וּמַשְׁפֵּךְ שֶׁמַּכְנִיס בָּזוֹ וּמוֹצִיא בָזוֹ. מְשַׁמֶּרֶת שֶׁמּוֹצִיאָה אֶת־הַיַּיִן וְקוֹלֶטֶת אֶת־הַשְּׁמָרִים, וְנָפָה שֶׁמּוֹצִיאָה אֶת־הַקֶּמַח וְקוֹלֶטֶת אֶת־הַסֹּלֶת: טז כָּל־אַהֲבָה שֶׁהִיא־תְלוּיָה בְדָבָר, בָּטֵל דָּבָר בְּטֵלָה אַהֲבָה, וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְדָבָר, אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם. אֵיזוֹ הִיא אַהֲבָה שֶׁהִיא־תְלוּיָה בְדָבָר, זוֹ אַהֲבַת אַמְנוֹן וְתָמָר, וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְדָבָר, זוֹ אַהֲבַת דָּוִד וִיהוֹנָתָן: יז כָּל־מַחֲלוֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם, וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם. אֵיזוֹ הִיא מַחֲלוֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, זוֹ מַחֲלוֹקֶת הִלֵּל וְשַׁמַּאי, וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, זוֹ מַחֲלוֹקֶת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: יח כָּל־הַמְזַכֶּה אֶת־הָרַבִּים, אֵין חֵטְא בָּא עַל־יָדוֹ, וְכָל הַמַּחֲטִיא אֶת־הָרַבִּים, אֵין־מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מֹשֶׁה זָכָה וְזִכָּה אֶת־הָרַבִּים, זְכוּת הָרַבִּים תָּלוּי בוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר צִדְקַת יְיָ עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל.

צדקת אבות

אַ צייט ניט געגעסן אונ אויב מען וועט איהם ניט געבן עסן קאן ער שטארבן פר זייערע אויגן, מען הט איהם געגעבן עסן אונ נאך דעם עסען הט ער גענומן איין גאנץ ברוט פון טיש אונ הט איהם דערלאנגט צו יהודא הענתותי אונ געזאגט צו איהם גיב מיר דעם לאבען ברוט אונ זאג „זאת תהיה לי לצדקה" דעם ברויט גיב איך אויף צדקה, יהודא הענתותי איז געווארן בייז אונ געזאגט צו ר' מאיר ניט גענוג אז מען הט דיר געגעבן עסען ווס קיינעם גיב איך ניט צום אנדרע ווילסטו נאך אַ גאנץ ברויט, ווי רבי מאיר הט געזעהן אז יהודא איז בייז געווארן אויף איהם, הט ער אויסגעלאשן די ליכט אונ זיך שנעל אומגעקליידעט, אלס די הויזלייט האבען אנגעצונדען די ליכט אונ דערקענט אין דעם געוועזענעם ארעמאן ר' מאיר'ן האבן זיי זיך שרעקליך פארשעמט אונ זענען איהם געפאלען צו די פיס אונ געבעטן אז ער זאל זיי מוחל זיין, ווס וועט אייך העלפן ווס איך וועל אייך מוחל זיין אז השי"ת איז אייך ניט מוחל הט ר' מאיר צו זיי געזאגט, דו זאלסט וויסען ליעבר יהודא אז איך ווייס קלאר אז דו אונ דיין גאנץ הויזגעזונד מוזען שטארבן פר דר צייט ווייל דו ביסט

פירוש ע"ט

אַ זייער וואס דער וויין געהט ארויס אונ די הייבן בלייבט אזו איז פערהאנדען אַ תלמיד וואס ווארפט אוועק די קלארע הלכות אונ דיא ניט קלארע בלייבט איהם. אונ אַ זיפּ וואס מען שטריטעוועט ווייץ פאלט ארויס די פסולת אונ דם מעהל בלייבט אזו איז פערהאנדן אַ תלמיד וואס די קלארע הלכה בלייבט איהם אונ דיא ניט קלארע ווארפט ער אוועק. כל אהבה אזו אַ ליבשאפט ווס הענגט אן אַ זאך אז די זאך ווערט בטל איז דאס ליבשאפט אויך בטל אונ אז עס הענגט ניט אן אַ זאך איז דם ליבשאפט ניט בטל אויף אייביג. וועלכע איז די אהבה וואס הענגט אן אַ זאך די אהבה וואס אמנון האט ליב געהאט תמר. אונ וועלכע ליבשאפט הענגט ניט אן אַ זאך דם איז דם ליבשאפט ווס דוד הט ליב געהאט יהונתן. כל מחלוקת דיא קריג ווס איז פון אייבערשטענס כבוד וועגען איז דער סוף אז ביידע האבען אַ קיום אונ דיא מחלוקת ווס איז ניט לשם שמים איז דר סוף זיי האבן קיין קיום ניט. וועלכע מחלוקת איז יוא געוועזן לשם שמים דם איז די מחלוקת פון הלל ושמאי וועלכע מחלוקת איז ניט געוועזן לשם שמים דם איז ווס קרח מיט זיין עדה הט געקריגט, כל המזכה ווער עס מאכט פיל מענשן טהון מצות קומט איהם ניט צו האנדען קיין עבירה אונ ווער עס מאכט זינדיגען פיל לייט העלפט מען איהם פון הימל ניט טהון קיין תשובה. משה האט זוכה געוועזן זיך אונ האט מזכה רבים געוועזן הענגט דער זכות פון רבים אויף איהם ווי אין פסוק שטייט די גערעכטיקייט פון גאט הט ער געטהון אונ די משפטים ווס די ישראל האבן געטהון איז גלייך ווי ער הט

ירבעם בן־נבט חטא והחטיא את־הרבים, חטא הרבים תלוי בו, שנאמר על־חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את־ישראל:
יט כל־מי שיש־בו שלשה דברים הללו, הוא מתלמידיו של־אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים, הוא מתלמידיו של־בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה, מתלמידיו של־אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה, מתלמידיו של־בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של־אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, תלמידיו של־אברהם אבינו, אוכלין בעולם הזה, ונוחלין העולם הבא, שנאמר, להנחיל אהבי | יש ואוצרותיהם אמלא. אבל תלמידיו של־בלעם הרשע, יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת, שנאמר, ואתה אלהים תורדם לבאר שחת, אנשי דמים

צדקת אבות

זעהר רייך אונ גיבסט ניט קיין צדקה. יהודא העמנותי האט געוואוסט אז די רייד פון ר׳ מאיר זענען הייליג כמשה מפי הגבורה, הט ער באלד געטהון תשובה אונ צוטיילט א העלפט עשירות פאר ארעמע לייט, רבי מאיר הט מתפלל גוועין פר זייא אונ גיפטיגע שלאנגען וועלכע זענין אין דיא זעלבע נאכט ארום גפאלן ארום זיין הויז זענין אוועק אונ ער מיט זיין פאמיליע זענין ניצול געווארן פון טויט, ווייל השי״ת איז גוזר אונ די צדיקים זענין מבטל דיא גזרה, יהודא העמנותי מיט זיינע קינדר האבן גלויבט צוא השי״ת וואס הט מיט זיי געטהון אזוינע נסים בזכות רבי מאיר ובזכות הצדקה, דערפון זעהט מען ווי גרוס איז די מצוה פון צדקה אונ דארום רעכינט דא דר תנא (ארבע מדות בנותני צדקה):

(ורוח נמוכה ונפש שפלה), דר מנורת המאו״ר ברענגט א מעשה פון מדרש, דר תנא רבי עקיבא הט שטענדיג גלערינט מיט מעהרערע טויזענד תלמידים, אז זיין שווער כלבא שבוע האט אים איבר געגעבן זיין גאנצן פערמעגן האט ער צייטען וויים נהאנדילט מיט דימענטן אונ פעריל, איינמאל איז רבי עקיבא ארום אין מארק פערקויפן פעריל. הט זיי ביי איהם אבגקויפט איינר וואס איז גנאנגן ארעם גקליידעט אונ פלעגט שטענדיג זיצן אין בית המדרש בייא די טהיר צווישן אלע ארעמע לייט, דר קויפער הט ביי זיך קיין געלד ניט גהאט הט ער גבעטען רבי עקיבא׳ן ער זאל געהן מיט איהם אהיים וועט ער איהם דארט בעצאהלן, רבי עקיבא הט איהם גרעכינט פאר איין ארעמאן הט ער גמיינט אז ער לאכט פון איהם, דאך איז ער מיט איהם גגאנגן, ווי זיי זענין גקומן צום קויפער אהיים האבן איהם דיא קנעכט גזעצט אויף איין גאלדענעם שטול אונ ארום גוואשן די פיס, ער הט גהייסן גלייך אום צאהלן רבי עקיבא׳ן די בעדונגענע סומא פאר די פעריל אונ די פעריל הט ער גהייסן צושטוסן דין וויא

פירוש ע״ט

געטהון. ירבעם הט געזינדיגט אונ הט אויך געמאכט זינדיגן פיל מענשן ווערט צו גירעכענט זייער זינד צו איהם ווי עס שטייט אין פסוק דס איז נאר איבר די זינד פון ירבעם ווייל ער אליין הט געזינדיגט אונ הט געמאכט זינדיגען די ישראל. כל מי דער וואס ביי איהם איז דיא דאזיגע דריי זאכן איז ער פון תלמידי אברהם אבינו אונ אז ער האט אנדערע דריי זאכען איז ער פון תלמידי בלעם הרשע. דיא תלמידים פון אברהם אבינו האבען א גוט אויג אונ א נידריג גמיט ער־האלט זיך ניט בעל גאוה אונ א נידריגע גלוסט עס גלוסט איהם ניט קיין שלעכטס. די תלמידים פון בלעם הרשע האבן א שלעכט אויג אונ א הויך גמיט אונ א בריי טע גלוסט עס גלוסט איהם צו שלעכץ. וואס איז דער חילוק צווישן תלמידי אברהם אבינו אונ צווישן תלמידי בלעם הרשע. די תלמידים פון אברהם אבינו עסען די פירות פון דיא גוטע מעשים אויף דר וועלט אונ זיי ירשענען עולם הבא ווי אין פסוק שטייט צו מאכן ארבן מיינע ליבהאבר פול אונ זייערע אוצרות וועל איך דערפולן. אבר די תלמידים פון בלעם הרשע זיי ירשענן דאס גיהנם אונ זיי נידערן צום טיפען גרוב ווי עס שטייט אין פסוק דו גאט טהוסט זיי נידערן אין טיפן גרוב. די לייט פון שולד בלוט אונ שאלקהאפטיגע וועלן ניט לעבן זייערע

וּמִרְמָה, לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח־בָּךְ: כ יְהוּדָה בֶּן־תֵּימָא אוֹמֵר, הֱוֵי עַז כַּנָּמֵר, וְקַל כַּנֶּשֶׁר, רָץ כַּצְּבִי, וְגִבּוֹר כָּאֲרִי, לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמָיִם. הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַז פָּנִים לְגֵיהִנֹּם וּבוֹשֶׁת פָּנִים לְגַן־עֵדֶן: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: כא הוּא הָיָה אוֹמֵר, בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא, בֶּן־עֶשֶׂר שָׁנִים לַמִּשְׁנָה, בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לַמִּצְוֹת, בֶּן־חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לַגְּמָרָא, בֶּן־שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לַחֻפָּה, בֶּן־עֶשְׂרִים לִרְדּוֹף, בֶּן־שְׁלֹשִׁים לַכֹּחַ, בֶּן־אַרְבָּעִים לַבִּינָה, בֶּן־חֲמִשִּׁים לָעֵצָה, בֶּן־שִׁשִּׁים לַזִּקְנָה, בֶּן־שִׁבְעִים לַשֵּׂיבָה, בֶּן־שְׁמוֹנִים לַגְּבוּרָה, בֶּן־תִּשְׁעִים לָשׁוּחַ, בֶּן־מֵאָה כְּאִלּוּ מֵת, וְעָבַר

צדקת אבות

פוילווער אונ צוזמישען מיט נאך אנדערע פעריל אונ אריין שיטן דאס אין פערשיעדענע מעדעצינען וועלכע עס זענען ביי איהם געווען אן גבריית פר ארעמע קראנקע ידען אין דאמאליגע צייט האבען פעריל פארנומען א גרויסן ארט אין די מעדעצינן), ער האט געהייסן דיא קנעכט דעקין דעם טיש אונ האט געבעטן ר' עקיבא'ן מיט זיינע תלמידים זאלן מיט איהם מיט עסן, נאך דעם מיטאג פרעגט רבי עקיבא ביי איהם וויא באלד איהר זענט אזוי רייך ווארום מאכט איהר זיך אזוי ארעם אונ אין בית המדרש זיצט איהר צווישען אלע אביונים, האט ער איהם גיענטפערט איך ווייס אז השי"ת האט פיינט גאוה דען ווס איז דעם מענשענס לעבן אונ דעם מענשענס רייכטהום אויף דר וועלט, גאר וויא איין שאטן, היינט איז ער רייך אונ מארגן ווערט ער ארעם, אט לעבט ער אונ אין איין רגע שטארבט ער, דערפאר גיה איך ארעם געקליידעט אונ זיץ צווישען די ארעמע לייט אין בית המדרש, דען פילייכט פערליער איך מיין פארמעגן זאל שון קיין גידריגער ארט וואו זיך צוא זעצען ניט זיין אונ איך וועל בלייבן ביא מיין פריהערדיגען ארט, גאר וואו עס בעלאנגט דעם כבוד התורה אדער צדקה דא ווייז איך מיין עשירות אבער אלץ שטילערהייט אז קיין מענש זאל ניט וויסן. וויא רבי עקיבא האט דס געהערט האט ער איהם געבענשט מיט אריכות ימים אונ אז זיין עשירות זאל פון איהם ניט אבגעטהון ווערן כל זמן ער וועט לעבן, אונ אזוי איז טאקי געוועזין, דס זאגט אונז די משנה, דר ווס האט אין זיך די מדות (רוח נמוכה ונפש שפלה), דס הייסט ער איז צוא יעדען אונטערטהעניג אונ דינסטפערטיג, ער בעזיצט ניט קיין גאוה אונ שטאלצירט ניט מיט זיין רייכטהום אונ גוטע מעשים, דער ווערט גרעכינט צווישען דיא תלמידים פון אברהם אבינו עליו השלום:

פירוש ע"ט

האלבע יארען אבר איך פערזיכר מיך אין דיר גאט ב"ה. יהודה בן תימא זאגט זיי שטארק ווי א לעמפערט צו גאטס דינסט אונ גרינג ווי א אדלער פליענק וויא א הירש אונ שטארק וויא א לייב צו טהון גאטס ווילן. הוא היה אומר ער פלעגט זאגן א עזות פנים וועט זיין אין גיהנם אונ אבושת פנים וועט זיין אין גן עדן. עס זאל זיין דער ווילן פאר דיר גאט אונזער גאט עס זאל געבויט ווערן דר בית המקדש אין גיכען וועט שון ניט זיין קיין עזות אונ גיב אונזר חלק אין דיין תורה. הוא היה אומר ער פלעגט זאגען אז א קינד איז אלט פינף יאהר זאל מען מיט איהם אן הייבן לערנען חומש אונ פסוק. אז ער איז אלט צעהן יאהר זאל מען מיט איהם לערנען משניות. אז ער איז אלט דרייצעהן יאהר איז ער מחויב צו טהון אלע מצות. אז ער ווערט אלט פינפצעהן יאהר זאל ער לערנען גמרא. אז ער ווערט אלט אכצעהן יאר זאל ער נעמען א ווייב. אז ער איז אלט צוואנציג יאהר זאל ער נאך יאגען נאך מצות. אז ער איז אלט דרייסיג יאהר דעמסמאל איז דר רעכטער כח נאך צו יאגען נאך מצות אונ פרנסה. אז ער איז אלט פערציג יאהר קומט ער צום רעכטן פערשטאנד. אז ער איז אלט פינפציג יאהר איז ער ראוי אז מען זאל איהם פרעגן א עצה. אז ער איז אלט זעכציג יאהר ווערט ער גערופן זקן. אז ער איז אלט זיבעציג יאהר הייסט דס שיבה. אז ער איז אלט אכציג יאהר ווערט עס

וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם׃ כב בֶּן־בַּג בַּג אוֹמֵר, הֲפָךְ בָּהּ, וַהֲפָךְ־בָּהּ, דְּכֹלָּא בָהּ, וּבַהּ תֶּחֱזֵי, וְסִיב וּבְלֵה בַהּ, וּמִנַּהּ לָא תְזוּעַ, שֶׁאֵין לְךָ מִדָּה טוֹבָה הֵימֶנָּה׃ כג בֶּן־הֵא הֵא אוֹמֵר, לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא׃ רבי חנניא וכו׳

פרק ששי

כל ישראל וכו׳

א שָׁנוּ חֲכָמִים בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בָּרוּךְ שֶׁבָּחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל־הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, זוֹכֶה לִדְבָרִים הַרְבֵּה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַאי הוּא לוֹ, נִקְרָא רֵעַ אָהוּב אוֹהֵב אֶת־הַמָּקוֹם, אוֹהֵב אֶת־הַבְּרִיּוֹת, מְשַׂמֵּחַ אֶת הַמָּקוֹם מְשַׂמֵּחַ אֶת־הַבְּרִיּוֹת וּמַלְבַּשְׁתּוֹ עֲנָוָה וְיִרְאָה, וּמַכְשַׁרְתּוֹ לִהְיוֹת צַדִּיק חָסִיד

תורת אבות

(רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ זוֹכֶה לִדְבָרִים הַרְבֵּה), אַז דֶער וָואס אִיז עוֹסֵק אִין דֶער תּוֹרָה פוּן גָאטְס וֶועגֶען וַוייל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָאט גֶעהֵייסֶען לֶערְנֶען אִיז עֶר זוֹכֶה צוּ אַ סַךְ זַאכֶען אוּנ מֶען אִיז אִיהם מְגַלֶּה דִיא סוֹדוֹת הַתּוֹרָה אוּנ אַלֶע חָכְמוֹת וְהַיְדִיעוֹת, מִיר וֶועלֶען דִי זַאךְ פַארְשְׁטֶעהְן עַל פִּי מָשָׁל, אֵיינֶער הָאט גֶעיַרְשֶׁענְט אֵיין שְׁטוּב פוּן זַיין קָרוֹב וָוס עֶר אִיז גֶעוֶוען אֵיין עוֹשֶׁר מוּפְלָג אוּנ עֶר הָאט נִיט גֶעוָואלְט אַז מֶען זָאל וִויסֶען אַז עֶר אִיז אֵיין עוֹשֶׁר, הָאט עֶר בֶּעהַאלְטֶען דָאס עֲשִׁירוּת אִין דֶער עֶרְד אִין דִי לֶעכֶער פוּן שְׁטוּב אוּנ עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען אָהן רֵייד אוּנ אָהן אֵיין שׁוּם צַוָּאָה אוּנ קֵיינֶער הָאט נִיט גֶעוואוּסְט

חמדת אבות

(שָׁנוּ חֲכָמִים בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה), וַוייל דֶער פֶּרֶק שְׁמוּעֶסְט פוּן דֶעם כָּבוֹד פוּן דִי תּוֹרָה, הָט מֶען אִיהם גֶשְׁטֶעלְט נָאכְ דִי פִינְף פְּרָקִים פוּן אָבוֹת צוּא לֶערְנֶען אוּנְז אַז דֶער עִיקָּר פוּן אַלֶע מוּסָר אִיז נָאר מֶען זָאל לֶערְנֶען תּוֹרָה אוּנ מֶען רוּפְט אִיהם דֶר זֶעקְסְטֶער פֶּרֶק פוּן אָבוֹת אוּנ דְרִיבֶּער (שָׁנוּ חֲכָמִים בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה) הָאבֶּען דִי חֲכָמִים גֶלֶערִינְט דֶעם פֶּרֶק אוֹיף לָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אַזוֹי וִוי מִשְׁנָיוֹת אוּנ נִיט אוֹיף תַּרְגּוּם לָשׁוֹן וִויא דִיא גְמָרָא אִיז

זכות אבות

(רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כו׳ זוֹכֶה לִדְבָרִים הַרְבֵּה), רַבִּי מֵאִיר זָאגְט דֶער מֶענְשׁ וָואס לֶערִינְט תּוֹרָה נָאר לְשֵׁם שָׁמַיִם אוּנ נִיט ח״ו צוּלִיעב כָּבוֹד אָדֶער אַנְדֶערֶע פְּנִיּוֹת, (זוֹכֶה לִדְבָרִים הַרְבֵּה), אִיז עֶר זוֹכֶה צוּפִיעל זַאכֶן, פֶערְשְׁטֵעהְט מֶען נִיט וָואס מֵיינְט עֶר מִיט דִיא וֶוערְטֶער „פִיעל זַאכֶן", גֶעפִינֶן מִיר דַארוֹף אִין מִדְרָשׁ קֹהֶלֶת אַז אֵיינְמָאל הָאט דִי רָאמִישֶׁע רֶעגִירוּנְג אַרַיין גֶעשִׁיקְט אַ בֶּעפֶעהל צוּ דִיא יוּדֶן אַז זֵייא זָאלֶן אִיהר אַרַיין שִׁיקֶן אַ לִיכְט וָואס זִיא שַׁיינְט מֶעהר וִויא אַלֶע לִיכְט, דִיא חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל הָאבֶּען גֶעמַאכְט אַ גְרוֹיסֶע פֶערְזַאמְלוּנְג אוּנ הָאבֶּען גֶעקְלֶערְט וָואס מֵיינְט דִיא רֶעגִירוּנְג מִיט אַזַא בֶּעפֶעהל, הָאט זִיא דֶען גֶוועניג

פירוש ע״ט

גֶערוּפֶן שְׁטַארְקַייט. אַז עֶר אִיז אַלְט נַיינְצִיג יָאהר גֵייט עֶר אַיין גְבוֹיגֶן. אַז עֶר וֶוערְט אַלְט הוּנְדֶערְט יָאהר אִיז גְלַייךְ וִוי עֶר אִיז שׁוֹין גֶעשְׁטָארְבֶּן אוּנ אִיז אַוֶועק אוּנ בָּטֵל פוּן דֶר וֶועלְט. בֶּן בַּג בַּג זָאגְט קֶעהר אוּם אִין דֶר תּוֹרָה אוּנ נָאךְ אַמָאל קֶעהר אוּם אִין דֶר תּוֹרָה אַלְץ וֶועסְט דוּ גֶעפִינֶן אִין דֶר תּוֹרָה אוּנ אִין דֶער תּוֹרָה זָאלְסְט דוּ אַלְץ קוּקֶן אוּנ עֶלְטֶער זִיךְ אִין אִיהר אוּנ פוּן דֶר תּוֹרָה זָאלְסְט דוּ זִיךְ נִיט אַוֶועק רִירֶן וָוארוּם דוּ הָאסְט נִיט קֵיין בֶּעסֶערֶע זַאךְ פוּן דֶר תּוֹרָה. בֶּן הֵא הֵא זָאגְט נָאךְ דֶעם עֶרֶךְ וָוס אַ מֶענְשׁ אִיז זִיךְ מַטְרִיחַ אוּנ מְצַעֵר אוֹיף תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת אַזוֹי פִיל אִיז זַיין גֶעצָאהלְט׃

שָׁנוּ חֲכָמִים דִי חֲכָמִים וָואס הָאבֶּן מְסַדֵּר גֶעוֶוען דִי גְמָרָא הָאבֶּען גֶעשְׁטֶעלְט אוֹיף לָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ דֶעם פֶּרֶק. גֶעלוֹיבְּט אִיז דֶער מֶענְשׁ וָוס הָט אוֹיס דֶערְוַוייְלְט אִין דִי חֲכָמִים אוּנ אִין זֵייעֶר לֶערְנֶען. רַבִּי מֵאִיר זָאגְט וֶוער עֶס לֶערְנְט תּוֹרָה לִשְׁמָהּ פוּן דֶר תּוֹרָה וֶועגֶן זִי אִיז חָשׁוּב בַּיי אִיהם אִיז עֶר זוֹכֶה צוּ פִיל זַאכֶען אוּנ נָאךְ דָס נָאר דִי וֶועלְט אִיז גֶענוּג פַאר אִיהם עֶר וֶוערְט גֶערוּפֶן אַ גֶעזֶעלֶן אַ שׁוּתָּף צוּ הַשֵּׁי״ת עֶר אִיז גֶעלִיבְּט עֶר לִיבְּט גָאט עֶר לִיבְּט לַייט עֶר אִיז מְשַׂמֵּחַ הַשֵּׁ״י גָאט הָט שִׂמְחָה פוּן אִיהם אוּנ אִיז מְשַׂמֵּחַ לַייט דִי תּוֹרָה הִילְט אִיהם אַרוּם מִיט עֲנָוָה אוּנ עֶר זָאל מוֹרָא הָאבֶּן פַר גָאט אוּנ דִי תּוֹרָה מַאכְט אִיהם רֶעכְט פַארְטִיג

יָשָׁר וְנֶאֱמָן, וּמְרַחַקְתּוֹ מִן־הַחֵטְא, וּמְקָרַבְתּוֹ לִידֵי זְכוּת, וְנֶהֱנִין מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוּשִׁיָּה, בִּינָה וּגְבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה, אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה, וְנוֹתֶנֶת לוֹ מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה וְחִקּוּר דִּין, וּמְגַלִּין לוֹ רָזֵי תוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר וּכְנָהָר שֶׁאֵינוֹ פוֹסֵק וְהֹוֶה צָנוּעַ וְאֶרֶךְ רוּחַ, וּמוֹחֵל עַל־עֶלְבּוֹנוֹ, וּמְגַדַּלְתּוֹ וּמְרוֹמַמְתּוֹ עַל־כָּל־הַמַּעֲשִׂים: ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־לֵוִי בְּכָל יוֹם וָיוֹם, בַּת־קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת, אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תוֹרָה,

חמדת אבות

צָעלֶערִינְט גֶעוָוארֶן, אוּנ וַוייל תּוֹרָה אִיז דָא צְוַויי־עֶרְלַיי, אֵיינְס תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב דִי תּוֹרָה וָוָאס גָאט הָאט גֶגֶעבֶּן דוּרְךְ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, אוּנ אֵיינְס תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה דִי תּוֹרָה וָואס דִיא חֲכָמִים הָאבֶּן אוּנְז גֶעלֶערִינְט אִיבֶּער דֶעם זָאגֶן מִיר (בָּרוּךְ שֶׁבָּחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם) גֶעלוֹיבְּט אִיז גָאט וָוס עֶר הָט אוֹס דֶערְוַוייְלְט דִי חֲכָמִים מִיט זֵייעֶר לֶערְנוּנְג וָוס זֵיי הָאבֶּן אוּנְז גֶעלֶערִינְט, וָוען נִיט דִיא חֲכָמִים וָואלְטֶן אוּנְז גֶעלֶערִינְט דִיא מִשְׁנָיוֹת מִיט דִיא גְמָרָא וָואלְטֶן מִיר נִיט גֶעוָואוּסְט וִוי אַזוֹ מֶען זָאל לֵייגֶן תְּפִילִּין וְוִי אַזוֹ מֶען זָאל מַאכֶן צִיצִית, שַׁבָּת, סוּכָּה. פֶּסַח אוּנ אַלֶע אִיבְּרִיגֶע מִצְוֹת, אוּנ וָוען דִיא חֲכָמִים וָואלְטֶן אוּנְז נִיט גֶעגֶעבֶּן זֵייעֶרֶע מִצְוֹת צוּ דֶערְוַוייטֶערְן אוּנְז פוּן אֵיין עֲבֵירָה וָואלְטֶן מִיר נִיט גֶקֶענְט הִיטֶן דִי תּוֹרָה וָוס מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט אוּנְז גֶעגֶעבֶּן פוּן גָאט:

תורת אבות

פוּן זַיין עֲשִׁירוּת וִוי עֶס אִיז, אַמָאל אִיז פַארְלָארֶען גֶעוָוארֶן דֶעם יוֹרֵשׁ אַ חֵפֶץ אִיז עֶר גֶעגַאנְגֶען זוּכֶען אִין דִיא לֶעכֶער פוּן דֶער עֶרְד, וִויא עֶר הָאט גֶעזוּכְט הָאט עֶר גֶעפוּנֶען אַיין אוֹצָר הָאט עֶר וַוייטֶער גֶעזוּכְט אוֹיף אֵיין אַנְדֶער אָרְט הָאט עֶר וַוייטֶער גֶעפוּנֶען אֵיין אוֹצָר, דָאס חֵפֶץ אִיז בַּייא אִיהם גֶעוֶוען זֶעהר טַייעֶר וַוייל דוּרְךְ דֶעם חֵפֶץ הָאט עֶר גֶעפוּנֶען אַלֶע אוֹצְרוֹת, הַנִמְשָׁל דִי תּוֹרָה אִיז אַ טַייעֶרֶער אוֹצָר פוּן אַלֶע חָכְמוֹת וְהַיְדִיעוֹת נָאר זֵייא זֶענֶען נִיט אַנְפְּלֶעקְט נָאר בֶּעהַאלְטֶען אוּנ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָאט אַרַיין גֶעגֶעבֶּען אִין מֶענְשׁ אֵיין טֶבַע פוּן נְלוּסְטִיקַייט צוּא וִויסֶען נַייעֶס דְרִיבֶּער זוּכְט עֶר בְּחַדְרֵי הַתּוֹרָה אוּנ וָואס מֶעהר עֶר לֶערְנְט גֶעפִינְט עֶר מַיין אוֹצְרוֹת הַחָכְמָה אוּנ וואוּנְדֶערְלִיכֶע זַאכֶען אוּנ דָס אִיז נָאר אַז מֶען לֶערְנְט תּוֹרָה לִשְׁמָהּ אָבֶּר אַז מֶען לֶערְנְט נִיט קֵיין תּוֹרָה לִשְׁמָהּ גֶעפִינְט מֶען נִיט דִיא אוֹצְרוֹת אוּנ אַדְרַבָּה וָוס מֶעהר עֶר לֶערְנְט וֶוערְט אִיהם נֶעבּארֶען מֶעהר סְפֵיקוֹת אוּנ מֶעהר קֻשְׁיוֹת אוּנ דִי אוֹצְרוֹת הַחָכְמָה וֶוערֶען פַארְדֶעקְט פוּן אִיהם:

צדקת אבות

(אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה), בַּיי אוּנְז יוּדֶען אִיז אַיינְגֶעפִיהְרְט אַז עֶס קוּמְט אִין אַ שְׁטָאדְט אַ אָרֶעמֶער אוֹרֵחַ גֶעבֶּן אִיהם דִי גַּבָּאֵי צְדָקָה אוֹיף שַׁבָּת אַ פְּלֶעט צוּ אַ בַּעַל הַבַּיִת אַז עֶר זָאל אִיהם גֶעבֶּן עֶסֶן דֶעם גַאנְצֶן שַׁבָּת אוּנ דֶר בַּעַל הַבַּיִת נֶעמְט גֶעוֶועהנְלִיךְ אָן דֶעם פְּלֶעטִיל אוּנ הַאלְט דֶעם אוֹרֵחַ בַּיים טִישׁ, אוּנ גִיט אִיהם עֶסֶען גְלַייךְ מִיט זַיין גַאנְץ הוֹיז גֶעזוּנְד,

ברכת אבות

(בְּכָל יוֹם וָיוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת וכו׳), דֶער טַייטְשׁ פוּן דֶעם מַאֲמַר אִיז אַלֶע טָאג גֶעהְט אַרוֹיס אַ בַּת קוֹל פוּן בַּארְג סִינַי אוּנ רוּפְט אוֹיס אוּנ זָאגְט, וֶועה אִיז צוּ דִי מֶענְשֶׁען וָואס זֶענֶען מְבַיֵּשׁ דִי תּוֹרָה

זכות אבות

לִיכְט וֶוענִיג פַיינֶע בֶּעלַייכְטוּנְגֶן אָהן דִי יוּדִישֶׁע לִיכְט, עָס אִיז בַּיי זֵיי גְבְּלִיבֶּן אַז דִי רֶעגִירוּנְג מֵיינְט אַז דִיא יוּדֶן זָאלֶן שִׁיקֶן אַזַא מֶענְשֶׁן וָואס עֶר שַׁיינְט אַרוֹיס אִין תּוֹרָה אוּנ חָכְמָה מֶעהר פוּן אַלֶעמֶן, הָאבֶּן זֵיי גִשִׁיקְט

דֶעם תַּנָא רַבִּי מֵאִיר וֶועלְכֶער אִיז גֶוֶוען דֶער גְדוֹל הַדוֹר אַ גְרוֹסֶער בַּעַל גֵּס אוּנ הָט גֶלֶערִינְט תּוֹרָה לִשְׁמָהּ, וִוי ר׳ מֵאִיר אִיז גֶעקוּמֶן קֵיין רוֹם הָט עֶר זִיךְ פַארְגֶע־שְׁטֶעלְט דִי דָארְטִיגֶע גְרֶעסְטֶע גֶעלֶעהְרְטֶע אוּנ קְלוּגֶע

פירוש ע״ט

אוּנ אַ בֶּעגְלַייבְּטֶער אוּנ זִי עֶרְוַוייטֶערְט אִיהם פוּן עֲבֵירוֹת אוּנ גִינֶעהֶנְט אִיהם צוּ זְכוּת מֶען הָט פוּן אִיהם הֲנָאָה רַאט אוּנ גְרוֹיסְקֵייט פֶערְשְׁטַאנְד אוּנ שְׁטַארְקֵייט וִוי אִין פָּסוּק שְׁטֵייט צוּ מִיר תּוֹרָה אִיז דִיא רַאט אוּנ אַ גְדוּלָּה פֶערְשְׁטֶענְדִיקֵייט אוּנ שְׁטַארְקֵייט אוּנ מֶען אִיז אִיהם מְגַלֶּה סוֹדוֹת הַתּוֹרָה עֶר וֶועט וֶוערֶן וִוי אַ קְוַואל וָוס שְׁטַארְקְט זִיךְ אוּנ וִוי אֵיין טַייךְ וָוס הֶערְט נִיט אוֹיף אוּנ עֶר זָאל זַיין בֶּעהַאלְטֶן מִיט פְרוּמְקֵייט עֶר זָאל אַיין הַאלְטֶען דֶעם כַּעַס אוּנ זָאל מוֹחֵל זַיין אוֹיף זַיין בִּיוּשׁ אוּנ דִיא תּוֹרָה מַאכְט אִיהם גְרוֹיס אוּנ דֶערְהֵייבְּט אִיהם אוֹיף אַלֶע וֶוערְק. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הָט גֶעזָאגְט אַלֶע טָאג גֶעהְט אַרוֹיס אַ בַּת קוֹל פוּן בַּארְג סִינַי אוּנ רוּפְט אוֹיס אוּנ זָאגְט וַויי צוּ דִי לַייט וָוס זֶענֶן מְבַיֵּשׁ דִי תּוֹרָה וָוארוּם דֶר וָוס לֶערִינְט נִיט

שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִקְרָא נָזוּף, שֶׁנֶּאֱמַר, נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר, אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם. וְאוֹמֵר, וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה, וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא, חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת, אַל־תִּקְרָא חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת, שֶׁאֵין לְךָ בֶּן־חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְכָל מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, הֲרֵי זֶה מִתְעַלֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר, וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת: ג הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד, אוֹ הֲלָכָה אֶחָת, אוֹ פָּסוּק אֶחָד, אוֹ דִבּוּר אֶחָד, אוֹ אֲפִילוּ אוֹת אֶחָת, צָרִיךְ לִנְהָג בּוֹ כָּבוֹד, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתֹפֶל

ברכת אבות

מִיט דֶעם וָואס זֵיי לֶערְנֶען נִיט דִי תּוֹרָה, פְּרֶעגְט דֶער בַּעַל שֵׁם טוֹב וָואס קוּמְט אַרוֹיס אַז עֶס גֶעהְט אַרוֹיס אַלֶע טָאג אַ בַּת קוֹל אַז מֶען הֶערְט עֶס נִישְׁט, פַארֶענְטְפֶערְט עֶר אַז דָאס בַּת קוֹל אִיז דִיא הִרְהוּר תְּשׁוּבָה וָואס יֶעדֶען מֶענְשׁ קוּמְט אַרַיין אִין דֶער מַחֲשָׁבָה וֶועלְכֶע מִינוּט אִין טָאג, דִיא הִרְהוּר תְּשׁוּבָה קוּמְט פוּן דֶעם בַּת קוֹל, אִיבֶּער דֶעם דֶער עֶהְרְלֶעכֶער יוּד אַז עֶס פַאלְט אִיהם אַן אִין דֶער מַחֲשָׁבָה וָואס זַיין תַּכְלִית וֶועט זַיין, עֶר זָאל עֶפִּיס

צדקת אבות

אִין אֵיין גֶעווִיסֶע שְׁטָאט אִיז גֶעוֶועזֶען אַ גְבִיר זֶעהר אַ קַארְגֶער. עֶר פְלֶעגְט קֵיין מָאל נִיט גֶעמֶען קֵיין פְלֶעט אוֹף שַׁבָּת אוּנ דֶער אוֹרֵחַ פְלֶעגְט קוּמֶען צוּרִיק צוּ דִיא גַבָּאִים מִיט דֶעם זֶעלְבֶּען צֶעטִיל אוּנ הָאבֶּען אִיהם גֶעגֶעבֶּען אַ צֶעטִיל צוּ אֵיין אַנְדֶערֶען בַּעַל הַבַּיִת, דִי גַבָּאֵי צְדָקָה הָאבֶּען גֶעוָואלְט אָן טְהוּן שַׁאנְדֶע דֶעם גְבִיר פַאר זַיין קַארְגְשַׁאפְט הָאבֶּען זֵיי אוֹסְגֶעהָאנְגֶען אַ צֶעטִיל אִין שׁוּהְל אַז דֶערְפַאר וָוס עֶר אִיז אַזוֹ קַארְג אוּנ גֶעמְט קֵיין מָאל נִיט אַ אוֹרֵחַ צוּ זִיךְ אוֹף שַׁבָּת זָאל מֶען אִיהם אַנַאנְץ

יָאהר נִיט גֶעבֶּען קֵיין עֲלִיָּה, דֶעם גְבִיר אַלֵיין הָאט דָאס גָאר נִיט גֶעהַארְט, נָאר זַיין זוּהְן וָואס אִיז אֲפִילוּ אוֹיךְ גֶעוֶועזֶען אַזוֹ קַארְג ווִי דֶר פָאטֶער נָאר עֶר אִיז גִשְׁטַאנֶען אִין שִׁידוּכִים הָט אִיהם נִיט גֶעפַּאסְט דֶר צֶעטִיל וֶועלְכֶען מֶען הָט אוֹף גֶעהָאנְגֶען אִין שׁוּהְל, הָאט עֶר עֶרְקְלֶערְט דֶעם פָאטֶער אַז דָס קָאן אִיהם שַׁאדֶען צוּא אַ שִׁידוּךְ, אַלְזָא זָאל מֶען זֶעהֶן אַז מֶען זָאל דֶעם צֶעטִיל אַרָאבְּנֶעמֶען, גִיבּ אַ עֵצָה וָואס זָאל מֶען טְהוּן דַאצוּ הָאט אִיהם

זכות אבות

מֶענְשֶׁן וֶועלְכֶע זֶענִין גֶזֶעסֶען אוּנ גִקְלֶערְט פֶערְשִׁיעדֶענֶע עִנְיָנִים, יֶעדֶער הָאט גֶעזָאגְט אֵיין אַנְדֶערֶע מֵיינוּנְג אוּנ זֵייא הָאבֶּען נִיט גֶקֶענְט אֵיינִיג וֶוערֶען בִּיז רַבִּי מֵאִיר הָט זֵיי אַלֶעס עֶרְקְלֶערְט אוּנ אוֹפְגֶעווִיזֶען מִיט רְאָיוֹת אַז זַיין מֵיינוּנְג אִיז דִי רִיכְטִיגְסְטֶע אוּנ אַלֶע הָאבֶּען אִיהם גֶערֶעכְט גֶעגֶעבֶּען, דָס זָאגְט רַבִּי מֵאִיר אַז דֶר וָוס אִיז עוֹסֵק אִין דֶר תּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם אִיז עֶר זוֹכֶה צוּ פִיעל זַאכֶען וָוס אִיז גָאר נִיט שַׁייךְ צוּ דֶר תּוֹרָה, דֶען דִי תּוֹרָה קְלֶערְט אוֹף דֶעם מוֹחַ אַז מֶען קֶען נָאכְהֶער דֶערְגֶעהֶן אַנְדֶערֶע חָכְמוֹת אוּנ ווִיסֶענְשַׁאפְטֶן אוֹיךְ:

מגדל אבות

(אַל תִּקְרָא חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת), דֶר מִדְרָשׁ בְּרֶענְגְט אֵיין מַעֲשֶׂה בַּיי אַ זֶעהר אַנְגֶעזֶעהֶענֶם מֶענְשׁ אִין צִפּוֹרִי אִיז גֶעבּאֹרֶן גֶעוָוארֶן אֵיין זוּהְן, עֶר הָט גֶעמַאכְט זֶעהר אַ פֵיינֶעם בְּרִית אוּנ גֶעלַאדֶענְט דִיא גְרֶעסְטֶע מֶענְשֶׁן פוּן שְׁטָאדְט אוּנְטֶער וֶועלְכֶע עֶס אִיז גֶעוֶוען ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אוּנ אַלֶע גֶעסְט הָאבֶּען צוּ גֶעווּאוּנְשֶׁן דֶעם בַּעַל בְּרִית אַז אַזוֹ ווִי עֶר הָט זוֹכֶה גֶעוֶוען צוּ מַאכֶען דֶעם בְּרִית זָאל עֶר זוֹכֶה זַיין דָס קִינְד צוּ עֶרְצִיהֶען לַתּוֹרָה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים אוּנ צוּ פִירֶען אִיהם צוּא דֶר חוּפָּה, נָאךְ דֶר סְעוּדָה שְׁפֶּעט אִין דֶר

פירוש ע"ט

תּוֹרָה וֶוערְט אָנְגֶערוּפֶען אָפְּגֶעשֵׁיידֶר ווִי עֶס שְׁטֵייט אַ גִילְדֶענֶער נָאז בַּאנְד אוֹף אַנָאז פוּן אַ חֲזִיר אַזוֹ אִיז אַ שֵׁיינֶע אִשָּׁה אוּנ אָפְּגֶעקֶערְט פוּן טַעַם דָס מֵיינְט מֶען דֶר וָוס קָאן לֶערְנֶען אוּנ לֶערֶענְט נִיט. ווִידֶער שְׁטֶעהְט אוּנ דִי לוּחוֹת זֶענֶען גָאטְס ווֶערְק דָאס גֶעשְׁרִיפְט אִיז פוּן גָאט עֶס אִיז אוֹיסְגֶעקְרִיצְט אוֹיף דִי לוּחוֹת דוּ זָאלְסְט נִיט לֵיינֶען חָרוּת נָאר חֵרוּת פְרֵייֶדען עֶס אִיז נִיט דָא אַזוֹ אַ פְרַייֶער מֶענְשׁ פוּן עֲבֵירוֹת ווִי דֶר וָוס אִיז עוֹסֵק אִין תּוֹרָה אוּנ וֶוער עֶס אִיז עוֹסֵק אִין תּוֹרָה וֶוערְט דֶערְהוֹיבְּט ווַייל עֶס שְׁטֶעהְט אַז עֶר הָאט דִיא תּוֹרָה בְּמַתָּנָה מַאכְט אִיהם גָאט יַרְשֶׁענֶען אוּנ פוּן דֶעם וֶוערְט עֶר דֶערְהוֹיבְּט. הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ וֶוער עֶס לֶערֶענְט פוּן זַיין חָבֵר אֵיין פֶּרֶק אָדֶר אֵיין הֲלָכָה אֵיין פָּסוּק אָדֶר אֵיין וָוארְט אָדֶר אֵיין אוֹת מוּז עֶר אִיהם נוֹהֵג כָּבוֹד זַיין וָוארוּם מִיר גֶעפִינֶען אַזוֹ בַּיי דָוִד הַמֶּלֶךְ וָוס עֶר הָט מֶעהר נִיט גֶעלֶערֶענְט פוּן אֲחִיתוֹפֶל נָאר

אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בִּלְבָד, קְרָאוֹ רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר, וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי. וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בִּלְבָד, קְרָאוֹ רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ, הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד, אוֹ הֲלָכָה אֶחָת, אוֹ פָּסוּק אֶחָד, אוֹ דִבּוּר אֶחָד, אוֹ אֲפִילוּ אוֹת אֶחָת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁצָּרִיךְ לִנְהָג בּוֹ כָּבוֹד, וְאֵין כָּבוֹד אֶלָּא תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, כָּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ, וּתְמִימִים יִנְחֲלוּ טוֹב. וְאֵין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי לֶקַח

צדקת אבות

דֶר פָּאטֶער גֶעפְֿרֶעגְט זָאלֶן מִיר דֶען גֶעבֶּן מֶענְשֶׁען עֶסֶן אוּמְזִיסְט, אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבֶּן אַ עֵצָה הָאט אִיהם דֶר זוּהְן גֶעזָאגְט, אַ עֵצָה וָוס אוּנְז וֶועט דָס קֵיין גֶעלְד נִיט קָאסְטֶען אוּנ פַר לַייטֶען וֶועלֶן מִיר זִיךְ נִיט הָאבֶּן וָוס צוּ שֶׁעמֶען, דוּ זָאלְסְט טַאקֶע אָנְנֶעמֶען דִי פְלֶעטֶען וָוס מֶען וֶועט צוּ דִיר שִׁיקֶען נָאר עֶסֶן וֶועלֶן מִיר זֵיי גֶעבֶּן גוּר טְרוּקֶען בְּרוֹט, דֶעם פָאטֶער אִיז דִיא עֵצָה זֶעהר גֶעפֶעלֶען אוּנ הָט אָנְגֶעזָאגְט דִי גַבָּאִים אַז עֶר וֶועט שׁוֹין נַייטֶער נֶעמֶען פְלֶעטֶען אוֹיף שַׁבָּת, נָאר וִוִיא אִיז גְּוֶועזִין דֶעם אוֹרֵחַ וָוס הָאט בֶּעקוּמֶען צוּ אִיהם דֶעם פְלֶעט, אַלֶע הָאבֶּן גֶעגֶעסֶן כָּל טוּב אוּנ דֶעם אוֹרֵחַ הָאט מֶען גֶעגֶעבֶּען נָאר אַ שְׁטִיקֶעל פֶערְדַארְט בְּרוֹיט אוּנ אִיז אוּמְגֶעגַאנְגֶען דֶעם גַאנְצֶען שַׁבָּת אַ פַארְהוּנְגֶערְטֶער, הַיינְט וֶועלֶן מִיר זֶעהן וֶוער אִיז מֶעהר שׁוּלְדִיג דֶער פָאטֶער אָדֶר דֶר זוּהְן, בַּאשְׁטִירְלִיךְ דֶר זוּהְן, דֶען דֶר פָאטֶר אַז עֶר פְלֶעגְט נָאר נִיט צוּנֶעמֶען דֶעם פְלֶעט פְלֶעגְט דֶער אוֹרֵחַ דֶעם צֶעטִיל צוּרִיק בְּרֶענְגֶען צוּא דִיא גַבָּאֵי צְדָקָה אוּנ זֵייא פְלֶעגֶען אִיהם גֶעבֶּען אַ אַנְדֶערֶן צֶעטִיל צוּא אַ אַנְדֶערֶן בַּעַל הַבַּיִת, אִיצְט אָבֶּער אַז עֶר גֶענוּמְט צוּ דֶעם פְלֶעט אִיז דָאךְ דֶעם אוֹרֵחַ שְׁלֶעכְט דֶען עֶר הָאט נִיט גֶעהַאט אָפְּצוּגֶעבֶּען דִיא גַבָּאִים דֶעם פְרִיעֶרְדִיגֶען

ברכת אבות

טְהוּן תְּשׁוּבָה נֶעמְט עֶר בַּאלְד וֶועלְכֶעס סֵפֶר צוּא לֶערְנֶען אָדֶער תְּהִלִּים זָאגֶען אוּנ תְּשׁוּבָה טְהוּן בְּלַייבְּט בַּייא אִיהם אַ צַייכֶען פוּן דֶער מַחֲשָׁבָה וָואס אִיז גֶעקוּמֶען פוּן בַּת קוֹל, אָבֶּער דֶער רָשָׁע אַז עֶס קוּמְט אִיהם וֶועלְכֶע מִינוּט אִין דֶער מַחֲשָׁבָה אַרַיין אַ הִרְהוּר תְּשׁוּבָה שְׁלָאגְט עֶר עֶס אַוֶועק מִיט דִיא עֲסָקִים פוּן דֶער וֶועלְט. וּבֶאֱמֶת אִיז אַ שָׁאד אַזַא טַייעֶרֶע זַאךְ אַוֶועק צוּ לָאזֶען, דֶען דָאס אִיז אִין גַאנְצֶן דֶעם מֶענְשֶׁעְנְס לֶעבֶּען, עֶר זָאל זִיךְ בֶּערֶעכֶענֶען וָואס זַיין

מגדל אבות

נָאכְט אִיז רַבִּי שִׁמְעוֹן גֶעגַאנְגֶען נָאךְ הוֹיזֶע הָאט עֶר בֶּעגֶעגֶענְט אַ מַלְאָךְ, פְרֶעגְט אִיהם רַבִּי שִׁמְעוֹן וֶוער בִּיזְט דוּא, עֶנְטְפֶערְט דֶער מַלְאָךְ אִיךְ בִּין דֶער מַלְאַךְ הַמָּוֶת, וָוארוּם בִּיזְט דוּ אַזוֹי אוּנְמוּטְהִיג הָט עֶר דֶעם מַלְאָךְ וַוייטֶער גֶפְרֶעגְט, אִיךְ בִּין אוּנְמוּטְהִיג דֶערְפַאר וָואס דוּא אוּנ אַלֶע גֶעסְט הָאבֶּן גֶעווּאוּנְשֶׁן דֶעם בַּעַל בְּרִית אַז עֶר זָאל זוֹכֶה זַיין חֲתוּנָה מַאכֶן דָס קִינְד, הָט אִיהם דֶר מַלְאָךְ גִיעֶנְטְפֶערְט, אִיךְ הָאב מוֹרָא אַז אַייעֶר בְּרָכָה וֶועט מְבַטֵל זַיין דִי גְזֵירָה וָוס אִיז נִגְזַר גֶעוָוארֶן אוֹיף דֶעם קִינְד אַז אִין אֵיין חוֹדֶשׁ אַרוּם זָאל עֶר דוּרְךְ מִיר שְׁטַארְבֶּן, אַז דוּ בִּיזְט דֶר מַלְאַךְ הַמָּוֶת הָט אִיהם רַבִּי שִׁמְעוֹן גֶעזָאגְט בֶּעשְׁוֶועהר אִיךְ דִיךְ אַז דוּ זָאלְסְט מִיר זָאגֶן וֶוען אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן, אוֹיף אַזוֹנֶע לַייט וִוי דוּא בִּיזְט וֶועלְכֶע זֶענִין עוֹסֵק אִין תּוֹרָה וּמִצְוֹת אוּנ גְמִילוּת חֲסָדִים הָט אִיהם דֶר מַלְאַךְ הַמָּוֶת גִיעֶנְטְפֶערְט הָאב אִיךְ קֵיין שְׁלִיטָה נִיט דֶען זֵייא אִיז הַשֵּׁי״ת אַלֶע מָאל מוֹסִיף יָאהְרֶן, אַזוֹ וִויא דוּ הָאסְט נִיט קֵיין רְשׁוּת אוֹיף מִיר אוּנ מַיינֶעם גְלַייכֶן הָאט רַבִּי שִׁמְעוֹן וַוייטֶער גֶעזָאגְט אַזוֹ זָאל הַשֵּׁי״ת גֶעבֶּן אַז דוּ זָאלְסְט נִיט הָאבֶּן קֵיין רְשׁוּת אוֹיף דָם קִינְד אוֹךְ אוּנ זַיינֶע עֶלְטֶערְן זָאלֶן זוֹכֶה זַיין אִיהם צוּ עֶרְצִיהֶען לַתּוֹרָה וּלְחוּפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים, דִי בְּרָכָה פוּן דֶעם צַדִיק אִיז מְקוּיָם גֶעוָוארֶן אוּנ דָם קִינְד הָאט מַאֲרִיךְ יָמִים גֶעוֶועזֶן, דָס זָאגְט דִי מִשְׁנָה (אַל תִּקְרָא) זָאלְסְט נִיט לֶעזִין (חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת) פְרַייהַייט דֶען דֶר וָוס אִיז עוֹסֵק אִין דֶר תּוֹרָה הַקְדוֹשָׁה אִיז פְרַייא פוּן מַלְאַךְ הַמָּוֶת אוּנ עֶר הָט אוֹיף אִים קֵיין שְׁלִיטָה נִיט:

פירוש ע״ט

צְוֵויי זַאכֶן הָט עֶר אִיהם גֶערוּפֶן מַיין רַבִּי אוּנ מַיין לֶערְנֶער אוּנ מַיין גֶעוִויסִינֶר וִוי עֶס שְׁטֵייט דוּ בִּיסְט אַ מֶענְשׁ וִוי מַיין עֶרֶךְ אוּנ מַיין לֶערְנֶער אוּנ דוּ הָאסְט מִיךְ גֶעמַאכְט וִויסֶן. מַהְדָאךְ דָוִד וָוס אִיז גֶעוֶועזֶן אַ מֶלֶךְ אִיבֶּר יוּדֶן וָוס הָט מֶעהר נִיט גֶעלֶערֶנְט פוּן אֲחִיתוֹפֶל נָאר צְוֵויי זַאכֶן הָט עֶר אִיהם גֶערוּפֶן רַבִּי אוּנ מַיין לֶערְנֶער מִכָּל שֶׁכֵּן וֶוען אַ פְּרָאסְטֶר מֶענְשׁ לֶערֶענְט בַּיי אֵיינֶם אֲפִילוּ אֵיין אוֹת פְּשִׁיטָא אַז עֶר גֶעהֶער אִיהם כָּבוֹד אָן טְהוּן וֶוער הָט כָּבוֹד דֶער וָוס אִיז עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וִוי עֶס שְׁטֵייט דִי חֲכָמִים יַרְשֶׁענֶן כָּבוֹד דוּרְךְ דִי תּוֹרָה דִי וָוס זַייעֶר הָאֶרֶץ מַיינְט עֶרֶענְסְט צוּ לֶערְנֶען תּוֹרָה וֶועלֶן זֵיי יַרְשֶׁענֶן גוּטְס מַיינְט מֶען דִיא תּוֹרָה וִוי עֶס שְׁטֶעהט

טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ: ד כַּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, פַּת בַּמֶּלַח תֹּאכֵל, וּמַיִם בַּמְּשׂוּרָה תִּשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן, וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה, וּבַתּוֹרָה אַתָּה עָמֵל. אִם־אַתָּה עֹשֶׂה כֵּן, אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְטוֹב לָךְ לָעוֹלָם הַבָּא: ה אַל תְּבַקֵּשׁ גְּדֻלָּה לְעַצְמְךָ, וְאַל־תַּחְמוֹד כָּבוֹד, יוֹתֵר מִלִּמּוּדֶךָ עֲשֵׂה, וְאַל תִּתְאַוֶּה לְשֻׁלְחָנָם שֶׁל־מְלָכִים, שֶׁשֻּׁלְחָנְךָ גָּדוֹל מִשֻּׁלְחָנָם, וְכִתְרְךָ גָּדוֹל מִכִּתְרָם, וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ, שֶׁיְּשַׁלֶּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ: ו גְּדוֹלָה תוֹרָה, יוֹתֵר מִן־הַכְּהֻנָּה וּמִן־הַמַּלְכוּת. שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְנֵית בִּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וְהַכְּהֻנָּה בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, וְהַתּוֹרָה נִקְנֵית

ברכת אבות

תַּכְלִית וֶועט זַיין, אוּנ זָאל טְהוּן מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. עֶר זָאל הָאבֶּען נוּטְס אויף בֵּיידֶע וֶועלְטֶען, אִיבֶּער דֶעם דַארְף מֶען גֶעוָוארֶענְט צוּא זַיין אַז וֶועלְכֶע מִינוּט אִין טָאג עֶס פַאלְט אִין דֶער מַחֲשָׁבָה אַיין הִרְהוּר תְּשׁוּבָה זָאל מֶען בְּלַייבֶּען שְׁטֶעהְן בַּייא דֶעם עֵסֶק וָואס מֶען אִיז דֶענְסְטְמָאל עוֹסֵק נָאר מֶען זָאל זִיךְ בַּארֶעכֶענֶען אוּנ הָאבֶּען חֲרָטָה אויף דִי זִינְד אוּנ נֶעמֶען אויף זִיךְ גוּט צוּ זַיין פוּן אַצִּינְד אָן אוּנ תֵּיכֶף לֶערְנֶען עֶפִּיס אָדֶער תְּהִלִּים זָאגֶען אָדֶער טְהוּן וֶועלְכֶע מִצְוָה וֶועט בְּלַייבֶּען בַּייא אִיהם אַ צֵייכֶען פוּן דֶעם הִרְהוּר תְּשׁוּבָה אוּנ וֶועט אַלֶע טָאג בֶּעסֶער וֶוערֶען אוּנ וֶועט זוֹכֶה זַיין צוּ אַלְדִים גוּטְס:

צדקת אבות

צֶעטִיל אוּמְצוּפִייטֶען אויף אַ אַנְדֶערֶען אוּנ בַּיי דֶעם גְבִיר הָאט עֶר גֶעלִיטֶען הוּנְגֶער, דֶר נִמְשָׁל אִיז הַשֵּׁי"ת הָאט גֶעזֶעהֶען אַז מֶען דַארְף גֶעבֶּען דִי תּוֹרָה אויף דֶר וֶועלְט וֶוען נִיט וָואלְט זִיא, דָס הַייסְט דִי וֶועלְט נִיט גֶעקָאנְט עֶקְזִיסְטִירֶען. הָט אִיהר גָאט גֶעוִויזֶען, דָס הַייסְט דִיא תּוֹרָה, פֶערְשִׁיעדֶענֶע אוּמוֹת אוּנ זַיי הָאבֶּען אִיהר נִיט גֶעוָואלְט אָנְגֶענֶעמֶען הָאבֶּען זִיךְ דִי יִשְׂרָאֵל אָנְגֶעטָאפְּט אַז זַיי וֶועלֶען אִיהר נֶעמֶען אוּנ הָאבֶּען גֶעשְׁרִיגֶען נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע. אַם עֶנְדֶע זֶענִין זַייא נִיט מְקַיֵּים דִיא תּוֹרָה אוּנ זֶענִין אִיהר מְבַיֵּשׁ, זֶענִין דָאךְ דִי יוֹרְן שׁוּלְדִיג נוּם זַיי הָאבֶּען אִיהר אָנְגֶענוּמֶען אוּנ זַיי הִיטֶן אִיהר נִיט, אַז אַיינִיגֶע אוּמוֹת הָאבֶּען אִיהר נִיט גֶעוָואלְט נֶעמֶען וָואלְט הַשֵּׁי"ת בֶּעפוּהְן פוּן דִי זִיבֶּעצִיג אוּמוֹת הַקַּדְמוֹנִים אַ אוּמָה וָואס וָואלְט אִיהר אָנְגֶענוּמֶען אוּנ גֶעהִיטֶען, וִויא דֶר מִדְרָשׁ בְּרֶענְגְט אַז נָאךְ מַתַּן תּוֹרָה הָאבֶּן זִיךְ דִי אוּמוֹת הָעוֹלָם אויף גֶעקְלִיבֶּן אוּנ הָאבֶּן גֶעשְׁרִיגֶן וָוארוּם גִיט מֶען זַייא נִיט דִי תּוֹרָה, דָס זָאגְט דִיא מִשְׁנָה, (אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה), וֶועה וֶועט זַיין דִי מֶענְשֶׁן פַר דִי שַׁאנְדֶע וֶועלְכֶע זַיי מַאכֶן דִיא תּוֹרָה דַאמִיט וָואס זַייא הָאבֶּען אִיהר אָנְגֶענוּמֶען אוּנ זַיי הִיטֶן אִיהר נִיט:

זכות אבות

(כַּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה), לְמָשָׁל אַיין רַייכֶר מַאן הָאט אוֹיסְגֶעריכְט זַיין אֵיידֶעם אִין אַ גְרוֹיסֶע יְשִׁיבָה עֶר זָאל זִיךְ דָארְט אוֹיסְבִּילְדֶען צוּא זַיין אַ רַב עֶר הָאט אִיהם אוֹיסְגֶעריכְט מִיט גֶענוּג גֶעלְד אוּנ פַיינֶע קְלֵיידֶער אַז עֶס זָאל אִיהם קַיין זַאךְ נִיט פֶעלֶען אִין וֶועג אִיז דֶער יוּנְגֶער מַאן אַרַיין אִין אַיין אַיינְפָאהר הוֹיז הָאט עֶר גֶעפוּנֶען בַּיי אַ שֵׁיין גֶעגְרֵייטֶען טִישׁ זִיצֶען אַיינִיגֶע יוּנְגֶע לַייט אוּנ הַאלְטֶען זִיךְ אוּנְטֶער אִין דִבְרֵי תּוֹרָה, דֶר יוּנְגֶער מַאן הָט מִיט זַיי בֶּעקַאנְטְשַׁאפְט גֶעשְׁלָאסֶען עֶר הָאט אוֹיךְ גֶעגֶעבֶּען עֶטְלִיכֶע גִילְדֶען אויף מַשְׁקָה

פירוש ע"ט

אַ גוּט קוֹיפֶן הָאב אִיךְ אֵייךְ גֶעגֶעבֶּן מַיין תּוֹרָה זָאלְט אִיהר נִיט פֶערְלָאזְן. כַּךְ הִיא אַזוֹ אִיז דֶר וֶועג פוּן דֶער תּוֹרָה דוּ זָאלְסְט עֶסֶן בְּרוֹיט מִיט זַאלְץ אוּנ וַואסֶער זָאלְסְטוּ טְרִינְקֶן מִיט אַ מָאס אוּנ אויף דֶער עֶרְד זָאלְסְטוּ שְׁלָאפֶען כְּלוֹמַר חָאטְשֶׁע דוּ הָאסְט מֶעהר נִיט אוּנ דוּ לֶעבְּסְט אִין צַעַר אוּנ אִין דֶר תּוֹרָה זָאלְסְטוּ זִיךְ פָארְט מִיהֶען חָאטְשֶׁע דוּ בִּיסְט זֶעהר אָרֶים אַז דוּ וֶועסְט אַזוֹ טְהוּן וֶועט דִיר גוּט זַיין אוּנ וואהל זַיין אויף דֶער וֶועלְט אוּנ אויף יֶענֶער וֶועלְט. אַל תְּבַקֵּשׁ זָאלְסְט דִיר נִיט אוֹיסְזוּכֶען קֵיין גְדוּלָּה אוּנ זָאלְסְט נִיט גְלוּסְטֶען אִיבֶּרִיגֶן כָּבוֹד מֶער פוּן דַיין לֶערְנֶען זָאלְסְטוּ טְהוּן מַעֲשִׂים טוֹבִים אוּנ זָאלְסְט נִיט גְלוּסְטֶן עֶס זָאל בַּיי דַיין טִישׁ צוּ גֶעהֶען אַזוֹ וִויא בַּיי דִי עֲשִׁירִים וָוארוּם דַיין טִישׁ וָוס דוּ לֶערֶענְסְט תּוֹרָה אִיז גְרֶעסֶר פוּן זֵייעֶר טִישׁ אוּנ זָאלְסְט וִויסֶן אַז דֶר וָוס הָט דִיר גֶעהֵייסֶן אַרְבֵּייטֶן תּוֹרָה לֶערְנֶן אִיז בֶּעגְלֵייבְּט אַז עֶר וֶועט דִיר בְּוַדַּאי צָאהלֶן שְׂכַר פַר דַיין אַרְבֵּייט. גְּדוֹלָה תוֹרָה דִי תּוֹרָה אִיז גְרֶעסֶער פוּן כְּהוּנָּה וָוארוּם דִי כְּהוּנָּה אִיז מֶען קוֹנֶה מִיט פִיר אוּנ צְוַואנְצִיג מַעֲלוֹת אָבֶער בַּיי תּוֹרָה אִיז אַכְט אוּנ פֶערְצִיג מַעֲלוֹת אוּנ

בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה דְבָרִים. וְאֵלּוּ הֵן, בְּתַלְמוּד, בִּשְׁמִיעַת הָאֹזֶן, בַּעֲרִיכַת שְׂפָתַיִם, בְּבִינַת הַלֵּב, בְּאֵימָה, בְּיִרְאָה, בַּעֲנָוָה, בְּשִׂמְחָה, בְּטָהֳרָה, בְּשִׁמּוּשׁ חֲכָמִים, בְּדִקְדּוּק חֲבֵרִים, בְּפִלְפּוּל הַתַּלְמִידִים, בְּיִשּׁוּב, בְּמִקְרָא, בְּמִשְׁנָה, בְּמִעוּט סְחוֹרָה, בְּמִעוּט דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּמִעוּט תַּעֲנוּג, בְּמִעוּט שֵׁנָה, בְּמִעוּט שִׂיחָה, בְּמִעוּט שְׂחוֹק, בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם, בְּלֵב־טוֹב, בֶּאֱמוּנַת חֲכָמִים, בְּקַבָּלַת הַיִּסּוּרִין, הַמַּכִּיר אֶת־מְקוֹמוֹ, וְהַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, וְהָעֹשֶׂה סְיָג לִדְבָרָיו, וְאֵינוֹ מַחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ. אָהוּב, אוֹהֵב אֶת־הַמָּקוֹם, אוֹהֵב אֶת־הַבְּרִיּוֹת, אוֹהֵב אֶת־הַצְּדָקוֹת, אוֹהֵב אֶת־הַמֵּישָׁרִים, אוֹהֵב אֶת־הַתּוֹכָחוֹת, וּמִתְרַחֵק מִן הַכָּבוֹד, וְלֹא מֵגִיס לִבּוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, וְאֵינוֹ שָׂמֵחַ בְּהוֹרָאָה, נוֹשֵׂא בְעוֹל עִם חֲבֵרוֹ, וּמַכְרִיעוֹ לְכַף זְכוּת, וּמַעֲמִידוֹ עַל־הָאֱמֶת, וּמַעֲמִידוֹ עַל הַשָּׁלוֹם, וּמִתְיַשֵּׁב לִבּוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, שׁוֹאֵל וּמֵשִׁיב, שׁוֹמֵעַ וּמוֹסִיף,

זכות אבות

און האט זיך געזעצט ביים טיש און פארבראכט מיט זיי אין דברי תורה און האט זיך גלייך מיט זיי לוסטיג געמאכט זיי האבען איהם דערצעהלט אז זיי פארען פון דער גרויסער ישיבה צוא הויזע מיט סמיכה אויף רבנות, דער יונגער מאן האט זייא געזאגט אז ער רייזט נאך יעצט נאך דער ישיבה. אז זיי זענען רעכט לוסטיג געווארען האט זיך איינער פון דיא לומדים אבגערופען צום רייכען יונגען מאן מיר זענען פריילּיך ווייל מיר פאהרען שוין פון דער ישיבה דאס האט אונז זאנאר געקאמט געגנג געזונד דערפאר האבען מיר אבער סמיכה אויף רבנות און מיר מעגען פריילּיך

מעשה אבות

(והעושה סיג לדבריו), דער מדרש ברענגט אין פ׳ צו אזא מעשה, ר׳ ינאי האט זיך אין וועג געטראפען אין איין אכסניא מיט איין מענשען וועלכער איז געגאנגען זעהר שיין און ריין געקליידעט, האט ער איהם אן גענומען פאר איין תלמיד חכם, און האט איהם געבעטען ער זאל מיט איהם מיט עסען, ביים עסען האט רבי ינאי מיט איהם אנגעהויבען צו רעדען דברי תורה, האט איהם דער מענש ניט געוואוסט וואס צוא ענטפערען, נאך דעם עסען האט

פירוש ע״ט

דם זענען זיי מיט לערנען און רעכט צו הערען מיט דעם אויער און ארויס רעדען מיט די לעפצען פערשטעהן און קלינגן דאס הארץ מיט פארכט פאר דעם רבי מיט ענוה מיט יראה פר גאט מיט פרייד מען זאל טהור זיין צו בעדינען חכמים צו בעהעפטען זיך מיט חברים צוא לערנען מפלפל צו זיין מיט תלמידים און ניט זאגען גיך א פירוש אין דר תורה נאר פריער זיך מישב זיין צו לערנען מקרא און משניות וועניג שלאפען ניט פיל האנדלען ניט פיל לאבען מיט ווינציג תענוגים אן טהון זיך מיט ווינציג רעדען מיט לייט מיט לאנגמוטהקייט מיט א גוט הארץ מיט גלויבען וואס די חכמים זאגען און מקבל זיין יסורים באהבה ער זאל וויסען זיין ארט וואו צו זיצען נאך זיין מדרגה צו פרייען זיך מיט דעם חלק וואס השי״ת הט איהם געגעבען ווער עם מאכט זיך א צוים צו אלע זאכען ניט צו קומען צום איסור ער האלט זיך ניט פאר א גוטם ווייל ער לערנט און טהוט מעשים טובים ער טראכט דם הט השי״ת איהם געהאלפען ער איז געליבט ער הט ליב גאט ער הט ליב לייט ער הט ליב צדקות ער הט ליב שטראף רייד ער הט ליב רעכט פערטיגע ער דערווייטערט זיך פון כבוד ער האלט זיך ניט גרויס מיט זיין לערנען ער פרייט זיך ניט אז ער פסקעט ווייל ער האט מורא טאמער פסקעט ער ניט גוט ער טראגט מיט זיין חבר דעם יאך צו העלפען איהם און ווענדט דעם חבר צו מאכען איהם גערעכט און זעהט צו שטעלען דעם חבר וואס לערענט מיט איהם אויף דעם אמת און אויף שלום און ער לערענט מיט ישוב הדעת ער פרעגט און ענטפערט אלץ מיט שכל ער הערט דברי תורה און

הַלּוֹמֵד עַל־מְנָת לְלַמֵּד, וְהַלּוֹמֵד עַל־מְנָת לַעֲשׂוֹת, הַמַּחְכִּים אֶת־רַבּוֹ, וְהַמְכַוֵּן אֶת־שְׁמוּעָתוֹ, וְהָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, הָא לָמַדְתָּ, כָּל הָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, מֵבִיא גְאֻלָּה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר, וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ, בְּשֵׁם מָרְדְּכָי: ז גְּדוֹלָה תוֹרָה, שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת חַיִּים לְעֹשֶׂיהָ, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם, וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא. וְאוֹמֵר רִפְאוּת תְּהִי לְשָׁרֶּךָ, וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ. וְאוֹמֵר, עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתוֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. וְאוֹמֵר, כִּי לִוְיַת חֵן, הֵם לְרֹאשֶׁךָ, וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ. וְאוֹמֵר, תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת־חֵן, עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת תְּמַגְּנֶךָּ. וְאוֹמֵר, כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ, וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים. וְאוֹמֵר, אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. וְאוֹמֵר, כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ: ח רַבִּי שִׁמְעוֹן

מעשה אבות

איהם רבי ינאי מכבד געווען מיט בענטשען, זאגט ער צוא רבי ינאי בענטשט איהר, דא האט רבי ינאי פארשטאנען וואס פאר איין עם הארץ ער האט פאר זיך ביים טיש, זאגט ער צוא איהם אליין בענטשען קאנסט דוא ניט, קענסט דוא פיליכט נאך זאגען דאס וואס איך וועל זאגען, זאגט דער עם הארץ, דאס קאן איך, זאגט רבי ינאי צו איהם זאג אויף לשון הקודש, עם הארץ אכל פת של ינאי (איין עם הארץ האט געגעסען ינאי'ס ברויט), ווי ער האט דאס נאר געזאגט איז געווארען א געלעכטער ביי די איבריגע אורחים וואס זענען געזעסען ביים טיש, דער עם הארץ איז שטארק בייז געווארען אונ געזאגט צו רבי ינאי, גיט מיר אב מיין ירושה וואס איך האב ביי אייך, פרעגט איהם רבי ינאי וואס פאר איין ירושה האסט דו ביי מיר, זאגט ער איך

זכות אבות

זיין, אבער איהר יונגער מאן וואס איז מיט אייך די שמחה אזוי גרויס איהר ווייסט נאך ניט אויב איהר וועט קענען אזוי פיעל ליידען אונ פערטראגען גויט ווייא מיר איז דאראך זאלט איהר קענען קומען צום צדיק, מיר האבען אוועק געלאזען אלע ליגענס מיר האבען געגעסען ברויט מיט וואסער מיר האבען געשלאפען אויף דער ערד אונ פיעל אונאנגענעהמינ־קייטען געהאט יעצט אז מיר זענען ברוך השם אלעס איבער געקומען אונ ערייכט דעם ציעל מאכען מיר זיך פריילך אבער איהר האלט דאך נאך יעצט אין וועג צוא דער ישיבה איהר דארפט זיך נאך ערשט געוואהנען צו די אלע אונאנגענעהמינקייטען ערשט אין א פאר יאהר ארום אז איהר וועט אויס האלטען אזוי ווייא מיר די אלע נסיונות אונ איהר וועט בעקומען סמיכה אזוי ווי מיר דאן וועט איהר קענען זיך פריילך מאכען, דר נמשל איז די משנה זאגט פת במלח תאכל אז דוא וועסט עסען ברויט מיט זאלץ ומים במשורה תשתה וואסער וועסט דוא טרינקען מיט א מאס

פירוש ע"ט

מעהרט נאך הערען ווייל עס איז איהם אלץ ווינציג ער לערענט כדי ער זאל מיט אנדערע לערנען לשם שמים ער לערנט כדי ער זאל טהון מצות אונ ער מאכט דעם רבי קליג דורך זיינע פלפולים אונ קלעהרט צו פערשטעהן מיט שכל דיא הלכה וואס ער איז מקבל אונ ער זאגט אלץ פון וועמען ער הט מקבל געוועען אונ דורך דעם ברענגט ער א ישועה אויף דר וועלט אזוי ווי מיר געפינען אז אסתר הט געזאגט צו אחשורוש פון מרדכי'ס וועגען. גדולה תורה די תורה איז גרוס אז מען לערנט זי לשמה גיבט זי לעבן אויף דר וועלט אונ אויף יענער וועלט ווי עס שטייט די תורה איז א לעבן צו די וואס רעדן זי מיט דעם מול אונ צו גאר זיין לייב איז זי א היילונג. א היילונג וועט זי זיין צו דיין נאפל אונ מארך צו דיינע ביינער. זי איז א בוים פון לעבן צו די וואס האלטן זי אונ איהרע אונטערלעהנער ווערען געלובט. א בעהעפטונג פון חן זענען זיי צו דיין קאפ אונ א האלז באנד צו דיין האלז. די תורה זאגט דורך מיר וועלן געמערט ווערן דיינע טעג אונ לעבעדיגע יאהרן לעולם הבא. די וואס לערנען די תורה לשמה וועלן זיי האבן אריכות ימים אויך אונ דר וואס לערענט שלא לשמה וועט ער נאר האבן עושר אונ כבוד. דען לאנגע טעג אונ לעבעגס יארן אונ פרידן וועלן דיר די ביידפוז די תורה מערן. רבי שמעון בן

בֶּן־יְהוּדָה, מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־יוֹחָאי אוֹמֵר, הַנּוֹי וְהַכֹּחַ וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד וְהַחָכְמָה וְהַזִּקְנָה וְהַשֵּׂיבָה וְהַבָּנִים, נָאֶה לַצַּדִּיקִים וְנָאֶה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר, עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה, בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמָּצֵא. וְאוֹמֵר, תִּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה. וְאוֹמֵר, עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם. וְאוֹמֵר, עֲטֶרֶת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים, וְתִפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם. וְאוֹמֵר וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה, כִּי־מָלַךְ יְיָ צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־מְנַסְיָא אוֹמֵר, אֵלּוּ שֶׁבַע מִדּוֹת שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים לַצַּדִּיקִים, כֻּלָּם נִתְקַיְּמוּ בְּרַבִּי וּבְבָנָיו:

ט אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן־קִסְמָא פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד, וְנָתַן־לִי שָׁלוֹם, וְהֶחֱזַרְתִּי לוֹ שָׁלוֹם. אָמַר לִי, רַבִּי מֵאֵיזֶה

זכות אבות

נעל הארץ תישן און אויף דער ערד וועסט דו שלאפען אשריך בעולם הזה וועסט דוא גליקליך זיין אויף דער וועלט איז דאך א פראגע וואס פאר איין גליק איז דם צו פיהרען אזא לעבען נאר די היילינע משנה מיינט אזוי כך היא דרכה של תורה אזוי איז דער וועג צוא די היילינע תורה דאס הייסט מען קען אנדערש ניט גרינטליך דערגעהן די תורה נאר ווען מען זאגט זיך אפ פון אלע איבערפליסיגע זאכען און אין גזיטפאל דארף זיין רעכט צוא פיהרען אפילו דעם ערגסטען לעבען ווי צו עסען נור ברויט מיט זאלץ און שלאפען אויף דער ערד און אז ביי דיר וועט רעכט זיין אזוי צו לעבען דאן קאנסט דו ערגרייכען דיין ציעל און דאס ענדע דערפון וועט זיין אז דו וועסט האבען פיל כבוד אויף דער וועלט און דיין נשמה וועט גוט זיין אויף יענער וועלט:

מעשה אבות

בין איין מאל געגאנגען פארביי איין תלמוד תורה האב איך געהערט ווי קליינע קינדער האבען געלערנט תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, די תורה וואס משה רבנו האט אונז געלערנט איז איין ירושה פאר אלע יודען וואס זענען די קינדער פון יעקב, איך האב נאר געהערט קהלת יעקב, און ניט קהלת ינאי, דאס ווייזט אז איך האב אויך איין חלק אין דער תורה ווי איהר, פאר וואס זשע רופט איהר מיך עם הארץ, זאגט ר' ינאי צוא איהם, וואס פאר איין זכות האסט דו אין דער תורה אז איך זאל פאר דיר מאכען פאראד בעטען דיך צום טיש און אבגעבען כבוד, זאגט ער זינד איך לעב האב איך ניט געטריבען קיין רכילות און ווען צווייא מענשען קריגען זיך טרעט איך ניט אב ביז איך מאך שלום צווישען זיי, זאגט רבי ינאי צו איהם ווי באלד דו האסט אין זיך אזעלכע מדות ביסט דו ווערט כבוד און איך בעט דיך ליבער פריינד דו זאלסט מיר פערציהען וואס איך האב דיך פערשעמט און השי"ת וועט דיך אין אלעם בעגליקען, דערפון זעהט מען וויא ווייט מען דארף זיך היטען פון א שלעכטען ווארט און דאס מיינט דיא משנה דערמיט וואס זיא זאגט והעושה סיג לדבריו, ער בעגרענעצט זיינע רייד:

פירוש ע"ט

יהודה זאגט פר רבי שמעון בן יוחאי'ס וועגען שיינקייט און כח און רייכקייט און כבוד און חכמה און אלטקייט און גראהייט און קינדער איז שיין צו צדיקים זיי דינען דערמיט גאט און עס איז שיין צו די לייט פון די וועלט ווי עס שטעהט דם גרייזקייט איז א שענע קרון דר ווס געט אין רעכטפערטיגן וועג געפינט די קרון די שיינהייט פון די אלטע לייט איז אז זיי האבן קינדרס קינדר און א שיינהייט פר קינדר איז אז זיי בעריהמן זיך מיט די עלטערן. די שיינהייט פון יונגע לייט איז זייער קראפט און די צירונג פון אלטע לייט איז זייער גראהייט און נאך שטייט זיי וועלן זיך שעמן די ווס דינען צו די לבנה און צו די זון דען זיי וועלן זעהן אוף דעם בארג ציון און אין ירושלים אז גאט איז איין גאט איבער די גאנצע וועלט און אנטקעגען די זקנים תלמידי חכמים וועט זיין כבוד. רבי שמעון בן מנסיא זאגט די זיבען מדות ווס די חכמים האבן גרעכענט איז אלץ מקוים געווארן ביי רבי און אין זיינע קינדר. אמר רבי יוסי בן קסמא הט געזאגט איין מאל בין איך געגאנגען אונטער וועגנס הט מיך איינר בעגעגנט און הט מיר געגעבן שלום האב איך איהם געענפערט שלום. הט ער צו מיר געזאגט רבי פון וועלכן ארט ביסטו האב איך איהם געזאגט פון א גרויסע שטאדט פון פיעל חכמים און לומדים בין איך

מָקוֹם אַתָּה, אָמַרְתִּי לוֹ, מֵעִיר גְּדוֹלָה שֶׁל־חֲכָמִים וְשֶׁל־סוֹפְרִים אָנִי. אָמַר לִי, רַבִּי רְצוֹנְךָ שֶׁתָּדוּר עִמָּנוּ בִּמְקוֹמֵנוּ, וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת. אָמַרְתִּי לוֹ, אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל־כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, אֵינִי דָר אֶלָּא בִּמְקוֹם תּוֹרָה, וְכֵן כָּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים עַל־יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁבִּשְׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל־אָדָם, אֵין מְלַוִּים לוֹ לְאָדָם, לֹא כֶסֶף, וְלֹא זָהָב, וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, אֶלָּא תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ, בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמוֹר עָלֶיךָ, וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ, בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ, בָּעוֹלָם הַזֶּה, בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמוֹר עָלֶיךָ, בַּקֶּבֶר, וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ, לָעוֹלָם הַבָּא. וְאוֹמֵר, לִי הַכֶּסֶף

זכות אבות

(אין מלוין לו לאדם כו' אלא תורה כו') דר מדרש פרקי דרבי אליעזר ברענגט א משל, איין רייכער מאן האט געהאט דריי בעקאנטע צו צווייען פון זיי האט ער געוויזען גרויסע פריינדשאפט אונ האט זייא געטהון זעהר פיעל טובות מיט דעם דריטען בעקאנטען האט ער געהאט ווייניג וואס צו טהון, איינמאל האט זיך דעם רייכען געמאכט איין פראצעס זעהר א שווערער אונ ער האט בעדארפט האבען אז מען זאל מיט איהם מיט געהן צום ריכטער צו ערקלעהרן איהם ווי ווייט ער איז אונשולדיג, ער האט געבעטען זייגע דריי גוטע בעקאנטע זיי זאלען געהן מיט איהם צום ריכטער האט זיך איינער פון דיא צוויי געהנטסטע בעקאנטע גלייך אפגעזאגט אונ איז גאר ניט געגאנגען דר צווייטער איז מיט איהם געגאנגען נאר וויא ער איז געקומען צום געריכטס הויז איז ער צוריק אוועק, דר דריטער איז מיט איהם אריין געגאנגען אין געריכטס הויז צום ריכטער אונ האט איהם שטארק פערטהיידיגט אונ בעוויזען וויא ווייט אונשולדיג ער איז ביז עס איז איהם געלונגען צוא בעווייזען זיין בעקאנטענס אונשולדיגקייט אונ ער איז ארוס ריין אהן יעדע שטראפע, דער נמשל איז יעדער מענש האט דריי גוטע פריינד זיין פערמעגן פרוי אונ קינדער אונ מעשים טובים, יעדער מענש קלאפט צוזאמען זיין קאפיטאל מיט דר גרעסטע מיהע אונ היינט דאס ווי זיין אויג אין קאפ, צוליעב פרוי אונ קינדער זעצט ער זיך אויף דעם גרעסטען געפאהר ער זאל זיי קענין ערנעהרן אונ ערציהען בכבוד, לסוף אז ער שטארבט אונ מען פיהרט איהם ארוס פון זיין הויז צו די אמת'ע וועלט בלייבט זיין געלד ליגן אויף דעם ארט וואו זיי זענין געלעגען בעת ער איז נאך געזונד געוועזן אונ ריהרט זיך ניט פון ארט, זיין פרוי אונ קינדער נום פר זיי האט ער אויפגעאפפערט זיין גאנצעס לעבן בעגלייטען איהם ניט ווייטער ווי ביז צום קבר, נאר מצות אונ מעשים טובים וואס זייא זענין דעם מענשענס בעסטע פריינד אונ גראד זייא שענקט ער ווייניג אופמערקזאמקייט זייא בעגלייטען איהם פיעל ווייטער וויא ביז דעם קבר זייא בעגלייטן איהם אונ קומן מיט איהם גלייך אין דר אמת'ן וועלט אונ זייא זענין זייגע מליצי יושר פאר דעם כסא הכבוד אונ פיהרען איהם אריין אין גן עדן, דס זאגט דיא משנה (שבשעת פטירתו של אדם) אז דער מענש שטארבט בעגלייטן ניט דעם מענשן (לא כסף ולא זהב) ניט קיין זילבר ניט קיין גאלד נאר תורה ומעשים טובים אליין:

פירוש ע"ט

האט ער צו מיר געזאגט ווילסט דו וואהנען מיט אונז אין אונזר ארט אונ איך וועל דיר געבען טויזענד מאל טויזענד גאלד גילדען אונ אבנים טובות אונ פערעל האב איך איהם געזאגט אפילו דו וועסט מיר געבען גאר דס גאלד אונ זילבער אונ אבנים טובות אונ פערעל פון גאר דר וועלט וועל איך ניט וואהנען נאר אויף דעם ארט פון תורה אונ אזו האט דוד המלך געזאגט עס איז מיר בעסר די תורה פון דיין מול מער פון פיל טויזענד גאלד אונ זילבר אונ ווידר אז א מענש שטארבט בעלייט איהם ניט זיין גאלד אונ זילבר אונ ניט אבנים טובות אונ פערעל נאר תורה אונ גוטע מעשים אליין געהען מיט איהם ווי אין פסוק שטייט אין דיין טהון געהן וועט זי דיך פיהרען אויף דר וועלט אונ אז דו וועסט ליגן אין קבר וועט זי דיך היטען אונ אז דו וועסט דיך אויף וועקן צו תחית המתים וועט זי פר דיר רעדן א זכות אויף יענר וועלט. ואומר

זְלִי הַזָּהָב, נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים קָנָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
בְּעוֹלָמוֹ, וְאֵלּוּ הֵן. תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד, שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד, אַבְרָהָם
קִנְיָן אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד. תּוֹרָה מִנַּיִן,
דִּכְתִיב יְיָ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ, קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז. שָׁמַיִם וָאָרֶץ מִנַּיִן,
דִּכְתִיב כֹּה אָמַר יְיָ, הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי, אֵי־זֶה בַיִת
אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי, וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי. וְאוֹמֵר, מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ,
כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ, מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ. אַבְרָהָם מִנַּיִן, דִּכְתִיב,
וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. יִשְׂרָאֵל
מִנַּיִן, דִּכְתִיב, עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ, עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ. וְאוֹמֵר,
לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה, וְאַדִּירֵי כָּל־חֶפְצִי בָם. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
מִנַּיִן, דִּכְתִיב, מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ, מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ.
וְאוֹמֵר, וַיְבִיאֵם אֶל־גְּבוּל קָדְשׁוֹ, הַר זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ: יא כָּל מַה־
שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, לֹא בְרָאוֹ אֶלָּא לִכְבוֹדוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר, כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו, יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו.
וְאוֹמֵר, יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: רבי חנניא וכו'.

גדולת אבות

(כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ לֹא בְרָאוֹ אֶלָּא לִכְבוֹדוֹ), דֶר טַייטְשׁ אִיז אַלְדִינְג וָוס הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ הָט בֶּעשַׁאפֶן אוֹיף דֶר וֶועלְט הָט עֶר נָאר בֶּעשַׁאפֶן פוּן זַיין כָּבוֹד וֶועגֶען, אִיבֶּער דֶעם דַארְף מֶען זִיךְ גֶעוַויינֶען אַז מֶען זָאל אַלְדִינְג נָאר טְהוּן פוּן אִיבֶּערְשְׁטֶענְס כָּבוֹד וֶועגֶן, דְהַיְינוּ אַז מֶען עֶסְט אוּנ מֶען טְרִינְקְט זָאל מֶען אִין זִינֶען הָאבֶּען אַז מֶען טְהוּט דָאס כְּדֵי מֶען זָאל כֹּחַ הָאבְּן צוּא דִינֶען הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, דֶעסְגְלַייכֶן וֶוען מֶען גֵעהְט שְׁלָאפֶן, דַארְף מֶען אִין זִינֶען הָאבֶּן אַז מֶען טְהוּט דָם כְּדֵי מֶען זָאל זַיין אוֹיסְ־גֶערִיהְט צוּא דִינֶען הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מִיט אַלְזִיטֶען קָאפּ, דֶעסְגְלַייכֶן וֶוען מֶען אִיז עוֹסֵק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן אָדֶער אִין וֶועלְכֶע מְלָאכָה אָדֶער מֶען שְׁמוּעֶסְט פוּן עֲסָקִים, זָאל מֶען אִין זִינֶען הָאבֶּן אַז מֶען טְהוּט דָם כְּדֵי מֶען זָאל הָאבֶּן פַּרְנָסָה צוּ דִינֶן הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ אוּנ מֶען זָאל קֶענֶען מְגַדֵּל זַיין דִיא קִינְדֶער לְתוֹרָה וּלְחוּפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים אוּנ מֶען זָאל קֶענֶען גֶעבֶּען צְדָקָה אוּנ טְהוּן מִצְוֹת, דֶער מֶענְטְשׁ וָואס פִיהְרְט זִיךְ אַזוֹי דִינְט עֶר תָּמִיד הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ אוּנ וֶועט זוֹכֶה זַיין צוּ אַלֶדֶעם גוּטְס:

פירוש ע"ט

צוּ מִיר אִיז נָאר דָם זִילְבֶּער אוּנ דָם גָאלְד וֶועמֶען אִיךְ וִויל גִיבּ אִיךְ. חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים פִינְף קִנְיָנִים הָט הַשִּׁי"ת גֶעקוֹיפְט כְּלוֹמַר עֶם שְׁטֶעהְט בַּיי זֵיי לָשׁוֹן קִנְיָן אוּנ דָם זֶענֶען זֵיי תּוֹרָה אוּנ הִימֶל אוּנ עֶרְד אוּנ אַבְרָהָם אוּנ דִי יִשְׂרָאֵל אוּנ דָאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּיי דִי תּוֹרָה שְׁטֶעהְט גָאט הָט מִיךְ גֶעקוֹיפְט צוּם עֶרְשְׁטֶן אֵיידֶר עֶר הָט עֶפֶּעס גֶעוִוירְקְט. בַּיי הִימֶעל אוּנ עֶרְד שְׁטֶעהְט אַזוֹי הָט גָאט גֶעזָאגְט דֶר הִימֶל אִיז מַיין שְׁטוּל אוּנ דִי עֶרְד אִיז מַיין פוּסְבֶּענְקֶל אוּנ עֶם שְׁטֶעהְט בַּיי דֶער עֶרְד קִנְיָן גֶעהְט דָם אוֹךְ אוֹיף דֶעם הִימֶעל עֶם אִיז אַ גְזֵרָה שָׁוָה. בַּיי אַבְרָהָם שְׁטֶעהְט גֶעלוֹבְּט אִיז אַבְרָהָם צוּם אוֹבֶּערְשְׁטֶן גָאט וָוס הָט גֶעקוֹיפְט הִימֶל אוּנ עֶרְד. בַּיי יִשְׂרָאֵל שְׁטֶעהְט אוֹךְ קָנִיתָ דוּ הָאסְט גֶעקוֹיפְט בַּיי דֶעם בֵּיהַמ"ק שְׁטֶעהְט אוֹךְ דֶעם בַּארְג הָט גֶעקוֹיפְט זַיין רֶעכְטֶע הַאנְד. כָּל אַלְץ וָוס גָאט הָט בֶּעשַׁאפֶן אוֹיף דֶר וֶועלְט הָט עֶר מֶעהר נִיט בֶּעשַׁאפֶן נָאר פוּן זַיין כָּבוֹד וֶועגֶן אַזוֹ וִוי אִין פָּסוּק שְׁטֵייט וֶוער עֶם וֶוערְט אָנְגֶערוּפֶן אוֹיף מַיין נָאמֶן אוּנ אוֹיף מַיין כָּבוֹד הָאבּ אִיךְ אַלְץ בֶּעשַׁאפֶן גָאט וֶועט קִינִיגֶן אוֹיף אֵייבִּיג דֶענְסְטְמָאל וֶועלֶן אַלֶע בֶּעשֶׁעפֶּענִישׁ כָּבוֹד אָנְטְהוּן צוּ הַשֵּׁ"י ב"ב אָמֵן: